

Βελούδης Γεωργίου
ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΔΙΑ ΤΗΝ Γ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1948

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

18843

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΔΙΑ ΤΗΝ Γ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

Οργανισμός Εκδοσεώς Σχολικών Βιβλίων
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1948

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΑΙΓΑΙΟΤΣΙ

ΖΩΔΙΑΛΑ ΔΙΑΧΡΑ ΖΗΤ

ΕΠΙΔΙΩΛΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΡΟΜΑΝΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ

ΕΠΙΔΙΩΛΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΡΟΜΑΝΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΕΞΑΠΛΟΥΝΤΑΙ ΕΙΣ ΤΑ ΠΕΡΑΤΑ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ

Είσαγωγή.

Είς τὸ προηγούμενον βιβλίον μας ἐμάθομεν, δτι οἱ ἔνδοξοι πρόγονοί μας, ἡνωμένοι δλοι, ὑπερήσπισαν μὲ ἀξιοθαύμαστον ἀνδρείαν τὴν ἐλευθερίαν τῶν καὶ ἐδημιούργησαν τὸν ὡραιότερον πολιτισμὸν εἰς τὸν κόσμον. Ἐμάθομεν ἐπίσης πόσον καταστρεπτικὰ διὰ τὰς ἐλληνικὰς πόλεις ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς διχονοίας καὶ τῶν πολέμων, τοὺς ὅποίους ἔκαμνον αἱ πόλεις μεταξύ τῶν βραδύτερον.

Ἡ ἐξασθένησις δμως τῶν ἐλληνικῶν πόλεων ἀπὸ τοὺς φθιροποιούς πολέμους κατέληξεν, ὅπως εἴδομεν, εἰς τὸ νὰ ἔνωθῇ ὅλη ἡ Ἑλλὰς εἰς ἐν κράτος ὑπὸ τὸν μακεδόνα βασιλέα Φίλιππον. Ὅπὸ τὸν ἔνδοξον δὲ τούτου διάδοχον, τὸν Ἀλέξανδρον, ἡ πατρίς μας ἡνωμένη εἰς ἴσχυρὸν βασίλειον ἐμεγαλούργησε καὶ ἐπέτυχε νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κυριαρχίαν της εἰς τὰ πέρατα τῆς Ἀνατολῆς καὶ νὰ σκορπίσῃ εἰς τὰς ἄχανεῖς της ἐκτάσεις τὸ λαμπρὸν φῶς τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Εἰς τὸ νέον μας βιβλίον θὰ μάθωμεν, πῶς, μετὰ τοὺς ἔνδοξους ἐκείνους χρόνους, ἡ διχονοία καὶ πάλιν, ὡσὰν κακὸς δαίμων τῆς φυλῆς μας, εἰσέδυσεν εἰς τὴν μεγάλην κληρονομίαν τοῦ ἔνδοξου ἐκείνου μακεδόνος στρατηλάτου καὶ ἐξησθένησεν αὐτήν. Θὰ μάθωμεν δηλαδή, πῶς ἡ μεγάλη αὐτοκρατορία, τὴν ὅποιαν ἀφησεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, δὲν ἤμπορεσε νὰ διατηρηθῇ καὶ ἥτο ἐπόμενον ἀργότερον νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν κατα-

κτητικήν δρμήν ισχυροῦ κράτους, τῆς Ρώμης, ἡ ὅποια ἔγινε κοσμοκράτειρα.

Τοῦτο ὅμως εἶχε καὶ τὸ ἔξῆς σπουδαῖον καλόν· ὅτι δηλαδὴ οἱ νέοι κατακτηταὶ ἔγνωρισαν τὸν ἐλληνικὸν πολιτισμόν, ἥγαπησαν αὐτὸν καὶ τὸν διέδωσαν κατόπιν εἰς ὅλους τοὺς καθυστερημένους λαούς τῆς Δύσεως, τοὺς ὅποιους διὰ τοῦ ξίφους των κατέκτησαν.

Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐδημιουργήθη μία μεγάλη κοσμοκρατορία τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος, ἡ ὅποια ἤνωσεν Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν. Τὰ πολύτιμα ἀγαθά της ἐξακολουθοῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀπολαύουν μέχρι σήμερον.

1. Οἱ ἐλληνιστικοὶ χρόνοι. Ἡ Ροζέττη στήλη.

Ο Μέγας Ἀλέξανδρος, ὅπως ἐμάθομεν, εἰς διάστημα ὀλιγώτερον τῶν δώδεκα ἑτῶν ἔγινε κύριος τῆς Ἀνατολῆς μέχρι τῶν συνόρων τῆς Ἰνδικῆς. “Οπως μᾶς λέγει δὲ ὁ Πλούταρχος, εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ ἕκτισεν εἰς τὸ ἀχανὲς κράτος του περισσοτέρας τῶν ἑβδομήκοντα πόλεων, πολλαὶ ἀπὸ τὰς ὅποιας ἔφερον τὸ ὄνομά του.

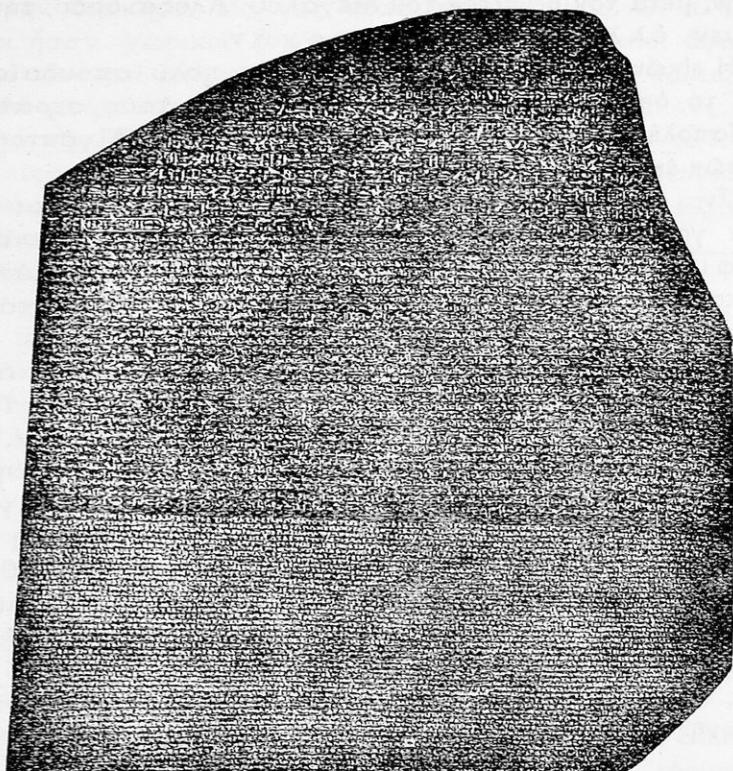
Εἰς τὰς πόλεις αὐτὰς κατώκησαν “Ἐλληνες ἀπὸ τὸν στρατὸν του, δσοι δὲν ἦσαν ἴκανοι νὰ παρακολουθοῦν τὰς ἐκστρατείας του, καθὼς καὶ ἄλλοι, οἱ ὅποιοι ἦλθον ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα ὡς ἔμποροι ἢ ὡς ἄποικοι.

Αἱ νέαι ἐλληνικαὶ πόλεις, αἱ ὅποιαι ἐκτίσθησαν εἰς τὰς κατακτηθείσας χώρας, ὑπῆρξαν πολὺ σημαντικαὶ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἀπεράντου κράτους καὶ διὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἐμπορίου. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἦτο, ὅτι οἱ “Ἐλληνες κάτοικοι αὐτῶν, μὲ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον ἐποιεύοντο, καὶ μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικήν, μὲ τὴν ὅποιαν ἔγνωριζον νὰ κατασκευάζουν τοὺς ναούς των, τὰ γυμνάσιά των, τὰ θέατρά των καὶ τὰς οἰκίας των, ἐσκόρπισαν εἰς τὴν ἀπέραντον Ἀνατολὴν μεταξὺ τῶν κατοίκων τὸν ἐλληνικὸν πολιτισμόν.

Ἐπίσης διέδιον τὴν ἐλληνικὴν γλώσσαν. Τότε εἰς τὰς ἐλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀσίας ὡμιλεῖτο ὅμοιόμορφος γλώσσας ἀπὸ ὅλους τοὺς “Ἐλληνας, ἐνῷ, ὅπως γνωρίζομεν, εἰς τὰς πόλεις

τῆς Ἑλλάδος ώμιλοῦντο διάφοροι διάλεκτοι. Τὴν ἐνιαίαν ταύτην γλώσσαν τῶν Ἐλλήνων τῆς Ἀσίας ὀνομάζομεν Κοινήν, εἰς αὐτὴν δὲ μετεφράσθη καὶ ἡ Ἀγία Γραφή.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, οἱ διάδοχοί

‘Η Ροζέττη στήλη.

του ἔξηκολούθησαν, δπως θὰ ἴδωμεν, νὰ κτίζουν νέας πόλεις καὶ νὰ τοποθετοῦν εἰς τὴν διοίκησιν ἔλληνας διοικητάς. Πολλαὶ τότε πόλεις εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον ἔγιναν σπουδαῖα κέντρα τοῦ ἔλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ποτὲ ἄλλοτε δὲν

ήνωθη τόσον ἡ Δύσις μὲ τὴν Ἀνατολήν. Ἀπὸ τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Κάτω Ἰταλίαν μέχρι τῶν περάτων τῆς Ἀσίας ἤκουεν ἑκεῖνος, δὸς διποίος ἐταξίδευε, νὰ διμιλῆται ἡ ἐλληνικὴ γλώσσα, ἔβλεπε δὲ οἰκοδομήματα μὲ ρυθμὸν ἐλληνικόν, ἔργα ἐλληνικῆς τέχνης, καθὼς καὶ ἐλληνικάς συνηθείας. Διὰ τοῦτο τὴν ἐποχὴν ἑκείνην, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τὴν ὀνομάζομεν ἐλληνιστικὴν ἐποχὴν.

Ἡ εἰκὼν εἰς τὴν σελ. 7 παρουσιάζει πολὺ σπουδαῖον εὕρημα, τὸ διποίον ἀνακαλύφθη τυχαίως ἀπὸ τοὺς στρατιώτας τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν Ροζέττην, πόλιν τῆς Αἴγυπτου πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νείλου, τὸ 1799.

Εἶναι μία λιθίνη στήλη, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι χαραγμένα γράμματα μὲ τὴν γραφὴν τῶν Αἴγυπτίων, τὰ ιερογλυφικά. Εἰς τὸ κάτω μέρος εἶναι ἐλληνικά γράμματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναγινώσκομεν τὰ ἴδια, δσα γράφουν καὶ τὰ ιερογλυφικά.

Ἀναγράφονται δὲ ἐπάνω εἰς τὴν στήλην αὐτὴν αἱ τιμαί, τὰς ὁποίας ἀπέδιδον οἱ Αἴγυπτιοι ιερεῖς εἰς ἔνα ἀπὸ τοὺς Πτολεμαίους βασιλεῖς τῆς Αἴγυπτου, δὸποιος ἔζησε τὸ 195 π. Χ.

Ἡ στήλη αὐτή, ἡ δοποία ὀνομάζεται **Ροζέττη στήλη**, ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα, διότι μανθάνομεν, δτι εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐχρησιμοποιεῖτο τότε εἰς ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα ἐκτὸς τῆς ἐντοπίας. Ὡς ἐπίσης καὶ διότι οἱ σοφοὶ κατώρθωσαν, μὲ τὴν παραβολὴν τῶν ἐλληνικῶν λέξεων πρὸς τὰ ιερογλυφικά, νὰ ἀνακαλύψουν τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἀρχαίας γραφῆς, ἡ δοποία παρέμενεν ἔως τότε ἄγνωστος. Καὶ ἐδῶ βλέπομεν, δτι ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἐλληνικοῦ πόλιτισμοῦ διήρκεσε καὶ μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

2. Αἱ ἐλληνικαὶ πόλεις εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Ἡ ἀρχαία Πριήνη.

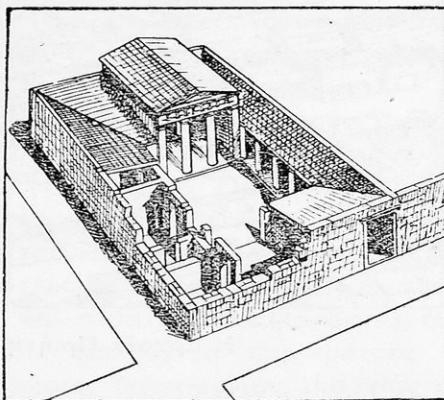
Αἱ ἐλληνικαὶ πόλεις, αἱ δοποίαι ἰδρύοντο εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν κατὰ τοὺς χρόνους ἑκείνους, δὲν ἦσαν ἐλεύθεραι καὶ ἀνεξάρτητοι, δπως εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ἡ δπως ἦσαν ἀλλοτε αἱ ἀποικίαι ἑκεῖ. Ἐτακτοποίουν βέβαια μόναι τὰ ἴδια

των ζητήματα, ἀλλ' ἀπετέλουν μέρος τοῦ βασιλείου, εἰς τὸ δόποιον ἀνῆκον. Εἶχον πολὺ μεγαλυτέραν ἔκτασιν ἀπὸ τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὁ πληθυσμός των ἦτο ἀνάμεικτος. Συνήθως οἱ Ἑλληνες καὶ οἱ Μακεδόνες, οἱ δόποιοι ἐγκαθίσταντο εἰς τὴν Ασίαν, ἀπετέλουν τὴν τάξιν τῶν ἀνθρώπων, ἡ δόποια εἶχε τὴν διοίκησιν εἰς τὰς νέας αὐτὰς πόλεις. Οἱ ἄλλοι κάτοικοι ἦσαν χωρικοὶ ἐντόπιοι ἢ ἔμποροι, οἱ δόποιοι ἀφινον τὰ χωρία των καὶ ἐπήγαινον νὰ ζήσουν εἰς τὰς νέας πόλεις.

Αἱ μικρασιατικαὶ πόλεις διέφερον ἀπὸ τὰς ἄλλας πόλεις τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀμφάνισίν των. Εἶχον πλατεῖς καὶ καλοστρωμένους δρόμους, καὶ ἐφωτίζοντο κατὰ τὴν νύκτα. Καθαρὸν καὶ ἀφθονον ὅδῷ διωχετεύετο εἰς τὴν πόλιν ἀπὸ ὑψηλὰ μέρη, ὑπῆρχον δὲ καὶ δημόσια λουτρά πρὸς χρῆσιν τῶν κατοίκων. Τὴν πόλιν ἐκόσμουν πρὸς τούτοις θέατρα καὶ δημόσιοι ὁραῖοι κῆποι.

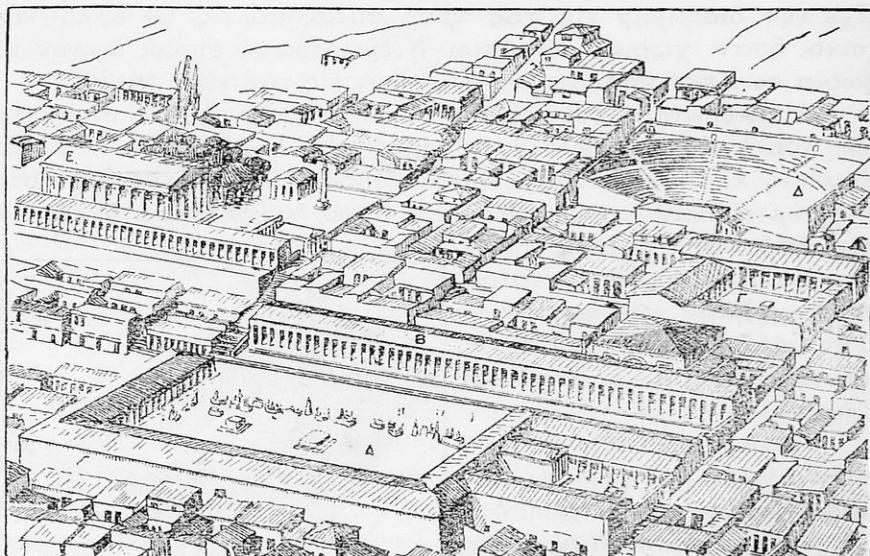
Ἀπὸ μίαν πόλιν, ἡ δόποια ἀνεκαλύφθη εἰς τὴν Μικρὰν Ασίαν δλόκληρος, δυμεθα νὰ ἔχωμεν μίαν ἰδέαν πῶς ἐκτίζοντο αἱ πόλεις εἰς τὴν ἐξεληγνισθεῖσαν Ἀνατολήν.

Ἡ πόλις αὕτη ὀνομάζεται Πριήνη, εὑρίσκεται δὲ εἰς τὴν μικρασιατικὴν παραλίαν. Ἡτο μικρὰ πόλις 4.000 περίπου κατοίκων. Εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος αὐτῆς εὑρίσκετο ἡ ἀκρόπολις, καὶ δεξιὰ παρ' αὐτὴν κτιστὸν ὅδραγωγείον, τὸ δόποιον ἔφερε τὸ ὅδῷ τοῦ βουνοῦ. Εύθετα ὁδὸς ὠδήγει εἰς τὴν ἀγορὰν (βλ. εἰκ. σελ. 10, Α), ἡ δόποια περιεβάλλετο ἀπὸ ὡραίας σειρᾶς κιόνων, δηπισθεν τῶν ὀποίων εὑρίσκοντο καταστήματα. Εἰς τὴν μίαν πλευρὰν αὐτῆς (Β) ἦτο στοά, δηπου συνηθροίζοντο οἱ πολῖται, δηπως εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας συνηθροίζοντο εἰς τὴν ἀγοράν. Ἐκεῖ ὑπῆρχον καὶ τὰ οἰκήματα τῶν ἀρχόντων.

Οἰκία ἐν Πριήνῃ (Ἀναπαράστασις.)

Εἰς τὸ σημεῖον Γ βλέπομεν τὸ Γυμναστήριον, ὅπου ἐγυμνάζοντο οἱ νέοι. Εἰς τὸ σημεῖον Δ ὑπῆρχε τὸ θέατρον τῆς πόλεως, ἐκεῖ δέ, ὅπου σημειοῦται τὸ Ε, ὑπῆρχε ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς.' Ακόμη διατηροῦνται οἱ λουτρῶνες, καὶ μία κεφαλὴ λέοντος, ἀπὸ τὸ

'Η ἀρχαία Πριήνη (*Aγαπαράστασις.*)

στόμα τοῦ δποίου ἐξήρχετο τὸ ὕδωρ. Ἐπάνω ἀπὸ τὰ καθίσματα τοῦ σταδίου ὑπῆρχε σειρὰ ὥραίων κιόνων, ἐφ' ᾧν ἐστηρίζετο στοά, χρησιμεύουσα διὰ τὸν περίπατον τῶν θεατῶν, οἱ δποίοι ἀπήλαυνον ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ τὴν θέαν τῆς θαλάσσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

3. Οἱ πόλεμοι τῶν Διαδόχων. Ἡ ἐν Ἰψῷ μάχη.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἡ κοιλούθησεν ἐποχὴ πολέμων μεταξὺ τῶν στρατηγῶν του, περὶ τῆς κληρονομίας τοῦ ἀπεράντου κράτους, τὸ δόποιον ἀφῆσεν.

Κατ' ἀρχὰς ὁ ἀρχαιότερος ἀπὸ τοὺς στρατηγούς, ὁ Περδίκκας, προσεπάθησε νὰ διοικήῃ αὐτό. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ δὲν τὸν ἀνεγνώριζον, ὁ Περδίκκας ἔδωσεν εἰς αὐτοὺς τὴν διοίκησιν διαφόρων ἐπαρχιῶν.

Ἄλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περδίκκου (321 π.Χ.), ὁ Ἀντίγονος, ἀπὸ τοὺς σπουδαιοτέρους στρατηγούς τοῦ Ἀλεξάνδρου, μὲ μεγάλην πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἴκανότητα, ἥθελησε νὰ γίνῃ αὐτὸς βασιλεὺς ὀλοκλήρου τοῦ κράτους. Οἱ ἄλλοι ὅμως στρατηγοί, οἱ δόποιοι διώκουν τὰς ἐπαρχίας καὶ ἐλέγοντο βασιλεῖς, ὅπως ὁ Κάσσανδρος εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὁ Λυσίμαχος εἰς τὴν Θράκην, ὁ Σέλευκος εἰς τὴν Συρίαν καὶ ὁ Πτολεμαῖος εἰς τὴν Αἴγυπτον, συνεμάχησαν ἐναντίον του.

Εἰς μίαν μάχην, ἡ δόποια ἔγινεν εἰς τὴν Ἰψὸν τῆς Φρυγίας, ὁ Ἀντίγονος ἐνικήθη καὶ ἐφονεύθη. Ἡ προσπάθεια δὲ τοῦ σπουδαίου ἐκείνου στρατηγοῦ, νὰ ἐνώσῃ ὅλον τὸ κράτος τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπὸ μίαν διοίκησιν, ἐναυάγησε μὲ τὸν θάνατόν του.

Οἱ νικηταὶ στρατηγοὶ μετὰ τὴν μάχην ἐμοίρασαν μεταξύ των δριστικῶς τὸ κράτος εἰς μικρότερα βασίλεια, περὶ τῶν δόποιῶν θὰ μάθωμεν κατωτέρω.

301 π.Χ.

4. Τὸ Βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν.

Τὸ βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν εἰς τὴν Συρίαν ἦτο τὸ μεγαλύτερον ἀπὸ τὰ κράτη τῶν διαδόχων. "Υστερον μάλιστα ἀπὸ τὴν μάχην εἰς τὸ Κύρου πεδίον (281 π. Χ.), κατὰ τὴν δποίαν ἐνικήθη καὶ ἐφονεύθη ὁ Λυσίμαχος, ἡ Μικρὰ Ἀσία προσετέθη εἰς τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν, ὅπερ τοιουτοτρόπως ἔλαβεν ἀκόμη μεγαλυτέραν ἔκτασιν. Τὰ δριὰ του ἔφθανον ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν μέχρι τοῦ σημερινοῦ Ἰράν.

'Ως πρὸς τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν κατοίκων του ἡμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, δτι τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν ώμοιαζε μὲ τὸ Περσικὸν Κράτος. Πρῶτος βασιλεὺς τοῦ κράτους τῆς Συρίας ὑπῆρξεν ὁ Σέλευκος ὁ Α', ὁ ὄποιος 306 π. Χ. ἀνεδείχθη συνετὸς καὶ ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Οἱ διάδοχοι του ὀνομάζονται **Σελευκίδαι**. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸ κράτος τῆς Συρίας ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν **Βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν**.

'Ο βασιλεὺς Σέλευκος μὲ τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν σωφροσύνην του κατώρθωσε νὰ κερδίσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τὴν ἀγάπην τῶν ἀλλοφύλων λαῶν, οἱ δποῖοι ἥσαν κάτοικοι τοῦ βασιλείου του. Μὲ τὴν ἵδρυσιν τοῦ

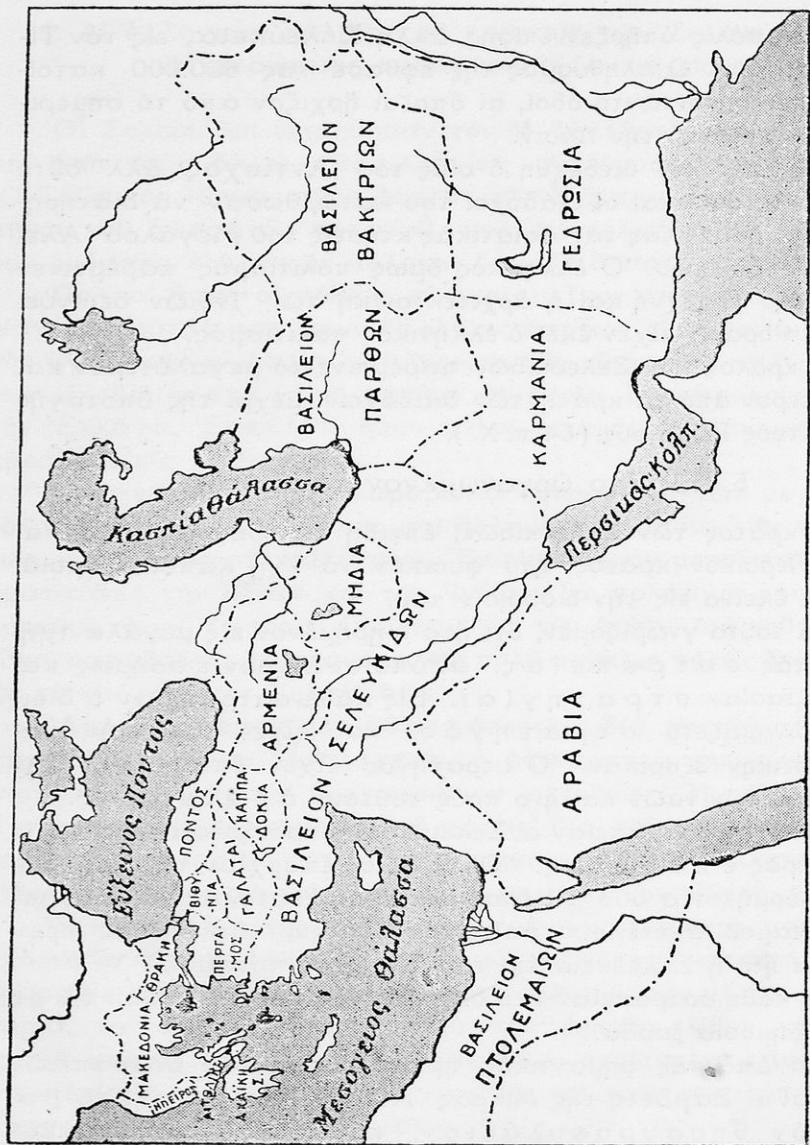
κράτους αὐτοῦ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐξηπλώθη εἰς τὸ κράτος τῆς Συρίας μέχρι τῆς Ἰνδικῆς πρὸς ἀνατολὰς καὶ μέχρι τῆς Κασπίας θαλάσσης πρὸς βορρᾶν.

'Ο Σέλευκος μετέθεσε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του ἀπὸ τὴν Βαβυλῶνα εἰς νέαν πόλιν, τὴν δποίαν ὁ Ἰδιος ἔκτισε πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ὁρόντου. Εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν ἔδωσε τὸ ὄνομα **Ἀντιόχεια**, πρὸς τιμὴν τοῦ ἀγαπημένου του υἱοῦ **Ἀντιόχου**.

Ἡ Ἀντιόχεια
ἐπὶ τοῦ Ὁρόντου.
(Ἄπο ἀρχαῖον νόμισμα.)

'Η Ἀντιόχεια ὑπῆρξε πόλις μεγάλη καὶ πλούσια. Εύρισκετο δὲ εἰς τὴν ἀρχὴν μεγάλης ὁδοῦ, ἡ ὄποια ἡρχιζεν ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ ἐφθανε μέχρι τῆς Μεσοποταμίας καὶ τῆς Περσίας. Λιμὴν τῆς εύτυχοῦς αὐτῆς πόλεως ἦτο ἡ **Σελεύκεια**, εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ὁρόντου, ἐπὶ τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Χάρης των βασιλείων τῶν Διαδόχων.

Σπουδαία πόλις ύπηρξεν ἐπίσης ἀλλη **Σελεύκεια**, εἰς τὸν Τίγρην ποταμόν. Ὁ πληθυσμός της ἔφθασε τὰς 600.000 κατοίκων. Ἐκεῖ συνήνταντο ὅδοι, αἱ ὁποῖαι ἥρχιζον ἀπὸ τὸ σημερινὸν Ἰράν καὶ ἀπὸ τὴν Δύσιν.

Τὸν Σέλευκον διεδέχθη ὁ υἱός του **Ἀντίοχος**: ἀλλ' οὕτε ὁ Σέλευκος οὕτε καὶ οἱ διάδοχοί του κατώρθωσαν νὰ διατηρήσουν ὅλας τὰς ἀσιατικὰς κτήσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξανδρού. Ὁ ἑλληνικὸς ὅμως πολιτισμὸς παρέμεινεν εἰς αὐτάς. Ἡ τέχνη καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν Ἰνδιῶν δεικνύει πόσην ἐπίδρασιν εἶχεν ἐκεῖ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός.

Τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν παρέμεινε τὸ μεγαλύτερον καὶ ἴσχυρότερον ἀπὸ τὰ κράτη τῶν διαδόχων, μέχρι τῆς ύποταγῆς του εἰς τοὺς Ρωμαίους (64 π. Χ.).

5. Πῶς ἦτο ὡργανωμένον τὸ κράτος.

Τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν, ἐπειδὴ ἐκληρονόμησε τὸ παλαιὸν Περσικὸν κράτος, ἦτο φυσικὸν νὰ ἔχῃ κάποιαν δμοιότητα μὲ ἐκεῖνο εἰς τὴν διοίκησίν του.

Διὰ τοῦτο γνωρίζομεν, διτὶ ἦτο διηρημένον εἰς μεγάλα τμῆματα, τὰς σατραπίας, αἱ ὁποῖαι ἔφερον ἐπισήμως καὶ τὴν ὀνομασίαν στρατηγίας. Εἰς κάθε σατραπείαν ὁ διοικητὴς ὀνομάζετο στρατηγός, καὶ εἶχε πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἔξουσίαν. Ὁ στρατηγός εἶχεν ἐπίσης καὶ τὴν ἐποπτείαν τῶν ναῶν καὶ ἦτο πρὸς τούτοις ἀρχιερεῖς.

Ἐκάστην σατραπείαν οἱ Σελευκίδαι ὑποδιήρεσαν εἰς τρεῖς ἢ τέσσαρας ἐπαρχίας. "Ολαι δὲ αἱ ἐπαρχίαι τοῦ κράτους ἦσαν ἐβδομήκοντα δύο. Αἱ ἐπαρχίαι πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ ἀπετέλουν πολιτικὴν ἔνωσιν, τῆς δοποίας πρωτεύουσα ἦτο ἡ Σελεύκεια ἐπὶ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ.

Εἰς κάθε σατραπείαν ἦτο διωρισμένος καὶ ὁ οἰκονόμος διὰ τὰ δημόσια ἔσοδα.

Μία ἀπὸ τὰς σημαντικὰς πρωτευούσας τῶν σατραπειῶν ἦσαν καὶ αἱ **Σάρδεις** τῆς Μικρᾶς Ασίας. Ἐκεῖ ύπηρχε τὸ βασιλικὸν θησαυροφυλάκιον, καθὼς καὶ τὸ κεντρικὸν ἀρχεῖον τοῦ κράτους, δῆπου ἐφυλάσσοντο τὰ δημόσια ἔγγραφα. Ὁ διευθυντὴς τοῦ ἀρχείου αὐτοῦ ἐλέγετο βιβλιοφύλαξ.

6. Αἱ ἔλληνικαὶ πόλεις τοῦ κράτους τῶν Σελευκιδῶν.
 ‘Η περίφημος πρωτεύουσα Ἀντιόχεια.

Οἱ Σελευκίδαι ἐμιμήθησαν τὸν Μ. Ἀλέξανδρον περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους βασιλεῖς εἰς τὴν ὕδρυσιν νέων πόλεων. Ὁ Σέλευκος ὕδρυσε πρὸς βιορρᾶν τῆς Συρίας, καθὼς καὶ κατὰ μῆκος τοῦ Εύφρατου ποταμοῦ, πολλὰς πόλεις, αἱ ὅποιαι ἔφερον ὀνόματα ἔλληνικῶν πόλεων, ὅπως Ἐδεσσα, Χαλκίς κ. ἄ.

Πολλαὶ ἦσαν αἱ πόλεις, αἱ ὅποιαι εἶχον κτισθῆ εἰς τὴν Συρίαν. Εἰς αὐτὰς κατώκουν Ἐλληνες ἄποικοι, οἱ ὅποιοι ώμίλουν τὴν ἔλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἔκτιζον τὰς οἰκίας καὶ τὰ δημόσια τῶν οἰκοδομήματα μὲ τὰ σχέδια, τὰ ὅποια ἔχρησιμοποίουν εἰς τὴν Ἐλλάδα. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν καλοὶ ἐμπόροι, ἔκαμαν μεγάλας προόδους εἰς τὸ ἐμπόριον.

Απὸ τὰς Ἰνδίας τὰ καραβάνια ἔφερον διὰ τῶν μεγάλων ὁδῶν φάρμακα, ἀδάμαντας καὶ ἄλλους πολυτίμους λίθους, καθὼς καὶ βάμβακα καὶ πιπέρι. Ἐπίσης ἔφερον μεταξωτὰ ὑφάσματα ἀπὸ τὴν Κίναν καὶ τὰς Ἰνδίας. Τὰ πολύτιμα αὐτὰ ἐμπορεύματα οἱ ἐμπόροι ἐπώλουν εἰς τὴν Δύσιν. Διὰ τοῦτο δὲν εἶναι παράδοξον, διτὶ πλούσιαι καὶ πολὺ μεγάλαι πόλεις ἥκμασαν εἰς τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν.

Απὸ δλας ὅμως τὰς πόλεις ὑπερεῖχε διὰ τὴν πολυτέλειάν της ἡ πρωτεύουσα Ἀντιόχεια, ἡ ὅποια κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν εἶχεν ἡμισυ ἐκατομμύριον κατοίκων! Ἡ πόλις αὕτη εἶχε τέσσαρας συνοικισμοὺς ἡ πόλεις· διὰ τοῦτο δὲ ὠνομάσθη καὶ τετράπολις. Κάθε συνοικισμὸς περιεβάλλετο ἀπὸ τεῖχος. “Ολα δὲ τὰ τείχη συνεδέοντο μὲ κοινὸν τεῖχος.

Ἡ κυρία ὁδὸς τῆς πόλεως εἶχε μῆκος τριάκοντα σταδίων, ἀπὸ τὸ ἐν δὲ καὶ τὸ ἄλλο μέρος αὐτῆς ὑπῆρχον καταστήματα. Τόσον μεγάλη ἦτο ἡ λαμπρὰ αὐτὴ πρωτεύουσα μὲ τὰ ὡραῖα κτίρια, τὰ ὅποια ἔλασμπον ἀπὸ τὸν ὡραῖον λίθον καὶ τὰ χρυσᾶ κοσμήματα, μὲ τὰ ὅποια ἦσαν στολισμένα. Λαμπραὶ ἦσαν ἐπίσης αἱ στοιαὶ καὶ οἱ ναοί της μὲ τοὺς μεγαλοπρεπεῖς κίονας καὶ τὰ ὡραῖα ἀγάλματα.

Οἱ πρῶτοι κάτοικοι ἦσαν Ἀθηναῖοι, Μακεδόνες, Κρῆτες καὶ Κύπριοι. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι κάτοικοι ἀπὸ διάφορα ἔθνη συν-

ηθροίσθησαν εἰς τὴν ἔνδοξον ἐκείνην πόλιν. Οἱ κάτοικοι δμως τῶν πόλεων τούτων, ἐπειδὴ ἔζων ἐν μέσῳ ἀσιατικοῦ περιβάλλοντος, ἔλαβον καὶ αὐτοὶ τὰς συνηθείας καὶ τὰς ἰδέας τῶν γειτόνων λαῶν. Διὰ τοῦτο ἡγάπησαν τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πολυτέλειαν καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν ἀνέπτυξαν καθαρὸν ἐλληνικὸν πολιτισμόν.

"Υστερὸν ἀπὸ αἰῶνας, τὸν 7ον αἰώνα μετὰ Χριστόν, οἱ "Αραβεῖς, οἱ ὅποιοι ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς Ἀνατολῆς, ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν φιλοσοφίαν τῶν 'Ελλήνων. 'Ἐπίσης οἱ "Αραβεῖς σοφοὶ ἔμελέτησαν τὸν 'Αριστοτέλη. Μὲ τὰς κατακτήσεις τῶν δέ, αἱ ὅποιαι ἔφθανον μέχρι τῆς Ἰσπανίας, ἔγιναν οἱ φορεῖς εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης τῶν διδασκαλιῶν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ φιλοσόφου.

Σέλευκος ὁ Νικάτωρ.
(Ἀπὸ ἀρχαίον τετράδραχμου
νόμισμα.)

ἔγιναν οἱ φορεῖς εἰς τοὺς λαούς τῆς Εὐρώπης τῶν διδασκαλιῶν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ φιλοσόφου.

7. Τὸ Βασίλειον τῶν Πτολεμαίων εἰς τὴν Αἴγυπτον.

'Ο ἴδρυτής τοῦ Βασιλείου τῆς Αἰγύπτου, τὸ δόποιον εἶχεν ἔνδοξον ἴστορίαν, εἶναι ὁ Πτολεμαῖος, ὁ υἱὸς τοῦ Λάγου.

283 π. X. (τὰ σημερινὰ Καϊλάρια) καὶ ἥτο ἀπὸ τοὺς ἱκανωτέρους στρατηγοὺς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. 'Ο Πτολεμαῖος, ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου βασιλέως, κατέλαβε τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐπωνομάσθη **Σωτήρ**.

Εἰς τὸ βασίλειόν του προσέθεσεν ἀργότερον τὴν Παλαιστίνην, τὴν Κάτω Συρίαν καὶ τὴν νῆσον Κύπρον. 'Ἐπὶ τοῦ βασιλέως τούτου καὶ τῶν διαδόχων του τὸ βασίλειον τῆς Αἰγύπτου ὑπῆρξε πολὺ εύτυχισμένον μέχρι τῆς ὑποταγῆς του εἰς τοὺς Ρωμαίους (30 π. X.).

"Οπως γνωρίζομεν, ἡ Αἴγυπτος ἥτο χώρα πλουσία καὶ εἶχεν ἀφθονίαν σίτου. 'Υπολογίζουν ὅτι κατ' ἔτος ή παραγωγή του ἔφθανε περισσότερον ἀπὸ δύο ἑκατομμύρια σημερινούς τόνους. Τὸ ἐμπόριον δὲν ἥτο πολὺ προωδευμένον. Τὰ ἀλεξανδρινὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ἔπλεον διὰ μέσου τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ

Ίωάννου Παπασταύρου

έφθανον μέχρι τῶν Ἰνδιῶν. ”Αφθονος δὲ ποσότης σίτου ἐστέλλετο καὶ εἰς ἄλλας χώρας. Εἶναι λοιπὸν εὔκολον νὰ ἔννοήσωμεν πόσον μέγας ἦτο ὁ πλοῦτος τῆς περιφήμου αὐτῆς χώρας κατὰ τὴν λαμπράν διοίκησιν τοῦ Πτολεμαίου καὶ τῶν διαδόχων του. Οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου ὡνομάζοντο Πτολεμαῖοι ἢ Λαγίδαι. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸ βασιλειὸν λέγεται βασίλειον τῶν Πτολεμαίων ἢ Λαγιδῶν.

Οἱ Πτολεμαῖοι, διὰ νὰ προστατεύουν καὶ νὰ αὐξάνουν τὸ κολοσσιαῖον ἐμπόριον τοῦ βασιλείου των, ἔπρεπε νὰ ἔχουν ἴσχυρὰς στρατιωτικάς καὶ ναυτικάς δυνάμεις.

Εἰς 200.000 ἔφθασεν ὁ πεζικὸς στρατὸς τῶν Πτολεμαίων, ὅπως μανθάνομεν· 40.000 ἥσαν οἱ ἵππεῖς, 300 οἱ ἐλέφαντες, 2.000 τὰ ἄρματα καὶ 3.500 τὰ μεγάλα καὶ μικρὰ πολεμικὰ πλοῖα, ἐκτὸς τῶν 800 θαλαμηγῶν, πολλαὶ ἀπὸ τὰς ὅποιας ἥσαν πολυτελέσταται.

8. Ποία ἦτο ἡ διοίκησις τοῦ βασιλείου.

Οἱ Πτολεμαῖοι διετήρησαν ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς διοικήσεως τοῦ Κράτους των τὸ σύστημα, τὸ ὅποιον ἔχρησιμοποίουν οἱ βασιλεῖς Φαραὼ. Ἡ Αἴγυπτος δηλαδὴ διῃρέθη εἰς τεσσαράκοντα περίπου νομούς. Εἰς κάθε νομὸν διοικητὴς ἦτο ὁ στρατηγός, ὁ ὅποιος εἶχεν ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν του σῶμα χωροφυλάκων. Οὗτοι εἶχον τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Νείλου ποταμοῦ καὶ τῶν ἐμπορικῶν ὁδῶν εἰς τὰς ἐρήμους, ἀπὸ ὅπου διήρχοντο ἔμποροι. Μὲ τὸν στρατηγὸν ἥσαν ἐπίσης ὁ δικαστής, ὁ ἐπιστάτης, ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν χωροφυλάκων, ὁ ἐπιστάτης τῶν φυλάκων καὶ ὁ βασιλικὸς γραμματεὺς.

Κάθε νομὸς ὑποδιῃρεῖτο εἰς τοὺς τόπους. Εἰς κάθε τόπον διοικητὴς ἦτο ὁ τοπάρχης. Κάθε τόπος ἀπετελεῖτο ἀπὸ χωρία, τὰς κώμας, ἡ κάθε μία ἀπὸ τὰς ὅποιας εἶχε τὸν κωμάρχην, τοὺς γραμματεῖς καὶ τὴν χωροφυλακὴν της.

Διὰ τὰ οἰκονομικὰ ἥσαν οἱ οἰκονόμοι, οἱ ὄποιοι εἰσέπραττον τοὺς φόρους, ὁ σιτολόγος διὰ τὰ προϊόντα, τὰ ὅποια παρήγοντο, ὁ βασιλικὸς τραπεζίτης, διὰ νὰ συλλέγῃ τὰ χρήματα, καὶ ἐπιθεωρηταί, οἱ ἐπιμεληταί.

“Ολοι οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ἀνώτεροι διοικηταὶ τοῦ στρατοῦ

ήσαν "Ελληνες ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα.

"Υπεράνω ὅλων τῶν ἀξιωματούχων ἴστατο ὁ βασιλεὺς, εὐεργέτης, δός ὁποῖος ἐλαττεύετο ὡς θεός, δύπως καὶ οἱ παλαιοὶ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου. Αὐτὸς ἔδιδεν εἰς ὅλας τὰς πόλεις τοὺς νόμους, τὴν πολιτείαν, συμφώνως μὲ τοὺς ὁποίους αὗται ἐπολιτεύοντο.

9. Ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου Ἀλεξάνδρεια.

Μεταξὺ τῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρχαν περίφημοι διὰ τὸν πληθυσμὸν τῶν κατοίκων των, διὰ τὸν πλοῦτον των, διὰ τὸ ἐμπόριόν των, διὰ τὴν δύναμιν καὶ τὸν πολιτισμὸν των, ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῶν Πτολεμαίων ὑπῆρξεν ἡ σπουδαιοτέρα.

Σχέδιον πόλεως Ἀλεξανδρείας (Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους).

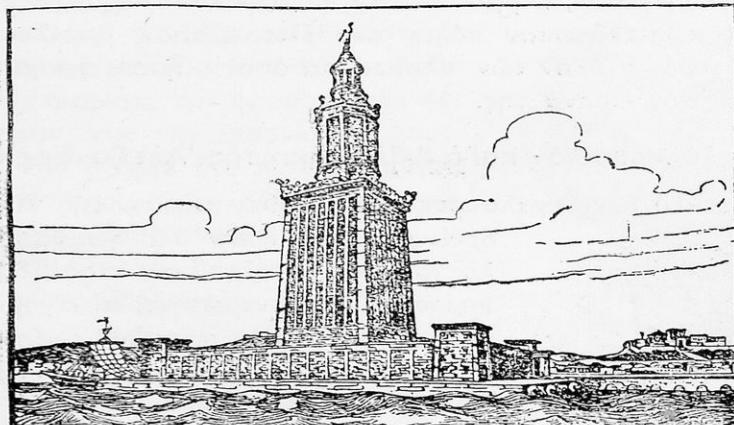
"Η Ἀλεξανδρεία ἦγινε πολὺ μεγάλη ἐμπορικὴ πόλις καὶ εἰς ἑκατόνταδας χιλιάδων ἀνήρχετο ὁ πληθυσμὸς τῶν κατοίκων της. Τὸ 60 π. Χ. ὁ πληθυσμὸς τῆς ἔφθασε τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον κατοίκων! "Ελληνες, Αἰγύπτιοι καὶ Ιουδαῖοι εἶχον συρρεύσει εἰς τὴν εύδαιμονα πόλιν. Μεγάλαι καὶ πλατεῖαι ὁδοὶ

· διεσταυροῦντο μέσα εἰς αὐτήν, ώραῖοι δὲ ἀνθόκηποι καὶ μεγαλοπρεπῆ κτίρια τὴν ἐστόλιζον.

Τὸ σπουδαιότερον ὅμως μέρος τῆς πόλεως ἦτο δ τεράστιος λιμήν της. Ἐκεῖ ἔφθανον πλοῖα ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὰς βρεταννικὰς νήσους ἥρχοντο πλοῖα μὲν φορτίον ἀπὸ κασσίτερον. Ἐπίσης ἔφθανον εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον πλοῖα, τὰ ὅποῖα ἥρχοντο ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Κίνας μὲν φορτίον ἀπὸ μέταξαν, ἡ ὅποια μετεφέρετο εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ἀλλα πάλιν φορτία ἔφθανον ἀπὸ τὰς Ἰνδίας μὲ βάμβακα, μὲ πολυτίμους λίθους καὶ μὲ μπαχαρικά. Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὑπῆρχον τότε καὶ σπουδαῖαι Τράπεζαι, διὰ νὰ διευκολύνουν τοὺς ἐμπόρους. Μεγάλη πράγματι ἦτο τότε ἡ κίνησις τοῦ ἐμπορίου εἰς τὴν περίφημον πρωτεύουσαν τῶν Πτολεμαίων. Ἀμύθητος ὁ πλοῦτος τῆς.

10. Ὁ περίφημος Ἀλεξανδρινὸς Φάρος.

Μακράν ἀπὸ τὴν θάλασσαν οἱ ναῦται, οἱ ὅποιοι ἔπλεον πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἔβλεπον ζωηρὸν φῶς, τὸ ὅποιον ἤκτι-

‘Ο Ἀλεξανδρινὸς Φάρος.

· νοιβόλει ἀπὸ τὴν κορυφὴν πολὺ ὑψηλοῦ πύργου, τοῦ περισσότερον ὑψηλοῦ ἀπὸ ὅσους εἶχον κατασκευασθῆ κατὰ τὴν λαμπρὰν

έκεινην ἐποχήν. Ὁ πύργος αὐτὸς ἦτο κατεσκευασμένος ἐπάνω εἰς μικρὰν νῆσον, ἡ ὁποία ἦτο ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἐκαλεῖτο **Φάρος**. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ ὁ πύργος οὗτος ὠνομάσθη **Φάρος**, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι σήμερον.

Δώδεκα ἔτη ἔχρειάσθη ὁ περίφημος τεχνίτης **Σώστρατος** νὰ οἰκοδομήσῃ τὸν πελώριον αὐτὸν πύργον, ὅπου κατέστησεν διάσημον τὸ ὄνομά του μὲ τὴν ἐπιγραφήν, τὴν ὁποίαν ἔχάραξε : « **Σώστρατος κνίδιος Δεξιφάνους, θεοῖς σωτῆρσιν ὑπὲρ τῶν πλαιζομένων.** »

Ὁ πύργος οὗτος μὲ τοὺς πολλούς του ὀρόφους τόσον πολὺ ἐθαυμάσθη διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὥραιότητά του, ὥστε συγκατελέχθη μεταξὺ τῶν Ἐπτὰ Θαυμάτων τοῦ κόσμου. Ἡτο κατεσκευασμένος ἀπὸ λευκὸν λίθον ἐπάνω εἰς ἀπότομον βράχον καὶ εἶχεν ὕψος, ὅπως λέγουν, 300 πήχεων. Τὸ φᾶς, τὸ ὁποῖον ἔρριπτεν ὁ φανός, ὁ ὁποῖος εὑρίσκετο ἐπάνω εἰς τὴν κορυφήν, ἐφαίνετο πολὺ μακράν εἰς τοὺς πλέοντας τὴν θάλασσαν. Ἀπὸ τὸ κατάστρωμα τοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον ἔπλεεν εἰς τὸν λαμπρὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας, ἦτο δυνατὸν ὁ ἐμπορος νὰ βλέπῃ ἀπὸ πολὺ μακράν, πέραν ἀπὸ τὸν πανύψηλον φάρον, τὴν ὥραιαν καὶ πολυάνθρωπον πόλιν τῶν Πτολεμαίων βασιλέων καὶ τὸν ἴσχυρὸν στόλον τῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἡγκυροβολημένα εἰς τὸν λιμένα της.

11. Τὸ Μουσεῖον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας.

Μεταξὺ τῶν μεγαλοπρεπῶν δημοσίων κτιρίων τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅπως ἦσαν τὰ γυμνάσια, τὰ λουτρά, τὰ στάδια, αἱ στοαὶ διὰ τὰς δημοσίας συγκεντρώσεις, αἱ ἀγοραὶ καὶ ἄλλα, ἔξειχον δύο σπουδαῖα οἰκοδομήματα· τὸ Μουσεῖον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας.

Τὸ Μουσεῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ πολλὰ οἰκοδομήματα, ἀφιερωμένα εἰς τὰς Μούσας. Θὰ ἦτο δυνατὸν σήμερον νὰ τὸ ὄνομάσωμεν Πανεπιστήμιον.

Πτολεμαῖος ὁ Σωτὴρ (*Ἀπὸ τερράδοραχμον νόμισμα*). Εκεῖ συνηθροίζοντο οἱ φιλόσοφοι, οἱ ἐπιστήμονες καὶ οἱ σπου-

δασταὶ ἀπὸ δλα τὰ μέρη· ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα, ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἀπὸ τὴν Ἰουδαίαν, τὴν Βαβυλῶνα καὶ ἀπὸ αὐτὰς ἀκόμη τὰς Ἰνδίας. Λέγουν, ὅτι μίαν φοράν συνηθροίσθησαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν 14.000 σπουδασταί!

Πλησίον τοῦ Μουσείου ύπηρχον βοτανικός καὶ ζωολογικός κῆπος, καθώς καὶ ἴδιαιτερα διαμερίσματα δι' ἀνατομικὰς καὶ ἀστρονομικὰς μελέτας. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἀπὸ δλα τὰ οἰκοδομήματα ἥτο ἡ περίφημος Βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας, δόποια λέγουν, ὅτι εἶχε πλέον τῶν 500.000 χειρογράφων ἀπὸ πάπυρον. Οἱ βασιλεῖς Πτολεμαῖοι ἤθελον νὰ ἔχουν εἰς τὴν μεγάλην βιβλιοθήκην των ἀντίγραφα δλων τῶν ἑλληνικῶν βιβλίων, τὰ δόποια ύπηρχον.

12. Τὸ βασίλειον τῆς Περγάμου.

Εἰς τὴν βορειοδυτικὴν παραπλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔλαμψε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὡσάν μετέωρον τὸ μικρὸν βασίλειον τῆς Περγάμου. Ἡ Πέργαμος ἥτο πόλις ἐκ φύσεως ὁχυρά· δι' ἐν δὲ διάστημα ἀνῆκεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Θράκης Λυσίμαχον, ὁ δόποῖος εἶχεν ἐκλέξει αὐτὴν, διὰ νὰ τοποθετήσῃ ἐκεῖ τοὺς θησαυρούς του. Φύλακα αὐτῆς εἶχε διορίσει τὸν φρούραρχον Φιλέταιρον ἀπὸ τὴν Βιθυνίαν, ὁ δόποιος εἰς τὴν ἀρχὴν ἥτο πιστός εἰς τὸν βασιλέα Λυσίμαχον. Ἄλλ' ὅταν τὰ πράγματα ἐφαίνοντο εὔνοϊκὰ διὰ τὸν βασιλέα

281 π.Χ.

τῆς Συρίας Σέλευκον, ἀπέστη ἀπὸ τὸν Λυσίμαχον καὶ ἐπῆγε μὲ τὸ μέρος τοῦ Σελεύκου· ἔθεσε δὲ εἰς τὴν διάθεσίν του τοὺς θησαυρούς τῆς Περγάμου. Ὁ Σέλευκος διώρισε τὸν Φιλέταιρον διοικητὴν τῆς Περγάμου καὶ ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτὸν τὴν φύλαξιν τοῦ θησαυροῦ.

'Ἐπὶ δεκαοκτὼ ἔτη ὁ Φιλέταιρος ἐξηκολούθει νὰ εἶναι διοικητὴς καὶ προσεπάθει νὰ ἔχῃ τὴν φιλίαν τῶν Σελευκιδῶν. Συγχρόνως δὲ κατώρθωσε μὲ τὸν πλοῦτον του νὰ ἔχῃ τὴν φιλίαν

Ο βασιλεὺς
τῆς Περγάμου Φιλέταιρος
(Απὸ τετράδραχμον νόμισμα).

τῶν γειτονικῶν πόλεων καὶ νὰ διοργανώσῃ μισθοφορικὸν στρατόν.

‘Ο διάδοχός του **Εύμενης** ἐπεξέτεινε τὴν ἀρχήν του εἰς τὰς γειτονικὰ χωρία, τὰ δόποια εὑρίσκοντο γύρω. Ἐνίκησε δὲ εἰς τὰς Σάρδεις τὸν **Ἀντίοχον Α'** τῆς Συρίας καὶ ἔξησφάλισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ κράτους του ἀπὸ τὸ βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν.

Τὸ κράτος τῆς Περγάμου ἀπέκτησε τὴν μεγαλυτέραν του δύναμιν καὶ δόξαν ἐπὶ τοῦ **Ἀττάλου Α'**, ὁ δόποιος ἔλαβε καὶ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως μετὰ τοὺς νικηφόρους ἀγῶνας του.

241 - 197 π. Χ. κατὰ τὸν Ζον αἰῶνα π. Χ. ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, δρπας θὰ μάθωμεν, καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. ‘Ο βάρβαρος αὐτὸς λαὸς ἥσαν οἱ **Γαλάται**, οἱ δόποιοι ἐνικήθησαν ἀπὸ τὸν **Ἀτταλον** καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς μίαν ἐπαρχίαν, τὴν **Γαλατίαν**.

‘Η ἔνδοξος αὐτὴ νίκη ὑπῆρξε τὸ ἡρωϊκῶτερον κατόρθωμα ἀπὸ ὅλα, δσσα μανθάνομεν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ λαμπροῦ ἐκείνου βασιλείου. Διὰ τοῦτο τὰ ἀγάλματα, τὰ δόποια εὑρέθησαν ἐκεῖ, ἐνθυμίζουν κάτι ἀπὸ τὰ ἡρωϊκὰ ἐκεῖνα κατορθώματα.

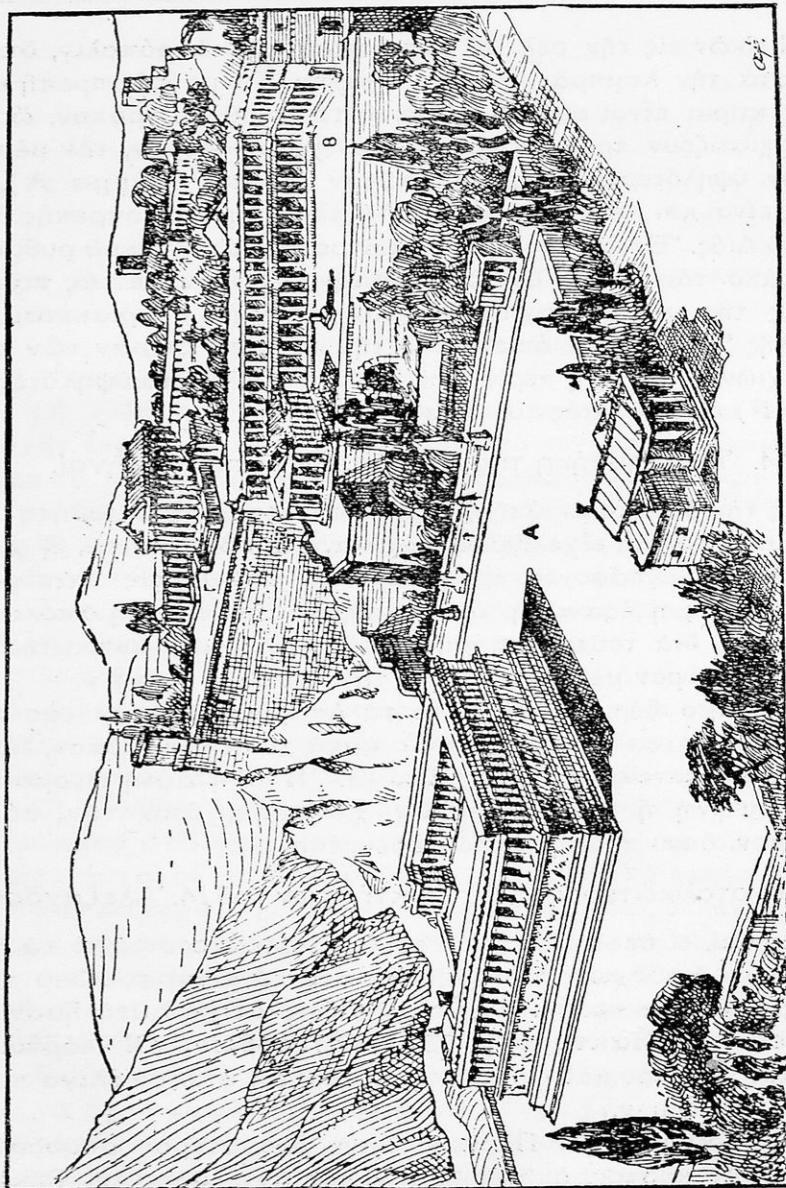
Τὸ βασίλειον τῆς Περγάμου δὲν ἔπαυσε καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων βασιλέων του νὰ εἶναι ἴσχυρὸν καὶ πλούσιον, μέχρις δτου ὑπετάγη εἰς τοὺς Ρωμαίους (129 π. Χ.).

13. Τὰ μεγαλοπρεπῆ κτίρια τῆς Ἀκροπόλεως τῆς Περγάμου.

Οἱ βασιλεῖς τῆς Περγάμου ἐφιλοτιμήθησαν νὰ στολίσουν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου των μὲ λαμπρὰ καὶ μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα ἀνάλογα τῶν **Αθηνῶν**.

Αἱ ἀνασκαφαὶ, αἱ δόποιαι ἔγιναν ἀπὸ Γερμανούς ἀρχαιολόγους εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῆς Περγάμου καὶ κάτω ἀπὸ αὐτήν, ἀπεκάλυψαν ἀγοράν, θέατρον, γυμνάσιον καὶ ὡραίας κιονοστοιχίας.

Σπουδαῖος ἦτο δο κολοσσιαῖος βωμὸς ἐπάνω εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ἀφιερωμένος εἰς τὸν **Δία Σωτῆρα**, τὸν δόποιον κατεσκεύασεν δο βασιλεὺς **Εύμενης δο Β'** εἰς μνήμην τῆς νίκης του κατὰ τῶν βαρβάρων Γαλατῶν. ‘Ο βωμὸς ἦτο στολισμένος μὲ πλούσια ἀνάγλυφα, τὰ δόποια παρίστανον γιγαντομαχίαν μεταξὺ θεῶν καὶ γιγάντων.

·Ακρόπολις τῆς Περγάμου ('Αναπαράστασις).

‘Η εἰκὼν εἰς τὴν σελ. 23 παριστάνει τὴν ἀκρόπολιν, ὅπως ἦτο κατὰ τὴν λαμπρὰν ἐκείνην ἐποχήν. Τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ ὡραῖα κτίρια εἶναι οἰκοδομημένα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ σχηματίζουν τρεῖς ἑξώστας· τὸν χαμηλότερον, τὸν μέσον καὶ τὸν ὑψηλότερον. Εἰς τὸν πρῶτον (βλέπε γράμμα Α), ὁ ὄποιος εἶναι καὶ περισσότερον εὔρυς, εἶναι ὁ μεγαλοπρεπῆς βωμὸς τοῦ Διός. ’Εχει τρεῖς ὡραῖας κιονοστοιχίας ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, κάτω ἀπὸ τὰς ὄποιας διακρίνομεν τὴν ζωφόρον μὲν τὰς παραστάσεις τῆς γιγαντομαχίας. Εἰς τὸν μέσον (Β) εὑρίσκεται τὸ ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ ὅπιστα ἀπὸ τὴν μεγάλην σειρὰν τῶν κιονοστοιχιῶν ὑπῆρχεν ἡ περίφημος Βιβλιοθήκη. Εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος (Γ) εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Τραϊανοῦ.

14. Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Περγάμου. Αἱ περγαμηναί.

Εἰς τὴν ἀκρόπολιν ὑπῆρχε καὶ ἡ περίφημος Βιβλιοθήκη τῆς Περγάμου, ἡ ὄποια εἶχε 200.000 βιβλία. Τὰ βιβλία αὐτά, ἡ χειρόγραφα, ἐγράφοντο προηγουμένως ἐπάνω εἰς πάπυρον. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἔξαγωγὴ τοῦ παπύρου ἀπηγορεύθη ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, διὰ τοῦτο οἱ βασιλεῖς τῆς Περγάμου ἀντικατέστησαν τὸν πάπυρον μὲν ἄλλην ὅλην, τὴν περγαμηνήν.

Αὕτη ἦτο δέρμα ζῷου ἀπὸ τὸ ὄποιον ἀφήρουν τὰς τρίχας καὶ κατόπιν τὸ κατειργάζοντο κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἡμπορῇ κανεὶς νὰ γράφῃ ἐπάνω. Ἡ ὅλη αὐτὴ ὀνομάσθη περγαμηνὴ ἡ περγαμηνὸς χάρτης, ἀπὸ τὴν πόλιν Πέργαμον, ὅπου πρώτην φορὰν ἐφευρέθη.

15. Οἱ ἀνατολικώτεροι λαοὶ τῶν κτήσεων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Οἱ λαοί, οἱ ὄποιοι εύρισκοντο ἀνατολικώτερον ἀπὸ τὰ βασίλεια τῶν Διαδόχων, ἀπετέλεσαν κατὰ τὰ μέσα τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος ἴδιαίτερα κράτη. Τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ αὐτὰ ἦσαν τὰ βασίλεια τῆς Βακτριανῆς καὶ τῶν Πάρθων. Οἱ Πάρθοι ἦσαν λαὸς Ἰρανικὸς καὶ ἡμιβάρβαρος, διὰ τὸν ὄποιον ὀλίγα πράγματα γνωρίζομεν.

Τὸ βασίλειον τῶν Πάρθων ἔγινε βραδύτερον σπουδαῖον καὶ ἵσχυρὸν κράτος, ὑπῆρξε δὲ ἴσχυρὸς ἀντίπαλος τῆς Ρώμης, δταν αὕτη κατέκτησε τὴν Ἀσίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

16. 'Ο Δημόσιος θίος.

Οι ἄνθρωποι τῶν μικρῶν πόλεων ἡσχολοῦντο καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μὲ τὴν γεωργίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κυρίως ἐκέρδιζον τὰ μέσα διὰ τὴν ζωήν των. Ἀλλὰ κατεσκεύαζον καὶ ἄλλα προϊόντα, τὰ ὅποια ἐπώλουν εἰς ἄλλας χώρας. Ἡ κοινωνικὴ δὲ ζωή των ἦτο κανονική. Οἱ ἄρχοντες ἔξελέγοντο μὲ τὴν ψῆφον τῶν πολιτῶν. Ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος ἔξελέγετο εἰς θέσιν ἀνωτέραν εἰς τὴν πολιτείαν, πολλάς φοράς ἐθυσίαζε μέγα μέρος τῆς περιουσίας του χάριν τῶν πολιτῶν.

Οἱ πολῖται ἔξι ἄλλου, πρὸς ἀνταμοιβήν, ἀπήλλασσον αὐτὸν ἀπὸ ὡρισμένας ύποχρεώσεις, τὰς ὅποιας εἶχε κάθε πολίτης. "Εδιδον εἰς αὐτὸν τιμητικὴν θέσιν εἰς τὸ θέατρον καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἑορτάς, τὸ δὲ ἄγαλμά του ἐστήνετο εἰς τὴν στοάν.

Οἱ πολῖται ἥσαν φιλόπονοι, ἔξυπνοι, ἥθικοι καὶ εὐχαριστημένοι πολὺ ἀπὸ τὴν ζωήν των. Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις οἱ ἄνθρωποι ἡσχολοῦντο μὲ τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἐκεῖ ὑπῆρχον λαμπρὰ δημόσια κτίρια, τὰ ὅποια δὲν ὑπῆρχον εἰς τὰς μικρὰς πόλεις. "Υπῆρχεν εἰς αὐτὰς ἡ τάξις τῶν πολὺ πλουσίων ἀνθρώπων καὶ ἡ τάξις τῶν πτωχῶν, ἡ ὅποια ἦτο καὶ ἡ πολυπληθεστέρα. Οἱ πλούσιοι εἶχον ὡραίας ἰδιωτικὰς κατοικίας.

Οἱ ἄνθρωποι τότε εἶχον περισσοτέρας γνώσεις περὶ ὑγιεινῆς, διὰ τοῦτο δὲ ἐφόροι τίζον ὡστε αἱ πόλεις, τὰς ὅποιας ἔκτιζον, νὰ ἐφοδιάζωνται μὲ ἀφθονον ὕδωρ. Τὸ ὕδωρ συνήθως ἤρχετο ἀπὸ ὑψηλὰ μέρη καὶ μὲ μεγάλους ύπογείους σωλήνας διωχετεύετο καθαρὸν εἰς τὴν πόλιν, μὲ μικροτέρους δὲ σωλήνας διεμοιράζετο ἀφθονον εἰς κάθε οἰκίαν. Διὰ τὰς μεγάλας

πόλεις ύπηρχον ύπόγεια ύδραγωγεῖα κατεσκευασμένα μὲ λίθον καὶ τοιμέντον.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἡ δημοσία γείση, δημόσιας ὁμιλεῖ περὶ ἀρχῆς, ἡ ὁποία ἐφρόντιζε διὰ τὴν ύγειαν τῆς πόλεως. Τὰ ἀπορρίμματα δὲν ἀφίνοντο, δημόσιας ἄλλοτε, εἰς τοὺς δρόμους ἵνα παρασύρῃ αὐτὰ ἡ βροχή, ἀλλ' ἐρρίπτοντο μέσα εἰς λάκκους, οἵ δόποιοι ἥνοιγοντο διὰ τὸν σκοπὸν αὐτῶν.

Εἰς τὴν Πριήνην οἱ ἀρχαιολόγοι εῦρον, ὅτι τὰ διάφορα ἔργα, τὰ ὁποῖα εἶχον κάμει τότε οἱ ἀνθρώποι διὰ τὴν ύγειαν τῆς πόλεως, ὡμοίαζον πολὺ μὲ τὰ σημερινά.

17. Ὁ οἰκογενειακὸς βίος.

Ἡ οἰκογενειακὴ ζωὴ ἦτο περισσότερον πρωδευμένη κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν. Οἱ ἄνδρες, ἐπειδὴ τώρα δὲν ἀπασχολοῦνται πολύ, δημόσιας ἄλλοτε, μὲ τὰ πολιτικὰ πράγματα, ζοῦν περισσότερον μὲ τὰς οἰκογενείας τῶν εἰς ὥραίας οἰκίας. Αὗται εἶχον τὴν ἴδιαν διαίρεσιν μὲ τὰς οἰκίας, τὰς ὁποίας εἴδομεν εἰς τὸ προηγούμενον βιβλίον, ἀλλ' ἥσαν μὲ περισσοτέραν τέχνην κατεσκευασμέναι καὶ καλύτερον κοσμημέναι. Οἱ τοῖχοι τῶν συχνὰ εἶχον μαρμαροκονίαμα καὶ ἐκοσμοῦντο μὲ ὥραίας ζωγραφίας, τὸ δάπεδον δὲ εἰς τὰς πλουσίας οἰκίας παρουσίαζεν ὥραίας παραστάσεις, μὲ μωσαϊκά. Τὰ δωμάτια ἥσαν πολὺ εύρυχωρα καὶ ἔχρησιμοποιοῦντο ὡς δωμάτια ύποδοχῆς. Ὕπηρχον δὲ καὶ δωμάτια ἴδιαίτερα, διὰ νὰ λούωνται τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, οἵ λοιποὶ ωνεῖς.

Αἱ οἰκία τῶν πλουσίων ὡμοίαζον πολὺ μὲ ἀνάκτορα. Εἶχον δύο αὐλάς, αἱ δόποιαι περιεβάλλοντο μὲ κίονας, ἐνῷ τὸ δάπεδόν των ἦτο ἐστρωμένον μὲ τοιμέντον. Κρήναι δὲ μὲ κρυστάλλινον ὅδωρ, διάφορα ἀνθη καὶ ἀγάλματα συνεπλήρων τὴν ὥραιότητα τῶν μεγαλοπρεπῶν αὐτῶν περιστύλων αὐλῶν.

Εἰς τὴν μίαν ἐξ αὐτῶν, τὴν πρὸς τὸ βάθος (εἰκ. σελ. 9), συνεκεντροῦντο τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας διὰ τὰς ἐργασίας των. Ἐκεῖ περίου εύρισκοντο τὰ δωμάτια καὶ τῶν ύπηρετριῶν, αἱ δόποιαι ἔγνεθον, ὅφαινον, ἥλεθον τὸν σῖτον καὶ παρεσκεύα-

ζον ἄρτον. Τὰ ἔπιπλα καὶ τὰ σκεύη τῆς οἰκίας ἦσαν ἀπὸ χαλκόν, ἐλεφαντοστοῦν καὶ ἀπὸ πολύτιμα ξύλα, τὰ ὅποια ἥρχοντο ἀπὸ διάφορα μέρη.

18. Ἡ δέσις τῆς γυναικός.

Αἱ γυναῖκες κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦσαν περισσότερον πρωδευμέναι παρὰ εἰς τὰς προηγουμένας ἐποχάς. Εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν αἱ γυναῖκες εἶχον ἀτομικὰς περιουσίας, μὲ τὰς ὁποίας πολλὰς φοράς ἴδρυον κοινωφελή ἴδρυματα διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν νέων καὶ διὰ θρησκευτικούς σκοπούς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγίνοντο περισσότερον ἀνεξάρτητοι. Μεγάλην ἀξίαν ἀπέκτησαν αἱ γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι προήρχοντο ἀπὸ βασιλικᾶς

Ὑποδοχὴ νύμφης ὑπὸ τῶν γονέων τοῦ γαμβροῦ.

Ἡ νύμφη δδηγεῖται ἐπάνω εἰς ἄμαξαν ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ. Οἱ κίονες φανερώνουν τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ὃπου οἱ γονεῖς ἀναμιένουν τὸ εὔτυχὲς ζεῦγος.

αύλας. Αἱ περισσότεραι δὲ κατήγοντο ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν. Αἱ πριγκίπισσαι πολλὰς φοράς ὑπεστήριζον ἀνθρώπους πεπαιδευμένους καὶ ποιητάς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξυμνοῦντο. Αἱ γυναῖκες ἐπίσης κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἥσκοῦντο μὲ διαφόρους σωματικὰς ἀσκήσεις καὶ ἐλάμβανον μέρος εἰς κοινὰ γεύματα κατὰ τὰς ἔορτάς.

Πρὸς τούτοις ἐλάμβανον τὴν ἀπαραίτητον μόρφωσιν καὶ

ήσχοιούντο μὲ τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην. "Οπως σήμερον, καὶ τότε ἐδίδετο μεγάλη προσοχὴ εἰς τὴν μουσικὴν μόρφωσιν τῶν νεανίδων. Αἱ νεάνιδες ἐλάμβανον μέρος μαζὶ μὲ τοὺς νέους εἰς χορούς κατὰ τὰς ἔορτάς, ἐφοίτων δὲ μαζὶ καὶ εἰς τὸ σχολεῖον. Αἱ συζητήσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμνον οἱ φιλόσιφοι, καθὼς καὶ οἱ ἐπιδεικτικοὶ λόγοι τῶν ρητόρων περὶ γάμου καὶ οἰκογενειακῆς εὐτυχίας, φανερώνουν πόσον σπουδαία ἦτο ἡ θέσις τῆς γυναικὸς κατὰ τοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους.

Τὰ ἔθιμα, τὰ ὁποῖα συνήθιζον οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὸν γάμον, φανερώνουν τὴν θρησκευτικότητα καὶ τὴν οἰκογενειακήν ἴερότητα, τὴν ὁποίαν εἶχεν οὗτος. Μία παράστασις ἐπάνω εἰς ἀττικὸν ἀγγεῖον, τὴν γαμήλιον λουτροφόρον, εἰκονίζει πολὺ ὥραίαν σκηνήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ νύμφη δδηγεῖται ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ εἰς τὴν οἰκίαν του (εἰκ. σελ. 27).

19. Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν νέων.

Οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐνδιαφέρονται πολὺ διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν νέων. Πολλοὶ πλούσιοι δίδουν μεγάλα ποσά καὶ ἀφίνουν σημαντικὰ κληροδοτήματα διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν. Αἱ κυβερνήσεις μέσα εἰς τὰς πόλεις, καθὼς καὶ αἱ ἀρχαὶ τῶν μικροτέρων πόλεων καὶ τῶν χωρίων, ἔχουν ὑπὸ τὸν ἔλεγχόν των τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων. "Ωστε τὰ σχολεῖα δὲν εῖναι, ὅπως εἰς παλαιοτέρους χρόνους, ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις.

Πολίτης πλούσιος τῆς Μιλήτου, ὅπως μανθάνομεν ἀπὸ ἐπιγραφήν, ἔδωσε τὸ 200 περίπου π. Χ. δέκα τάλαντα ἀργύρου, ἀπὸ τοὺς τόκους τῶν ὁποίων ὕρισε νὰ συντηρῶνται τέσσαρα σχολεῖα καὶ νὰ πληρώνωνται τέσσαρες διδάσκαλοι τῆς γυμναστικῆς. "Ἐν μέρος ἀπὸ τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα ἦτο διατεθειμένον διὰ θρησκευτικὰς πομπὰς καὶ θυσίας, εἰς τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ λαμβάνουν μέρος οἱ νέοι τῆς πόλεως.

"Αλλος γενναιόδωρος πολίτης ἀπὸ τὴν νῆσον Τέω ἐκληροδότησε 30.000 δραχμάς, διὰ νὰ πληρώνωνται ἀπὸ τοὺς τόκους τρεῖς διδάσκαλοι κατώτεροι, δύο γυμνασταί, διδάσκαλος διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς κιθάρας καὶ δύο ἄλλοι διδάσκαλοι τῶν στρατιωτικῶν ἀσκήσεων.

Οι πατήδες ἐμάνθανον εἰς τὰ σχολεῖα ἀνάγνωσιν, καλλιγραφίαν, ὡδικήν, κιθάραν, μουσικὰ σημεῖα διὰ φωνητικὴν καὶ ἑνόργανον μουσικήν, ἵχνογραφίαν καὶ ἀπαγγελίαν ἀποσπασμάτων τραγικῶν ποιητῶν. Ἐπίσης μαθηματικὰ καὶ γενικὰ μαθήματα, τὴν πολυμαθίαν.

Οι διδάσκαλοι ἔξελέγοντο δι’ ἓν ἔτος, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ὑπάλληλοι τοῦ κράτους. Τὸ 159 π. Χ. ὁ δῆμος τῶν Δελφῶν ἔκαμεν ἕκκλησιν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Περγάμου ”Ατταλον Β’ δι’ οἰκονομικὴν βοήθειαν ὑπέρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν παιδίων. Ὁ βασιλεὺς ἐδώρησε τότε 18.000 δραχμὰς διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν.

Εἰς τοὺς ἔλληνιστικοὺς χρόνους οἱ νέοι ἐσπούδαζον καὶ ἀνώτερα μαθήματα, ὅπως φιλοσοφίαν καὶ ἄλλας ἐπιστήμας. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ εἰπωμεν, διτοι οἱ νέοι ἐλάμβανον τότε, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, πανεπιστημιακὴν μόρφωσιν.

20. Ἡ ἐφηβεία.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μόρφωσιν, τὴν ὅποιαν ἐλάμβανον οἱ νέοι εἰς τὰ κατώτερα σχολεῖα καὶ τὰς ἀνωτέρας σχολάς, ὑπῆρχε καὶ ὄργανωσις, εἰς τὴν ὅποιαν μετεῖχον δλοι οἱ ἐφηβοὶ νέοι, οἱ ἔχοντες ἥλικιαν 18-20 ἑτῶν. Ἡ ὄργανωσις αὕτη, ἡ ὅποια φέρει τὸ δόνομα ’Ἐφηβεία, εἰς παλαιοτέρους χρόνους ὑπεῖχεν ὑποχρεωτικὴν στρατιωτικὴν ἐκπαίδευσιν. Εἰς τοὺς ἔλληνιστικοὺς δῆμος χρόνους ἡ θητεία ἐπαυσε νὰ εἰναι ὑποχρεωτική. Οἱ ἐφηβοὶ ἐνεγράφοντο εἰς τὴν ὄργανωσιν αὐτὴν δι’ ἓν ἔτος καὶ ἡσχολοῦντο μὲ τὰ ἀθλητικὰ καὶ ἄλλα μαθήματα, τὰ ὅποια μορφώνουν τὴν ψυχήν, καὶ προητοιμάζοντο διὰ τὴν στρατιωτικὴν των θητείαν, τὴν ὑπηρεσίαν πρὸς τὴν πατρίδα.

Τὴν γενικὴν διοίκησιν τῆς Ἐφηβείας εἶχεν ὁ κοσμητής, ὁ ὅποιος ἔξελέγετο δι’ ἓν ἔτος. Οὗτος εἶχεν δλην τὴν εὐθύνην καὶ ἔδιδε λόγον τῶν πράξεών του εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους ἐνώπιον συμβουλίου τῆς πόλεως. Οἱ διδάσκαλοι διωρίζοντο ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ ἐδίδασκον τοὺς ἐφήβους σωματικὴν ἀγωγὴν καὶ ἀθλητικά. ’Αλλ’ οἱ ἐφηβοὶ ὑπεχρεοῦντο νὰ παρακολουθοῦν τὰς ρητορικὰς καὶ φιλοσοφικὰς σχολὰς καθ’ ὅλον τὸ ἔτος τῆς ἐφηβείας των.

Οι ἔφηβοι ἔζων ώς πραγματικοί σύντροφοι καὶ ἐφρόντιζον οἱ ἕδιοι διὰ τὴν ὀργάνωσίν των. Ἐξέλεγον ώς βαθμοφόρους των τοὺς περισσότερον ἵκανοὺς μεταξύ των, ἀνέθετον δὲ εἰς αὐτοὺς διάφορα καθήκοντα. Οἱ βαθμοὶ τῆς Ἐφηβείας ἦσαν ἄρχων, πολὺ ἐμαρχος, θεσμοθέτης καὶ ἄλλοι.

Τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς Ἐφηβείας ἐπεκράτησεν εἰς κάθε κοινότητα τῆς Ἑλλάδος, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Συρίας, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις.

Περίφημον ὑπῆρξε τὸ μέγαρον τῆς Ἐφηβείας εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸ Πτολεμαῖον, τὸ ὁποῖον ἴδρυσεν ὁ **Πτολεμαῖος Β'** τὸν Ζον π. Χ. αἰῶνα. Ἡτο τὸ ἀρχαιότερον κέντρον καί, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, τὸ ἐπιτελεῖον τῆς Ἐφηβείας. Τὸ κτίριον αὐτὸ εἶχε ἴδιαίτερα διαμερίσματα, ὅπου ἦσκοῦντο οἱ ἔφηβοι εἰς τὰ ἀθλητικά· εἶχεν ἐπίσης βιβλιοθήκην καὶ μεγάλην αἴθουσαν διὰ διαλέξεις.

Οἱ ἔφηβοι διεκρίνοντο διὰ τὴν μεγάλην πειθαρχίαν, τὴν ὅποιαν εἶχον πρὸς τοὺς ἀνωτέρους των, καὶ διὰ τὴν κοσμιότητα των ἔξω εἰς τὴν πολιτείαν. Ἕμποροῦμεν λοιπὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι αἱ διάφοροι σύγχρονοι ὄργανώσεις τῶν νέων εἰς τὰς διαφόρους χώρας εἶναι κληρονομία ἀπὸ τὸ ἔνδοξον παρελθὸν τῆς πατρίδος μας.

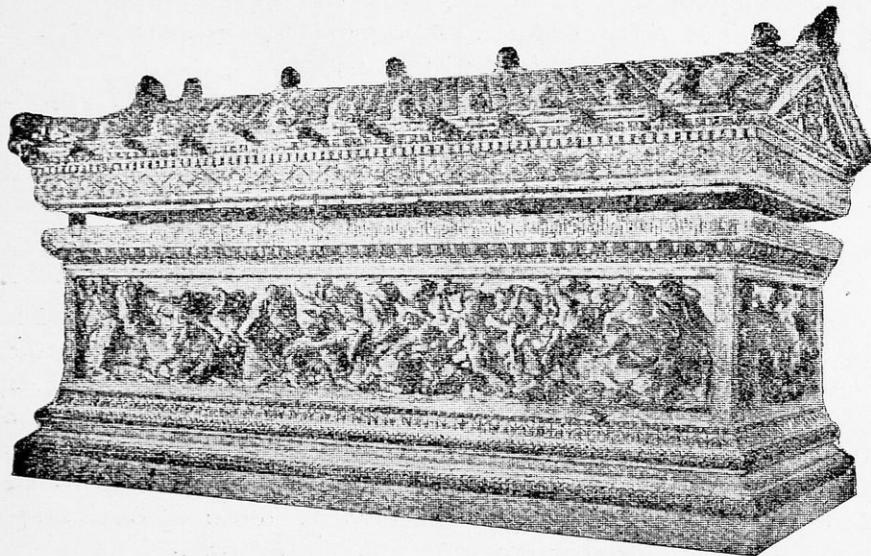
21. Τιμὴ εἰς τοὺς νεκρούς. Ἡ σαρκοφάγος τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Οἱ ἀρχαῖοι “Ἐλληνες, ὅπως καὶ ἡμεῖς σήμερον, ἔτιμων πολὺ τοὺς νεκρούς των. Εἰς τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὅποιους ἔζη ὁ “Ομηρος, μανθάνομεν, ὅτι οἱ “Ἐλληνες ἔκαιον τοὺς νεκρούς των καὶ ἐμάζευον τὴν τέφραν. Ἀργότερον ἥλθε καὶ πάλιν ἡ πολὺ παλαιὰ συνήθεια, νὰ μὴ καίουν τοὺς νεκρούς. Ἡ συνήθεια αὕτη διετηρήθη καὶ εἰς τοὺς ὑστερὸν χρόνους.

Τὰ λείψανα ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἔπιπτον εἰς τὴν μάχην, τὰ ἐμάζευον καὶ τὰ ἔθαπτον εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος. Ἐὰν δημοσίευσιν τὰ μὴ εύρεθοιν τὰ κορμιὰ τῶν παλικαριῶν, τότε ἴδρυον κενοτάφιον διὰ τὸν ἀγνωστὸν στρατιώτην.

Τὸ σῶμα τῶν ἀποθανόντων ἔξετίθετο ἐπάνω εἰς κλίνην, ἀφοῦ προηγουμένως ἐγίνοντο ἱεροτελεστίαι. Τοῦτο ἐλέγετο

πρόθεσις. Γυναῖκες δὲ πληρωνόμεναι ἔκλαιον τὸν νεκρόν. Στέφανοι, ταινίαι καὶ στάμνοι μὲν ἔλαιον, αἱ λήκυθοι, προσεφέροντο ἀπὸ τοὺς φίλους. Κατὰ τὴν ἐκφορὰν συνώδευον τὸν νεκρὸν ἥχοι αὐλῶν καὶ ἄλλα πένθιμα ἄσματα. Οἱ συγγενεῖς καὶ ἄλλοι γνωστοὶ μὲν μαῦρα φορέματα ἡκολούθουν τὴν ἐκφοράν. Ό νεκρός ἐθάπτετο ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν πόλιν εἰς τὰ

Ἡ Σαρκοφάγος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

πλάγια τῶν ὁδῶν. Ό δὲ τάφος ἐκτίζετο ἀπὸ λίθους ἦ, ὅπως εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐλαξεύετο ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους.

Ἄπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου τὰ μνημεῖα ἥσαν περισσότερον ἀπλᾶ καὶ πολὺ ωραῖα στολισμένα. "Ἐν ἀπ' αὐτὰ εἶναι καὶ ἡ λεγομένη σαρκοφάγος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἢ δοπία εύρεθη εἰς τὴν Σιδῶνα καὶ εὑρίσκεται σήμερον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ μνημεῖον τοῦτο (βλέπε ἀνωτέρω εἰκόνα), ἔχει σχῆμα ναοῦ καὶ σαμαρωτὴν στέγην. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ εἰς μίαν ἀπὸ τὰς μακρὰς πλευράς της εἰκονίζεται ἡ μάχη εἰς

τὴν Ἰσσόν. Διὰ τοῦτο ὑπέθεσαν οἱ ἀρχαιολόγοι, δτὶ ἡ λάρναξ αὐτὴ εἶχε κατασκευασθῆ, διὰ νὰ δεχθῆ τὸ σῶμα τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ.

Αἱ ἄλλαι πλευραὶ παριστοῦν μάχας καὶ κυνήγια. "Ολαι αἱ εἰκόνες εἶναι πολὺ ζωνταναί. Εἰς μίαν εἰκόνα ὁ Ἀλέξανδρος φορεῖ εἰς τὴν κεφαλὴν δέρμα λεοντοκεφαλῆς, ὡς ἀπόγονος τοῦ Ἡρακλέους, καὶ ἐπιτίθεται ἐναντίον τῶν ἔχθρῶν ἔφιππος. Μὲ τὸ δόρυ του δὲ εἶναι ἔτοιμος νὰ πλήξῃ Πέρσην στρατηγόν, ὁ ὅποιος προσπαθεῖ νὰ ἀποφύγῃ τὸ πλῆγμα.

Αἱ σαρκοφάγοι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἔχουν μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης.

22. Ἡ δρησκεία.

Οἱ "Ἐλληνες, ὅπως εἴπομεν, ἥλθον εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ πολλοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς λόγῳ τοῦ ἐμπορίου των μὲ τὰς πόλεις, τὰς ὁποίας Ἰδρυσαν. Μαζὶ δὲ μὲ ἄλλα πράγματα, ἔμαθον πρὸς τούτοις ἀπὸ τοὺς νέους λαοὺς νέας θρησκευτικὰς ἰδέας, εἰς τὰς ὁποίας ἐπίστευσαν. Παρέλαβον λοιπὸν εἰς τὴν θρησκείαν των καὶ ξένους θεοὺς καὶ θεάς. Εἰς τὴν Αἴγυπτον οἱ "Ἐλληνες ἐλάτρευον μαζὶ μὲ τοὺς θεούς των καὶ τοὺς ἐντοπίους θεούς, τὸν Σάραπιν καὶ τὴν θεὰν Ἱσιν. Ἡ λατρεία τῶν νέων θεῶν ἥλθε καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅπου αἱ ἀνασκαφαὶ ἔφερον εἰς φῶς ἴδιαιτέρους ναοὺς πρὸς τιμὴν των.

23. Φιλοσοφία

Οἱ φιλόσοφοι ἔξηκολούθουν καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὸ πῶς ὁ κόσμος ἔγινε καὶ πῶς προήλθεν ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Μερικοὶ φιλόσοφοι ἔλεγον, δτὶ τὸ σύμπαν, ὁ κόσμος, εἶναι μία μεγάλη μηχανή, ἡ ὁποία κινεῖται σύμφωνα μὲ ὡρισμένους νόμους. Δὲν ἐπίστευον δέ, ὅπως πρίν, δτὶ κυβερνᾶται ἀπὸ τὸν Δία, τὸν Ποσειδῶνα καὶ ἀπὸ ἄλλους θεούς. Περισσότερον δμως τώρα ἀπασχολεῖ τοὺς φιλοσόφους τὸ πρόβλημα τῆς πραγματικῆς εύτυχίας τοῦ ἀνθρώπου: Πῶς ὁ ἀνθρώπος θὰ γίνη εὔτυχης; Τρεῖς φιλοσοφικαὶ σχολαὶ ἀπήντησαν κατὰ διάφορον τρόπον εἰς τὸ πρόβλημα αὐτό.

'Ιωάννου Παπασταύρου

‘Η μία ἡτοῦ σχολή τῶν κυνικῶν, ἡ ὅποια εἶχεν ώς ἀρχηγὸν τὸν Διογένην, καὶ ύπεστήριζεν ὅτι δὲ ἀνθρωπος πρέπει νὰ γνωρίσῃ τὸν ἔαυτόν του καὶ νὰ ζῇ σύμφωνα μὲ τὴν φύσιν του. ‘Ο Διογένης ἐφόρει πενιχρὸν ἔνδυμα καὶ εἶχε τὴν κατοικίαν του μέσα εἰς ἔνα πίθον.

‘Η ἄλλη φιλοσοφικὴ σχολὴ ἡτοῦ ἡ τῶν ἐπικουρείων, οἱ ὅποιοι εὑρισκον τὴν εὐτυχίαν εἰς τὴν εὐχαρίστησιν, τὴν ὅποιαν αἰσθάνεται δὲ ἀνθρωπος, ὅταν ἵκανοποιῇ τὸ πνεῦμα καὶ ὅχι τὸ σῶμα του. Διὰ τοῦτο ἐκήρυξεν, ὅτι δὲ ἀνθρωπος πρέπει νὰ ἀπελευθερωθῇ ἀπὸ τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὰς θλίψεις. Τῆς Σχολῆς αὐτῆς ἀρχηγὸς ὑπῆρξεν ὁ φιλόσοφος Ἐπίκουρος.

Τῆς τρίτης σχολῆς ἰδρυτὴς ἡτοῦ ὁ Ζήνων, δὲ ὅποιος ἐδίδασκεν εἰς τὴν Ποικίλην Στοάν, ἡ ὅποια εὑρίσκετο εἰς τὴν Ἀγορὰν τῶν Αθηνῶν, οἱ δὲ μαθηταί της ἐλέγοντο στωικοί. Οὗτοι ἔλεγον, ὅτι δὲ ἀνθρωπος πρέπει νὰ ζῇ σύμφωνα μὲ ἔκεινο, τὸ δόποιον φαίνεται λογικὸν καὶ φυσικόν. Κάθε φυσικὸν πρᾶγμα εἶναι λογικὸν καὶ καλόν. Διὰ τοῦτο δὲ ἀνθρώπος δὲν πρέπει νὰ λυπήται δι’ ἔκεινο, τὸ δόποιον φαίνεται, ὅτι εἶναι κακόν. ‘Ο θάνατος, παραδείγματος χάριν, ἀν καὶ φαίνεται, ὅτι εἶναι κακὸν πρᾶγμα, ἐν τούτοις δὲν εἶναι κακόν, διότι εἶναι φυσικὸν καὶ ως τοιούτον εἶναι πραγματικῶς καλόν. Οἱ στωικοὶ ἐπρέσβευον ἔνα θεὸν καὶ ἐκήρυξαν τὴν ἴσοτητα τῶν ἀνθρώπων.

24. Ἡ Ἐπιστήμη. Οἱ σοφοὶ τῆς Ἀλεξανδρείας.

‘Η Ἀλεξανδρεία ὑπῆρξε κατὰ τοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους τὸ σπουδαιότερον κέντρον, ὅπου ἐκαλλιεργήθησαν τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι. Εἰς τὸ περίφημον Μουσεῖον τῆς εἶχον συγκεντρωθῆ ὁι σοφῶτεροι ἄνδρες τῆς ἐποχῆς ἔκεινης καὶ ἡσχολοῦντο μὲ τὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας. Οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου ὑπεστήριζον τὴν ὥραίαν αὐτὴν προσπάθειαν τῶν σοφῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐπλήρωνον εἰς αὐτοὺς μισθὸν ἀπὸ τὸ βασιλικὸν ταμεῖον. Πρόεδρος τοῦ Μουσείου ἡτοῦ Ἰερεύς, ὁ ὅποιος διωρίζετο ἀπὸ τὸν βασιλέα καὶ εἶχε τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ μεγαλοπρεποῦτού τούτου κτιρίου.

Οἱ ἐπιστήμονες ἔζων ὅλοι μαζὶ μέσα εἰς τὸ Μουσεῖον. Τὸ

κύριον ἔργον των ἥτο νὰ μελετοῦν καὶ νὰ κάμνουν διαφόρους ἐπιστημονικάς ἀνακαλύψεις, ἔκαμνον δὲ καὶ δημοσίας διδασκαλίας. Εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν ἐλάμβανον τὸ φαγητόν των καὶ εἰς ὡρισμένα διαμερίσματα, τὰ ὅποια ὡρίζοντο ἀπὸ τὸν Ἱερέα, εἰργάζοντο. Διὰ τὴν ἀνάπτυξίν των εἰς τὰς ὥρας, κατὰ τὰς ὅποιας διέκοπτον τὰς ἔργασίας των, ύπηρχε θαυμάσιος κῆπος μὲ καθίσματα καὶ εύχαριστους περιπάτους. Τὸ Μουσεῖον ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν αὐτήν, διποτες εἴπομεν, ἀπὸ τὰς θεάς Μούσας, αἱ ὅποιαι ἐπροστάτευον τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας.

Σπουδαῖοι ἐπιστήμονες γραμματικοὶ ύπηρξαν ὁ **Ζηνόδοτος** καὶ ὁ **Ἀρίσταρχος**. Οὗτοι ἐμελέτησαν τὰ διάφορα χειρόγραφα, ἔκαμαν σύγκρισιν μεταξύ των, διώρθωσαν πολλὰ σφάλματα, τὰ ὅποια ύπηρχον εἰς αὐτά, καὶ ἀφήρεσαν λέξεις, αἱ ὅποιαι δὲν ἦσαν γνήσιαι, ἀλλ’ εἶχον προστεθῆ εἰς τὰ χειρόγραφα ἀπὸ ἄλλους.

Ο Ζηνόδοτος, δ ὅποιος ἦτο ὁ πρῶτος βιβλιοθηκάριος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀλεξανδρείας, εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὅποιος ἔξε-
285 - 260 π. Χ. δωκε τὸν "Ομηρον. ο Αρίσταρχος ἀπὸ τὴν Σα-
μοθράκην ἐμελέτησε περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὰ ἀρχαῖα μας συγγράμματα καὶ ἔκαμε πολλὰς διορθώσεις. Αὐτὸς ἔκαμε καὶ τὴν Γραμματικήν.

"Αλλοι σοφοὶ ἔκαμαν μεταφράσεις σπουδαίων ἔργων. Μία ἀπὸ αὐτὰς ἦτο καὶ ἡ μετάφρασις τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς (Παλαιᾶς Διαθήκης), ἡ ὅποια λέγεται Μετάφρασις τῶν "Ἐβδομήκοντα.

25. Ἡ Γεωμετρία καὶ ὁ Εὔκλείδης.

Διὰ τὴν πρόοδον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐπρεπε νὰ καλλιεργηθοῦν προηγουμένως τὰ μαθηματικά. Τοῦτο ἐπραξεν
300 π.Χ. ὁ **Εύκλείδης**, ὁ ὅποιος ύπηρξεν ὁ περιφημότερος μαθηματικός κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πτολεμαίου Α'.

Τὸ κυριώτερον ἔργον του, τὸ ὅποιον ὠνομάζετο **Στοιχεῖα**, εἶναι ἔργασία ἐπάνω εἰς τὴν Γεωμετρίαν. Τὸ βιβλίον αὐτὸς εἶναι τόσον πολύτιμον, τόσον σαφὲς καὶ λογικόν, ὡστε οἱ

πειρατείας έπιστήμονες μαθηματικοί ύστερον ἀπὸ τόσους αἰῶνας πολὺ δύλιγα προσέθεσαν εἰς αὐτό.

‘Η Γεωμετρία, τὴν ὅποιαν σπουδάζουν οἱ μαθηταὶ εἰς τὰ σχολεῖα ὅλου τοῦ πολιτισμένου κόσμου, εἶναι αὐτὴ ἡ Εὐκλείδιος. Γεωμετρία.

Ο Εὐκλείδης ἡρωτήθη κάποτε ἀπὸ τὸν Πτολεμαῖον, ἐάν κανεὶς ἤμπορῷ νὰ μάθῃ τὴν Γεωμετρίαν μὲ εὔκολώτερον τρόπον, παρὰ νὰ σπουδάσῃ αὐτὴν εἰς τὸ βιβλίον του. Τότε ἐκεῖνος ἀπήντησε: « Δὲν ὑπάρχει βασιλικὴ λεωφόρος νὰ ὁδηγῇ εἰς τὴν Γεωμετρίαν. »

26. Ἡ Μηχανικὴ καὶ ὁ Ἀρχιμήδης.

Σπουδαῖος μαθηματικὸς ὑπῆρξεν ἐπίσης ὁ Ἀρχιμήδης ἀπὸ τὰς Συρακούσας, ὁ ὄποιος ἐσπούδασε καὶ εἰς τὴν Ἀλεξανδρειαν. Ἐκαμε σπουδαῖας ἀνακαλύψεις καὶ ἔφευρε σπουδαῖας μηχανάς. Αὐτὸς ἀνεκάλυψε καὶ τὴν δύναμιν τοῦ μοχλοῦ. « Δός μοι πᾶ στῶ, ἔλεγε, καὶ τὰν γῶν κινήσω. »

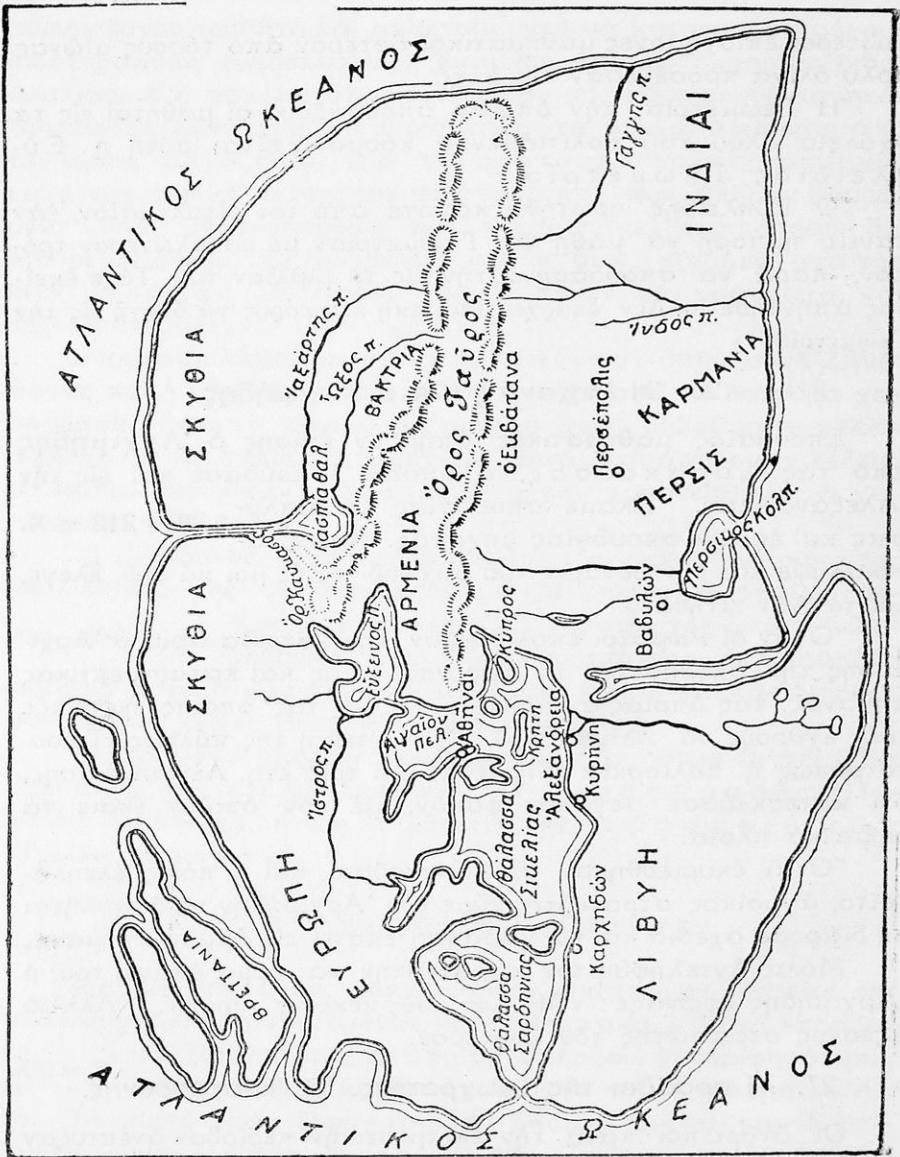
Οταν οἱ Ρωμαῖοι ἐποιούρκουν τὴν πατρίδα του, ὁ Ἀρχιμήδης τὴν ὑπερήσπισε μὲ τὰς σπουδαῖας καὶ καταστρεπτικὰς μηχανάς, τὰς ὄποιας ἀνεκάλυψε καὶ μὲ τὰς ὄποιας ἤμπόδιζε τοὺς ἔχθροὺς νὰ πλησιάσουν εἰς τὰ τείχη τῆς πόλεως. Τοιουτοτρόπως ἡ πολιορκία διήρκεσεν ἐπὶ τρία ἔτη. Λέγουν ἐπίσης, ὅτι κατεσκεύασε μεγάλον φακόν, μὲ τὸν ὄποιον ἔκαιε τὰ ρωμαϊκὰ πλοῖα.

Οταν ἐκυριεύθησαν αἱ Συρακοῦσαι καὶ ἡ πόλις ἔλεηλατεῖτο, ἀγροτικὸς στρατιώτης εὗρε τὸν Ἀρχιμήδην νὰ ἀσχολήται μὲ διάφορα σχέδια καὶ νὰ χαράσσῃ ἐπάνω εἰς ἄμμον σχήματα.

Μόλις ἀντελήθη τὸν στρατιώτην νὰ ὀρμᾷ ἐπάνω του, ὁ Ἀρχιμήδης ἐφώναξε: « Μή μου τοὺς κύκλους τάραττε. » Ἄλλ' ὁ ἀξεστος στρατιώτης τὸν ἐφόνευσε.

27. Αἱ πρόοδοι τῆς Γεωγραφίας. Ὁ Ἐρατοσθένης.

Οἱ ἀνθρωποί κατὰ τὴν ἔλληνιστικὴν περίοδον ἀνέπτυξαν περισσότερον τὰς γνώσεις των διὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος τῆς Γῆς, παρὰ εἰς προηγουμένας ἐποχάς. Μὲ τὰ ταξίδια, τὰ

όποια ἔκαμνον οἱ παλαιότεροι "Ελληνες ἄποικοι εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν περιηγήσεων τοῦ Ἡροδότου καὶ τῆς Ἀναβάσεως τῶν Μυρίων, οἱ ἄνθρωποι εἶχον πλουτήσει τὰς γεωγραφικάς των γνώσεις. Ἄλλ' ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξανδρου καὶ ὁ πλοῦς τοῦ Νεάρχου ἀνέπτυξαν περισσότερον τὴν Γεωγραφίαν.

Πρῶτος "Ελλην ἐπιστήμων γεωγράφος ύπηρξεν ὁ Ἐρατοσθένης ἀπὸ τὴν Κυρήνην τῆς Ἀφρικῆς, ὁ ὅποιος εἰργάσθη ὡς βιβλιοθηκάριος εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἐκεῖ ἐσπούδασε τὸν οὐρανὸν ἀπὸ ἐν παρατηρητήριον, τὸ ὅποιον εἶχε γίνει κατὰ τὸ ὑπόδειγμα δμοίου παρατηρητηρίου εἰς τὴν ἀρχαίαν Βαβυλῶνα. Τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅσα κατώρθωσεν ὁ σπουδαῖος αὐτὸς ἐπιστήμων εἶναι, ὅτι ύπελόγισε τὴν περιφέρειαν τῆς Γῆς. "Εγραψεν ἐπίσης Ἰστορίαν τῆς γεωγραφίας ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι τῶν ἡμερῶν του καὶ ἐσχεδίασε χάρτην τοῦ κόσμου. "Εγραψε δέ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὅταν πλέῃ πάντοτε πρὸς δυσμάς, ἀφοῦ περάσῃ τὸν Ἀτλαντικὸν Ὡκεανόν, θὰ φθάσῃ εἰς τὰς Ἰνδίας.

28. Ἀστρονομία, Ζωολογία, Βοτανική.

"Ο Ἀρίσταρχος ἀπὸ τὴν Σάμον εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀστρονόμος τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Αὐτὸς ἀνεκάλυψεν, ὅτι ὁ "Ηλιος εἶναι πολλὰς φορᾶς μεγαλύτερος ἀπὸ τὴν Γῆν. Τοῦτο ἔκαμεν αὐτὸν νὰ φθάσῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι «ἡ Γῆ κάθε χρόνον στρέφεται γύρω ἀπὸ τὸν "Ηλιον καὶ διαγράφει περιφέρειαν κύκλου. Εἰς τὸ μέσον τοῦ κύκλου αὐτοῦ στέκεται ὁ "Ηλιος ἀκίνητος». Ἐπίσης ἀνεκάλυψεν, ὅτι ἡ Γῆ εἶναι σφαιροειδής καὶ στρέφεται περὶ τὸν ἄξονά της.

"Αλλος σπουδαῖος ἀστρονόμος, ὁ ὅποιος ἔζησε κατὰ τὸν 2ον π.Χ. αἰῶνα, ύπηρξεν ὁ Κλαύδιος Πτολεμαῖος ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Αὐτὸς ἔγραψε πολλὰ βιβλία, τὰ ὅποια μετεχειρίζοντο οἱ σπουδασταὶ εἰς τὰς σχολὰς τῆς Ἀλεξανδρείας. Εἶχε τόσην φήμην ὃ σοφὸς ἐκεῖνος, ὥστε οἱ Ἀραβεῖς μετέφραζον τὰ ἔργα του εἰς τὴν γλώσσαν των.

Αἱ βοτανικαὶ καὶ ζωολογικαὶ γνώσεις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶχον ἀναπτυχθῆ πολὺ. Σπουδαῖοι ἄνδρες,

οἱ δποῖοι ἡκολούθησαν τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν ἐκστρατείαν του, ἔκαμαν σοβαράς μελέτας ἐπάνω εἰς διάφορα ζῷα καὶ φυτά, τὰ δποῖα εἶδον εἰς τὰς ἀπομεμακρυσμένας ἐκείνας χώρας καὶ τὰ δποῖα ἥσαν ἄγνωστα εἰς αὐτούς.

Σπουδαῖος ὑπῆρξεν δὲ Ἀνδροσθένης ἀπὸ τὴν Θάσον, τὸν δποῖον δὲ Μέγας Ἀλέξανδρος διώρισε τριήραρχον τοῦ στόλου. Οὗτος διέπλευσε τὸν ποταμὸν Ὑδάσπην. Ὁ Ἀνδροσθένης ἡκολούθησεν ἐπίσης τὸν Νέαρχον εἰς τὸ ταξίδιόν του ἀπὸ τὰς Ἰνδίας μέχρι τοῦ Εύφρατού.

Τὸν χειμῶνα τοῦ ἔτους 324 π.Χ. ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου μὲ δύο ἄλλους, τὸν Ἱέρωνα καὶ τὸν Ἀρχίαν, νὰ ἐξερευνήσουν τὴν ἀραβικὴν παραλίαν. Τὸ ταξίδιον αὐτὸν ἐπλούτησε τότε τὰς γεωγραφικὰς καὶ βιοτανικὰς γνώσεις τῶν ἀνθρώπων.

Όνομαστὰ εἶναι ἐπίσης τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ μαθητοῦ του Θεοφράστου, τὰ δποῖα παρέχουν πολλὰς γνώσεις περὶ ζῷων καὶ φυτῶν.

29. Αἱ πρόοδοι τῆς Ἰατρικῆς. Ὁ Ἱεράφιλος;

Ἡ πρόοδος τῆς Ἰατρικῆς ἐπιστήμης ἀρχίζει ἀπὸ τὸν 5ον αἰῶνα π.Χ., δταν δὲ πρῶτος Ἰατρός, δὲ Ἰπποκράτης, ἀπὸ τὴν νῆσον Κῶ, ἥρχισε νὰ σπουδάζῃ τὸν ἀνθρωπὸν καὶ τὰς διαφόρους ἀσθενείας του. Διὰ τοῦτο δὲ Ἰπποκράτης ὠνομάσθη πατὴρ τῆς Ἰατρικῆς. Ἄλλ' ἡ Ἰατρικὴ ἔλαβε πολὺ μεγάλην πρόοδον κατὰ τοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους.

Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὑπῆρχε σχολὴ Ἰατρική, δπου οἱ σπουδασταὶ ἐμελέτων τὴν ἀνατομίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκεῖ ὑπῆρχον ἀνθρωπολογικοὶ χάρται καὶ ἄλλα προπλάσματα διὰ τὴν σπουδὴν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Ἐπίσης ὑπῆρχε καὶ χημικὸν ἐργαστήριον, δπου εῖς ἀπὸ τοὺς Πτολεμαίους εἰργάζετο ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Οὗτος, ἐπειδὴ κατείχετο ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ θανάτου, ἐζήτει νὰ εὕρῃ τὸ μέσον, μὲ τὸ δποῖον θὰ ἀπέφευγεν αὐτόν.

Πολὺ σπουδαῖος ἐπιστήμων κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὑπῆρξεν δὲ Ἱεράφιλος, δὲ δποῖος ἀνεκάλυψεν, δτι ὁ ἐγκέφαλος εἶναι ἡ ἔδρα τῆς νοήσεως καὶ δτι τὰ νεῦρα, τὰ δποῖα διακλαδί-

ζονται ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὸν νωτιαῖον μυελόν, εἶναι τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων μεταδίδεται ἡ αἴσθησις καὶ ἡ θέλησις. Ὁ ιατρὸς αὐτὸς ἐσπούδασεν ἐπίσης τὸν ὄφθαλμὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀνεκάλυψε τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἷματος. Πρὸς τούτοις καθώρισε καὶ τὴν δίαιταν κατὰ τὰς ἀσθενείας καὶ ἀνεκάλυψε τὴν θεραπευτικὴν ἰδιότητα ὡρισμένων βοτάνων. ”Ἐλεγε δέ, διτι αὐτὰ εἶναι « ἢ χειρὶ τοῦ θεοῦ κατὰ τὰς ἀσθενείας ».

30. Ὁ Θεόκριτος καὶ οἱ αἰγύπτιοι ιστορικοί.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς ἐπιστήμας ἥκμασε τότε καὶ ἡ ποιήσις. Ὁ Θεόκριτος, ὁ ὁποῖος ἔζησεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὑπῆρχε περίφημος διὰ τὰ ποιήματά του. Ταῦτα ὀνομάζονται Εἰδύλλια καὶ περιγράφουν μὲ τόσην ὡραιότητα τὴν φύσιν καὶ τὴν ποιμενικὴν ζωήν, ὡστε οἱ ἀνθρώποι τότε ἡγάπων νὰ τὰ μελετοῦν περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο βιβλίον. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὰ ποιήματα αὐτὰ εἶναι καὶ τὸ ἔξῆς:

Ἐσεῖς ἀπὸ τὴν θεία γενιὰ κοιλάδες καὶ ποτάμια,
ἄν κάποτε τραγούδησα καὶ εἴπα γλυκὸ τραγούδι,
παρακαλῶ σας, βόσκετε μὲ προθυμιὰ τὸ ἀρνιά μου·
κι ἄν ἔρθῃ δ Δάφνις ἀπὸ δῶ φέροντας τὶς γελάδες,
τὴν ἴδια πάλι προθυμιὰ δείξετε καὶ σὸ ἐκεῖνον.

(Μετάφρασις Ιωάννου Πολέμη)

Αἰγύπτιος Ἱερεύς, ὁ Μανέθων, ἔγραψεν ιστορικὸν βιβλίον, τὰ Αἰγυπτιακὰ Χρονικά, ἐνῷ σπουδαῖος ιστορικός, ὁ Βηρωασός, ἔγραψεν Ἱστορίαν τῶν Χαλδαίων.

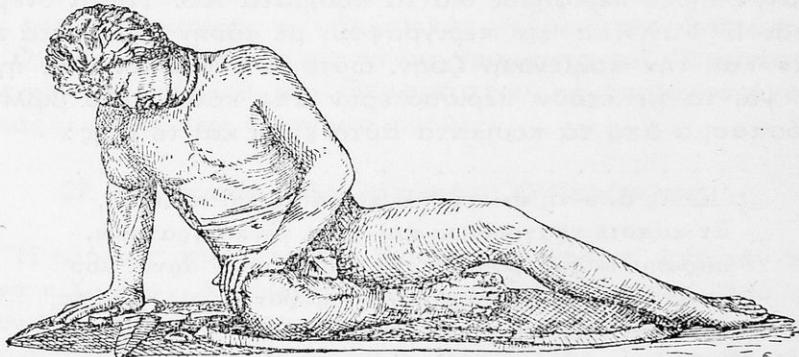
31. Ἡ τέχνη κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικούς χρόνους.

Οἱ ἀποδνήσκων Γαλάτης.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου βασιλεῖς ἐπροστάτευσαν ἐπίσης πολὺ τὰς τέχνας. Ἐκάλεσαν τοὺς καλυτέρους καλλιτέχνας, οἱ ὁποῖοι ἐκόσμησαν μὲ ὡραῖα ἀγάλματα τὰ ἀνάκτορά των, τὰς στοάς τῆς πόλεως καὶ τὰ θέατρά των. Μὲ τὸν πλοῦτον των ἐφρόντισαν νὰ δώσουν εἰς τὰ ἔργα τῆς τέχνης, τὰ ὅποια κατεσκευάζοντο, ὅλην τὴν λαμπρότητα τῆς δόξης των.

Εἰς τὴν Πέργαμον, ἡ ὁποία, ὅπως ἐμάθομεν, ἔγινε περίφημος διὰ τοὺς νικηφόρους ἀγῶνας τῆς ἑναντίον τῶν Γαλατῶν, εὑρέθησαν ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα δεικνύουν πόσον ἔνδοξοι ὑπῆρξαν οἱ πόλεμοι, τοὺς ὁποίους ἔκαμαν οἱ βασιλεῖς τῆς Περγάμου. Ἐκτὸς τῆς Γιγαντομαχίας, τὴν ὁποίαν εἴδομεν εἰς τὸν βωμὸν τοῦ Διὸς καὶ ἡ ὁποία συμβολίζει τοὺς ἀγῶνας αὐτούς, ἔχομεν καὶ δύο σπουδαῖα ἀγάλματα.

Τὸ ἐν παριστᾶ ἔνα Γαλάτην στρατιώτην, ὁ ὁποῖος ἀποθνήσκει ἀπὸ τὰς πληγάς του. Τὸ ἰσχυρόν του σῶμα, ἡ κεφαλή, τὸ πρόσωπον μὲ τὸν μύστακα καὶ τὸν ἐξυρισμένον πώγωνα, φανερώνουν τὸν ἀληθινὸν πολεμιστήν. Πολὺ ἐνδιαφέρουσα

‘Ο ἀποθνήσκων Γαλάτης

εἶναι ἡ στάσις του. Προσπαθεῖ δηλαδὴ νὰ στηριχθῇ μὲ κόπον εἰς τὸ ἔδαφος, ἐνῶ εἶναι φανερὰ ἡ ἔκφρασις τοῦ πόνου εἰς τὸ πρόσωπόν του. Κάτω εύρισκεται ἡ ἀσπὶς καὶ ἡ κυρτωμένη του σάλπιγξ. Γύρω δὲ ἀπὸ τὸν λαιμόν του εἶναι ἄλυσις. ‘Η δῆλη του στάσις φανερώνει, δτὶ ὁ θάνατος εἶναι ἥδη πλησίον.

Τὸ ἄγαλμα αὐτὸν εἶναι μαρμάρινον ἀντίγραφον παλαιοτέρου, τὸ ὁποῖον εἶχε κατασκευασθῆ ἀπὸ χαλκόν. Εύρισκεται δὲ εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ρώμης, εἰς τὸ Καπιτώλιον.

Τὸ ἄλλο ἄγαλμα παριστάνει ἄλλον Γαλάτην, ὁ ὁποῖος ἐφόνευσε τὴν γυναῖκα του, διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς τοὺς ἔχθρούς· κρατεῖ δὲ τὸ σῶμα τῆς μὲ τὴν μίαν του χειρα, ἐνῷ μὲ τὴν ἄλλην βυθίζει τὸ ξῖφος εἰς τὸ στῆθος του καὶ αὐτοκτονεῖ.

Οἱ τεχνῖται, οἱ δόποιοι εἰργάσθησαν εἰς τὴν Πέργαμον, ἥσαν ἀπὸ διάφορα μέρη καὶ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

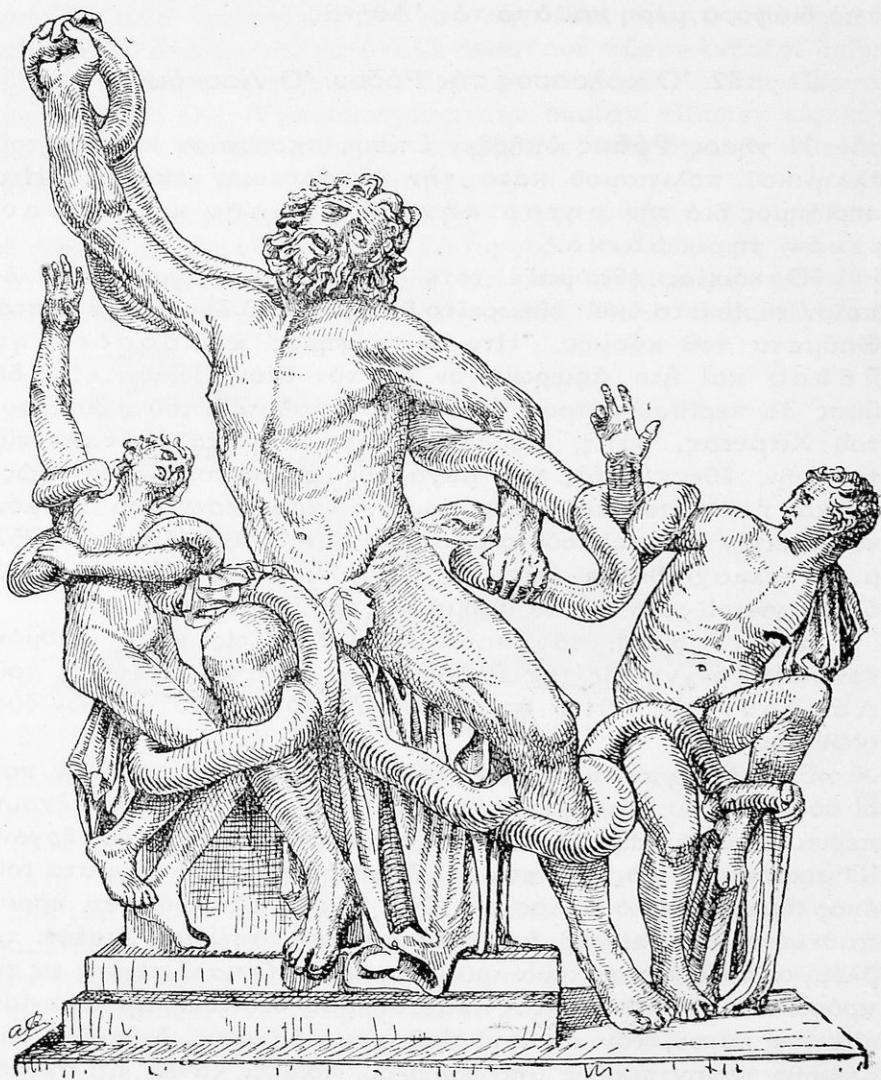
32. Ὁ κολοσσὸς τῆς Ρόδου. Ὁ Λαοκόων.

Ἡ νῆσος **Ρόδος** ὑπῆρξεν ἐπίσης σπουδαῖον κέντρον τοῦ ἔλληνικοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τὴν ἔλληνιστικήν ἐποχήν. Ἡτο περίφημος διὰ τὴν ρητορικήν της σχολὴν καὶ τὸν ναυτικόν της κώδικα.

Οἱ κόσμοις ἐθαύμαζε τότε κολοσσιαῖον ἄγαλμα, τὸ δόποιον εὑρίσκετο ἐκεῖ· ἐθεωρεῖτο δὲ καὶ τοῦτο ἐν ἀπὸ τὰ Ἐπτὰ Θαύματα τοῦ κόσμου. Ἡτο ὁ περίφημος κολοσσὸς τῆς Ρόδου καὶ ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τὸν θεὸν “**Ηλιον**, εἶχε δὲ ὕψος 31 περίπου μέτρα. Ἡτο ἔργον μαθητοῦ τοῦ Λυσίππου, τοῦ **Χάριτος**, ὅστις, διὰ νὰ τὸ στερεώσῃ καλὰ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ἔθεσε ἐντός του μεγάλους ὄγκολίθους. Δυστυχῶς, ἀν καὶ ἦτο τόσον καλὰ στερεωμένον, κατέπεσεν ἀπὸ σεισμὸν καὶ ἔμεινεν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας εἰς τὴν θέσιν αὐτήν. Τὸ 657 μ. Χ. ἐτεμαχίσθη καὶ ἐπωλήθη ὡς χαλκός, διὰ τοῦτο δὲ πολὺ δλίγα γνωρίζομεν διὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν στάσιν του.

Ἐκεῖνο δῆμος, τὸ δόποιον φανερώνει εἰς ποῖον βαθμὸν ἔφθασεν ἡ τέχνη εἰς τὴν Ρόδον, εἶναι τὸ σύμπλεγμα τοῦ Λαοκόοντος. Ἡτο ἔργον τοῦ **Ἀγησάνδρου** καὶ τῶν δύο υἱῶν του.

Εἰς τὸ ἔργον αὐτὸν παριστάνονται διέρευς Λαοκόων καὶ οἱ δύο υἱοί του, πνιγόμενοι ἀπὸ δύο δράκοντας. Τὰ θηρία ἔχουν περιτυλίξει τὰ σώματά των καὶ ἀρχίζουν τὸ φονικόν των ἔργον. Ὁ μικρότερος υἱὸς φαίνεται νὰ ἀποθνήσκῃ ἀπὸ τὰ δήγματα τοῦ ἐνὸς ὄφεως, ἐνῷ δὲ ἀλλος δὲν ἔχει ἀκόμη πληγωθῆ καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὰς φοβερὰς σπείρας. Στρέφει τὸ βλέμμα πρὸς τὸν πατέρα του μὲ τρόμον. Ὁ καλλιτέχνης εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ δυστυχοῦς πατρὸς μᾶς δεικνύει τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸν πόνον, τὸν δόποιον αἰσθάνεται διέρευς, δόδοιος ἐτιμωρήθη τόσον πικρῶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ. Νομίζει κανείς, δτὶ ἀκούει τοὺς ἀναστεναγμούς, οἱ δόποιοι ἔξερχονται ἀπὸ τὸ ἀνοικτόν του στόμα.

‘Ο Λαοκόων καὶ τὰ τέκνα του.

33. Ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης.

Εἰς τὴν Ρόδον λέγουν, ὅτι κατεσκευάσθη καὶ ἄλλο ὠραῖον ἄγαλμα, ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης. Τὸ ἔργον αὐτὸ ἀφιέρωσεν ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητής, περὶ τοῦ ὅποίου θὰ μάθωμεν κατωτέρω, εἰς μνήμην τῆς μεγάλης νίκης του εἰς τὴν Κύπρον (306 π. Χ.). Τὸ ἄγαλμα ἦτο τοποθετημένον ἐπάνω εἰς ἔνα βραχῶδες ὑψώμα τῆς νήσου Σαμοθράκης. Ἀπὸ ἐκεῖ μετεφέρθη εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου εἰς τοὺς Παρισίους, ὅπου καὶ εύρισκεται σήμερον.

Ἀπὸ τὸ ἄγαλμα λείπουν ἡ κεφαλὴ καὶ αἱ χεῖρες. Ἀπὸ κάποιον νόμισμα δόμως, τὸ ὅποιον ἔχει τὴν ἴδιαν εἰκόνα, ἡμποροῦμεν νὰ ἔννοήσωμεν τὴν στάσιν τοῦ ἀγάλματος. Ἡ θεά, τὴν ὅποιαν παριστάνει τὸ ἄγαλμα, ἵσταται εἰς τὴν πρώραν πλοίου, τὰ πτερά της εἶναι ἀνοιγμένα, καὶ μὲ τὴν μίαν χεῖρα κρατεῖ σάλπιγγα εἰς τὰ χείλη της. Τὸ φόρεμά της προσκολλᾶται ἐπάνω της εἰς θαυμασίας πτυχάς ἀπὸ τὸν ἄνεμον, ὁ ὅποιος προσβάλλει τὴν πρώραν, ἐνῷ συγχρόνως πρὸς τὰ κάτω σύρεται τοῦτο κατὰ γῆς καὶ αὖξανει τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ συνόλου. Ἐν γένει, τὸ θαυμάσιον αὐτὸ ἔργον παρουσιάζει ὄρμὴν καὶ ύπερηφάνειαν.

Ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Η ΕΛΛΑΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΥΠΟΤΑΓΗΣ ΤΗΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

34. Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις μετὰ τὸν δάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Οἱ πατριῶται ἀρχῆγοι τῶν ἀντιμακεδονικῶν κομμάτων εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐδιδάχθησαν νὰ εἶναι συνετοὶ ἀπὸ τὴν αὐστηροτάτην τιμωρίαν τῶν Θηβαίων. Ἐγκολούθουν νὰ ἔργαζωνται δραστηρίως διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν πόλεών των καὶ ἐζήτουν πάντοτε τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν νὰ ἐπαναστατήσουν κατὰ τῶν Μακεδόνων.

Μετὰ τὴν ἔνδοξον νίκην τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Ἰσσόν, οἱ Σπαρτιάται, μαζὶ μὲ ἄλλους Πελοποννησίους, ἐδοκίμασαν νὰ ἀνακτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ ἐπανεστάησαν. Ἄλλ’ ἡ προσπάθειά των ἐκείνη κατεπνίγη ἀπὸ τὸν ἀντιβασιλέα Ἀντίπατρον. Οἱ Σπαρτιάται ἤναγκάσθησαν τότε νὰ δώσουν εἰς αὐτὸν δύμήρους, σπουδαίους πολίτας Σπαρτιάτας, καὶ νὰ στείλουν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον πρεσβείαν, διὰ νὰ ζητήσουν συγχώρησιν.

Οἱ Ἀθηναῖοι, ὅπως ἐμάθομεν ἀνωτέρω, ἔζων ήσύχως ἀπὸ τὸν καιρὸν ἀκόμη, κατὰ τὸν δόποῖον ἔγινεν ἡ μάχη εἰς τὴν Χαιρώνειαν. Τοῦτο ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἀναπτύξουν πολὺ τὰς οἰκονομικάς των προσόδους καὶ νὰ ζοῦν εύτυχεῖς. Ἅρχων 330 π.Χ. τότε τῶν Ἀθηνῶν ἦτο ὁ ρήτωρ **Λυκοῦργος**, ὁ δόποῖος διηγήθυνε μὲ τὸν καλύτερον τρόπον τὰ οἰκονομικὰ τῆς πόλεως. Τότε ἐπερατώθη καὶ τὸ λαμπρὸν θέατρον τοῦ Διονύσου κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν.

“Οταν δύμας ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα ἡ εἰδησις, διτὶ ὁ Μακεδὼν βασιλεὺς ἀπέθανε, τότε δῆλοι οἱ ἄλλοι “Ἑλληνες ἐκινήθησαν εἰς ἀποστασίαν ἀπὸ τοὺς Μακε-

δόνας. Οι Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Αἰτωλοὶ ἔγιναν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαναστατικῆς αὐτῆς κινήσεως.

Ο Δημοσθένης, ὁ ὄποιος ὀλίγον προηγουμένως εἶχεν ἔξορισθη, ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς τὴν γενέτειραν πόλιν. Εἰργάσθη δὲ καὶ αὐτὸς μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς τοῦ ἀντιμακεδονικοῦ κόμματος, διὰ νὰ πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Ἀντιπάτρου. Οἱ σπουδαιότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν ὁ ρήτωρ **Υπερείδης** καὶ ὁ νεαρὸς στρατηγὸς **Λεωσθένης**, ὁ ὄποιος ἔξωθει τὰ πράγματα.

Μάτην συνεβούλευε τοὺς Ἀθηναίους τότε ὁ γηραιός στρατηγὸς **Φωκίων**, νὰ ἐνθυμηθοῦν τὴν συμφορὰν τῶν Θηβῶν καὶ νὰ μὴ κάμουν τὸν πόλεμον.

Οἱ Ἀθηναῖοι τέλος ἀπεδέχθησαν τὸ ψήφισμα τῶν ρητόρων, τὸ ὄποιον ὑπέβαλον εἰς τὴν Ἔκκλησίαν· ὅτι δηλαδὴ «δ δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἀνελάμβανε νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν κοινὴν τῶν Ἑλλήνων ἔλευθερίαν καὶ νὰ ἔλευθερῷ τὰς πόλεις, αἱ δοποῖαι ἐφρούροῦντο ἀπὸ τοὺς Μακεδόνας.» Ἐκήρυξαν λοιπὸν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Μακεδόνων.

35. Ο Λαμιακὸς πόλεμος. Ο δάνατος τοῦ Δημοσθένους.

Ο πόλεμος αὐτὸς τῶν Ἑλλήνων ἔλαβε τὸ ὄνομα Λαμιακὸς πόλεμος, διότι εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Ἀντιπάτρος ἐνικήθη ἀπὸ τὸν ἐλληνικὸν στρατὸν καὶ ἀπεκλείσθη εἰς 323 - 321 π.Χ. τὴν Λαμίαν. Στρατηγὸς τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ, ὁ ὄποιος ἀνήρχετο εἰς 30.000 περίπου ἄνδρας, ἦτο ὁ γεννατίος **Λεωσθένης**. Ἀλλὰ κατὰ τὴν πολιορκίαν, εἰς μίαν προσβολὴν κατὰ τῆς πόλεως, ὁ Λεωσθένης ἐκτυπήθη εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ἐφονεύθη. Οἱ Ἑλληνες τότε ἔχασαν τὸν καλύτερον στρατηγόν, ὁ ὄποιος ἦτο καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ.

Εἰς βοήθειαν τοῦ Ἀντιπάτρου ἔσπευσαν ἴσχυραι στρατιώτικαι δυνάμεις ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ασίαν. Εἰς μίαν δὲ μάχην, ἡ δοποία ἔγινεν εἰς τὴν **Κραννῶνα** τῆς Θεσσαλίας, ὁ 322 π.Χ. ἐλληνικὸς στρατὸς ἐνικήθη ἀπὸ τὸν μακεδονικὸν στρατόν, ὁ δοποῖος ἀνήρχετο εἰς 50.000 ἄνδρας. Ἡ νίκη αὐτὴ συνέπεσε τὴν Ἰδίαν ἡμέραν, κατὰ τὴν δοποίαν πρὸ δέκα ἔτῶν οἱ "Ἑλληνες εἶχον νικηθῆ εἰς τὴν Χαιρώνειαν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου.

‘Ο ἀθηναϊκὸς στόλος ἐνικήθη ἐπίσης δύο φορὰς πλησίον τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου ἀπὸ τὰ μακεδονικὰ πλοῖα.

Οἱ δροὶ, τοὺς ὁποίους ἔπέβαλεν ὁ Ἀντίπατρος μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου, ἥσαν πολὺ βαρεῖς διὰ τοὺς Ἀθηναίους. Μακεδονικὴ φρουρὰ κατέλαβε τὴν Μουνυχίαν, τὸ δὲ δημοκρατικὸν πολίτευμα κατελύθη. Ἀντὶ τούτου ἐγκατεστάθη ὀλιγαρχικὸν πολίτευμα, εἰς τὸ ὄποιον θὰ ἐλάμβανον μέρος οἱ πολῖται ἑκεῖνοι, οἱ ὄποιοι εἶχον περιουσίαν ἀνω τῶν 2.000 δραχμῶν. Μόνον 9.000 πολῖται εὑρέθησαν τότε νὰ ἔχουν τὴν περιουσίαν αὐτὴν καὶ ἐπομένως τὸ δικαίωμα νὰ συμμετάσχουν εἰς τὴν νέαν πολιτείαν.

Ἄλλὰ μεταξὺ τῶν τόσων πικρῶν διὰ τοὺς Ἀθηναίους δρῶν ἦτο καὶ ἡ παράδοσις τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἀντιμακεδονικοῦ κόμματος, μεταξὺ τῶν ὄποιων ἦτο καὶ ὁ Δημοσθένης, ὁ ὄποιος ἤναγκάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Καλαυρίαν, τὸν σημερινὸν Πόρον. Ἐπειδὴ δὲ κατεδιώκετο καὶ ἔκινδύνευε νὰ συλληφθῇ, κατέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, ὅπου ἔπιε δηλητήριον καὶ ἀπέθανε.

Ο Δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἀργότερον ἀνήγειρε χαλκοῦν ἀνδριάντα εἰς μνήμην τοῦ πατριώτου ἑκείνου ρήτορος. Εἰς τὴν βάσιν δὲ αὐτοῦ ἔχαράχθη τὸ ἔειδος ἐπίγραμμα:

«Εἴπερ ἵσην ωμῆν γνώμη Δημόσθενες εἶχες,
οὔποτε ἢν τὸν Ἑλλήνων ἥρξεν τὸν Μακεδώνα.»

Δηλαδή: «Ἐὰν ἡ δύναμις τοῦ σώματός σου, Δημοσθένη, ἦτο ὅση καὶ τοῦ νοῦ σου, ποτὲ δὲν θὰ ἐγίνετο κύριος τῆς Ἑλλάδος ὁ Μακεδὼν στρατηλάτης.»

36. Τὸ Βασίλειον τῆς Μακεδονίας.

Μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἰψοῦ ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Ἑλλὰς ἀπετέλεσαν ἴδιαίτερον βασίλειον μὲν ἡγεμόνα τὸν Κάσσανδρον.

315 π. Χ. Οὗτος ἤδρυσε πλησίον τῆς ἀρχαίας Θέρμης καὶ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου σπουδαίαν πόλιν, εἰς τὴν δοπίαν ἔδωσε τὸ ὄνομα Θεσσαλονίκη πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου του Θεσσαλονίκης, ἀδελφῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἐπίσης ἀνωκοδόμησε τὰς Θήβας, σιν ὄποιαι εἰ-

χον καταστραφῆ ύπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, καὶ εἰς τὴν Χαλκιδικήν, εἰς τὸν λαιμὸν τῆς χερσονήσου Παλλήνης, ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου ἔκειτο ἄλλοτε ἡ Ποτείδαια, ὥδρυσε τὴν πόλιν **Κασσάνδρειαν**. Εἰς τὴν νέαν πόλιν συνηθροίσθησαν πρόσφυγες Ὀλύνθιοι ἀπὸ διάφορα πλησίον μέρη.

Αὐτὸς καὶ οἱ διάδοχοί του ἐφρόντιζον νὰ ἔχουν ύπὸ τὴν ἔξουσίαν των ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, αἱ ὅποιαι πάντοτε ἔζητουν νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

‘Ο σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας μετὰ τὸν Κάσσανδρον ἦτο ὁ **Δημήτριος** ὁ Πολιορκητής, υἱὸς τοῦ Ἀντιγόνου ἐκείνου, ὁ ὅποιος ἐφονεύθη, ὅπως εἴδομεν, εἰς τὴν ἐν Ιψῷ μάχῃ.

‘Ο Δημήτριος ύπῆρξε σπουδαῖος καὶ δραστήριος στρατηγός. Ἡ ὥραία μορφή του καὶ τὸ θάρρος του εἰς τοὺς κινδύνους ύπενθύμιζον τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον. Διὰ τὰς μεγάλας του στρατιωτικὰς ἀρετὰς καὶ τὰς σπουδαίας μηχανάς, τὰς ὅποιας ἐπενόει κατὰ τὰς πολιορκίας, ὡνομάσθη Πολιορκητής. ‘Ο βασιλεὺς αὐτὸς μὲ τὰς πολεμικάς του ἐπιχειρήσεις, αἱ ὅποιαι διήρκεσαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη (294 - 285 π.Χ.), ἐκράτησε τὸν κόσμον εἰς διαρκῆ ἀνησυχίαν.

“Υστερὸν ἀπὸ τὸν Δημήτριον βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας ἔγινεν ὁ υἱός του **Ἀντίγονος** ὁ Γονατᾶς, συνετός, μετριοπαθής καὶ δραστήριος. Τότε ἡ Θράκη, τῆς ὅποιας ὁ βασιλεὺς, ὅπως ἐμάθομεν, εἶχεν ἀποθάνει, ἡνώθη μὲ τὴν Μακεδονίαν εἰς ἐν βασίλειον.

Οἱ διάδοχοί του ὡνομάσθησαν ἀπὸ αὐτὸν **Ἀντιγονίδαι** καὶ εἶναι οἱ τελευταῖοι βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας. Δὲν ύπῆρξαν δῆμοις καλοὶ βασιλεῖς. Ὁσαν πολὺ φιλόδοξοι 221 - 168 π.Χ. καὶ ἡ μόνη των προσπάθεια ἦτο, πῶς νὰ κρατηθοῦν εἰς τὸν μακεδονικὸν θρόνον μὲ κάθε τρόπον. Ἐβασίλευσαν δὲ μέχρι τοῦ ἔτους 168 π.Χ. Οἱ δύο τελευταῖοι Μακεδόνες βασιλεῖς ἦσαν ὁ **Φίλιππος** ὁ Ε' καὶ ὁ υἱός του **Περσέας**.

Δημήτριος
ὁ Πολιορκητής.

37. Οι Γαλάται είσθάλλουν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐνῷ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀσίαν οἱ φιλόδοξοι μονάρχαι ἐπολέμουν μεταξύ των, ἀπροσδόκητος ἔχθρὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Οἱ βάρβαροι 279 π.Χ. αὐτοὶ ἐπιδρομεῖς ἐλέγοντο **Κέλται**, οἱ δὲ Ἐλληνες ὡνόμαζον αὐτοὺς **Γαλάτας**. Οὗτοι περιπλανώμενοι εἶχον φθάσει, ὅταν ἀκόμη ἔζη ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, μέχρι τοῦ κάτω μέρους τοῦ Δουνάβεως ποταμοῦ, κατόπιν δὲ εἰσέβαλον εἰς τὴν Θράκην, ὅταν πλέον εἶχεν ἀποθάνει ὁ Λυσίμαχος καὶ ἡ Θράκη ἦτο ἡνωμένη μὲ τὴν Μακεδονίαν.

Ἀπὸ ἑκεῖ λεηλατοῦντες καὶ καταστρέφοντες ἔφθασαν διὰ μέσου τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας μέχρι τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν. Εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐπεκράτησε τότε 278 π.Χ. μεγάλη ἀναρχία. “Ολοὶ ὅμως οἱ Ἐλληνες ἡνῶθησαν καὶ τοὺς ἐνίκησαν, ὥστε δὲν ἤδυνήθησαν οἱ βάρβαροι νὰ λεηλατήσουν τὸ μαντεῖον. Τέλος ἡναγκάσθησαν οὗτοι νὰ ὀπισθοχωρήσουν καὶ πάλιν πρὸς βορρᾶν.

Εἰς τὴν Θράκην, εἰς τὴν πόλιν **Λυσιμάχειαν**, ἐπαθον τρομερὰν ἦταν ἀπὸ τὸν Ἀντίγονον τὸν Γονατᾶν, ὁ ὄποῖος κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξησφάλισε τὴν βασιλείαν του. Οἱ 277 π.Χ. Ἐλληνες ἀργότερον ἐώρταζον εἰς τοὺς Δελφούς, εἰς μνήμην τῆς νίκης των κατὰ τῶν βαρβάρων ἐκείνων, τὰ Σωτήρια.

Οἱ Γαλάται κατόπιν ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου ἐνικήθησαν, ὅπως εἴδομεν, ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς Περγάμου.

38. Ἀγαθοκλῆς, ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἀντίγονον, δύο ἄλλοι σπουδαῖοι ἄνδρες παρουσιάζονται κατὰ τοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους. Οὗτοι συνέλαβον εἰς τὸν νοῦν των μεγάλα σχέδια διὰ τὰς χώρας των, εἰς τὰς ὄποιας ἦσαν ἡγεμόνες. Ο εἷς ἐξ αὐτῶν ἦτο ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν εἰς τὴν νῆσον Σικελίαν **Ἀγαθοκλῆς**, ὁ δὲ ἄλλος ὁ βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου **Πύρρος**.

‘Ο Ἀγαθοκλῆς, υἱὸς κεραμέως, κατώρθωσε, μὲ τὴν διπλωματικήν του ἵκανότητα καὶ τὴν ἀποφασιστικότητά του, νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν ἔξουσίαν. Οἱ Συρακούσιοι ἐσπαράσσοντο ἀπὸ στάσεις, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ἦτο νὰ ἐκθρονισθῇ ὁ μισητὸς τύραννος, ὁ ὁποῖος προηγουμένως ἦτο εἰς τὴν ἀρχήν. ‘Ο Ἀγαθοκλῆς κατώρθωσε τότε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν πτωχοτέρων πολιτῶν καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν ἔξουσίαν. Ἐπέτυχε δὲ μὲ τὴν δραστηριότητά του νὰ ἀνορθώσῃ τὰ οἰκονομικὰ τῆς πόλεως, νὰ αὐξήσῃ τὸ ναυτικὸν καὶ νὰ γεμίσῃ τὰς ἀποθήκας μὲ δπλα.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας του κατώρθωσε νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κυριαρχίαν του εἰς δλην τὴν Σικελίαν καὶ εἰς μερικὰς πόλεις τῆς νοτίου Ἰταλίας. Ἐπολέμησε πρὸς τούτοις μὲ θάρρος ἐναντίον τῆς Καρχηδόνος, πρὸς τὴν ὄποιαν οἱ Συρακούσιοι ἔτρεφον πατροπαράδοτον ἔχθραν.

‘Ο τύραννος οὗτος τῶν Συρακουσῶν ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως, δπως καὶ οἱ διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἐβοήθησε δὲ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν κατὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν ἔχθρῶν των, τῶν **Λουκανῶν**. Τὸ σχέδιον τοῦ Ἀγαθοκλέους ἦτο νὰ ἐνώσῃ ὑπὸ τὸ σκῆπτρον του δλον τὸν ἑλληνισμὸν τῆς Δύσεως. Ἡλθε δὲ καὶ εἰς συνεννοήσεις διὰ μίαν συμμαχίαν μὲ τοὺς Μακεδόνας· ἐφάνη δηλαδὴ τότε, δτι οἱ Ἐλληνες τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως εἶχον ὁργανωθῆ πολὺ καλά, ὡστε νὰ ἡμποροῦν νὰ διατηρήσουν τὰ κράτη των. ‘Ο Ἀγαθοκλῆς δὲν ἐπρόθασε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ μεγάλα του σχέδια, διότι ἀπέθανε τὸ 289 π. X.

39. Πύρρος, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου.

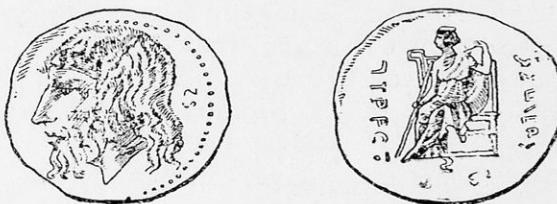
Εἰς τοὺς χρόνους, εἰς τοὺς ὁποίους εύρισκόμεθα, ἡ Ἡπειρὸς ἦτο ἰσχυρὸν βασίλειον. Τὴν δύναμίν της καὶ τὴν δόξαν της ὀφείλει εἰς ἓνα ἀξιόλογον βασιλέα, τὸν ὁποῖον ἀπέκτησε τότε. Ἡτο δ Πύρρος, υἱὸς τοῦ Αἰακίδου, βασιλέως τῆς Ἡπείρου.

‘Ο Πύρρος, 17 περίπου ἔτῶν, ἔζησε πλησίον τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε λάβει τὴν ἀδελφήν του ως σύζυγον. Ἀπὸ τὸν Δημήτριον ἐδιδάχθη τὴν πολεμικὴν

τέχνην καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην ὑπὸ τὰς διαταγάς του.

Ο Πύρρος εἶχεν ἔλθει εἰς σχέσεις καὶ μὲ τὸν βασιλέα τῆς 296 π. Χ. Αίγυπτου Πτολεμαῖον τὸν Σωτῆρα, δόποιος ἐξετίμησεν αὐτὸν πολὺ καὶ τὸν ἐβοήθησε μὲ στρατὸν καὶ χρήματα νὰ καταλάβῃ τὸν βασιλικὸν θρόνον τῆς Ἡπείρου.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας του δό Πύρρος ἔκαμε μακρούς πολέμους καὶ ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του πρὸς δυσμάς, ὅπου κατέλαβε καὶ τὴν Κέρκυραν, ἐνῷ πρὸς ἀνατολὰς ἀπέσπασεν ἀπὸ τὸ κράτος τῶν Μακεδόνων μερικὰς χώρας, αἱ δόποιαι ἀνῆκον πρὶν εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἡπείρου.

Πύρρος (ἐπὶ ἀρχαίον νομίσματος).

Η Ἡπειρος ἦτο τότε εἰς τὴν ἀκμήν της, ἐνῷ ἡ Μακεδονία εἶχε χάσει πλέον τὴν προτέραν της δύναμιν.

Ο βασιλεὺς Πύρρος ἦτο δό περισσότερον τολμηρὸς καὶ ἔμπειρος στρατηγὸς ἀπὸ δόλους τοὺς ἄλλους, οἱ δόποιοι ἔζησαν τότε. Ἀπὸ τοὺς σκληροὺς χρόνους τῆς νεότητός του εἶχεν ἀποκτήσει τὴν συνήθειαν νὰ ύποχρεώνη τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς ἀγαπᾷ. Ἡσθάνετο δὲ τὴν ἀνάγκην νὰ ἀγαπᾶται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀπέκτησε σπουδαίους φίλους.

Περίφημος φίλος τοῦ Πύρρου καὶ σύμβουλός του ύπηρξεν δό Θεοσαλός Κινέας, συνετὸς καὶ μετριοπαθὴς ἀνθρωπος. Ἡ ρητορικὴ τέχνη τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἀνθρώπου παρωμοιάζετο μὲ τὴν τέχνην τοῦ Δημοσθένους.

Οἱ Ἡπειρῶται ἐλάτρευον τὸν λαμπρὸν βασιλέα των καὶ τὸν ὠνόμασαν Ἀετὸν διὰ τὰ πολεμικά του κατορθώματα.

Ο Πύρρος ἦτο εὐγενὴς καὶ εὐαίσθητος· εἶχε δὲ τὸ πλεονέ-

κτημα νὰ δμιλῇ ὡραῖα, διότι εἶχε λάβει ἐλληνικὴν μόρφωσιν. Τὴν πρωτεύουσάν του Ἀμβρακίαν ἐκόσμησε μὲν ὡραῖα ἔργα τέχνης.

40. Ὁ Πύρρος ἐκστρατεύει εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν.

Ο Πύρρος ἦτο ἐπίσης πολὺ φιλόδοξος καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔμενε ποτὲ ἡσυχος. Ο Πλούταρχος μᾶς λέγει, διὰ πάντοτε ἐλπίδας ἀπὸ ἐλπίδων ἐκύλιεν. Μεγάλα σχέδια συνελάμβανεν ὁ ἀνήσυχος καὶ ἀστατος νοῦς του. "Ηθελε νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ δρια τοῦ βασιλείου του μακράν καὶ νὰ κάμη τὴν Ἡπειρον ἡγεμονίδα τῆς Ἐλλάδος.

Ἡ φιλόδοξία του τὸν ἔκαμε νὰ δεχθῇ εὐχαρίστως τὴν πρόσκλησιν τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων τῆς σπουδαίας ἀποικίας Τάραντος εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν. Οἱ Ταραντῖνοι, 280 π.Χ. ὅπως θὰ ἴδωμεν, εύρισκοντο εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Ρωμαίους καὶ ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ περιφήμου στρατηλάτου τῆς Ἡπείρου.

Ο Πύρρος, μὲ στρατὸν 25.000 ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἄριστα ἡσημένοι, καὶ μὲ πολλοὺς ἐλέφαντας, ἐπῆγεν εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ ἐνίκησεν εἰς δύο μάχας τὸν ἄριστον στρατὸν τῶν Ρωμαίων.

Αἱ δύο αὗται νικηφόροι μάχαι, κατὰ τὰς ὅποιας ὁ Πύρρος ἔχασε μέγα μέρος τοῦ στρατεύματός του, ἔχουν μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ιστορίαν, διότι διὰ πρώτην φορὰν τότε τὸ νέον καὶ ισχυρὸν κράτος τῶν Ρωμαίων ἥλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν ἐλληνικὸν κόσμον.

Κατόπιν δ Πύρρος προσεκλήθη ἀπὸ τὰς ἐλληνικὰς πόλεις τῆς Σικελίας καὶ ἐπορεύθη ἐκεῖ μὲ τὸν στρατὸν του. Αἱ Συρακοῦσαι καὶ ἄλλαι πόλεις ύπεδέχθησαν αὐτὸν μὲ πολὺν ἐνθουσιασμόν.

Τὸ δνειρον τοῦ Πύρρου ἦτο νὰ γίνῃ κύριος ὅλων τῶν Ἑλλήνων τῆς Δύσεως. Εἰς μίαν ὅμως πόλιν τῆς Κάτω Ἰταλίας ὁ Πύρρος ἐνικήθη ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. Τότε προσεπά- 275 π.Χ. θησε νὰ κάμη εἰρήνην μὲ αὐτούς. "Εστειλε λοιπόν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν τὸν Κινέαν εἰς τὴν Ρώμην. Περὶ τοῦ σοφοῦ συμβούλου του συνήθιζεν δ Πύρρος νὰ λέγῃ, διὰ δ Κινέας

διὰ τοῦ λόγου του εἶχε κερδίσει περισσοτέρας μάχας, ἀπὸ δοσας αὐτὸς μὲ τὸ ξίφος του.

‘Ο Κινέας παρουσιάσθη ἐνώπιον τῆς συγκλήτου καὶ προσεπάθησε νὰ πείσῃ τοὺς ρωμαίους συγκλητικούς νὰ συνάψουν εἰρήνην μὲ τὸν Πύρρον. ’Αλλ’ ὁ γέρων συγκλητικὸς **”Αππιος Κλαύδιος** ἀπέρριψε τὰς προτάσεις αὐτοῦ καὶ εἶπεν, δτὶ οἱ Ρωμαῖοι ποτὲ δὲν θὰ συνάψουν εἰρήνην μὲ τὸν Πύρρον, ἐφ’ ὅσον αὐτὸς εὑρίσκεται εἰς τὴν χώραν των.

‘Ο Κινέας ἐπέστρεψε καὶ εἶπεν εἰς τὸν Πύρρον δσα ἡ σύγκλητος παρήγγειλεν. “Οταν δὲ ἡρωτήθη ἀπὸ τὸν βασιλέα, ποίαν ἐντύπωσιν ἔκαμαν εἰς αὐτὸν οἱ ρωμαῖοι συγκλητικοί, δ Κινέας εἶπεν, δτὶ ἡ ρωμαϊκὴ σύγκλητος εἶναι βουλὴ βασιλέων.

‘Ο Πύρρος εἶδεν, δτὶ δὲν ἤδυνατο νὰ καταβάλῃ τὸν ἴσχυρὸν στρατὸν τῶν Ρωμαίων καὶ ἤναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν **”Ηπειρον.**

41. ‘Ο Πύρρος ἐκστρατεύει ἐναντίον τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἑλλάδος. Θάνατος αύτοῦ.

‘Ο Πύρρος δὲν ἔμεινεν ἥσυχος εἰς τὸ βασίλειόν του, ἀλλ’ ἔδοκίμασε νὰ γίνῃ κύριος τῆς Μακεδονίας. ’Εξεστράτευσε λοιπὸν ἐναντίον της. Κατὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Πύρρου 272 π.Χ. ἀντεπεξῆλθεν ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας **”Αντίγονος.** Τότε ὁ Πύρρος ἐλεηλάτησε μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας.

Κατόπιν ἐβάδισεν ἐναντίον τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Σπάρτην. Ἡ ἡρωϊκὴ αὐτὴ πόλις, μολονότι τότε εἶχε περιβληθῆ μὲ τείχη, ἐφαίνετο δτὶ ἐκινδύνευε νὰ κυριευθῇ ὑπὸ τοῦ Πύρρου.

Εἰς τὴν κρίσιμον ἕκείνην ὥραν ἔσωσε τὴν Σπάρτην ὁ ἡρωϊσμὸς τῶν γυναικῶν της. Αἱ Σπαρτιάτιδες ἔμαθον, δτὶ ἡ γερουσία συνεδρίαζε τὴν νύκτα καὶ ἐσκέπτετο νὰ στείλῃ τὰ παιδία καὶ αὐτὰς εἰς τὴν Κρήτην, διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς χεῖρας τῶν ἔχθρῶν. Καμμία πλέον ἐλπὶς σωτηρίας δὲν ἐφαίνετο διὰ τὴν Σπάρτην.

Τότε αἱ γυναικεῖς ἔδειξαν μέγα θάρρος καὶ εἶπον εἰς τοὺς ἄνδρας των, δτὶ δὲν εἶναι ὁρθὸν καὶ δίκαιον νὰ ζήσουν ἕκεῖναι καὶ νὰ χαθῇ ἡ Σπάρτη. ’Απεφάσισαν λοιπὸν να ὑπερα-

σπίσουν τὴν ἀγαπητήν των πόλιν μὲ κάθε θυσίαν. Τὴν ἄλλην ἡμέραν μαζὶ μὲ τοὺς ἄνδρας τῶν ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα καὶ ἔδειξαν, διτὶ δὲν ἥσαν μόνον γενναῖται μὲ λόγους.

Τὰ γενναῖται στρατεύματα τοῦ Πύρρου δὲν ἡμπόρεσαν νὰ ἀνθέξουν εἰς τὴν ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τῶν κατοίκων τῆς Σπάρτης, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, καὶ ἐνικήθησαν. Ἡ Σπάρτη ἔσωσε καὶ τότε τὴν παλαιάν της δόξαν, χάρις εἰς τὰς ἡρωίδας γυναικας της, ἐκ τῶν δποίων σπουδαῖται εἰς τὸν ἀγῶνα ἀνεδείχθησαν ἡ Χειλωνὶς καὶ ἡ Ἀρχιδάμεια.

Απὸ τὴν Σπάρτην, κατὰ τὸ φθινόπωρον, ὁ Πύρρος ἐπορεύθη ἐναντίον τοῦ Ἀργους, δπου συνήφθη σφοδρὰ μάχη εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως. Οἱ Ἀργεῖτοι ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα ἐναντίον τῶν στρατευμάτων τοῦ Πύρρου, τὰ δποῖτα εἰσώρημσαν ἀπὸ τὴν νύκτα εἰς τὴν πόλιν.

Εἶς στρατιώτης Ἀργεῖος μάχεται ἐναντίον αὐτοῦ τούτου τοῦ βασιλέως Πύρρου. Ἡ στιγμὴ εἶναι κρίσιμος. Τέλος δ βασιλεύς πληγώνεται θανασίμως ἀπὸ μίαν κεραμίδα, ἡ δποία ρίπτεται ἀπὸ μίαν στέγην ὑπὸ τῆς μητρὸς τοῦ μαχομένου πρὸς αὐτὸν στρατιώτου, καὶ ἀποθνήσκει.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πύρρου, δ βασιλεύς Ἀντίγονος ἔγινε καὶ πάλιν κύριος τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, ἀνέκτησε δὲ καὶ ἄλλας περιοχάς, τὰς δποίας εἶχεν ἀφαιρέσει ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν δ Πύρρος.

42. Ὁ Χρεμωνίδειος πόλεμος.

Ολίγα ἔτη μετὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Πύρρου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔγινεν εἰς τὰς Ἀθήνας πόλεμος ἀπελευθερωτικός ἀπὸ τὸ κράτος τῆς Μακεδονίας. Ὁ πόλεμος αὐτὸς διήρκεσε τέσσαρα ἔτη καὶ ὠνομάσθη Χρεμωνίδειος διὰ τὸν ἔξης λόγον:

266 - 262 π.Χ.

Εἶς τὰς Ἀθήνας ὑπῆρχεν, δπως γνωρίζομεν, ἡ σχολὴ τῶν στωικῶν φιλοσόφων. Οἱ μαθηταὶ αὐτῆς δὲν ἡσχολοῦντο μόνον μὲ ἀφηρημένας φιλοσοφικὰς θεωρίας, οὕτε ἐπεδίωκον νὰ ἀποκτοῦν μόνον γνώσεις. Ἐπίστευον, διτὶ αἱ γνώσεις εἶναι μέσον διὰ τὴν εὔτυχίαν, τὴν δποίαν αἰσθάνεται δ ἀνθρωπος, δταν κάμνῃ τὸ καλόν.

Εἶχε λοιπὸν δημιουργηθῆ εἰς τὰς Ἀθήνας μία τάξις νέων ἐναρέτων καὶ εὐγενῶν. Ἐξ αὐτῶν, ὁ Χρεμωνίδης ἦλθεν εἰς συνενόησιν μὲ τὸν Πτολεμαῖον τῆς Αιγύπτου καὶ ἀνέλαβεν νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὴν μακεδονικὴν δυναστείαν.

Τὸ θάρρος τῶν Ἀθηνῶν ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλαι πόλεις, δῆπος ἡ Σπάρτη, ἡ Ἡλεία καὶ ἡ Ἀχαΐα. Τότε, δῆπος καὶ ἄλλοτε, αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Σπάρτη ἤνωθησαν εἰς κοινὸν ἀγῶνα.

Οἱ Ἀντίγονος δῆμοις ἐνίκησε τὸν πελοποννησιακὸν στρατὸν πλησίον τῆς Κορίνθου καὶ κατόπιν μακρᾶς πολιορκίας ἐκυρίευσε τὰς Ἀθῆνας. Οἱ Χρεμωνίδης κατέφυγεν εἰς τὸν Πτολεμαῖον.

Τοιουτοτρόπως ἐτελείωσεν ὁ εὐγενὴς αὐτὸς ἀγῶν ύπερ τῆς ἐλευθερίας. Μολονότι ὁ βασιλεὺς Ἀντίγονος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας του (ἀπέθανε τὸ 239 π.Χ.), εὑρίσκεται σχεδὸν πάντοτε εἰς πόλεμον, ἐν τούτοις, καθ' ὃν χρόνον οὗτος ἐβασίλευεν, ἡ Μακεδονία ἥτο μέγα καὶ ἡνωμένον βασίλειον, τόσον δύσον δὲν ἥτο ἄλλοτε, ἀφ' ὅτου ἀπέθανεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Ή κυριαρχία των δῆμων ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦμπορεσε νὰ ἔξασφαλισθῇ. Διὰ ποῖον λόγον, θά: ἵδωμεν κατωτέρω.

43. Αἱ δύο Συμπολιτεῖαι εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ κάτοικοι τῆς κυρίως Ἑλλάδος ποτὲ ἄλλοτε δὲν εἶχον ἔνωθῆ μεταξύ των τόσον, δύσον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Περισσότερον τότε ἀπὸ κάθε ἄλλην φορὰν ἔννοησαν, ὅτι μόνον ἡ ἔνωσίς των ἥτο δυνατὸν νὰ ἔξασφαλίσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλευθερίαν, τὴν δύοιαν εἶχον χάσει καὶ τόσον ἥγαπων. Ἡτο δῆμος δύστυχῶς πολὺ ἀργὰ πλέον.

Πολλαὶ πόλεις λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἤνωθησαν μεταξύ των καὶ ἀπετέλεσαν σύνδεσμον, ὁ δύποιος ὀνομάσθη Συμπολιτεία. Τὰς πόλεις, αἱ δύοιαι ἀπετέλουν τὴν συμπολιτείαν, ἥγωνε στενῶς πατριωτικὸν αἰσθημα· νὰ ἐλευθερωθοῦν δηλαδὴ ἀπὸ τὴν μακεδονικὴν διοίκησιν, τὴν δύοιαν ἐμίσουν πολύ.

Δύο συμπολιτεῖαι ὑπῆρξαν τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Αἴτωλικὴ καὶ ἡ Ἀχαϊκή. Τὴν πρώτην συνέπηξαν αἱ πόλεις πρὸς

βιορρᾶν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, τὴν δὲ ἄλλην αἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου. Αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Σπάρτη δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὰς δύο αὐτὰς ἐνώσεις τῶν πόλεων.

Οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς, οἱ δόποιοι, ὅπως εἴπομεν, προσεπάθουν πάντοτε νὰ ἔχουν ύπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους των τὴν Ἑλλάδα, συνήντησαν τότε μεγάλας δυσκολίας ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς συμπολιτείας.

44. Αἰτωλικὴ συμπολιτεία.

Εἰς παλαιοὺς ἀκόμη χρόνους, εἰς τὴν ἀπομεμακρυσμένην περιοχὴν τῆς Αἰτωλίας, οἱ ἔκεī ὁρεινοὶ λαοὶ εἶχον συγκροτήσει σύνδεσμον, διὰ νὰ προστατεύωνται ἀπὸ τοὺς ἔχθροὺς καὶ νὰ κάμνουν ἐπιδρομὰς πρὸς λεηλασίαν. Οἱ ἄλλοι "Ἑλληνες ἐθεώρουν αὐτοὺς ὡς ἀπολιτίστους.

"Ἡ ἐνωσις αὐτὴ τῶν Αἰτωλῶν ἀπέκτησε μεγάλην σημασίαν ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Γαλατῶν. Τότε ἡ 279 π. Χ. Αἰτωλικὴ συμπολιτεία προσέφερε σημαντικὴν βοήθειαν εἰς τὴν κατανίκησιν τῶν βαρβάρων ἐκείνων ἐπιδρομέων, μάλιστα δὲ ὅταν ἡ πείλησαν οὗτοι τοὺς Δελφούς.

"Ολοι οἱ πολῖται τῆς Αἰτωλικῆς συμπολιτείας ἦσαν μέλη τῆς συνελεύσεως, ἡ δόποια ἐξέλεγε τοὺς ἄρχοντας. Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος ἐλέγετο στρατηγός, ἥτο δὲ οὗτος ὁ πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς ἀρχηγὸς τῆς συμπολιτείας. Ἡ ἐξουσία του διήρκει ἐπὶ ἐν ἔτος. Ἡ συνέλευσις ἥτο τὸ κυρίαρχον σῶμα τῆς συμπολιτείας καὶ ἀπεφάσιζε διὰ τὸν πόλεμον καὶ διὰ τὴν εἰρήνην. Συνήρχετο δὲ κανονικῶς δύο φοράς τὸ ἔτος. Ἐκτὸς τοῦ στρατηγοῦ ἐξελέγετο ὁ ἵππαρχος, ὁ ταμίας, ὁ γραμματεὺς καὶ τὸ συμβούλιον, οἱ ἀπόκλητοι. Αἱ πόλεις τῆς συμπολιτείας εἶχαν τὰ ἴδια μέτρα, τὰ ἴδια σταθμὰ καὶ τὸ ἴδιον νόμισμα. Κέντρον τῆς συμπολιτείας ἔγιναν οἱ Δελφοί, μέλη δὲ αὐτῆς ὅλαι αἱ πόλεις τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τὸν Μαλιακὸν κόλπον μέχρι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχελῷου ποταμοῦ.

45. Ἀχαϊκή συμπολιτεία.

Σπουδαιότερος ύπηρξεν δι σύνδεσμος τῶν πόλεων, αἱ δόποιαι ἀπετέλεσαν τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἡνώθησαν τέσσαρες πόλεις μεταξύ των. Ὁλίγον κατ' 281 - 146 π.Χ. ὀλίγον ἔγιναν δέκα, ἀργότερον δὲ μέλη τῆς συμπολιτείας ἔγιναν αἱ περισσότεραι πόλεις τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία εἶχε τὸ τελειότερον πολίτευμα. Κάθε πόλις τῆς συμπολιτείας ἦτο ἵση πρὸς τὰς ἄλλας καὶ ἀνεξάρτητος. Εἶχε τὴν κυβέρνησίν της καὶ ἔξελεγε τοὺς ἄρχοντάς της. Ὅπηρχεν ὅμως καὶ ἡ κυβέρνησίς ὅλης τῆς συμπολιτείας, ἡ ὁποίᾳ ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὸν στρατηγόν, τὸ συμβούλιον ἀπὸ δέκα πρόσωπα, τοὺς δημιουργούς, οἱ δόποιοι εἶχον διοικητικὴν ἔξουσίαν, καὶ ἀπὸ τὴν βουλὴν ἡ σύγκλητον, ἡ ὁποίᾳ ἀπετελεῖτο ἀπὸ 120 πρόσωπα. Ἡ βουλὴ εἶχεν ὡς ἔργον νὰ παρασκευάζῃ ζητήματα διὰ τὴν συνέλευσιν καὶ ἐφρόντιζε διὰ τὰς ἔξωτερικὰς ύποθέσεις. Τέλος ὑπῆρχεν ἡ συνέλευσις ὅλων τῶν πολιτῶν, οἱ δόποιοι εἶχον ἡλικίαν 30 ἔτῶν καὶ ἄνω. Εἰς τὴν συνέλευσιν ὁ πολίτης τῆς κάθε πόλεως εἶχε φῆφον. Ἐπίσης ἔξελέγετο δι παραρχος, δπως εἰς τὴν Αἰτωλικὴν συμπολιτείαν, καὶ δι ναύαρχος.

46. Οἱ στρατηγοὶ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας Ἀρατος καὶ Φιλοποίμην.

Τὴν μεγαλυτέραν της πρόοδον ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία ωφείλει εἰς δύο στρατηγούς της, τὸν Ἀρατον καὶ τὸν Φιλοποίμενα. Ὁ Ἀρατος ἦτο ἀπὸ τὴν Σικυῶνα. Τὸ δὲ ἔτος 251 π.Χ. 271 - 213 π.Χ. ἥλευθέρωσε τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὸν τύραννον Νικοκλέα καὶ ἤνωσεν αὐτὴν μὲ τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν. Μετὰ τὴν γενναίαν αὐτὴν πρᾶξιν εἰσῆλθεν ὡς ἀπλοῦς ἴππεὺς εἰς τὸν στρατὸν τῆς συμπολιτείας. Ἡ συνέλευσις ὅμως ἔξελεξεν αὐτὸν πολλὰς φορὰς στρατηγόν. Ὡς στρατηγὸς ἥλευθέρωσε τὴν Κόρινθον ἀπὸ τὴν μακεδονικὴν φρουρὰν καὶ προσήρτησεν αὐτὴν εἰς τὴν συμπολιτείαν. Ἐπίσης ἐπεξέτεινε τὴν δύναμιν τῆς συμπολιτείας εἰς πολλὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου.

‘Ο ”Αρατος ἥτο συνετός ἀνήρ καὶ διπλωμάτης, εἶχε τὴν δύναμιν τοῦ λόγου καὶ ἥτο ἴκανὸς στρατηγός. Δι’ ἐν δὲ διάστημα ἐφάνη, ὅτι θὰ ἥλευθέρωνεν ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν μακεδονικὴν κυριαρχίαν. Ὅτο ἀνώτερος χρημάτων καὶ πολλὰς φοράς δὲν ἔδιστασε νὰ θυσιάσῃ τὴν περιουσίαν του ὁλόκληρον ύπερ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος.

‘Ο Φιλοποίμην ἥτο ἀπὸ τὴν Μεγαλόπολιν· ἀπὸ μικρᾶς δὲ ἡλικίας ἐνδιεφέρετο πολὺ διὰ τὰ στρατιωτικά. Μὲ τὴν μελέτην τῶν στρατιωτικῶν βιβλίων τῆς ἐποχῆς του καὶ 252 - 183 π. Χ. μὲ τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις, τὰς ὅποιας ἐκαμνεν, ἀπέκτησε πεῖραν μεγάλην καὶ σωματικὴν δύναμιν. Πολὺ ἐνωρὶς ὁ Φιλοποίμην ἔδειξεν, ὅτι εἶχε μεγάλα στρατιωτικὰ προτερήματα καὶ πολὺ ταχέως ἔγινε σπουδαῖος στρατιωτικός.

Οἱ πολῖται τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας ἔξετίμησαν τὰς ἀρετάς του καὶ τὸν ἔξελεξαν ἵππαρχον. Τότε ηὗρεν ὁ Φιλοποίμην τὴν κατάλληλον εὔκαιριαν νὰ διοργανώσῃ λαμπρὰ τὸ ἵππικὸν τῆς συμπολιτείας, τὸ ὅποιον εύρισκετο εἰς παρακμήν, καθὼς καὶ τὸν πεζικὸν στρατὸν κατὰ τρόπον καλύτερον. Ὅσκησε δηλαδὴ τὸν στρατὸν τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας τόσον, ὥστε τὸν ἔκαμεν ἰσόπαλον μὲ τὸν μακεδονικὸν στρατόν· ἔδωσε δὲ εἰς αὐτὸν τὸν ὀπλισμὸν τῶν μακεδόνων στρατιωτῶν.

‘Ο Φιλοποίμην ἥτο εύθυνς εἰς τοὺς τρόπους καὶ λιτός εἰς τὴν δίαιτάν του καὶ τὴν ἐνδυμασίαν του. Διὰ τὰς ἀρετάς του αὐτὰς καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν εύστροφίαν του ἥγαπάτο ἀπὸ δλους. ‘Ο Πλούταρχος ὀνομάζει αὐτὸν τὸν τελευταῖον “Ἐλληνα.”

Αὐτὴ μὲ δλίγους λόγους ὑπῆρξεν ἡ Ἰστορία τῶν δύο σπουδαίων συμπολιτειῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς ἔλληνιστικοὺς χρόνους. Ἐάν αἱ δύο συμπολιτεῖαι ἥδυναντο τότε νὰ ἐνωθοῦν διὰ τὸ συμφέρον ὅλης τῆς Ἑλλάδος, τότε θὰ ἥτο δυνατὸν νὰ ἐπιτύχουν εἰς τοὺς κρισίμους ἐκείνους καιροὺς τὴν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν της.

Τὸ πνεῦμα ὅμως αὐτὸ δὲν εἶχον ποτὲ οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι. Ἡ διχόνοια, τὴν ὅποιαν εἶχον μεταξύ των αἱ ἔλληνικαι πόλεις, ἔγινε καὶ τότε ἀφορμὴ νὰ καταστραφῆ ἡ ἀρχαία μας πατρίς. Ἡ λαμπρὰ ἐκείνη ἐνωσίς τῶν ἔλληνικῶν πόλεων, ἡ

συμπολιτεία, κατήντησε νὰ γίνῃ ὅργανον τῆς δυνάμεως ἐκείνης, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ ύποδουλώσῃ τὴν Ἐλλάδα, τῆς Ρώμης. "Εκαμαν λοιπὸν συμμαχίαν μὲ αὐτὴν καὶ ἐπολέμησαν ἐναντίον τῆς Μακεδονίας, διὰ νὰ τὴν συντρίψουν· κατόπιν ὅμως κατεστράφησαν καὶ αἱ Ἰδιαι αἱ συμπολιτεῖαι.

47. Ἡ Σπάρτη καὶ ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία. Ἄγις καὶ Κλεομένης.

Ἡ Σπάρτη, ὅπως εἴπομεν, δὲν ἦτο μέλος τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, ἀλλ᾽ ἔχθρα πρὸς αὐτήν. Εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους, κατὰ τοὺς ὄποίους ἦτο εἰς ἀκμὴν ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία, ἡ Σπάρτη εἶχεν ἀποκτήσει σημαντικὴν δύναμιν χάρις εἰς δύο σπουδαίους βασιλεῖς, τοὺς ὄποίους εἶχε τότε.

Προηγουμένως ἡ θέσις της δὲν ἦτο καλή. Ὁ πληθυσμός της εἶχε πολὺ ἐλαττωθῆ. Μόνον δὲ ἐπτακόσιοι πολῖται Σπαρτιάται ύπηρχον τότε. Οἱ περισσότεροι ἦσαν καταχρεωμένοι καὶ τὰ κτήματα εὑρίσκοντο εἰς τὰς χεῖρας ὀλίγων, οἱ δοῦλοι ἔζων μὲ πολυτέλειαν.

Οἱ δύο βασιλεῖς της, ὁ Ἀγις καὶ ὁ Κλεομένης, εἰργάσθησαν διὰ νὰ ἐπαναφέρουν τὴν πατρίδα των εἰς τὴν ἀρχαίαν της δύναμιν καὶ δόξαν.

Ὁ Ἀγις εἶχεν ἀνατραφῆ εἰς τὸν πλούσιον οἶκον του μὲ πολυτέλειαν καὶ μαλθακότητα. Ἀλλὰ πρὶν γίνῃ εἴκοσι ἑτῶν ἀρχαίσε τὴν μαλθακήν του ζωὴν καὶ συνήθισε εἰς τὴν 224 π. X. ἀρχαίαν λακωνικήν δίαιταν καὶ ἀπλότητα. «Δὲν ἐπιθυμῶ, ἔλεγε, τὴν βασιλείαν, ἔναν δὲν δυνηθῶ μὲ αὐτὴν νὰ ἀναστηλώσω τοὺς νόμους καὶ τὴν πάτριον ἀγωγήν.»

Ἡτο εἰλικρινής, χρηστὸς καὶ γενναῖος, ἀλλ᾽ ἀπειρος. Διὰ τοῦτο οἱ πλούσιοι ἡναντιώθησαν εἰς τὰ σχέδιά του καὶ ἐπέτυχον νὰ θανατώσουν αὐτόν. Τὸ ἔργον του ἡκολούθησε πιστῶς 235 π. X. ὁ Κλεομένης, ὁ δοῦλος εἶχε λαμπρὰν ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν. Εἶχε διδάσκαλον τὸν σπουδαῖον στωικὸν φιλόσοφον Σφαῖρον Βορυσθενίτην καὶ ἐλάτρευε τὸ ἔνδοξον παρελθόν τῆς ἀρχαίας πατρίδος του. Ὁ Κλεομένης ἔκαμε Σπαρτιάτας πολίτας τοὺς πλέον χρηστοὺς ἐκ τῶν περιοίκων καὶ τοιου-

τοτρόπως ηὕξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν πολιτῶν. Κατώρθωσε δὲ νὰ μοιράσῃ μὲ δίκαιον τρόπον τὴν χώραν εἰς τοὺς πολίτας καὶ κατήργησε τὰ χρέη. Ἐπίσης κατήργησε τὸ ἀξίωμα τῶν ἐφόρων καὶ ἐπανέφερε τὴν παλαιὰν νομοθεσίαν τοῦ Λυκούργου.

‘Ο Κλεομένης ἔκαμεν ἐπιτυχεῖς πολέμους ἐναντίον τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. ‘Ο δὲ στρατηγὸς Ἀρατος, ἐπειδὴ ἔβλεπεν, ὅτι ἡ Σπάρτη ἐγίνετο πολὺ ἐπικίνδυνος καὶ ὑπῆρχε φόβος νὰ διαλυθῇ ἡ συμπολιτεία, συνεμάχησε μὲ τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας. Εἰς τὴν μάχην τῆς **Σελλασίας**, πλησίον 222 π. Χ. τῆς Σπάρτης, ὁ σπαρτιατικὸς στρατὸς ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ ἡνωμένου στρατοῦ τῶν Μακεδόνων καὶ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. ‘Ο Κλεομένης κατέφυγεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, διου καὶ ἀπέθανεν. Ἡ Σπάρτη δέ, ἡ δοπία ἐπὶ πεντακόσια ἔτη εἶχεν ἔνδοξον ιστορίαν, ἔπεσεν ἀπὸ τότε εἰς ἀφάνειαν.

48. Σύγκρουσις τῶν δύο συμπολιτειῶν.

‘Ο συμμαχικὸς πόλεμος.

‘Η Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία, ἀφοῦ μὲ τὴν συμμαχίαν τῶν Μακεδόνων ἐνίκησε τοὺς Σπαρτιάτας, ἐπανέκτησε καὶ πάλιν δσας πόλεις εἶχε χάσει. ‘Αλλ’ ἐνῶ δ “Ἀρατος εἶχε κάμει τὴν ἐνωσιν αὐτὴν τῶν πόλεων, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἀπὸ τὴν μακεδονικὴν κυριαρχίαν, τώρα ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία, μὲ τὴν συμμαχίαν, τὴν δοπίαν ἔκαμε μὲ τὸν μακεδόνα βασιλέα, ὑπετάσσετο πραγματικῶς εἰς αὐτόν.

‘Ο Ἀντίγονος μάλιστα δ **Δόσων**, δ δοπίος ἦτο ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως Φιλίππου Ε’, εἶχεν ἐνώσει ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος εἰς μίαν ἐνωσιν, τὴν “Ἐνωσιν τῶν Ἑλλήνων.” Οπως δὲ ἀλλοτε δ Φίλιππος καὶ δ Ἀλέξανδρος εἶχον ἀνακηρυχθῆ ἡγεμόνες τῶν Ἑλλήνων, καὶ δ μακεδὼν οὗτος βασιλεὺς ἐγίνετο τότε ἡγεμῶν τῶν ἐλληνικῶν πόλεων.

Οι “Ἑλληνες ἥσαν ἐλεύθεροι καὶ αὐτόνομοι, ἀλλ’ δ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας διηγύθυνε τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Αὐτὸς ἀπεφάσιζε περὶ πολέμου ἐναντίον τῶν ἐξωτερικῶν ἔχθρῶν τῆς ἡνωμένης Ἑλλάδος καὶ ἐκανόνιζε τοὺς δρους τῆς εἰρήνης.

Εις τὴν ἔνωσιν δημοσίων αὐτὴν δὲν ἥθέλησαν νὰ λάβουν μέρος αἱ Αἰτωλικαὶ πόλεις. Διὰ τοῦτο ὁ νέος βασιλεὺς **Φίλιππος ὁ Ε'** (220 π. Χ.) μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους "Ἐλληνας ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον ἐναντίον αὐτῶν. Ὁ πόλεμος ὀνομάσθη Συμμαχία τοῦ μαχικὸς πόλεως μοις καὶ διήρκεσε τρία ἔτη (220 - 217 π. Χ.).

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῶν ἐμπολέμων εἰς τὴν **Ναυπακτὸν** διὰ τὴν εἰρήνην, ἀντήχησεν ἡ φωνὴ τοῦ Ναυπακτίου Ἀγελάσου ὡσάν φοβερὰ προειδοποίησις διὰ τὸν κίνδυνον, ὁ ὅποῖος ἦπειλεὶ ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ὁ καλὸς ἐκεῖνος πατριώτης "Ἐλλην, δπως μᾶς λέγει ὁ ἴστορικὸς **Πολύβιος**, ὁ ὅποῖος ἔγραψε τὴν ἴστορίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἔξωρκισε τότε τοὺς "Ἐλληνας νὰ παύσουν νὰ πολεμοῦν μεταξύ των καὶ νὰ ὀμονοήσουν. "Οπως δὲ ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι περονοῦν τοὺς ποταμούς, ἔλεγε, συμπλέκουν τὰς χεῖρας των, διὰ γὰρ μὴ τοὺς παρασύρῃ τὸ οεῦμα, καὶ αὐτοὶ ἦνωμένοι ἔπειρε πολεμούντων τὰς ἐφόδους τῶν ἐχθρῶν των καὶ νὰ σώζῃ ὁ εἶς τὸν ἄλλον. Ὡς ἄλλος δὲ Ἰσοκράτης, συνεβούλευε καὶ αὐτὸς τὸν μακεδόνα βασιλέα νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν ὁμόνοιαν διώλων τῶν Ἐλλήνων.

Τὰ ἔξι Ἐσπερίας νέφη, δπως ἔλεγεν ὁ Ἀγέλαος, τὰ ὅποια προήρχοντο ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, πράγματι ἐπλησίαζον ἀπειλητικὰ εἰς τὴν ἔξηντλημένην ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους ἀρχαίσιν μας πατρίδα. Ἡ Ἑλλὰς ἦτο πεπρωμένον ἐντὸς ὀλίγου χρόνου νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν σιδηρᾶν δύναμιν τῆς Ρώμης, ἡ ὅποια θὰ ἐγίνετο κοσμοκράτειρα. Ποιῶν ἦτο τὸ νέον αὐτὸς κράτος καὶ πῶς ἐγένετο κυρίαρχον τῆς Ἑλλάδος, θὰ ἤδωμεν εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΕΞΑΠΛΟΥΤΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ

49. Ρώμη, ἡ σίωνια πόλις.

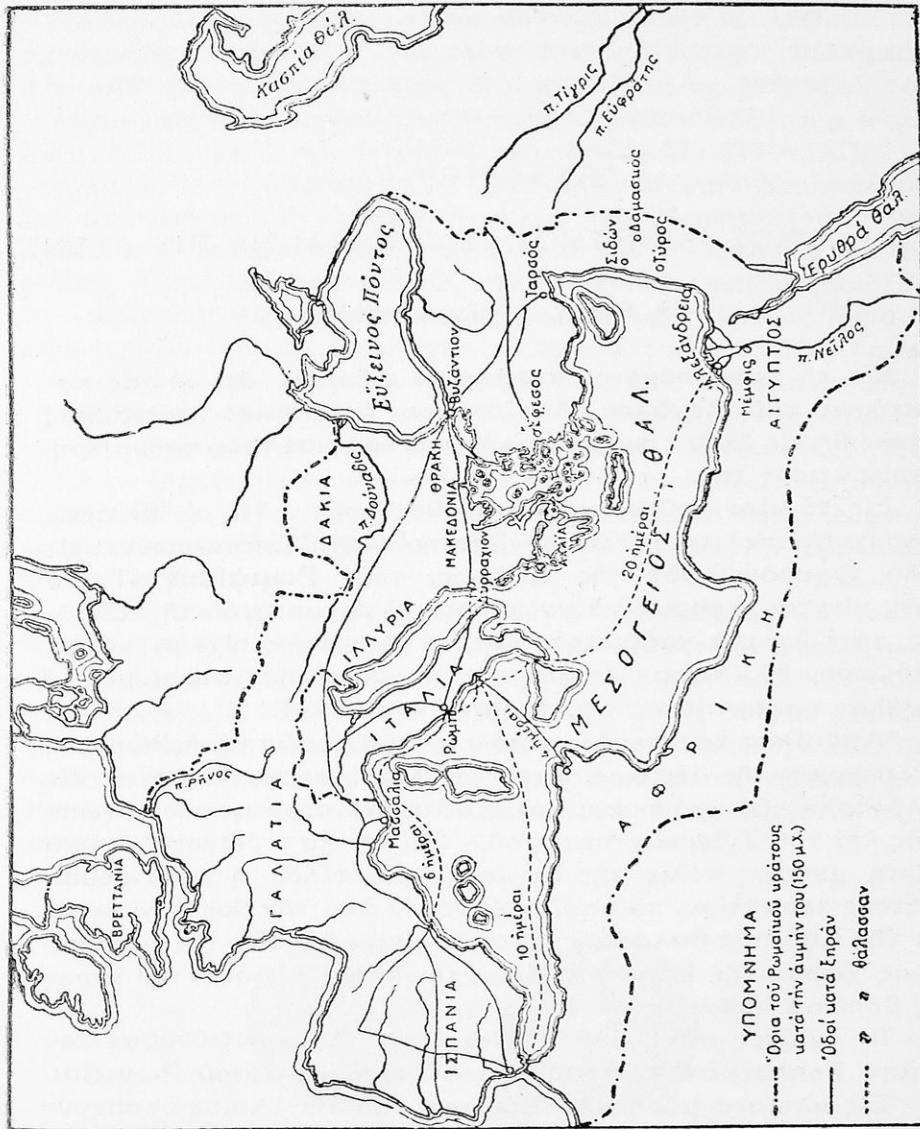
Εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον εἴδομεν, ὅτι μὲ τὰς κατακτήσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου δέ ἐλληνικός πολιτισμός ἔξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐφώτισε τοὺς καθυστερημένους λαούς της.

Εἰς τὸ νέον τοῦτο κεφάλαιον θὰ ἴδωμεν, ὅτι οἱ "Ἐλληνες χάνουν τὴν πολιτικὴν των ἀνεξαρτησίαν καὶ ύποτάσσονται εἰς πολὺ ἵσχυρὸν λαὸν τῆς Δύσεως, τοὺς Ρωμαίους. Τοῦτο δῆμος γίνεται ἀφορμὴ νὰ γνωρίσουν οἱ κατακτηταὶ τῆς Ἑλλάδος τὰ ἐλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἐλληνικὴν τέχνην, νὰ τὰ διαδῶσουν δὲ κατόπιν εἰς ὅλους τοὺς λαούς τῆς Δύσεως, μὲ τὰς μεγάλας κατακτήσεις, τὰς διποίας ἔκαμαν ἔκεῖ.

'Απὸ ὅλας τὰς μεγάλας πόλεις τῆς Εὐρώπης, ἡ Ρώμη, ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἰταλίας, ἔχει τὴν ἐνδοξοτέραν ἱστορίαν. Εἰς πολὺ παλαιότερος χρόνους ἡ πόλις αὕτη ἦτο πολὺ μικρὸς συνοικισμὸς ἐπὶ τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ. Ὁλίγον κατ' ὀλίγον ἔγινεν ἡ πρώτη μεγάλη πόλις τῆς Εὐρώπης καὶ τέλος ἡ πρωτεύουσα κράτους τεραστίου, τὸ ὄποιον ἔφθανεν ἀπὸ τὴν Βρεταννίαν μέχρι τῆς Κασπίας θαλάσσης· περιελάμβανε δηλαδὴ τὰς περισσότερας χώρας τῆς Εὐρώπης, ὅλην τὴν δυτικὴν Ἀσίαν καὶ μέρος τῆς βορείου Ἀφρικῆς.

Τὸ κράτος αὐτὸ δόνομάζεται ἀπὸ τὴν πρωτεύουσάν του Ρώμην **Ρωμαϊκὸν κράτος** καὶ οἱ κάτοικοι αὐτοῦ **Ρωμαῖοι**.

Εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας ὑπάρχουν καὶ σήμερον τὰ ἵχνη τοῦ ἀρχαίου ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἐρείπια λαμπρῶν κτιρίων, ρωμαϊκῶν λουτρῶν, θεάτρων, τειχῶν ἵσχυρῶν,

Χάρτης του Ρωμαϊκοῦ Κράτους.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γεφυρῶν καὶ ἀψίδων ρωμαϊκῶν, ἐνθυμίζουν τὴν ρωμαϊκὴν κατοχὴν καὶ φανερώνουν τὸν πολιτισμόν, τὸν δποῖον εἶχον οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι. Σήμερον ἀκόμη, ὅστερον ἀπὸ δύο χιλιάδας ἔτη, τὰ δχῆματα περνοῦν ἀπὸ μεγάλας δύοις, τὰς ὁποίας εἶχον χαράξει ρωμαῖοι μηχανικοί.

Τὴν γλῶσσαν τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων, τὴν λατινικήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατάγονται αἱ νεολατινικαὶ γλῶσσαι, ἡ Ἰταλική, ἡ γαλλική, ἡ Ἰσπανική, ἡ πορτογαλική καὶ ἡ ρουμανική, σπουδάζουν σήμερον ὅλοι οἱ πολιτισμένοι λαοὶ εἰς τὰ σχολεῖα, διὰ νὰ δύνανται νὰ μελετοῦν τὰ λαμπρὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων.

Οπως οἱ σημερινοὶ τεχνῖται ἔχουν ὡς παραδείγματα εἰς τὴν τέχνην των τὰ ἔργα τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων, καὶ οἱ νομομαθεῖς σήμερον εἰς ὅλον τὸν κόσμον μελετοῦν τοὺς νόμους τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων, οἱ δποῖοι εἶναι πολὺ σπουδαῖοι.

50. Ποῖοι ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι.

Οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι εἶναι οἱ πρόγονοι τῶν σημερινῶν Ἰταλῶν καὶ ἀνήκον εἰς τὴν Ἰδίαν παλαιάν φυλήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατήγοντο καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες. Οπως οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες εἰς πολὺ παλαιούς χρόνους κατέβησαν ἀπὸ τὴν Βόρειον Εὐρώπην καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον, οὕτω καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἰταλοί, ὅστερον ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας, ἔφυγον καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸ Ψυχρὸν κλῖμα τῆς Βορείου Εὐρώπης καὶ κατέβησαν εἰς τὴν σημερινὴν Ἰταλικὴν Χερσόνησον, ὅπου τὸ κλῖμα εἶναι γλυκὺ τὸν χειμῶνα.

Ἡ χερσόνησος αὕτη εἶναι δύο καὶ πλέον φοράς μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικήν. Ἐκεῖ ὑπῆρχον μεγάλαι πεδιάδες κατάλληλοι διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ σίτου, δημοιαὶ πρὸς τὰς δποίας δὲν ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπίσης ή Ἰταλία εἶχε πολὺ περισσοτέρας ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα βιοσκάς εἰς τὰς πλαγιὰς τῶν βουνῶν, διὰ νὰ τρέφωνται πρόβατα καὶ ἀγελάδες. Ο ποταμὸς Τίβερις, δ ὁ δποῖος πηγάζει ἀπὸ τὰ Ἀπέννινα ὅρη, διαρρέει τὴν Κεντρικὴν Ἰταλίαν πρὸς δυσμάς.

Ἡ Ἰταλία δημος δὲν διαμελίζεται, ὅπως ή Ἑλλάς, ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ δι' αὐτὸ εἶχε καὶ τότε ὀλιγωτέρους λιμένας.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία προώδευσαν εἰς τὴν Ἰταλίαν πολὺ περισσότερον παρά τὸ ἐμπόριόν της.

Χιλιάδας ἔτη πρίν, τὴν ὥραιάν αὐτὴν χερσόνησον κατώκει λαὸς ἀπολίτιστος, ὁ δόποῖος ἐγνώριζε νὰ κατασκευάζῃ τὰ ἐργαλεῖα του ἀπὸ λίθον. Κατόπιν ἥλθον ἄλλοι ἀνθρωποι, μετανάσται, ἀφοῦ ἐπέρασαν τὰ βουνά τῶν "Αλπεων.

Αὗτοὶ ἐγνώριζον τὸν χαλκὸν καὶ τὸν ὀρείχαλκον καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰ ὅπλα των ἥσαν ὀρειχάλκινα.

Χάρτης τῆς Ἰταλίας

(Δεικνύων τὸν ἀρχαίον λαοὺς τὸν κατοικήσαντας τὴν Ἰταλικὴν Χερσόνησον).

μέρος τῆς Ἰταλίας, ἥσαν οἱ Λατῖνοι. Οὗτοι ἥσαν λαὸς γεωργικὸς καὶ ἔζων εἰς χωρία, ἔκαστον τῶν ὄποιων εἶχε τὴν αὐτοδιοίκησίν του. Ἀλλὰ μερικὰς φορὰς διὰ κοινὰς ζητήματα συνήρχοντο οἱ κάτοικοι ὅλοι μαζὶ καὶ συνεσκέπτοντο.

Τὸ μικρὸν αὐτὸ τμῆμα τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας, τὸ ὄποιον κατώκησαν οἱ Λατῖνοι, ὠνομάσθη Λάτιον. Ἀπὸ τοὺς Λατίνους κατάγονται καὶ οἱ Ρωμαῖοι, τῶν ὄποιων ἀργότερον ἡ ἴστορια ὑπῆρξεν ἔνδοξος.

51. Οι γείτονες τῶν ἀρχαίων Ἰταλῶν.

Κατὰ τὸ ἔτος 900 π. Χ. περίπου, λαός κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πειρατικός ἔφθασε μὲν τὰ πλοῖα του εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Ἰταλίας, πλησίον τοῦ Λατίου. Ἐπέρασε τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ καὶ ἐβάδισε βορειότερον. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο λαός πολεμικός, ἀπώθησε τοὺς Ομβρίους ἐπάνω εἰς τὰ ὁρεινὰ μέρη καὶ κατέλαβε τὴν χώραν πρὸς βορρᾶν τοῦ Τιβέρεως. Ἐκεῖ ἔκτισε μικρὰς πόλεις, τὰς ὁποίας περιέβαλε μὲν τείχη.

Ο λαός αὐτὸς ἦσαν οἱ Ἐτρούσκοι, οἱ ὁποῖοι φαίνεται, δτι ἥλθον ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ χώρα τῶν εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς κατοίκους της τὸ ὄνομα Ἐτρουρία, ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἐλέγοντο καὶ Τυρρηνοί, ἡ θάλασσα πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο ὠνομάσθη Τυρρηνικὸν πέλαγος. Ἐλληνες ἀποικοί, δπως γνωρίζομεν, ἥλθον ἐπίσης κατὰ τὸν 8ον π. Χ. αἰῶνα εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ εἰς τὴν νήσον Σικελίαν. Ἐκεῖ ἔκτισαν πολλὰς πόλεις. Ἡ ἀρχαία πόλις Κύμη, ἐπάνω ἀπὸ τὸν κόλπον τῆς σημερινῆς Νεαπόλεως, ἦτο ἡ περισσότερον σημαντικὴ ἀπὸ τὰς ἄλλας πρὸς βορρᾶν ἐλληνικὰς πόλεις. "Ολαι αἱ πόλεις ὑπῆρξαν πολὺ σπουδαῖαι καὶ προώδευσαν μὲν τὸ ἐμπόριόν των. Ἡ δὲ Κάτω Ἰταλία ὠνομάσθη, δπως γνωρίζομεν, Μεγάλη Ἐλλάς.

52. Οἱ Λατῖνοι καὶ οἱ Ἐτρούσκοι. Κτίσις τῆς Ρώμης.

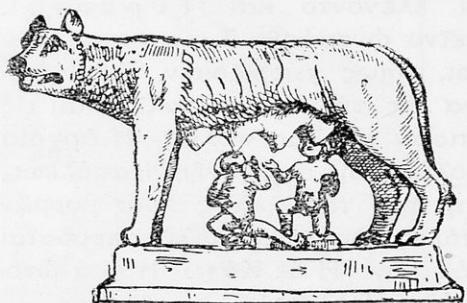
Οἱ Λατῖνοι χωρικοί φαίνεται, δτι ἥλθον πολὺ ἐνωρίς εἰς σχέσεις μὲ τοὺς γείτονάς των Ἐτρούσκους, οἱ ὁποῖοι κατώκουν κατὰ μῆκος τῆς ἄλλης ὅχθης τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ.

Εἰς μέρος ἀνοικτὸν πλησίον τοῦ ποταμοῦ, τὸ ὁποῖον περιβάλλεται ἀπὸ λόφους, ἐγίνετο εἶδος ἀγορᾶς. Οἱ χωρικοί τοῦ Λατίου ἔδιδον σῖτον ἢ βοῦς εἰς τοὺς Ἐτρούσκους καὶ ἐλάμβανον ἀπ' αὐτοὺς ἐργαλεῖα ἢ ὅπλα, τὰ ὁποῖα ἐκεῖνοι ἐγνώριζον νὰ κατασκευάζουν. Εἰς τὸ μέρος ἀκριβῶς ἐκεῖνο, δπου ἐγίνετο ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν προϊόντων τῶν δύο αὐτῶν λαῶν, ἔκτισαν οἱ Λατῖνοι μίαν μικρὰν πόλιν, ἐπάνω εἰς λόφον, 753 π. Χ. τὸν Παλατῖνον, καὶ τὴν περιέβαλον μὲ τείχος. Εἰς τὴν νέαν πόλιν ἐδόθη τὸ ὄνομα Ρώμη, διότι λέγουν, δτι ὁ ἰδρυτὴς αὐτῆς ὠνομάζετο Ρωμύλος.

53. Τί διηγοῦνται διὰ τὴν Ἰδρυσιν τῆς ἀρχαίας Ρώμης.

‘Υπάρχουν διάφοροι ἐνδιαφέροντες μῆθοι διὰ τὴν παλαιὰν ἴστορίαν τῆς πόλεως αὐτῆς. Εἶς ἔξ αὐτῶν ἀναφέρει, ὅτι δὲ **Αἰνείας**, ἐκ τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Τροίας, ἔφυγεν ἀπὸ ἑκεῖ, ὅταν οἱ “Ἐλληνες κατέλαβον τὴν πόλιν ἑκείνην. “Υστερὸν ἀπὸ πολλὰς περιπλανήσεις ἔφθασεν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας καὶ ἔδρυσε πόλιν, τὸ **Λαβίνιον**, πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αἰνείου πολλοὶ βασιλεῖς ἐκυβέρνησαν. Ἀλλὰ κάποτε μεγάλη φιλονικία ἦγέρθη μέσα εἰς τὸν βασιλικὸν οἶκον. Ὁ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως **Νουμίτορος**, δὲ **Ἀμούλιος**, ἐξεδίωξεν

‘Η λύκαινα τοῦ Καπιτωλίου.

κλαυθμηρισμούς τῶν παιδίων, τὰ ἐπλησίασε καὶ ἔκτοτε ἐπήγαινε πρὸς αὐτὰ καὶ τοὺς προσέφερε τὸ γάλα της.

Κατόπιν εἶς ποιμήν, δὲ ὁ ποιοῖς κατὰ τύχην διήρχετο ἀπὸ ἑκεῖ, παρέλαβε τὰ παιδία καὶ τὰ ἀνέθρεψεν. “Οταν αὐτὰ ἔγιναν ἄνδρες, ἐξεδίωξαν ἀπὸ τὸν θρόνον τὸν Ἀμούλιον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κτίσουν εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἐσώθησαν, μίαν πόλιν, ἣ διοικά ὠνομάσθη **Ρώμη**.

“Οταν ἐκτίζετο τὸ τεῖχος τῆς πόλεως, δὲ **Ρέμος** ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του, διότι συμπεριεφέρθη μὲ περιφρόνησιν πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Ρωμύλου, καὶ δὲ **Ρωμύλος** ἔγινεν δὲ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ρώμης.

“Αλλῃ παράδοσις λέγει, ὅτι ἐπειδὴ ἡ νέα πόλις δὲν εἶχε κατοίκους, δὲ **Ρωμύλος** ἐκήρυξεν, ὅτι κάθε ἔξοριστος ἢ φυγόποι-

νος ἀπό ἄλλην πόλιν ἥδυνατο νὰ γίνη κάτοικος τῆς νέας πόλεως.

Διὰ τὴν αὕξησιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἡ παράδοσις ἀναφέρει, διτὶ ὁ Ρωμύλος ἐσκέφθη τὸ ἔξῆς τέχνασμα: "Ἐκαμε μεγάλας τελετὰς καὶ προεκήρυξεν ἀγῶνας. Ἐκάλεσε δὲ ὅλους τοὺς γείτονας λαούς, οἵ ὅποῖοι εὐχαρίστως ἐπῆγαν μὲ τὰς οἰκογενείας των, διὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν νέαν πόλιν. Ἐνῷ ὅμως ὅλοι ἐπρόσεχαν εἰς τοὺς τελουμένους ἀγῶνας, οἵ κάτοικοι τῆς Ρώμης ἥρπασαν τὰς θυγατέρας τῶν ἐπισκεπτῶν **Σαβίνων** καὶ τὰς ἔκαμαν συζύγους των.

"Οταν ἀργότερον οἱ Σαβῖνοι ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῶν Ρωμαίων, διότι ἐθεώρησαν τὴν πρᾶξιν ἑκείνην ως προσβολήν, αἱ ἀρπαγεῖσαι θυγατέρες ἐρρίφησαν εἰς τὸ μέσον τῶν ἐμπολέμων στρατευμάτων καὶ συνεφίλιωσαν αὐτούς.

Οἱ μῆθοι αὐτοὶ φανερώνουν τὸ πνεῦμα, τὸ ὅποῖον εἶχον οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι, νὰ συνδέωνται μὲ ἄλλους γειτονικούς καὶ συγγενεῖς των λαούς. Μὲ τούτους ἔκαμνον ίσχυρὰν ἔνωσιν. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα δὲν εἶχον δυστυχῶς αἱ παλαιαι πόλεις εἰς τὴν Ἑλλάδα.

"Ἡ νέα πόλις ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐμεγάλωσε πολὺ καὶ περιέλαβε καὶ τοὺς ἄλλους ἔξι λόφους, οἵ ὅποῖοι ἦσαν πλησίον. Διὰ τοῦτο δὲ ἐλέγετο καὶ πόλις ἐπτάλοφος.

54. Οἱ Ἐτροῦσκοι γίνονται κύριοι τῆς Ρώμης.

Οἱ Λατῖνοι μὲ μεγάλην ἀνησυχίαν ἔβλεπον τοὺς ἀπέναντί των γείτονας Ἐτρούσκους νὰ προοδεύουν καὶ νὰ γίνωνται πολὺ ίσχυροί. Τρία ἔτη μετὰ τὴν κτίσιν τῆς Ρώμης, 750 π. Χ. Ἐτροῦσκος ἡγεμὼν διέβη τὸν ποταμὸν καὶ ἔγινε κύριος τοῦ λόφου Παλατίνου, ἐπάνω εἰς τὸν ὅποῖον ἦτο κτισμένη ἡ Ρώμη.

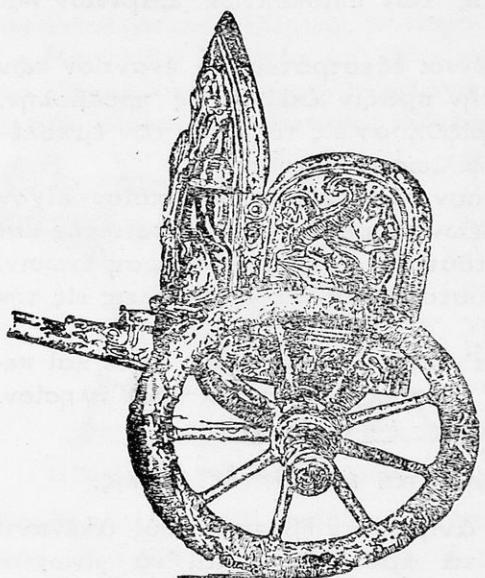
'Απὸ ἑκεῖ οἱ Ἐτροῦσκοι ἐπεξέτειναν τὴν κυριαρχίαν των εἰς ὅλην τὴν περιοχὴν τοῦ Λατίου, ἡ δύναμις δὲ τοῦ βασιλέως τῶν Ἐτροῦσκων ἐφθανεν ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Γενούης.

Οἱ νέοι κατακτηταί, ἐπειδὴ ἦσαν καλοὶ ἔμποροι, ἥλθον ἀπὸ πολὺ παλαιοὺς χρόνους εἰς σχέσεις μὲ τοὺς Ἑλληνας καὶ ἔγιναν ἄνθρωποι πολιτισμένοι. Οἱ Ἑλληνες ἔμποροι ἐλάμβανον

ἀπὸ αὐτοὺς σίδηρον καὶ χαλκὸν καὶ ἔδιδον ὡς ἀντάλλαγμα ώραῖα ἀγγεῖα καὶ ύφάσματα. Οἱ Ἐτροῦσκοι ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας τὸ ἀλφάβητον, τὴν κατασκευὴν τῶν ὅπλων καὶ τὴν τέχνην τοῦ πολέμου. Ἐπίσης ἔμαθον ἀπὸ αὐτοὺς νὰ ζωγραφίζουν καὶ νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα. Ἀπὸ τοὺς Βασιλώνειους ἐγνώρισαν ἐπίσης πολλὰ ἀπὸ τὸν παλαιὸν πολιτισμόν των. Εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν οἰκοδομημάτων των μετεχειρίζοντο ἀψίδας (καμάρες). Τὴν τέχνην αὐτὴν ἔφερον ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ασίαν.

Ἡ Ρώμη λοιπὸν προώδευε πολὺ μὲ τὴν διοίκησιν τῶν Ἐτρούσκων, οἱ ὁποῖοι μετέδωσαν εἰς τοὺς κατακτηθέντας ύπ' αὐτῶν λαοὺς δλα ὅσα ἐγνώριζον.

Κατὰ τὸν 5ον π. Χ. αἰῶνα, δταν ὁ Ξέρξης ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ή Ρώμη ἥκμαζε καὶ ἦτο σπουδαία πόλις. "Οταν δὲ μεγάλοι ἄνδρες, ὅπως ὁ Περικλῆς, ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ὁ Δημοσθένης, ἔζων εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν Ρώμην ἥκμαζον ἐπίσης μεγάλοι πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ. Ἡ ἀκμὴ

Ἐτρουσκικὴ ἄμαξα ἐξ ὀρειχάλκου.
(Τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος.)

λοιπὸν τῆς Ἑλλάδος συμπίπτει μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς προόδου τῆς Ρώμης.

Οἱ Ἐτροῦσκοι βασιλεῖς τῆς Ρώμης ἔκαμαν πολλὰ σπουδαῖα ἔργα. Ἐπειδὴ πολὺ συχνὰ ἐξεχείλιζεν ὁ ποταμὸς καὶ ἐκάλυπτε τὴν πεδιάδα, ὅπου ἐγίνετο ἡ ἀγορά, κατεσκεύασαν ὀχετούς, ἀπὸ ὅπου ἔφευγον τὰ ὕδατα. Τοιουτοτρόπως δὲν ἐλίμναζον πλέον ὕδατα καὶ τὸ μέρος ἦτο ὑγιεινόν. Τὰ ἔργα αὐτὰ ἐγίνοντο μὲ τόσην στερεότητα, ὥστε ἀκόμη σώζονται.

Ἐπίσης κατεσκεύασαν μεγαλοπρεπή ναὸν τοῦ θεοῦ Διός, ὃ ὅποιος διετηρεῖτο ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας.

Τὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων τῆς νοτίου Ἰταλίας ἐπλεον πολὺ συχνὰ τὸν Τίβεριν ποταμὸν καὶ ἔφερον ἐμπορεύματα. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ Ρωμαῖοι ἐμάνθανον πολλὰ πράγματα.

Ἐπίσης οἱ Ρωμαῖοι ἐμάθον ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας, πῶς νὰ κατασκευάζουν πλοῖα καὶ νὰ κόπτουν νομίσματα. Ἀπὸ τότε ἐπαυσαν τὴν ἀνταλλαγὴν πραγμάτων καὶ ἔδιδον νομίσματα. Τὰ δύοματα πρὸς τούτοις τῶν θεῶν των ἦσαν ἐλληνικά.

55. Ἡ βασιλεία ἐν Ρώμῃ. Ταρκίνιος ὁ Ὑπερήφανος. Ἡ ἐπανάστασις.

Ἡ Ρώμη, ἀφ' ὅτου ἐκτίσθη, ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ βασιλεῖς. Ὁ βασιλεὺς ἦτο πατὴρ τοῦ λαοῦ του καὶ εἶχεν ἐπὶ τῶν ὅπη-

Ἄρχαια ρωμαϊκὰ νομίσματα.

Ἡ εἰκὼν δεικνύει δύο παλαιὰ νομίσματα ἀπὸ χαλκόν. Ἀργότερον, ὅταν ἀνεπτύχθησαν αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις μὲ τοὺς Ἑλληνας, οἱ Ρωμαῖοι κατεσκεύασαν νομίσματα ἀπὸ ἀργυρον.

Κόων του τὴν ἴδιαν ἔξουσίαν, τὴν ὅποιαν εἶχεν ὁ πατὴρ ἐπὶ τῶν μελών τῆς οἰκογενείας του. Ἡτο δὲ ἀνώτατος Ἱερεύς, δὲ ἀρχη-

γός δηλαδή τῆς θρησκείας. Ὅτοι ἐπίσης δὲ ἀνώτατος δικαστής καὶ δὲ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ.

Τὴν ἴδιαν ἔξουσίαν εἶχεν δὲ βασιλεὺς καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως γνωρίζομεν, εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ὀμήρου.

Τὸν βασιλέα συνώδευον πάντοτε δώδεκα υπηρέται. Ὁι καθεὶς ἔφερεν εἰς τὸν ἀριστερόν του ὁμον δέσμην ράβδων,

Ραβδοῦχοι Ρωμαῖοι.

“Οταν δὲ βασιλεὺς ἥθελε νὰ ζητήσῃ τὴν συμβουλὴν τοῦ λαοῦ, ἔστελλεν ἀγγελιοφόρους, οἵ δοποῖοι μὲ σάλπιγγας ἐκάλουν τὸν λαὸν εἰς συνέλευσιν. Οἱ πολῖται συνηθροίζοντο εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ διηροῦντο εἰς ὄμάδας. Ἡ κάθε μία ἀπὸ αὐτὰς εἶχε καὶ ψῆφον.

‘Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ἐπτὰ βασιλεῖς, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς δοποίους ἐκυβέρνησαν πολὺ καλὰ τὴν Ρώμην. Τελευταῖος βασι-

διὰ τοῦτο δὲ ἐλέγοντο ραβδοῦχοι. Αἱ ρέβει αται, αἱ ὄποιαι ἐλέγοντο φάσκαι, ἥσαν δεμέναι γύρω ἀπὸ πέλεκυν, ἐσυμβόλιζον δὲ τὴν δύναμιν τοῦ βασιλέως νὰ τιμωρῇ ἢ νὰ φονεύῃ τὸν παρεκτρεόμενον πολίτην. Ἡ σημερινὴ λέξις φασισμὸς προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν τὴν λέξιν.

‘Ο βασιλεὺς ἐβοήθειτο εἰς τὴν κυβέρνησιν ἀπὸ συμβούλιον γερόντων. Τούτους ἔξέλεγε μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων οἰκογενειῶν τῆς Ρώμης. Ἐλέγοντα δὲ πατέρες καὶ ἥσαν ισόβιοι, ἔδιδον δὲ τὴν γνώμην των εἰς τὸν βασιλέα διὰ σοβαρὰ ζητήματα τῆς χώρας.

λεύς ύπηρξεν δὲ **Ταρκίνιος**, τὸν δόποῖον οἱ Ρωμαῖοι ὠνόμασαν ‘**Υπερήφανον**, διότι ἦτο σκληρὸς βασιλεὺς καὶ διώκει σύμφωνα μὲ τὴν ἴδικήν του θέλησιν καὶ ὅχι κατὰ τὰς ρωμαϊκάς συνηθείας.

Οὐ Ταρκίνιος δὲ ‘**Υπερήφανος** ἔκαμε πολλοὺς πολέμους καὶ κατέστησε τὴν Ρώμην ἰσχυράν. ‘**Αλλ’** δὲ λαός δὲν ἤδύνατο νὰ ύποφέρῃ τὴν σκληρότητα τῶν Ἐτρούσκων βασιλέων καὶ κυρίως τοῦ Ταρκινίου. ‘**Εκαμε λοιπὸν ἐπανάστασιν καὶ** 509 π.Χ. **έξεδίωξε τὸν βασιλέα.** ’Απὸ τότε οἱ Ρωμαῖοι δὲν εἶχον πλέον βασιλεῖς. ‘**Η κατάλυσις τῆς βασιλείας εἰς τὴν Ρώμην ἔγινε περίπου τὸν ἵδιον καιρόν**, κατὰ τὸν δόποῖον ἐξωρίσθη ἀπὸ τὰς Ἀθήνας δὲ ‘**Ιππίας**.

56. Ἡ ἐλευθέρα Ρωμαϊκὴ πολιτεία. Οἱ πατρίκιοι.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας, εἰς τὴν Ρώμην ἔξελέγησαν δύο νέοι ἄρχοντες, οἱ δόποῖοι ὠνομάσθησαν ὑπατοι, καὶ εἶχον τὴν ἴδιαν ἔξουσίαν, ὅπως οἱ βασιλεῖς προηγουμένως. ‘**Αλλ’** ἡ δύναμίς των περιωρίζετο πολὺ διὰ τοὺς ἔξῆς λόγους: πρῶτον, διότι ἡ ἔξουσία των διήρκει μόνον ἐπὶ ἐν ἕτος καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν εἰς τὸ δλίγον αὐτὸ διάστημα νὰ ἀποκτήσουν μεγάλην δύναμιν· δεύτερον, διότι ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ οἱ δύο σύμφωνοι εἰς ὅτι ἀπεφάσιζον. ‘**Ἐὰν δὲ εἴς δὲν ἐπεδοκίμαζε μίαν πρᾶξιν τοῦ ἄλλου, τότε ἡ πρᾶξις ἐκείνη δὲν εἶχε καμμίαν ἰσχύν.**

Τὸ συμβούλιον τῶν γερόντων, ἡ γερούσια, καθὼς καὶ ἡ συνέλευσις τοῦ λαοῦ, ἡ δόποία ἐψήφιζε τὰς ἀποφάσεις, ἔξηκολούθουν νὰ ύπάρχουν, ὅπως καὶ ἐπὶ βασιλείας. ‘**Η γερουσία δύως, ἡ δόποία ἐπρωτοστάτησε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν.** ’Ἐνῷ αὕτη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς βασιλείας ἦτο μόνον συμβουλευτικὸν σῶμα, τώρα εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐγκρίνῃ ἡ νὰ ἀπορρίπτῃ κάθε ἀπόφασιν, τὴν δόποίαν ἐλάμβανεν ἡ συνέλευσις τοῦ λαοῦ.

Τὸ πολίτευμα λοιπὸν εἰς τὴν Ρώμην, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας, ἦτο καθαρῶς ἀριστοκρατικόν. Τὸ ἵδιον συνέβη καὶ εἰς τὰς ἐλληνικὰς πόλεις, ὅταν ἔξεπεσαν οἱ βασιλεῖς. ‘**Η τάξις αὕτη τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν πλουσίων Ρωμαίων πολιτῶν, ἡ δόποία εἶχε τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν, ὠνομάσθη τάξις τῶν πατρικίων.**

57. Οι πληθεῖοι καὶ ὁ μῦθος τοῦ Ἀγρίππου.

'Εκτὸς ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν πατρικίων ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ρώμην καὶ ἡ τάξις τοῦ λαοῦ, οἱ πληθεῖοι, οἱ δόποιοι ἥσαν πτωχοὶ γεωργοὶ καὶ τεχνῖται καὶ δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν γερουσίαν οὔτε νὰ ἐκλέγωνται ὅπατοι. Ἐπειδὴ δὲ εὐρίσκοντο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν ἔνεκα τῶν χρεῶν των πρὸς τοὺς πατρικίους, ἐπανεστάτησαν καὶ ἔφυγον ἀπὸ τὴν Ρώμην.

Οἱ πατρίκιοι εἶδον, ὅτι δὲν ἤδυναντο νὰ ζήσουν χωρὶς τοὺς πληθείους, διότι, ὅπως εἴπομεν, οὗτοι ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν καὶ ἥσαν οἱ καλύτεροι στρατιῶται εἰς τοὺς συνεχεῖς των πολέμους. Διὰ τοῦτο ἔστειλαν συνετὸν ἄνθρωπον, τὸν Μενήνιον Ἀγρίππαν, διὰ νὰ πείσῃ αὐτοὺς νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ρώμην.

'Ο Ἀγρίππας ἔπεισε τοὺς πληθείους νὰ ἐπανέλθουν μὲ τὸν ἔξῆς μῦθον: Κάποτε, εἶπε, τὰ μέλη τοῦ σώματος ἔκαμαν συνωμοσίαν κατὰ τῆς κοιλίας. Εἶπον, ὅτι δὲν εἶναι δίκαιον αὐτὰ νὰ ἐργάζωνται διαρκῶς, καὶ ἡ κοιλία νὰ μένῃ ἥσυχος πάντοτε καὶ νὰ ἀπολαύῃ ὅσα φέρουν τὰ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος. Ἀπεφάσισαν λοιπὸν νὰ καταδικάσουν εἰς λιμοκτονίαν τὴν κοιλίαν. Οἱ πόδες δὲν θὰ ὠδήγουν εἰς ἐργασίαν, αἱ χεῖρες δὲν θὰ ἔφερον τίποτε καὶ τὸ στόμα θὰ ἔμενε κλειστόν. Πράγματι ἡ κοιλία ἡγέθενησε, ἀλλὰ καὶ δλα τὰ μέλη τοῦ σώματος παρέλυσαν. «Τώρα καὶ σεῖς, πληθεῖοι, εἶπε, θέλετε νὰ ἔξασθενήσετε τοὺς πατρικίους. Ἄλλὰ νομίζετε, ὅτι καὶ σεῖς θὰ σωθῆτε; »

Οἱ πληθεῖοι ἀντελήφθησαν πόσον ὀρθοὶ ἦσαν οἱ λόγοι τοῦ φρονίμου αὐτοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐδέχθησαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ρώμην, ἀφοῦ ἔκαμαν συμφωνίαν μὲ τοὺς πατρικίους, νὰ λαμβάνουν καὶ αὐτοὶ μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας.

58. Οἱ ρωμαῖοι δῆμαρχοι. Ἡ Δωδεκάδελτος.

Οἱ πατρίκιοι ἔδωσαν εἰς τοὺς πληθείους τὸ δικαίωμα νὰ συνέρχωνται εἰς τὴν συνέλευσιν καὶ νὰ ἐκλέγουν τοὺς δῆμαρχούς. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἔξελέγοντο δύο δῆμαρχοι, ἀργότερον πέντε καὶ τέλος δ ἀριθμός των ἔφθασεν εἰς τοὺς δέκα.

Οἱ δήμαρχοι εἶχον καθῆκον νὰ προστατεύουν τὰ δίκαια τῶν πληβείων. Εἶχον τὴν δύναμιν νὰ μεταβάλλουν τὴν ἀπόφασιν τῶν ὑπάτων καὶ νὰ σώζουν ἔνα πολίτην ἀπὸ τὴν καταδίκην του εἰς θάνατον. Ἐὰν πολίτης ἀδίκως ἐτιμωρεῖτο ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας, ἐζήτει τὴν προστασίαν τῶν δημάρχων.

Οἱ δήμαρχοι ἐκάθηντο εἰς τὴν εἰσοδον τῆς συνελεύσεως τῶν πατρικίων καὶ ἥδυναντο νὰ ἀπορρίψουν ἔνα νόμον, τὸν ὁποῖον ἀπεφάσιζον οἱ πατρίκιοι καὶ ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο πρὸς τὸ συμφέρον τῶν πληβείων. Αἱ θύραι τῶν οἰκιῶν τῶν δημάρχων ἦσαν ἀνοικταὶ ἡμέραν καὶ νύκτα, διὰ νὰ εύρισκῃ πᾶς πολίτης ἀσυλον καὶ προστασίαν. Τοιουτοτρόπως οἱ δήμαρχοι ἀπέκτησαν πολὺ μεγάλην δύναμιν.

"Αλλο σημαντικὸν κατόρθωμα, τὸ ὁποῖον ἐπέτυχον οἱ πληβεῖοι, ἦτο τὸ ἔξῆς: Μέχρι τοῦ 450 π.Χ. οἱ ρωμαῖκοι νόμοι ἦσαν γνωστοὶ μόνον εἰς τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς ἄλλους ἀξιωματούχους. Οἱ πληβεῖοι ἐζήτησαν νὰ γραφοῦν οἱ νόμοι καὶ νὰ δημοσιευθοῦν, ὅστε κάθε πολίτης νὰ γνωρίζῃ, ἐὰν τὸ δίκαιον ἀπονέμεται συμφώνως μὲ αὐτούς. Τότε οἱ Ρωμαῖοι ἔγραψαν τοὺς νόμους εἰς δώδεκα ὀρειχαλκίνους πίνακας, τοὺς ὁποίους ἔστησαν εἰς τὴν ἀγοράν. Οἱ νέοι ἀπεστήθησαν τοὺς νόμους τῶν δώδεκα αὐτῶν πινάκων, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο Δωδεκάδελτος.

59. Οἱ ἄλλοι ἀξιωματοῦχοι τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας.

Οἱ ὑπατοι κατ' ἀρχὰς εἶχον ὅλην τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους τῆς χώρας των. ⁷ Ήσαν ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ κατὰ τὸν πόλεμον, ἐφύλαττον τὸν δημόσιον θησαυρὸν καὶ ἦσαν καὶ οἱ ἴδιοι δικασταί.

'Αλλὰ ταχέως εἶδον οἱ Ρωμαῖοι, ὅτι οἱ ὑπατοι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τόσα ζητήματα, ἀφοῦ μάλιστα πολλὰς φοράς ἀπουσίαζον ἔνεκα ἐκστρατειῶν ἀπὸ τὴν Ρώμην.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐξελέγησαν καὶ ἄλλοι ἄρχοντες διὰ τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας τῆς πολιτείας. Οὗτοι ἦσαν οἱ ταμίαι, οἱ ὁποῖοι ἐφύλαττον τὸν δημόσιον θησαυρόν, καὶ δύο τιμηταί, οἱ ὁποῖοι ἐκράτουν κατάλογον τῶν πολιτῶν, διὰ νὰ κανονίζουν τοὺς φόρους σύμφωνα μὲ τὴν περιουσίαν των, ἐπέβλεπον δὲ μήπως κανὲν ἀσχημόν πρᾶγμα ἐγίνετο εἰς τὴν πόλιν.

'Εκτός ἀπὸ αὐτοὺς διωρίζετο καὶ ὁ πραίτωρ, ὁ ὅποῖος ἔβοήθει τὸν ὑπατὸν εἰς τὰ διοικητικά του καθήκοντα. Ἀργότερον ὁ ἀριθμὸς τῶν πραιτόρων ηὔξηθη.

"Οταν ἡ πολιτεία εύρισκετο εἰς κίνδυνον, τότε διωρίζετο ὁ δικτάτωρ, ὁ ὅποῖος ἦτο ἄνθρωπος τῆς κοινῆς ἐμπιστοσύνης καὶ εἶχεν ἐπὶ ἔξι μῆνας ἀπόλυτον ἔξουσίαν.

Οἱ Ρωμαῖοι εἶχον σεβασμὸν εἰς τοὺς ἄρχοντάς των. Ὁ ὑπατος, ἐνδεδυμένος τὴν τήβεννον μὲ πορφυράς γραμμάς, παρουσιάζετο δημοσίᾳ ἀκολουθούμενος ἀπὸ δώδεκα ραβδούχοις, ὅπως ἄλλοτε οἱ βασιλεῖς.

60. Οἱ ἀγῶνες πατρικίων καὶ πληθείων.

'Απὸ τὸν καιρόν, κατὰ τὸν ὅποιον ἴδρυθη εἰς τὴν Ρώμην ἡ ἐλευθέρα πολιτεία, δὲν ἔπαυσαν οἱ ἀγῶνες μεταξὺ τῶν εὐγενῶν πατρικίων καὶ τοῦ λαοῦ, τῶν πληθείων.

Κατὰ τὰ πεντήκοντα πρῶτα ἔτη οἱ πληθεῖοι ἥγανθισθαν πῶς νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα, εἰς τὴν ὅποιαν εύρισκοντο. Κατὰ δὲ τὰ ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη ὕστερον, πῶς νὰ ἀποκτήσουν μεγαλυτέραν δύναμιν εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς νέας ρωμαϊκῆς πολιτείας. 'Αλλ' οἱ ἀγῶνες ἐγίνοντο μεταξὺ τῶν δύο τάξεων μὲ σωφροσύνην. Πολὺ σπανίως ἔχοντο ἀδελφικὸν αἷμα. Κάθε πολίτης Ρωμαῖος, ὁ ὅποῖος ἀνήκει εἰς μίαν τάξιν, ἔθεώρει τὸν πολίτην τῆς ἄλλης τάξεως ὡς ἀδελφὸν Ρωμαῖον. Διὰ τοῦτο, ὅταν ὁ ἔχθρὸς ἡπείλει τὸ κράτος των, ἀμέσως ἀφίνον τοὺς ἐσωτερικοὺς ἀγῶνας καὶ ἡνοῦντο ὅλοι ὡσάν εἰς ἄνθρωπος, διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ἀγαπητὴν των πατρίδα. 'Η σωτηρία τῆς πατρίδος ἔθεωρεῖτο ἀπὸ ὅλους ὡς ἀνωτέρα ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας μεταξὺ τῶν καὶ ὡς ὕψιστος νόμος.

Οἱ ἀγῶνες μεταξὺ τῶν πατρικίων καὶ τῶν πληθείων ἐδίδαξαν αὐτοὺς νὰ γίνουν αὐστηροὶ καὶ δίκαιοι. Συγχρόνως τοὺς ἔκαμαν νὰ ἔννοήσουν καλύτερον τὰ καθήκοντα, τὰ ὅποια εἶχον ὡς πολῖται μεταξὺ τῶν καὶ πρός τὸ κράτος. 'Ημποροῦμεν λοιπὸν νὰ ἔννοήσωμεν πολὺ καλά, διατὶ ἡ Ρώμη ἔγινεν ἀργότερον μέγα κράτος.

61. Ἡ ρωμαϊκή Σύγκλητος.

Ἐμάθομεν, δτι οἱ πατρίκιοι κατ' ἀρχὰς συνηθροίζοντο, διὰ νὰ ἐκλέξουν τοὺς ὑπάτους καὶ νὰ ἀποφασίσουν δι' ἄλλα ζητήματα τοῦ κράτους.

Οἱ πληβεῖοι κατώρθωσαν μὲ τοὺς ἀναιμάκτους ἀγῶνας τῶν νὰ πείσουν τοὺς πατρικίους νὰ δώσουν περισσότερα δικαιώματα εἰς αὐτούς. Ἐκτοτε ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν συνέλευσιν, δταν ἀπεφασίζοντο νέοι νόμοι καὶ ἔξελέγοντο διὰ τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα τῆς πολιτείας ἀκόμη καὶ ὑπατοῖ.

Τὸ σπουδαιότερον δῆμος σῶμα εἰς τὴν Ρώμην ἦτο ἡ ρωμαϊκὴ Σύγκλητος, τὴν ὁποίαν ἐγνωρίσαμεν ὡς Γερουσίαν εἰς τοὺς παλαιοτέρους χρόνους. Ἡ σύγκλητος ἀπετελεῖτο ἀπὸ τριακοσίους γέροντας, οἱ ὁποῖοι εἶχον χρηματίσει ταμίαι, τιμηταὶ κ.τ.λ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ πληβεῖοι ἤδυναντο, δπως εἴπομεν, νὰ ἐκλεγοῦν εἰς τὰ ἀξιώματα αὐτά, διὰ τοῦτο μέλη τῆς συγκλήτου ἔξελέγοντο καὶ ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν πληβείων.

Ἡ σύγκλητος εἶχε δύναμιν ἀνωτέραν ἀπὸ τὸν ὑπατὸν καὶ ἔδιδε διαταγὰς εἰς αὐτόν. Εἰς τὴν πραγματικότητα ἐκύβερνα αὐτὴ τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν τοῦ κράτους κάθε πολίτης ἐλάμβανε μέρος, εἰς οἰανδήποτε τάξιν καὶ ἀν ἀνῆκε.

62. Οἱ Ρωμαῖοι γίνονται κύριοι τοῦ Λατίου.

Οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι, δπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι "Ἐλληνες, ἔγιναν πολὺ γρήγορα καλοὶ ἔμποροι καὶ γεωργοὶ καὶ ἀντῆλλασσον τὰ προϊόντα τῶν μὲ ἔμπορεύματα τῶν Ἐτρούσκων, τῶν Καρχηδονίων καὶ τῶν Ἐλλήνων. Τὸ ἔμπόριον ἔφερεν εἰς αὐτοὺς πλοῦτον, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἔχθραν πρὸς τοὺς γείτονάς των. Διὰ τοῦτο οἱ ἔμποροι καὶ οἱ γεωργοὶ ἄφινον πολλὰς φορὰς τὰς ἐργασίας τῶν καὶ ὑπηρέτουν εἰς τὸν στρατόν, διὰ νὰ εἶναι ἔτοιμοι κατὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν ἔχθρῶν.

Οἱ Ρωμαῖοι κατ' ἀρχὰς ἥλθον εἰς πόλεμον μὲ λαοὺς συγγενεῖς, οἱ ὁποῖοι κατώκουν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Λατίου. Μὲ

τοὺς λαοὺς αὐτοὺς κατ' ἀρχὰς ἦσαν φίλοι καὶ ἀπετέλουν ἔνωσιν, τῆς δοποίας ἡ Ρώμη ἥτο ἀρχηγός. Ἐλλ' οἱ λαοὶ ἐκεῖ-

405 π. X.

νοὶ ἐφθόνησαν τὴν δύναμιν τῆς Ρώμης καὶ ἐπολέμη-
σαν αὐτήν. Οἱ Ρωμαῖοι κατέλαβον τὴν μίαν πόλιν
κατόπιν τῆς ἄλλης καὶ ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς χώρας τοῦ
Λατίου.

63. Ὁ Γάιος Μάρκιος Κοριολανὸς καὶ ὁ Κιγκινάτος.

Ἡ παράδοσις ὅμιλετι διὰ δύο σπουδαίους Ρωμαίους, οἵ
δοποῖοι ἀνεδείχθησαν κατὰ τοὺς πολέμους ἐκείνους. Ὁ εἷς
ἀνομάζετο **Γάιος Μάρκιος**. Οὗτος ἥτο Ρωμαῖος στρατιώτης
καὶ ἀνῆκεν εἰς τὸν στρατόν, ὁ δοποῖς ἐπολιόρκει τὴν πόλιν
Κοριόλιν. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἔξηλθον, διὰ νὰ πολεμή-
σουν ἐναντίον τῶν ἔχθρῶν, οἱ δοποῖοι ἐπολιόρκουν αὐτούς.
Ἐλλ' ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς ἐνίκησε καὶ ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς
φυγὴν. Ὁ Γάιος Μάρκιος ἤκολούθησε τοὺς ἔχθρούς μόνος μέ-
χρι τῆς πόλεως τῶν καὶ εἰσῆλθε καὶ ὁ ἕδιος μαζὶ μὲ αὐτοὺς
ἐντὸς τοῦ τείχους. Μὲ τὴν γενναιότητά του δὲ κατώρθωσε νὰ
ἀπωθήσῃ τοὺς ἔχθρούς καὶ νὰ κρατήσῃ ἀνοικτὰς τὰς πύλας
τοῦ τείχους, μέχρις ὅτου ἐφθασεν ὁ ρωμαϊκὸς στρατός. Ἀπὸ
τότε δὲ ἀνδρεῖος αὐτὸς ρωμαῖος πατρίκιος ὠνομάσθη **Κοριο-
λανός**.

Ὁ **Κιγκινάτος** ἔσωσε τὴν πατρίδα του ἀπὸ μεγάλον κίν-
δυνον. Κάποτε δυσάρεστοι εἰδῆσεις ἐφθασαν εἰς τὴν Ρώμην.
Οἱ ὑπατοὶ **Μινούκιος** εἶχε περικυκλωθῆ μετὰ τοῦ στρατοῦ
του ἀπὸ ἴσχυρὸν στρατὸν τῶν **Αἰκούων** καὶ ἐκινδύνευε νὰ κα-
ταστραφῇ. Ἡ σύγκλητος ἀντελήφθη τότε, ὅτι μόνον εἰς Ρω-
μαῖος ἥτο ὁ περισσότερον ἵκανὸς ἀπὸ ὅλους νὰ σώσῃ τὴν πα-
τρίδα. Αὐτὸς ἥτο ὁ πτωχὸς γεωργὸς **Κιγκινάτος**. Οἱ συγ-
κλητικοὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἀνακηρύξουν τὸν Κιγκινάτον δικτά-
τορα καὶ ἔστειλαν πρὸς αὐτὸν ἐπισήμους ἀπεσταλμένους, διὰ
νὰ τοῦ ἀναγγείλουν τὴν ἀπόφασιν τῆς συγκλήτου.

Οἱ Κιγκινάτος, ὁ δοποῖς ὡδήγει τὸ ἄροτρον εἰς τὸν ἀγρόν
του, εἶδεν ἀπὸ μακρὰν τοὺς ἀπεσταλμένους μὲ τὰς τηβέννους
τῶν νὰ ἔρχωνται πρὸς αὐτόν. Τότε ἄφησε τὸ ἄροτρόν του,

ἐφόρεσε τὴν τήβεννον καὶ ὑπεδέχθη αὐτούς. Ἐκεῖνοι τὸν ἔχαιρέτισαν ὡς δικτάτορα καὶ ἀνήγγειλον εἰς αὐτὸν τὴν ἀπόφασιν τῆς συγκλήτου.

Ο Κιγκινάτος ἀνέλαβε τὴν ἔξουσίαν καὶ ἡτοίμασε στράτευμα, διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς βοήθειαν τοῦ στρατοῦ, δ ὅποιος ἐκινδύνευεν. Ἐξεστράτευσε λοιπὸν ἐναντίον τοῦ ἔχθροῦ. Εἰς μίαν νύκτα κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ καταλλήλους θέσεις καὶ νὰ ἔτοιμάσῃ τὰ πάντα διὰ τὴν ἐπίθεσιν. Τὴν πρωίαν οἱ ἔχθροι εἶδον, δτι ἦσαν περικυκλωμένοι. Ἡναγκάσθησαν λοιπὸν νὰ παραδοθοῦν εἰς τὸν Ρωμαῖον δικτάτορα. Ο Κιγκινάτος μὲ τὸν νικηφόρον στρατόν του εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Ρώμην. Τότε ἀφῆσε τὴν ἔξουσίαν τοῦ δικτάτορος καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πτωχὴν οἰκίαν του, ὅπου ἔξηκολούθησε τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἀγροῦ του.

Η Ρώμη ὅφειλε τὰς νίκας της κατ' ἔκείνους τοὺς χρόνους εἰς ἄνδρας, ὅπως ὁ Κιγκινάτος. Οἱ ἄνθρωποι ἔκεῖνοι ἦσαν μικροκτηματίαι γεωργοὶ καὶ πολὺ ρωμαλέοι. Ἐν καιρῷ εἰρήνης ἐκαλλιέργουν τὸν ἀγρόν των καὶ ἔζων πολὺ λιτήν ζωήν. "Οταν δύως ἡ πατρίς των ἐκινδύνευεν, ἐλάμβανον, ὅπως εἴδομεν, τὰ ὅπλα καὶ ὑπερήσπιζον αὐτὴν γενναίως.

"Αν καὶ ἡ πολεμικὴ δρᾶσις ἔφερεν εἰς αὐτούς τιμὴν καὶ δόξαν, ἐν τούτοις ηύχαριστει αὐτούς περισσότερον ἡ ἀγροτικὴ ζωὴ. Ταύτην ἔθεώρουν πραγματικὴν εὐλογίαν. Ἀγτιθέτως, οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι ηύχαριστοῦντο πολὺ νὰ λαμβάνουν δημόσια ἀξιώματα, τὰ δποῖα ἔθεώρουν πολὺ τιμητικά.

64. Οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Ἐτρούσκων.

Οἱ σπουδαιότεροι πόλεμοι, τοὺς δποῖους ἔκαμαν οἱ Ρωμαῖοι κατὰ τοὺς χρόνους ἔκείνους, ἦσαν οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Ἐτρούσκων.

Ο γενναῖος καὶ πλούσιος αὐτὸς λαός ἤθελε νὰ κυριεύσῃ τὴν πλουσίαν Ρώμην καθὼς καὶ τὴν περιοχήν της. Ἄλλ' οἱ Ρωμαῖοι ἔκαμαν πολλούς πολέμους ἐναντίον των καὶ ἐκυρίευσαν μίαν σπουδαίαν πόλιν αὐτῶν, ἡ ὅποια εύρισκετο πλησίον τῆς Ρώμης καὶ ἐλέγετο Οὐήιοι (396 π.Χ.). Δέκα ἔτη διήρκεσεν

ἡ πολιορκία τῆς Ἰσχυρᾶς ἐκείνης πόλεως. Τέλος δὲ **Μάρκος Κάμιλλος**, γενναῖος καὶ τίμιος στρατηγός, ἔγινε κύριος αὐτῆς. Ὁλίγον δὲ κατ' ὀλίγον οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν ὅλην τὴν χώραν τῶν Ἐτρούσκων.

65. Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Γαλατῶν.

Δὲν εἶχον παρέλθει ἔξι ἔτη, ἀφ' ὅτου ἐνίκησεν ὁ Κάμιλλος τοὺς Ἐτρούσκους, δτε μέγας κίνδυνος ἤπειλησε τὴν Ρώμην. Οἱ Γαλάται, λαός βάρβαρος, ἐπέδραμον ἐναντίον αὐτῆς. Οὗτοι κατώκουν εἰς τὰς πρὸς βορρᾶν χώρας τῆς Ἰταλικῆς Χερσονήσου. Ἐμάθομεν δέ, ὅτι τμῆμα αὐτῶν εἰσέβαλε καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα ὀλίγα ἔτη ὕστερον.

Ἐτρούσκος πολεμιστής.

Οἱ Γαλάται κατέβησαν ἀπὸ τὰ Ἀπέννινα ὅρη καὶ ἐξεχύθησαν εἰς τὰς Ἰταλικὰς πεδιάδας λεηλατοῦντες καὶ καίοντες τὸν ἄγρούς. Τέλος ἔφθασαν εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὅποιοι ἔχασαν πολλοὺς στρατιώτας εἰς προηγουμένας μάχας, εἶδον, ὅτι δὲν ἥδυναντο νὰ ὑπερασπίσουν τὴν Ρώμην, καὶ ἔφυγόν, ἀφῆσαντες τὴν πόλιν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἔχθρων. Μόνον ὀλίγοι ἀνδρεῖοι Ρωμαῖοι στρατιώται ἐνεκλείσθησαν εἰς ὀχυρὸν φρούριον ἐπάνω εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὅπου ὑπῆρχον οἱ ναοὶ τοῦ Διός καὶ τῆς Ἡρας.

Οἱ Γαλάται εὑρον τὴν Ρώμην ἔρημον καὶ τὴν κατέκαυσαν.

390 π.Χ. Ἀλλ' οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τοῦ καπιτωλίου ἀπέκρουσαν ἐπανειλημμένας ἐπιθέσεις τῶν Γαλατῶν, ὃστε οἱ βάρβαροι δὲν κατώρθωσαν νὰ τὸ κυριεύσουν.

Οἱ Ρωμαῖοι διηγοῦντο μίαν πολὺ ἐνδιαφέρουσαν ἴστορίαν, πῶς μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Ἡρας ἐσώθη τὸ Καπιτώλιον. Μίαν σκοτεινὴν νύκτα, μερικοὶ Γαλάται στρατιώται ἀνέβησαν ἀπὸ ἓνα ἀπόκρημνον μέρος τοῦ λόφου καὶ ἔφθασαν σχεδόν εἰς τὴν κορυφήν. Ἀλλ' αἱ χῆνες, αἱ ὅποιαι ἐτρέφοντο ἐκεῖ πρὸς τιμὴν τῆς Ἡρας, ἀντελήφθησαν αὐτοὺς καὶ ἤρχισαν νὰ

ἐκβάλλουν δυνατάς κραυγάς. Τοῦτο ἔδωσε τὸ σύνθημα τοῦ συναγερμοῦ. Οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶται ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν καὶ τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγήν.

Ἡ παράδοσις λέγει, δτὶ οἱ Γαλάται ἐπείσθησαν ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους νὰ λάβουν ώς λύτρα τεράστιον ποσὸν χρυσοῦ καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν χώραν. Λέγουν δὲ δτὶ, δτὰν ἐζυγίζετο ὁ χρυσός, ὁ Βρέννος, ἀρχηγὸς τῶν Γαλατῶν, ἔρριψε τὸ ξίφος του εἰς τὴν πλάστιγγα, διὰ νὰ χρειασθῇ βαρύτερον ποσὸν χρυσοῦ, καὶ εἶπεν: «Οὐαὶ τοῖς ἡττημένοις». Ἀλλ’ ἐκείνην τὴν στιγμὴν παρουσιάσθη ὁ ἔνδοξος νικητῆς εἰς τοὺς Οὐηίους, ὁ Κάμιλλος, καὶ εἶπεν: «Ἡ Ρώμη δὲν ἔξαγοράζεται μὲν χρυσόν, ἀλλὰ μὲ τὸν σίδηρον». Μὲ τὸν γενναῖον δὲ στρατόν του ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὸν φοβερὸν αὐτὸν ἔχθρὸν καὶ τὸν ἡνάγκασε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν χώραν ἀπὸ ὅπου εἶχεν ἔλθει.

Ἡ καταστραφεῖσα Ρώμη καὶ πάλιν ἀνωκοδομήθη, ὅπως ἄλλοτε αἱ Ἀθῆναι μετὰ τὴν φυγὴν τῶν Περσῶν ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα. Ἀλλὰ τὰ βιβλία τῆς παλαιᾶς ἴστορίας τῶν Ρωμαίων ἔχάθησαν καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν βεβαίως νὰ γίνουν ὅμοια. Ὁ Τίτος Λίβιος, ὁ ρωμαῖος ἴστορικός, ὁ ὄποιος ἔγραψε τετρακόσια ἔτη ἀργότερον τὴν ἴστορίαν τῆς Ρώμης, δὲν μᾶς γράφει διὰ τὴν παλαιάν της ἴστορίαν παρὰ μόνον μύθους.

66. Οἱ Ρωμαῖοι γίνονται κύριοι τῆς Ἰταλίας.

Οἱ Ρωμαῖοι, ἀφοῦ ἔγιναν κύριοι τῆς χώρας τοῦ Λατίου, ἥλθον κατόπιν εἰς πόλεμον μὲ τοὺς ὁρεινοὺς λαούς, μὲ τοὺς ὄποιούς συνώρευον. Ὁ ἴσχυρότερος ἐξ αὐτῶν ἦσαν οἱ Σαμνῖται. Οἱ Ρωμαῖοι ἔκαμαν τρεῖς πολέμους ἐναντίον των, οἱ δὲν διήρκεσαν περίπου πεντήκοντα ἔτη. Ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς εἰς μίαν μάχην πλησίον τοῦ Σεντίνου (295 π.Χ.) ἐνίκησε τοὺς Σαμνίτας, μὲ τοὺς ὄποιούς εἶχον ἐνωθῆ ἀστεύματα τῶν Ἐτρούσκων, τῶν Ὡμβρίων καὶ τῶν Γαλατῶν.

Οἱ Ρωμαῖοι λοιπὸν ἔγιναν κύριοι τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας. Νέοι τώρα δρόμοι συνέδεσαν τὰς κατακτηθείσας χώρας καὶ ἴσχυρὰ φρούρια κατεσκευάσθησαν εἰς διάφορα ὁχυρά μέρη. Κατόπιν οἱ Ρωμαῖοι ἀπεφάσισαν

343 - 290 π.Χ.

νὰ κυριεύσουν τὰς ὡραίας ἐλληνικὰς πόλεις, αἱ δποῖαι εὔρι-
σκοντο πρὸς νότον τῆς χώρας τῶν καὶ μὲ τὰς δποῖας εἶχον ἐμ-
πορικὰς διαφοράς.

Αἱ ἐλληνικαὶ πόλεις, ἐπειδὴ ἔβλεπον, ὅτι ἡπειλοῦντο νὰ
ὑποταχθοῦν εἰς τοὺς Ρωμαίους, ἐζήτησαν βοήθειαν ἀπὸ τὴν
Ἐλλάδα. Ὁ Πύρρος, ὅπως ἐμάθομεν, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἡπεί-
ρου, ἥλθε πρὸς βοήθειαν τῶν κατοίκων τῆς περιφήμου ἐλληνι-
κῆς ἀποικίας Τάραντος εἰς τὴν Νότιον Ἰταλίαν. Ἀλλ' ὅπως
εἴδομεν, ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς Ρωμαίους εἰς δύο μάχας, εἰς τὸ τέ-
λος ἐνικήθη καὶ ἡναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ βασιλεύον του.

Τοιουτοτρόπως ἡ Ρώμη, ὕστερον ἀπὸ διακοσίων ἑτῶν ἀγῶ-
νας, κατὰ τοὺς ὅποίους ἔχασε πολλοὺς ἀνδρείους πολεμιστάς,
ἐγινε κυρία δῆλης τῆς Ἰταλίας. Ὁ πόλεμος δὲ μὲ τὸν βασιλέα
Πύρρον ἥτο ἡ ἀρχὴ ἄλλων πόλεμων, τοὺς ὅποίους ἔκαμε μὲ
ἄλλα ἔθνη καὶ εἰς τὸ τέλος ἐγινε κοσμόκράτειρα.

67. Πῶς οἱ Ρωμαῖοι ἐκυβέρνων τοὺς κατακτηθέντας λαούς.

Οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἦσαν μόνον ἴκανοι στρατιώται εἰς τὸν πό-
λεμον, ἀλλ' ἔδειχθησαν ἐπίσης σπουδαῖοι εἰς τὸ νὰ ὀργανώ-
σουν τὸ κράτος τῶν μὲ τὸν καλύτερον τρόπον. "Ἡξευρον καλὰ
τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον ἥτο δυνατὸν νὰ κρατοῦν καλύτερον
ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τῶν τοὺς λαούς, τοὺς ὅποίους ὑπέτασσον
κατὰ τοὺς πολέμους. Δὲν ἔξεδίωκον αὐτοὺς ἀπὸ τὰς πόλεις
τῶν, ὅπως ἔκαμνον οἱ Ἀσσύριοι βασιλεῖς εἰς παλαιοὺς χρό-
νους, οὕτε τοὺς μετεχειρίζοντο ώς σκλάβους, ὅπως οἱ Σπαρ-
τιᾶται τοὺς εἴλωτας. Οἱ Ρωμαῖοι ἐθεώρουν τοὺς νέους λαούς,
τοὺς ὅποίους ὑπέτασσον, ώς συμμάχους ἢ χούς. Ἐπέτρεπον δη-
λαδὴ εἰς αὐτοὺς νὰ ἔχουν τὴν κυβέρνησίν τῶν καὶ τοὺς ἀρχον-
τάς τῶν. Γοῦρο ηύχαριστει πολὺ τοὺς ὑποτεταγμένους λαούς
καὶ τοὺς ἔκαμνε νὰ εἶναι πειθαρχικοὶ εἰς τὴν Ρώμην. "Ἐδιδον
ἐπίσης εἰς αὐτοὺς μερικὰ δικαιώματα, τὰ ὅποια εἶχον καὶ οἱ
ἄλλοι ρωμαῖοι πολῖται, ὃστε νὰ ἡμποροῦν νὰ εύρισκουν προ-
στασίαν εἰς τὰς ἐργασίας τῶν καὶ δικαιοσύνην εἰς τὰ δικαστήρια.

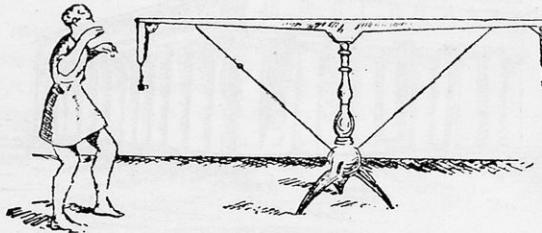
"Η Ρώμη δύμως εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀσκῇ ἔλεγχον εἰς τὰ
στρατιωτικὰ ἑκάστης πόλεως, δὲν ἐπέτρεπε δὲ εἰς αὐτὰς νὰ
πολεμοῦν ἢ νὰ κάμνουν συμμαχίας χωρὶς τὴν γνώμην της. Ρω-

μαῖος ἀξιωματικὸς ἥτο διωρισμένος εἰς κάθε πόλιν, διὰ νὰ ἐπιβλέπῃ αὐτὰς ώς ἀντιπρόσωπος τῆς ρωμαϊκῆς συγκλήτου.

68. Ρωμαϊκαὶ ἀποικίαι καὶ ὄδοι.

Τὸ σπουδαιότερον, τὸ ὅποιον ἐσταθεροποίησε τὴν κυριαρχίαν τῶν Ρωμαίων εἰς τοὺς νέους λαούς των, ἥσαν αἱ ἀποικίαι, τὰς ὁποίας ἡ Ρώμη ἔδρυεν εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς κατακτηθείσης χώρας. Χωρικοὶ Ρωμαῖοι, οἱ ὅποιοι ἥσαν ὑποχρεωμένοι νὰ φέρουν ὅπλα καὶ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους, ἐστέλλοντο ώς ἀποικοὶ εἰς διάφορα μέρη τῶν νέων χωρῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

Οἱ ἀρχαῖοι αὐτοὶ ἀποικοὶ τῆς Ρώμης ἥσαν σχεδὸν φρουροὶ

Ρωμαϊκὸν ἔργαλεῖον διὰ τὴν ἴσοπέδωσιν τῶν ὁδῶν.

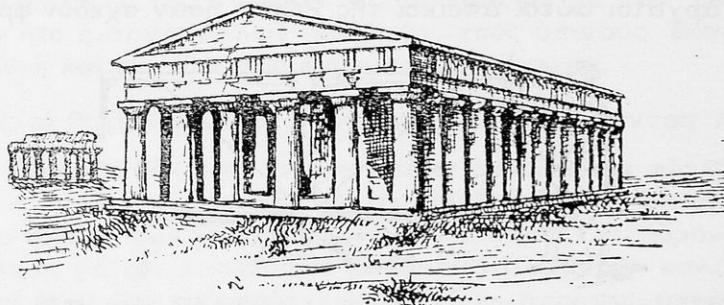
τῆς τάξεως καὶ τῆς εἰρηνικῆς ζωῆς εἰς τὰς νέας κτήσεις. Εἰργάζοντο μὲν μεγάλην ἐπιμέλειαν τοὺς ἀγρούς των καὶ ἔδιδον τὸ καλὸν παράδειγμα τῆς φιλεργίας καὶ τῆς τάξεως εἰς τοὺς νέους λαούς τῆς Ρώμης. Οἱ ἐντόπιοι ἐμάνθανον πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους ἀποίκους, ἐφρόντιζον νὰ γίνωνται ὅμοιοι μὲ αὐτοὺς καὶ ἥσαν εὐχαριστημένοι, διότι ἥσαν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς Ρώμης. Οἱ Ρωμαῖοι, διὰ νὰ κάμουν εὔκολον τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν ἄλλων πόλεων, κατεσκεύασαν πολλὰς καὶ μεγάλας ὁδούς.

Μολονότι δὲν εἶχον τὰ μηχανικὰ μέσα, τὰ ὅποια ἔχομεν σήμερον διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὁδῶν, ἐν τούτοις κατεσκεύαζον στερεοὺς καὶ εύρεις δρόμους, οἱ ὅποιοι διετηρήθησαν ἐπὶ πολλὰς ἔκατον ταετηρίδας. Ἀκόμη καὶ σήμερον εὑρίσκομεν λεί-

ψανα τῶν ὡραίων αὐτῶν ρωμαϊκῶν δόðων. Περίφημον εἶναι τὸ ρητόν: «Ολαι αἱ δόδοι ἄγουν εἰς τὴν Ρώμην».

Αἱ νέαι δόδοι δὲν διηγούνται μόνον τὰς ρωμαϊκὰς στρατιὰς κατὰ τοὺς πολέμους, ἀλλὰ καὶ ἐξυπηρέτουν σπουδαίως τοὺς ἐμπόρους. Σπουδαία ὑπῆρχεν ἡ Ἀππία δδός, ἡ δοῖα ἥρχιζεν ἀπὸ τὴν Ρώμην καὶ ἔφθασεν ἀργότερον μέχρι τοῦ Βρινδησίου πρόδις νόταν.

Πόσον ἡγάπων οἱ κάτοικοι τῶν κατακτηθεισῶν χωρῶν τοὺς Ρωμαίους, φανερώνουν οἱ λόγοι τοῦ ρήτορος **Κικέρωνος**, δόποῖος ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἀππιον: «Δὲν λησμονῶ, ἔλεγεν, ὅτι ἡ Ρώμη εἶναι ἡ μεγαλυτέρα μου πατρὶς καὶ τὸ χωρίον μου εἶναι μέρος τῆς Ρώμης.»

Ναὸς εἰς Ποσειδωνίαν τῆς Κάτω Ιταλίας.

Ο ναὸς οὗτος ἐκτίσθη εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος καὶ σφέζεται μέχρι σήμερον εἰς ἀρίστην κατάστασιν. Θεωρεῖται δὲ ἐν ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα καὶ διδακτικώτερα μνημεῖα διὰ τὴν ίστορίαν τοῦ δωρικοῦ ρυθμοῦ.

69. Ἡ νίκη τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὰς ἐλληνικὰς πόλεις τῆς Κάτω Ιταλίας, ἀλλὰ ὁ πολιτισμός, τὸν δόποιον εἶχον ἀναπτύξει αἱ πλούσιαι ἐκεῖναι ἐλληνικαὶ ἀποικίαι, κατέκτησε πράγματι τὴν Ρώμην.

Οἱ Ρωμαῖοι στρατιώται μὲ ἔκπληξιν καὶ θαυμασμὸν ἔβλεπον τοὺς μεγαλοπρεπεῖς καὶ ὡραίους ναοὺς εἰς τὰς κυριευθείσας πόλεις, ὅπως ὁ **Τάρας** καὶ ἡ **Ποσειδωνία** (Πατίστον).

Ἐκεῖ διὰ πρώτην φορὰν ἔβλεπον λαμπρὰ θέατρα, ὅπου ἐπαίζοντο ἕργα δραματικά. Οἱ ἀθλητικοὶ ἐπίσης ἀγῶνες, οἱ δόποιοι ἐγίνοντο εἰς τὰ ὡραῖα στάδια, ἐνεθουσίαζον τοὺς ρωμαίους κατακτητάς. Ἀμέσως οὗτοι ἐννόησαν πόσον ἀνώτεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν οἱ “Ελληνες καὶ πόσον ὡραιοτέρα ἦτο ἦ-

Σαρκοφάγος έλληνικής εξ Ιταλίας.

“Ἡ εἰκὼν παρουσιάζει σαρκοφάγον, τὴν δοπίαν κατεσκεύασεν Ἐλλην
τεχνίτης ἀπὸ τὴν κάτω Ἰταλίαν. Οὗτος προσεκλήθη ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τοῦ
Σκιτίωνος εἰς τὴν Ρώμην, διὰ νὰ κατασκευάσῃ τὴν σαρκοφάγον αὐτὴν διὰ
τὸν πατέρα Σκιτίωνα. Ὁπως βλέπομεν, τὸ μνημεῖον τοῦτο φανερώνει καθα-
ρὰν ἐλληνικὴν τέχνην.

ζωή των. Διὰ τοῦτο ἡγάπησαν τοὺς "Ἐλληνας καὶ τὸν πολιτισμόν των. Οἱ "Ἐλληνες λοιπὸν ἡμπτοροῦμεν νὰ εἴπωμεν, διτι
ἔγιναν διδάσκαλοι τῶν Ρωμαίων. "Οσον δὲ περισσότερον οἱ Ρωμαῖοι ἐπεξέτειναν ἀργότερον τὰς κατακτήσεις των, τόσον μεγαλυτέρα ἀπέβαινεν ἡ νίκη τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΕΣ

70. Καρχηδών και Ρώμη.

Οι Ρωμαῖοι, ἀφοῦ ἔγιναν κύριοι δλῆς τῆς Ἰταλίας καὶ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν πολὺ προωδευμέναι εἰς τὸ ναυτικόν, ἐφαίνοντο δτι θὰ ἔγινοντο ἴσχυροὶ καὶ κατὰ θάλασσαν.

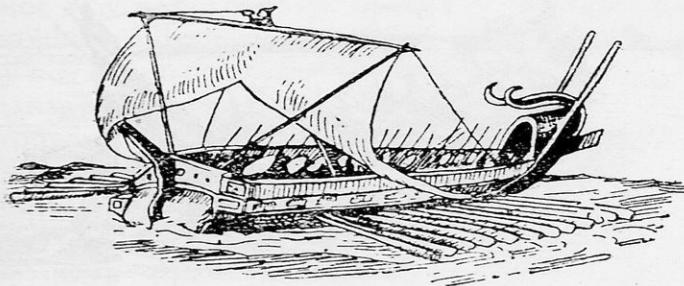
Ἄλλ' εἰς τὰ μεγάλα των σχέδια, νὰ γίνουν κυρίαρχοι τῆς Μεσογείου θαλάσσης, συνήντων πολὺ ἴσχυρὸν ἀντίπαλον, τὴν Καρχηδόνα. Αὕτη εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Σικελίας παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐκυριάρχει μὲ τὸ ἐμπόριόν της εἰς δλην τὴν Μεσόγειον.

Οι Καρχηδόνιοι κατήγοντο, ὅπως ἐμάθομεν, ἀπὸ τοὺς Φοίνικας. "Οταν ἡ Ρώμη ἥτο μικρὸν χωρίον εἰς τὸν Τίβεριν ποτα-
1000 π.Χ. μὸν καὶ πρὶν ἀκόμη οἱ Ἐλληνες ἔλθουν ὡς ἄποι-
φοίνικες ἐμποροὶ ἔξερεύνησαν τὰ παράλια τῆς Μεσογείου θα-
λάσσης. Ὁλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἐκυριάρχησαν δλῆς τῆς παρα-
λίας τῆς Ἀφρικῆς, μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὥκεανοῦ. Εἰς τὴν πρὸς βορρᾶν παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ση-
μερινῆς Τύνιδος ἀπέναντι ἀκριβῶς τῆς Σικελίας, ἔκτισαν πό-
λιν, ἡ δποία ἔγινεν ἡ βασιλὶς τῆς Μεσογείου καὶ ἡ ἐπικίνδυνος ἀντίπαλος τῆς ἴσχυρᾶς Ρώμης κατὰ τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους χρόνους.

Μεγάλη ἥτο ἡ δόξα καὶ ὁ πλοῦτος τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης πόλεως. Ἡτο τρεῖς φορᾶς μεγαλυτέρα τῆς Ρώμης καὶ εἶχεν εύρυχωρον λιμένα, εἰς τὸν δποῖον διὰ νὰ εἰσέλθῃ πλοῖον, ἔπρεπε νὰ περάσῃ στενὴν εἰσοδον. Ὡραία ἥτο ἡ εύρεται ἀγορά της μὲ τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὰ ἄλλα: ιερά, τὰ ἀφιερωμένα εἰς παλαιοὺς φοινικικοὺς θεούς. Ἐπίσης,

τὰ λαμπρὰ λίθινα καὶ ύψηλὰ οἰκοδομήματά της, ἡ ἴσχυρά της ἀκρόπολις μὲ τὸν μεγάλον ναόν, ἀφιερωμένον εἰς τὸν θεὸν τοῦ πλοιούτου καὶ τῆς ὑγείας, δλα αὐτὰ ἔκαμνον τὴν Καρχηδόνα ἀξιοθαύμαστον πόλιν.

Ἡ Καρχηδὼν εἶχε κατακτήσει ἐμπορικῶς καὶ τὰς νήσους Σικελίαν, Κορσικὴν καὶ Σαρδηνίαν. Συχναὶ δὲ ἔριδες ἐγίνοντο εἰς τοὺς λιμένας μεταξὺ Καρχηδονίων καὶ Ρωμαίων ναυτῶν. «Οἱ Ρωμαῖοι, ἔλεγε Καρχηδόνιος πλοιάρχος, χωρὶς τὴν συγκατάθεσίν μας δὲν ἥμποροῦν νὰ πλύνουν τὰς χεῖρας των εἰς τὴν θάλασσαν.» Ἐφαίνετο λοιπόν, ὅτι μίαν ἡμέραν ἡ ἴσχυρὰ αὐτὴ πόλις θὰ ἥρχετο εἰς σύγκρουσιν μὲ τὴν Ρώμην, ἡ ὁποία εἶχε γίνει ἴσχυρά καὶ ἔζητε νὰ γίνη κυρία τῶν πλησίον της νήσων.

Καρχηδονιακὸν πλοῖον.

71. Ὁ πρῶτος Καρχηδονιακὸς πόλεμος.

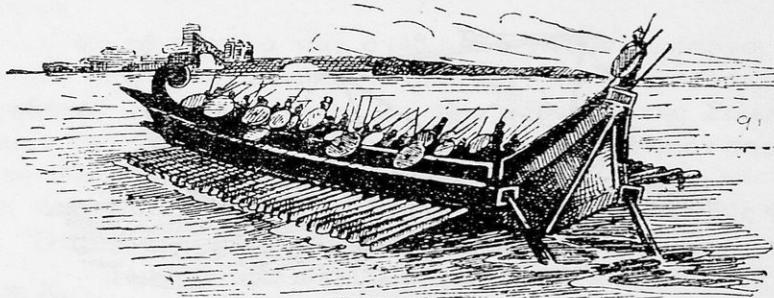
Ὅταν ὁ Πύρρος ἦναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν νῆσον Σικελίαν (275 π.Χ.), δπως ἐμάθομεν, εἶπεν, ὡσὰν προφήτης, ὅτι θὰ ἔλθῃ καιρός, κατὰ τὸν δποῖον οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Καρχηδόνιοι θὰ πολεμήσουν μεταξὺ των διὰ τὴν ὥραιαν αὐτὴν νῆσον. Οὕτω καὶ ἔγινεν. Ἡ νῆσος Σικελία, μὲ τὰς πολὺ εύφορους πεδιάδας καὶ τὰς πλουσίας καὶ ὥραιας της πόλεις, ἔγινε τὸ μῆλον τῆς ἔριδος μεταξὺ τῶν δύο ἐκείνων ἴσχυρῶν πόλεων καὶ ἡ πραγματικὴ αιτία, ἡ ὁποία ὠδήγησεν εἰς τὸν πρῶτον Καρχηδονιακὸν πόλεμον.

Μετὰ δέκα καὶ πλέον ἔτη (264 π.Χ.) ἀφ' ὅτου ἡ Ρώμη ἔγινε κυρία τῆς Ἰταλίας, αἱ δύο αὗται ἴσχυραι δυνάμεις ἥλθον

εἰς σύγκρουσιν. Οἱ πόλεμοι, τοὺς ὅποίους ἔκαμαν οἱ Καρχηδόνιοι καὶ οἱ Ρωμαῖοι, λέγονται Καρχηδονιακοί. Διήρκεσαν πολλὰ ἔτη καὶ διαιροῦνται εἰς τρεῖς περιόδους.

Κατὰ τὸν πρῶτον πόλεμον ἐπολέμησαν καὶ τὰ δύο κράτη κατὰ θάλασσαν. Οἱ Ρωμαῖοι προσεπάθησαν νὰ κατασκευάσουν στόλον ἵσον μὲ τὸν στόλον τῶν Καρχηδονίων. Εἰς δὲ λίγον δὲ χρονικὸν διάστημα 120 πολεμικὰ ρωμαϊκὰ πλοῖα ἦσαν ἔτοιμα.

Μολονότι οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὴν ἀρχὴν ἐνίκων, ἐν τούτοις τὰ πλοῖα τῶν ἔπαθον μεγάλην καταστροφὴν εἰς ναυμαχίαν, μα-
264 - 241 π.Χ. κράν τῆς σικελικῆς παραλίας. Νέος δῆμος στό-
λος, μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν πρῶτον, κατεσκευάσθη καὶ οἱ Ρωμαῖοι συνέχισαν τὸν ἄγωνα. Εἰς τὸ τέλος, μετὰ:

Ρωμαϊκὸν πλοῖον.

εἴκοσι τρία ἔτη, οἱ Καρχηδόνιοι ἤναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν εἰρήνην. Οἱ Ρωμαῖοι συνεφώνησαν νὰ γίνῃ εἰρήνη, καὶ οἱ Καρχηδόνιοι ἐπλήρωσαν χρηματικὸν ποσὸν ὃς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν, ἀνεγγνώρισαν δὲ τοὺς Ρωμαίους ὃς κυριάρχους τῶν νήσων Σικελίας καὶ Σαρδηνίας. 'Ο μακρὸς αὐτὸς πόλεμος ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα, διότι ἔδειξε τότε, διτὶ ἡ Ρώμη ἔγινεν ἐπίσης δύναμις ἀξιόλογος κατὰ θάλασσαν. 'Εξηγόρασεν δῆμος πολὺ ἀκριβὰ τὴν νίκην της. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς λέγουν, διτὶ εἰς τὸ διάστημα αὐτὸν πολέμου οἱ Ρωμαῖοι ἔχασαν 700 πλοῖα καὶ 200.000 ἄνδρας. 'Αλλ' ἔγιναν κυρίαρχοι πλουσίας χώρας, ἥ ὅποια παρῆγε σῖτον, ἔλαιον καὶ οἶνον καὶ εἶχε πολλὰ δάση διὰ ξυλείαν.

72. Ὁ δεύτερος Καρχηδονιακός πόλεμος. Ἡ ἀφορμή.

Ο πρῶτος Καρχηδονιακός πόλεμος ἦτο, ὅπως ἐμάθομεν, ἀγών μεταξὺ τῶν δύο δυνάμεων, τῆς Ρώμης καὶ τῆς Καρχηδόνος, ποία ἀπὸ τὰς δύο θὰ ἐκέρδιζε τὴν κυριαρχίαν κατὰ θάλασσαν. Ὁ δεύτερος πόλεμος ἦτο τιτανικὴ πάλη τῶν δύο αὐτῶν δυνάμεων, ἡ δοπία θὰ ἔκρινε πλέον τὴν ὥπαρξίν των ὡς ἐθνῶν.

Οἱ Ρωμαῖοι μὲν μεγάλην ἀνησυχίαν καὶ φθόνον ἔβλεπον, ὅτι οἱ Καρχηδόνιοι ὀλίγον κατ’ ὀλίγον ἐπεξέτεινον τὰς κτήσεις των εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἡ χώρα αὕτη ἦτο πλουσία εἰς μεταλλεῖα ἀργύρου καὶ οἱ ἄνδρες τῆς ἥσαν ἴσχυροι καὶ πολεμικοί. Ἐπὶ ἐννέα δλόκληρα ἔτη ὁ στρατηγὸς τῶν Καρχηδονίων Ἀμίλκας ἤγωνίζετο νὰ καθυποτάξῃ τοὺς λαοὺς τῆς Ἰσπανίας καὶ νὰ γίνῃ κύριος τῶν πλουτοφόρων πηγῶν της. Ἀπὸ ἐκεῖ ἥλπιζεν, ὅτι θὰ ἐπρομηθεύετο ἀφθονα μέσα διὰ τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Ρωμαίων καὶ ἄνδρας πολεμικούς, διὰ νὰ ἀντιμάχεται τὰς ἴσχυρὰς ρωμαϊκὰς στρατιάς, τὰς λεγεώνας. Εἰς παλαιοτέρους ἀκόμη χρόνους εἶχον ἴδρυθη ἀποικίαι τῶν Καρχηδονίων εἰς τὴν νοτίαν παραλίαν τῆς Ἰβηρικῆς Χερσονήσου.

Ο Ἀμίλκας ἦτο σπουδαῖος στρατηγός. Οἱ Καρχηδόνιοι ὠνόμαζον αὐτὸν καὶ **Βάρκαν**, δηλαδὴ κεραυνόν. (Βαράκ, λέξις φοινική, σημαίνει κεραυνός.) Φοβερὸν δὲ ἦτο τὸ μῆσος του ἐναντίον τῶν Ρωμαίων.

“Οταν ὁ στρατηγὸς τῶν Καρχηδονίων ἐκυρίευσε τὸ **Σάγουντον**, πόλιν τῆς Ἰσπανίας, ἡ δοπία ἦτο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ρώμης, οἱ Ρωμαῖοι ἐθεώρησαν τὴν πρᾶξιν αὐτὴν ὡς κήρυξιν πολέμου ἐναντίον των. ”Εστειλαν λοιπὸν πρέσβεις καὶ ἐζήτησαν ίκανοποίησιν διὰ τὴν ἀδικίαν.

Οἱ Καρχηδόνιοι δμως ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις τῶν Ρωμαίων πρέσβεων. “Οταν δὲ εἷς ἔξ αὐτῶν εἶπε: «Φέρω εἰς σᾶς, Καρχηδόνιοι, εἰρήνην καὶ πόλεμον» ἐκλέξατε λοιπόν, τί ἐκ τῶν δύο θέλετε», οἱ Καρχηδόνιοι ἀπήντησαν: «Δώσατε ὅ,τι θέλετε». »Αλλὰ δίδω πόλεμον», ἦτο ἡ ἀπάντησις τοῦ πρέσβεως. «Τὸ δεχόμεθα, ἀπήντησαν ἐκεῖνοι, καὶ εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ πολεμήσωμεν. »

73. Ὁ στρατηγὸς Ἀννίβας.

Μεταξὺ τῶν προτάσεων, τὰς δόποιας ἔκαμαν οἱ Ρωμαῖοι πρέσβεις εἰς τοὺς Καρχηδονίους, ἥτο καὶ ἡ ἐξῆς: νὰ παραδώσουν εἰς αὐτοὺς τὸν νεαρὸν ἀρχηγόν, ὁ δόποιος μὲ τόσην ἐπιτυχίαν ὠδήγησε νικηφόρως τὸν στρατὸν τῶν Καρχηδονίων εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Εἰς τὸ πρόσωπον ἐκείνου οἱ Ρωμαῖοι ἀντελήφθησαν πολὺ ἐπικίνδυνον ἔχθρον.

Ποῖος λοιπὸν ἥτο ὁ νέος ἐκείνος στρατιώτης; Ὡτοῦ δὲ οὗδες τοῦ στρατηγοῦ Ἀμίλκα, ὁ δόποιος διηγόμενος τὰς δυνάμεις τῶν Καρχηδονίων κατὰ τὸν πρῶτον πόλεμον ἐναντίον τῶν Ρωμαίων.

Ο Ἀννίβας

Ωτοῦ ὁ Ἀννίβας. Οὗτος, ὅταν ἀκόμη ἥτο μικρός, ὠδηγήθη ἀπὸ τὸν πατέρα του εἰς Ἑπαύλην βασιλεῖαν θεοῦ καὶ ὠρκίσθη αἰώνιον μῆσος ἐναντίον τῶν Ρωμαίων. Ἡκολούθησε τὸν πατέρα κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις του εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἔμαθεν δλα τὰ καθήκοντα τοῦ πραγματικοῦ στρατιώτου.

Ο ιστορικὸς Λίβιος μᾶς λέγει τὰ ἐξῆς δι' αὐτόν: «Ωτο εἰς ἄκρον τολμηρὸς εἰς τοὺς κινδύνους καὶ μὲ μεγάλην ψυχοραιμίαν ἀντιμετώπιζεν αὐτούς. Οἱ κόποι καὶ οἱ μόχθοι οὕτε τὸ σῶμα του ἀδυνάτιζον, οὕτε τὸν νοῦν του ἐκούραζον.

Ἀντεῖχε πολὺ εἰς τὸ καῦμα καὶ εἰς τὸ ψυχος. Ἐτρωγε καὶ ἐπινε πάντοτε τόσον, ὅσον εἶχεν ἀνάγκην τὸ σῶμα του, χωρὶς νὰ γίνεται δοῦλος καύμε δρέξεως. Οταν αἱ ἀσχολίαι του τοῦ ἐπέτρεπον, ἀνεπαύετο. Δὲν ἐκοιμᾶτο εἰς μαλακὰ στρώματα, οὕτε καὶ εἰς μέρη, δπου ὑπῆρχεν ἡσυχία. Συνήθως ἐτυλίσσετο μὲ τὸν στρατιωτικὸν του μανδύαν καὶ πολὺ συγχὰ ἐξηπλώνετο ἐκεῖ, δπου οἱ φρουροὶ στρατιῶται ἐφύλαττον ἦδπου εὑρίσκοντο αἱ προφυλακαὶ τοῦ στρατεύματος. Πρῶτος εἰσήρχετο εἰς τὴν μάχην καὶ τελευταῖος ἀπεκώρει ἀπ' αὐτήν.»

Τοιούτος στρατιώτης, ὁ Ἀννίβας δὲν ἤργησε νὰ γίνῃ τὸ εἴδωλον τῶν στρατιωτῶν του, οἱ δόποιοι ἔβλεπον, ὅτι δὲν οἱ στρατηγὸς των θὰ ὠδήγει αὐτοὺς πάντοτε ἀπὸ νίκης εἰς νίκην.

‘Ο ‘Αννίβας ύπηρξεν ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους στρατηγούς, τοὺς δόποιους ἀναφέρει ἡ Ιστορία. ‘Ως πρὸς τὴν τέχνην τοῦ πολέμου καὶ τὴν στρατηγικὴν ἴδιοφυῖαν, δομοιάζει πολὺ μὲ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον. Ο Μακεδών στρατηλάτης ἐκυρίευσε τὸν κόσμον καὶ ἐσκόρπισε τὸ λαμπρὸν φῶς τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς χώρας ἀπολιτίστους. Τὴν καρδίαν του, ὅπως ἐμάθομεν, διέφλεξεν ἡ δόξα καὶ τὰ μεγάλα σχέδια. ‘Ο ‘Αννίβας ἐπίσης διεφλέγετο ἀπὸ ἀνώτερον πατριωτισμόν. “Ἐβλεπεν, δτι ἡ Ρώμη ἔζητει νὰ ταπεινώσῃ τὴν ἀγαπημένην του πατρίδα καὶ ἐπολέμει διὰ τὴν τιμήν της, τὴν ἐλευθερίαν της, τὴν ὑπαρξίν της. Σφοδρὰ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, μῆσος αἰώνιον πρὸς τὴν ἔχθράν της Ρώμην! Αὕτοὶ ἥσαν οἱ σκοποὶ εἰς τὴν ζωήν του, καμμία δὲ ἀτομικὴ φιλοδοξία. ‘Ἐὰν οἱ συμπατριώται του ἐδεικνύοντο ἀντάξιοι πρὸς τὸν μεγάλον των στρατηγόν, χωρὶς ἄλλο ὁ ‘Αννίβας θὰ ἔκαμνε τὴν πατρίδα του τὸ μεγαλύτερον κράτος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Δυστυχῶς δύμας ἡ προσήλωσις τῶν Καρχηδονίων εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τὰ ἀγαθά τοῦ πλούτου ἐκράτει τὸ πνεῦμα των πολὺ χαμηλά. Δὲν ἡμπόρουν νὰ φθάσουν τὸν ἀρχηγόν των εἰς τὰ ἀνώτερα αὐτοῦ πατριωτικὰ ἰδεώδη·

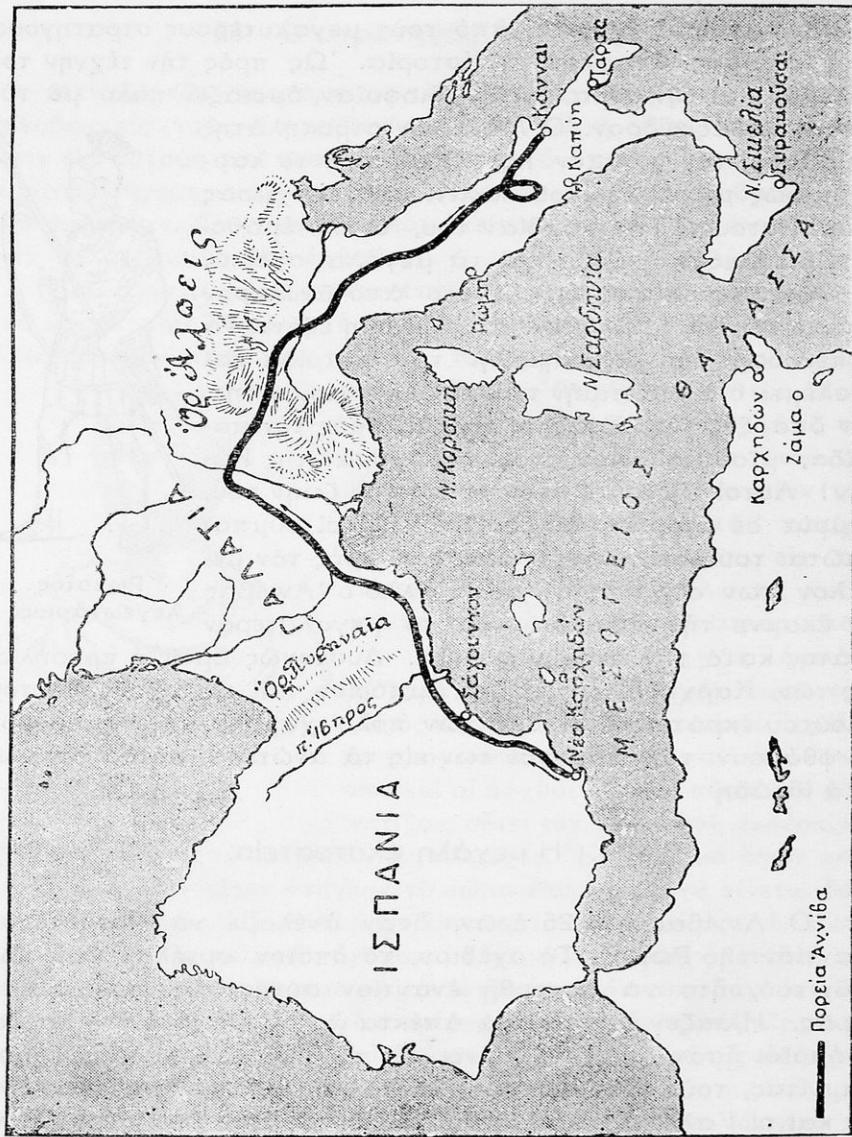

Ρωμαῖος λεγεωνάριος.

74. Ἡ μεγάλη ἐκστρατεία.

‘Ο ‘Αννίβας ἦτο 26 ἔτῶν, δταν ἀνέλαβε νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῆς Ρώμης. Τὸ σχέδιον, τὸ δόποιον συνέλαβεν εἰς τὸν νοῦν του, ἦτο νὰ πορευθῇ ἐναντίον αὐτῆς τῆς Ἰταλίας ἀπὸ Εηρᾶς. “Ἡλπιζεν δτι ἐκεῖ θὰ ἀπέκτα ὡς συμμάχους του λαούς, οἱ δόποιοι ἥσαν ὑποτεταγμένοι εἰς τοὺς Ρωμαίους, ὅπως τοὺς Σαμνίτας, τοὺς Ἐτρούσκους καὶ ἄλλους Ἰταλικούς λαούς. Ἀλλὰ καὶ οἱ Γαλάται, καθὼς θὰ διήρχετο ἀπὸ τὴν χώραν των, ἔχθροὶ καὶ αὐτοὶ τῶν Ρωμαίων, θὰ ἥρχοντο μὲ αὐτόν.

‘Απὸ τὴν θάλασσαν δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν καρχηδονια-

κός στρατός νὰ ἀποβιβασθῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Οἱ Ρωμαῖοι τότε, δπως εἴδομεν, ἥσαν κυρίαρχοι αὐτῆς.

Ἐπεχείρησε λοιπὸν διὰ ξηρᾶς μεγάλην ἐκστρατείαν, τὴν σπουδαιοτέραν ἀπὸ ὅσας ἀναφέρει ἡ Ἰστορία.

Ἔτοι ἀνοιξις. Ἀπὸ τὴν νέαν καρχηδονιακὴν πόλιν τῆς Ἰσπανίας, τὴν **Νέαν Καρχηδόνα**, ἐξεκίνησε μεγάλη στρατιὰ **218 π.Χ.** ἀπὸ στρατιώτας πεζούς καὶ ἵππεῖς ἄριστα ἔξωπλι- σμένους. Ταύτην συνώδευον πολλοὶ πολεμικοὶ ἐλέ- φαντες. Ἀρχηγὸς τοῦ ἴσχυροῦ αύτοῦ στρατοῦ ἦτο ὁ Ἀννίβας.

Διὰ μέσου τοῦ πρὸς νότον τμήματος τῆς χώρας τῶν Γα- λατῶν (τῆς σημερινῆς Γαλλίας καὶ Ἐλβετίας) καὶ τῶν χιονο- σκεπτῶν Ἀλπεων, ἔφθασεν ἡ στρατιὰ αὕτη μετὰ πορείαν πέντε μηνῶν εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν. Τὸ ἥμισυ τοῦ στρατεύματος, καθὼς καὶ ὅλοι οἱ ἐλέφαντες, κατεστράφησαν ἀπὸ τὰς κακου- χίας καὶ τὸ ψῦχος καθὼς διέβαινον τὰς Ἀλπεις. "Οταν ἔφθα- σαν εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Ἰταλίας εἶχον μείνει μόνον 20.000 πεζοὶ στρατιώται καθὼς καὶ 6.000 ἵππεῖς. Ἄλλ' ὅμως 25.000 Γαλάται καλῶς ἔξωπλισμένοι, δπως ὁ Ἀννίβας ἤλπιζεν, ἤνώ- θησαν μὲ τὰ ἀφρικανικὰ καὶ ἰσπανικὰ στρατεύματά του.

75. Αἱ νίκαι τοῦ Ἀννίβα. Ἡ μάχη εἰς τὰς Κάννας.

Οἱ Ρωμαῖοι ποτὲ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ φαντασθοῦν μίαν τό- σον τολμηρὰν καὶ αἰφνιδίαν ἐκστρατείαν μέσα εἰς αὐτὴν τὴν χώραν των. Τότε ἀντελήθησαν, δτὶ ἐπρεπε νὰ πολεμήσουν διὰ τὴν ἴδιαν των πατρίδα καὶ τὰς ἐστίας των. "Εστειλαν λοιπὸν στρατὸν διὰ νὰ ἀποκρούσουν τὸν ἔχθρόν.

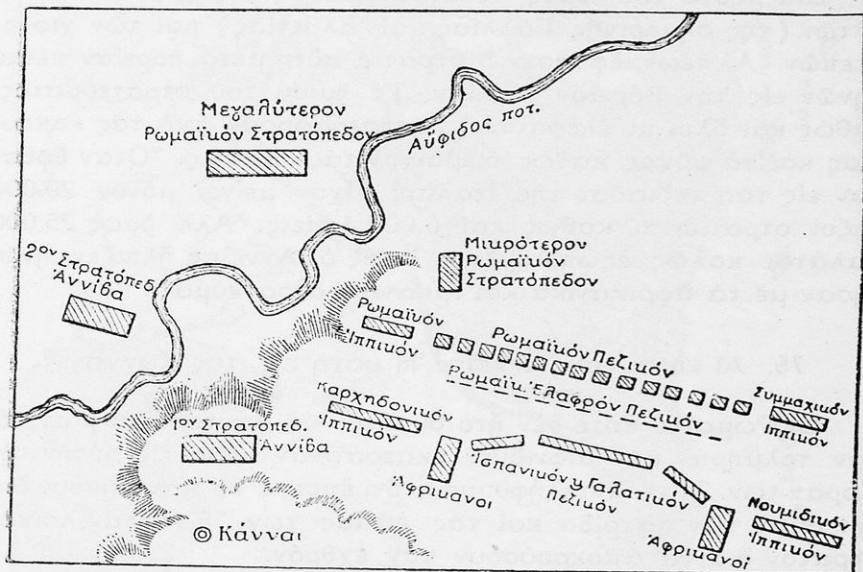
Ο Ἀννίβας, μολονότι οἱ στρατιώται του ἥσαν πολὺ κου- ρασμένοι ἀπὸ τὰς ταλαιπωρίας τῆς μακρᾶς πορείας των, προσ- ἔβαλεν ἀμέσως τὰς ρωμαϊκὰς λεγεώνας καὶ κατετρόπωσεν αὐτάς. Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους 218 ὁ Ἀννίβας ἦτο κύριος τῆς βορείου Ἰταλίας.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος διέβη τὴν ὁροσειρὰν τῶν Ἀπεννίνων καὶ μὲ μεγάλην στρατηγικὴν ἐπιδεξιότητα ἀπέφυγε στρατιὰν ρωμαϊκήν, ἡ δποία εἶχε σταλῆ, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ αὐτὸν νὰ εἰσ- ἔλθῃ εἰς τὴν Ἐτρουρίαν χώραν. Εἰς ἐν δὲ στενὸν πέρασμα

πλησίον τής λίμνης **Τρανσιμένης** κατενίκησε ἄλλην στρατιάν, ἡ ὅποια ἀπετελεῖτο ἀπὸ 40.000 ἄνδρας Ρωμαίους.

'Απὸ τὰς ἡμέρας ἐκείνας τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Γαλατῶν ἡ Ρώμη δὲν εἶχε δοκιμάσει ἄλλας συμφοράς, ὡσὰν αὐτάς, τὰς ὅποιας ἔξαπέλυσε τότε ἐναντίον της ὁ Ἀννίβας.

'Η περισσότερον ἔνδοξος μάχη διὰ τὸν Ἀννίβαν ἦτο ἐκεί-
216 π.Χ. νη, ἡ ὅποια ἔγινεν εἰς τὰς **Κάννας**. Κατ' αὐτὴν ἐνί-
κησεν οὗτος τὸν κατὰ πολὺ ἀνώτερον στρατὸν τῶν
Ρωμαίων, τοῦ ὅποιου ἀρχηγὸς ἦτο ὁ στρατηγὸς **Οὐάρρων**.

Σχέδιον τῆς ἐν Κάνναις μάχης.

'Ο ιστορικὸς Πολύβιος κάμνει πολὺ ἐνδιαφέρουσαν περιγραφὴν τῆς φοβερᾶς ἐκείνης μάχης. Πῶς δηλαδὴ παρετάχθησαν τὰ δύο ἔχθρικὰ στρατεύματα καὶ πῶς ἔγινεν ἡ μάχη. Αἱ δυνάμεις τοῦ Ἀννίβα ἦσαν ὀλιγώτεραι ἀπὸ 50.000 ἄνδρας, ἐνῷ αἱ λεγεωνες τοῦ Οὐάρρωνος ὑπερέβαινον τὰς 80.000. 'Ο Καρχηδόνιος ὅμως στρατηγὸς ὑπερεῖχε χάρις εἰς τὸ ίππικόν του, τὸ ὅποιον ἦτο παρατεταγμένον εἰς τὰς δύο πτέρυγας τῆς

παρατάξεως. Τὸ κέντρον τοῦ καρχηδονιακοῦ πεζικοῦ ἦτο ὀσθενὲς καὶ ύπεχώρησεν εἰς τὴν δόρμην τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων. Ἡ παράταξις ὅμως τούτων ἦτο τοιαύτη, ὡστε δέν ἐπέτρεπεν εἰς αὐτὰς ἐλευθερίαν εἰς τὰς κινήσεις των. Ἀπετέλουν συμμαζευμένας στήλας καὶ ἥσαν ἡ μία παραπλεύρως τῆς ἄλλης.

“Οταν δὲ εἰσώρυμησαν εἰς τὰς γραμμάς τῆς καρχηδονιακῆς παρατάξεως, τὴν ὅποιαν ἐσχημάτιζον ἴσπανικὰ καὶ γαλατικὰ στρατεύματα, προσεβλήθησαν εἰς τὰ πλευρά των ἀπὸ τὰς δύο πτέρυγας τοῦ ἀφρικανικοῦ στρατοῦ. Αὗται ἥσαν τὸ ἵσχυρότερον μέρος τῆς στρατιᾶς καὶ ἥσαν παρατεταγμέναι εἰς τὰ δύο ἄκρα τοῦ κέντρου, τὸ ὅποιον εἶχε σφηνοειδῆ παράταξιν. Τὸ ἵσχυρὸν ἵππικὸν τοῦ Ἀννίβα προσέβαλε τότε τὸν ἐπιτεθέντα ρωμαϊκὸν στρατὸν ἀπὸ τὰ νῶτα, ὡστε οὕτος προσεβλήθη ἀπὸ τρία μέρη. Ἡ τόσον στρατηγικὴ αὕτη παράταξις τοῦ καρχηδονίου στρατηλάτου μᾶς ύπενθυμίζει τὴν σφηνοειδῆ παράταξιν τοῦ Ἐπαμεινώνδου.

Τρομερὸν ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης διὰ τὰς ρωμαϊκὰς λεγεώνας. Τρεῖς μέδιμνοι, λέγουν μερικοὶ συγγραφεῖς, ἔγειμισαν ἀπὸ χρυσᾶ δακτυλίδια, τὰ ὅποια οἱ καρχηδόνιοι στρατιώται ἐμάζευσαν ἀπὸ τὰ δάκτυλα τῶν φονευθέντων ρωμαίων στρατιωτῶν καὶ ἔστειλαν εἰς τὴν Καρχηδόνα.

Σπουδαῖοι ρωμαῖοι ἀξιωματικοὶ ἔπεσαν εἰς τὸ πεδίον τῆς τιμῆς πολεμοῦντες γενναίως· ὁ δὲ ὑπατος Οὐάρρων μὲν συντρίμματα τοῦ στρατοῦ του ἔφυγεν εἰς τὴν Ρώμην. Καμμία οἰκογένεια δὲν ὑπῆρχε τότε εἰς τὴν Ρώμην, ἡ δοποία νὰ μὴ πεινθῇ τὸν θάνατον ἐνδός παλικαριοῦ της. Λέγουν, ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ κατεστράφη τότε κατὰ τὴν μάχην.

“Υστερὸν ἀπὸ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν, ὅπου οἱ Ἑλληνες κατασυνέτριψαν, ὅπως γνωρίζομεν, τὴν κολοσσιαίαν περσικὴν στρατιάν, ἡ Ἰστορία δὲν ἀναφέρει φοβερωτέραν καταστροφὴν ἀπὸ ἐκείνην, τὴν ὅποιαν ἔπαθον οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὰς Κάννας.

76. Ἡ νίκη τοῦ ὑπάτου Σκιπίωνος παρὰ τὴν Ζάμαν.

Ἡ μάχη εἰς τὰς Κάννας ἐσημείωσε τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῆς δόξης καὶ τῆς δυνάμεως, εἰς τὸν ὅποιον εἶχε φθάσει δ-

καρχηδόνιος στρατηλάτης. Τώρα ήδύνατο νὰ δρέπῃ ούτος τοὺς καρποὺς τῶν νικῶν του. Σχεδὸν ἀμέσως μετὰ τὴν μάχην αἱ σπουδαιότεραι πόλεις τῆς νοτίου Ἰταλίας καθὼς καὶ τῆς Σικελίας ἐπήγαν μὲ τὸ μέρος τοῦ Ἀννίβα. Ἄλλὰ καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος Ε' ἔκαμε τότε συμμαχίαν μὲ τοὺς Καρχηδονίους.

‘Ο λαμπρὸς ὅμως ἥλιος τῆς δόξης τοῦ Ἀννίβα ἥρχιζε νὰ κλίνῃ πρὸς τὴν δύσιν. ‘Ο Ἀννίβας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔξακολουθῇ νὰ κερδίζῃ πάντοτε νίκας. ‘Ο στρατός του ἐγίνετο ὀλιγώτερος καὶ οἱ συμπατριῶται του δὲν ἔστελλον εἰς αὐτὸν νέας δυνάμεις. Οἱ Καρχηδόνιοι, ὅπως εἴπομεν, ἐνδιεφέροντο μόνον διὰ τὸ ἐμπόριόν των καὶ ὅχι διὰ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ μεγάλου τῶν στρατηγοῦ. Εἰς διάστημα πλέον τῶν δώδεκα ἑτῶν, κατὰ τὸ ὄποιον ἔμεινεν ούτος εἰς τὴν Ἰταλίαν, δὲν ἐκέρδισεν ἄλλην σπουδαίαν νίκην. Κάποτε ἔφθασε καὶ μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Ρώμης, ἄλλὰ δὲν εἶχε ἀρκετὰς δυνάμεις καὶ δὲν κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν. Μέγας ἐσημειώθη τότε ὁ τρόμος μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως, οἱ ὄποιοι ἐφώναζον: «Ο Ἀννίβας περὶ τῶν πυλῶν!»

Οἱ Ρωμαῖοι ὅμως δὲν ἔχανον τὸ θάρρος τῶν. Μὲ μεγάλην ψυχραιμίαν ἐδέχοντο τὰς συμφοράς τῶν καὶ ἥσαν ἀποφασισμένοι νὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμον μέχρις ὅτου νικήσουν.

Ἐννέα περίπου ἔτη μετὰ τὴν ἔνδοξον νίκην εἰς τὰς Κάννας, ὁ Ἀννίβας ἐλάμβανε φοβεράν εἰδῆσιν. ‘Ο ἀδελφός του 207 π. X. Ἀσδρούβας, ὁ ὄποιος ἥρχετο μὲ νέας δυνάμεις ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν πρὸς βοήθειάν του, ἐφονεύθη καὶ ὁ στρατός του κατεστράφη ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. Ἀργότερον δὲ ἐλάμβανεν ἐντολὴν ἀπὸ τὴν πατρίδα του νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκεῖ, διότι ρωμαϊκὸς στρατὸς μὲ ἀρχηγὸν τὸν Πόπλιον Σκιπίωνα ἥπειλε τὴν Καρχηδόνα.

‘Ο Πόπλιος Σκιπίων ἦτο νέος καὶ δραστήριος στρατηγός. Εἶχε δὲ πολλὰς στρατιωτικὰς ἀρετὰς καὶ μεγάλην ἐλληνικὴν μόρφωσιν καὶ ἦτο φίλος τοῦ ἴστορικοῦ Πολυβίου. Διὰ τὰς ἀρετὰς του αὐτὰς οἱ Ρωμαῖοι ἔξέλεξαν αὐτὸν τότε ὑπατον, ὡς τὸν μόνον, ὁ ὄποιος θὰ ἥδύνατο νὰ πολεμήσῃ τὸν φοβερὸν ἔχθρόν των.

202 π. Χ. τὴν Καρχηδόνα. Εἰς μίαν δὲ μάχην παρὰ τὴν Ζάμαν, πρὸς δυσμάς τῆς Καρχηδόνος, ὁ στρατὸς τοῦ Ἀννίβα ἔπαθε τρομερὰν καταστροφὴν ἀπὸ τὰ στρατεύματα τοῦ νεαροῦ Σκιτίωνος.

Τότε οἱ Καρχηδόνιοι ἡναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν εἰρήνην. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως οἱ ὅροι τῆς εἰρήνης ἦσαν πολὺ αὐστηροί. Οἱ Καρχηδόνιοι ἔπρεπε νὰ παραδώσουν ὅλας τὰς ἀποκίας των εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Μεσόγειον, ὅλα τὰ πλοῖα των, πλὴν δέκα, νὰ πληρώνουν κατ' ἔτος φόρον εἰς τὴν Ρώμην καὶ νὰ μὴ κάμνουν πόλεμον χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τῶν Ρωμαίων.

Ο Σκιτίων ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος. Οἱ συμπατρίωται του παρεσκεύασαν δι' αὐτὸν τὸν μεγαλύτερον θρίαμβον, ὃνδμασσαν δὲ αὐτὸν Ἀφρικανόν.

Ο Ἀννίβας ἔξ ἄλλου, ὁ τόσον ἄλλοτε ἔνδοξος στρατηγός, εἶχε θλιβερὸν τέλος. Ἐπειδὴ οἱ Ρωμαῖοι τὸν ἐφοβοῦντο, ἔξηναγκάσθη νὰ ἀφήσῃ τὴν πατρίδα του. "Οπως δὲ ἄλλοτε ὁ Θεμιστοκλῆς, μετέβαινε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸν ἐνα βασιλέα εἰς τὸν ἄλλον, μέχρις ὃτου ἀπέθανεν εἰς τὴν ξένην τὸ ἴδιον ἔτος (183 π. Χ.), κατὰ τὸ ὅποῖον ἀπέθανε καὶ ὁ μέγας ἀντίπαλός του. Σκιτίων ὁ Ἀφρικανός.

Οὕτω, ἡ ἄλλοτε ἵσχυρὰ Καρχηδών ἔγινεν ὑπήκοος εἰς τοὺς Ρωμαίους. Ο τρομερὸς ἀγών μεταξὺ Ρώμης καὶ Ἀννίβα ἐτελείωσεν. "Ἐν μέγα ξέθνος ἐνίκησεν ἐνα μεγάλον ἄνδρα.

Κανεὶς ἄλλος λαὸς δὲν θὰ ἔφθανεν ἵσως εἰς τοιοῦτον σημεῖον ἀντοχῆς κατὰ ἐνα τόσον σκληρὸν ἀγῶνα, ὅπως ὁ Ἀννιβαϊκὸς πόλεμος, δύον οἱ Ρωμαῖοι μὲ τοὺς ἀποίκους καὶ τοὺς συμμάχους των. Τὸ αἴσθημα τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς πειθαρχίας ποτὲ δὲν ἀφήσεν αὐτούς. Ἡσαν πάντοτε ἔτοιμοι νὰ θυσιάσουν τὸ πᾶν χάριν τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα.

Σκιτίων ὁ Ἀφρικανός.

77. Τρίτος Καρχηδονιακός πόλεμος.

'Η Καρχηδών καταστρέφεται.

'Η Καρχηδών, ጳν καὶ ἐνικήθη ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους καὶ ὑπεχρεώθη νὰ πληρώνῃ κατ' ἔτος μεγάλην ἀποζημίωσιν, ἐν τούτοις δὲν ἐβράδυνε νὰ γίνῃ μὲ τὸ ἐμπόριόν της καὶ πάλιν ἴσχυρὰ δύναμις.

'Η Ρώμη μὲ ἀνήσυχον βλέψμα παρηκολούθει τὴν αὕξησιν τῆς ἀντιπάλου πόλεως καὶ οἱ Ρωμαῖοι πολῖται δὲν ἥδυναντο νὰ λησμονήσουν τὸν φόβον, τὸν ὅποιον ἦσθάνθησαν ἀπὸ τὸν Ἀννίβαν καὶ τὰς νίκας του. Γέρων Ρωμαῖος συγκλητικός, δ. Κάτων, εἰς τὸ τέλος ἐκάστου λόγου του ἔλεγεν: «Ἐγὼ φρονῶστι ἡ Καρχηδόνι πρέπει νὰ καταστραφῆ.»

"Υστερὸν ἀπὸ πεντήκοντα δύο ἔτη, ἀφ' ὅτου οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Καρχηδόνιοι ἔκαμαν εἰρήνην, νέος πόλεμος ἔξερράγη μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν δυνάμεων. Τὴν φορὰν δύμας αὐτὴν οἱ Ρωμαῖοι ἀπεφάσισαν νὰ ἔξιλοιθρεύσουν διὰ παντὸς τὴν Καρχηδόνα. Εὗρον λοιπὸν τὴν κατάλληλον ἀφορμὴν

149 - 146 π.Χ. νὰ ἔλθουν εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς Καρχηδόνιους καὶ ἔστειλαν ἴσχυρὸν στρατὸν εἰς τὴν Ἀφρικήν. Οἱ Καρχηδόνιοι ἤναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν εἰς δλας τὰς ἀξιώσεις τῶν Ρωμαίων καὶ ἔδωσαν εἰς αὐτοὺς τριακοσίους δμήρους,, νέους τῶν εὐγενεστέρων οἰκογενειῶν τῆς Καρχηδόνος.

'Αλλ' ἀργότερον οἱ Ρωμαῖοι ἀπήγησαν ἀπὸ τοὺς Καρχηδόνιους νὰ κρημνίσουν τὰ τείχη τῆς πόλεως καὶ νὰ παραδῶσουν εἰς αὐτοὺς τὸν στόλον των, τὰ δπλα καὶ τὰ πολεμεφόδια των.

«Ἀφοῦ πραγματικῶς θέλετε εἰρήνην, ὁ Καρχηδόνιοι, εἶπον οἱ ὑπατοί, διατί χρειάζεσθε τὰ δπλα;» Οἱ Καρχηδόνιοι ἤναγκάσθησαν νὰ κάμουν δλα αὐτά, τὰ ὅποια ἔζητησαν οἱ Ρωμαῖοι. «Εὔγε, εἶπον οἱ ὑπατοί, ἀλλὰ τώρα δώσατε μας τὴν πόλιν καὶ ὑπάγετε δέκα μίλια μακρὰν ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ κτίσατε δπον θέλετε νέαν πόλιν.»

Αἱ λέξεις αὗται ἤχησαν ὡσὰν καταδίκη εἰς θάνατον τῶν πολιτῶν τῆς δυστυχοῦς ἐκείνης πόλεως. Ἀπεφάσισαν δὲ

'Ιωάννου Παπασταύρου

νὰ ταφοῦν κάτω ἀπὸ τὰ ἔρείπια τῆς λατρευτῆς τῶν πόλεως καὶ νὰ πολεμήσουν ώς τίμοι ἄνδρες.

Μὲ μυστικότητα καὶ μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα ὀλόκληρος ὁ πληθυσμὸς ἡτοιμάσθη διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἐστιῶν του. Μόλυβδος καὶ σίδηρος ἀφηρέθησαν ἀπὸ τὰ δημόσια κτίρια καὶ τοὺς ναούς, διὰ νὰ κατασκευασθοῦν δπλα. Λέγουν δέ, δτι καὶ αἱ γυναῖκες ἔκοψαν τὰς μακρὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς των, διὰ νὰ γίνουν αὕται σχοινία καὶ νὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ τοὺς καταπέλτας. “Ολη ἡ πόλις τότε μετεβλήθη εἰς ἀτελεύτητον ἐργοστάσιον, ὅπου ὁ κάθε πολίτης μὲ προθυμίαν καὶ γοργότητα συνεισέφερε διὰ τὴν κοινὴν σωτηρίαν.

Ἐπὶ τρία ἔτη οἱ Καρχηδόνιοι κατώρθωσαν νὰ κρατήσουν τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως των. «Οπως τὰ δίγματα τῶν θαγασίμως πληγωμένων θηρίων εἶναι συνήθως τὰ περισσότερον φοβερά, λέγει κάποιος Ρωμαῖος ιστορικός, οὗτω καὶ ἡ καταστροφή, τὴν ὅποιαν ἔκαμνον οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς ἀποθνησκούσης πόλεως εἰς τὰς ἐπιτιθεμένας φωμαῖκας λεγεῶντας ἦτο φοβερώτερα τότε παρὰ ἄλλοτε.»

Ἐπὶ τέλους οἱ ἔξηντλημένοι κάτοικοι ὑπεχώρησαν ἐμπρὸς εἰς τὴν ἀκατάβλητον δύναμιν τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, τὸν ὅποιον διηύθυνε τότε ὁ Σκιπίων ὁ νεώτερος. Τρομερὸν ὑπῆρξε τὸ τέλος τῆς Καρχηδόνος. Οἱ κάτοικοι τῆς ἐφονεύθησαν ἢ ἥχμαλωτίσθησαν. Οἱ δὲ θησαυροὶ τῆς ἐστάλησαν εἰς τὴν Ρώμην. Ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε ἐβασίλευεν ἡ εὐτύχία, ἡ χαρὰ καὶ ὁ πλοῦτος, δὲν ἔμειναν παρὰ στάκτη καὶ χέρσος γῆ. Διὰ τοῦτο, τίποτε δὲν ἔσωθη ἀπὸ τὴν ἔνδοξον ἔκείνην πόλιν.

78. Έλλάς καὶ Ρώμη.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Καρχηδόνος ἡ Ρώμη ἦτο πλέον κυρία τῶν νήσων Σικελίας, Κορσικῆς καὶ Σαρδηνίας. Ἐπίσης ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ βορειοδυτικὴ παραλία τῆς Αφρικῆς ἦσαν ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τῆς. Ἡ δὲ ναυτικὴ τῆς δύναμις ἐδέσποζεν ὅλης τῆς δυτικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου.

Αλλὰ τὰ βλέμματα τῶν Ρωμαίων ἐστρέφοντο πάντοτε καὶ πρὸς ἀνατολάς. Μὲ τὸ βασίλειον τῆς Αἰγύπτου εύρισκοντο εἰς φιλικὰς σχέσεις. Κατὰ τὰς δυστυχεῖς ἡμέρας τῆς εισβολῆς τοῦ ‘Αννιβα εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰ-

γύπτου ἔστειλε σίτον εἰς τὴν λιμοκτονοῦσαν Ρώμην. Ὁ φιλελληνισμὸς ἐξ ἄλλου κάθε ἡμέραν ηὔξανεν εἰς τὴν Ρώμην. Αἱ πλουσιώτεραι τάξεις αὐτῆς ἦσθανοντο μέγαν ἐνθουσιασμὸν διὰ τὴν ἐλληνικὴν τέχνην καὶ τὴν φιλολογίαν καθὼς καὶ διὰ τὴν ἐλληνικὴν πολυτέλειαν.

'Αλλ' οἱ Ρωμαῖοι ἐφοβοῦντο πρὸς τούτοις τὸν φιλόδοξον βασιλέα τῆς Μακεδονίας, ὁ δόποιος, δῆπος γνωρίζομεν, εἶχε συμμαχήσει μὲ τὸν Ἀννίβαν ἐναντίον τῆς Ρώμης. Διὰ τοῦτο μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν ἀδέχθησαν τὴν πρόσκλησιν μερικῶν ἐλληνικῶν πόλεων εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας. Αἱ πόλεις αὗται, ἐπειδὴ ὑπέφερον ἀπὸ τοὺς Ἰλλυριοὺς πειρατάς, ἐκάλεσαν τοὺς Ρωμαίους ὡς ἐλευθερωτάς. Στρατὸς ρωμαϊκὸς ἐστάλη ἔκει καὶ ἐπολέμησε τοὺς Ἰλλυριούς. Κατέλαβε δὲ τὴν νῆσον Κέρκυραν καὶ τὴν Ἐπίδαμνον (τὸ σημερινὸν Δυρράχιον). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Ρωμαῖοι ἔθεσαν πόδα εἰς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης.

79. Οἱ Μακεδονικοὶ πόλεμοι.

Πολλαὶ ἐλληνικαὶ πόλεις ἐθεώρησαν τότε τοὺς Ρωμαίους ὡς φίλους καὶ ὡς ὑπερασπιστάς των ἐναντίον τῶν Μακεδόνων. Τοῦτο ὅμως ἀνησύχησε τὸν Μακεδόνα βασιλέα Φίλιππον Ε' καὶ ἔγινεν ἀφορμὴ πολέμων μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Ἰσχυρᾶς Ρώμης. Τοὺς πολέμους τούτους δύνομάζομεν Μακεδονικούς.

Κατ' ἀρχὰς αἱ πόλεις τῆς Ἀχαΐκῆς συμπολιτείας, καθὼς καὶ ἄλλαι, ἐπῆγαν μὲ τὸ μέρος τοῦ Φιλίππου, ὁ δόποιος ἥθελε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ρωμαίους ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ κράτους του.

Αἱ πόλεις ὅμως τῆς Αἰτωλικῆς συμπολιτείας καὶ ἄλλαι, δῆπος αἱ Ἀθῆναι, ἡ Σπάρτη, καθὼς καὶ ὀλόκληρος ἡ Ἡλεία καὶ ἡ Μεσσηνία, ἥσαν μὲ τὸ μέρος τῶν Ρωμαίων. Σύμμαχος τοῦ Φιλίππου τότε ἦτο καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Περγάμου **"Ατταλος."**

Τοιουτοτρόπως βλέπομεν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔχωρίσθη τότε εἰς δύο ἔχθρικὰ στρατόπεδα, ἑκ τῶν δῆποιῶν τὸ μὲν ἐν ὑπεστήριξε τὸν Φιλίππον, τὸ δὲ ἄλλο ἦτο μὲ τὸ μέρος τῶν Ρωμαίων.

'Ολίγον καιρὸν ὕστερον, ἀφ' ὅτου οἱ Ρωμαῖοι κατέστρεψαν τὴν δύναμιν τοῦ Ἀννίβα, ἥλθον εἰς νέαν ρῆξιν μὲ τὸν Μακε-

δόνα βασιλέα. 'Ο φιλόδοξος ἐκεῖνος βασιλεὺς εἶχε κάμει συμμαχίαν μὲ τὸν βασιλέα τῆς Συρίας Ἀντίοχον. Γ'. Καὶ οἱ δύο ἥθελον νὰ αὐξήσουν τὰ βασίλειά των καὶ νὰ κερδίσουν νέας χώρας. 'Ο θάνατος τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος καὶ ἡ ἀδυναμία τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως διαδόχου ἔδωσαν εἰς αὐτοὺς τὴν εύκαιριαν νὰ καταλάβουν μερικάς κτήσεις τοῦ βασιλείου τῆς Αἰγύπτου. 'Αλλὰ τοῦτο ἔγινεν ἀφορμή, ὡστε ἡ Ρόδος, ἡ Πέργαμος, τὸ Βυζάντιον καὶ ἄλλαι πόλεις νὰ συμμαχήσουν ἐναντίον τοῦ Φιλίππου καὶ νὰ ζητήσουν τὴν βοήθειαν τῆς Ρώμης. Αὕτη, ὡς προστάτις τῆς ἐλευθερίας τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Φιλίππου. Εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν ἐβοήθησαν τὴν Ρώμην κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ Αἰτωλική, κατόπιν δὲ ἡ Ἀχαϊκή συμπολιτεία. 'Ο ρωμαϊκός καὶ ὁ συμμαχικός στρατὸς κατ' ἀρχὰς δὲν εἶχεν ἐπιτυχίας, ἐνῷ ὁ Φίλιππος προσέβαλε τὰς Αθήνας.

'Αλλ' ἀργότερον ἡ ρωμαϊκὴ σύγκλητος ἔστειλε τὸν στρατηγὸν

Τίτον Φλαμινῖνον μὲ νέας **197 π.Χ.** δυνάμεις, καὶ τὰ πράγματα ἥλλαξαν πρὸς ὠφέλειαν τῶν Ρωμαίων.

'Ο Πλούταρχος, ὁ ὁποῖος ἔγραψε διὰ τὸν βίον τοῦ Φλαμινίνου, μᾶς λέγει, ὅτι ἦτο πολὺ ἵκανὸς στρατηγὸς καὶ μὲ μεγάλην πολιτικὴν ἐπιδειξίτητα, προσέβαλε δὲ τὸν Φίλιππον εἰς τὰς Κυνὸς κεφαλὰς τῆς Θεσσαλίας. Ἡτο ἡ δευτέρα φορά, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ ρωμαϊκαὶ λεγεωνες συνηντῶντο μὲ τὴν Ἰσχυρὰν μακεδονικὴν φάλαγγα. 'Ο ἀγὼν ὑπῆρξε τραχύς· εἰς τὸ τέλος δὲ ὑπερίσχυσαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ ὁ Φίλιππος ἤναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην. Οἱ δροὶ τῆς εἰρήνης ἦσαν σχεδόν οἱ ὕδιοι μὲ ἐκείνους, τοὺς ὁποίους περιελάμβανεν ἡ εἰρήνη, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν οἱ Ρωμαῖοι μὲ τοὺς Καρχηδονίους μετὰ τὸν δεύτερον Καρχηδονιακὸν πόλεμον. Δηλαδὴ ὁ Φίλιππος δὲν ἤδυνατο νὰ κάμνῃ πόλεμον χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τῆς ρωμαϊκῆς συγκλήτου καὶ ἡ Μακεδονία ἐγίνετο ὑποτελής σύμμαχος τῶν

Φίλιππος Ε'

(Απὸ ἀρχαῖον νόμισμα.)

Ρωμαίων. Ἐπίσης ἡ Ρώμη ἀνελάμβανε τὴν ύποστήριξιν τῶν ἐλληνικῶν πόλεων. Ἡ Ἑλλὰς δηλαδὴ ἐγίνετο προτεκτοράτον τῆς Ρώμης.

80. Ο Φλαμινῖνος κηρύσσει τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐλληνικῶν πόλεων.

Μετά τὴν νίκην του εἰς τὰς Κυνὸς κεφαλάρις, ὁ Φλαμινῖνος: ἐπορεύθη εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Κόρινθον.

Ὦ θο ἄνοιξις. Ἀπὸ δλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἀπειρά-
196 π. X. ριθμοὶ “Ἑλληνες εἶχον συναθροισθῆ εἰς τὴν Κόρινθον,. διὰ νὰ ἰδουν τοὺς τελουμένους ἀγῶνας εἰς τὰ” Ισθμια.

Εἰς μίαν στιγμὴν ὁ κῆρυξ ἀναγγέλλει ἐν μέσῳ σιγῆς τοῦ πλήθους τὸ χαριμόσυνον ἄγγελμα: «Συμφώνως πρὸς ἀπόφρασιν τῆς ωμαϊκῆς συγκλήτου, ἡ Ἑλλὰς αηρούσσεται εἰς τὸ ἔξης ἐλευθέρα.» Τόση ἥτο ἡ χαρὰ τοῦ πλήθους, ὡστε παρ’ ὀλίγον ἀπὸ τὰς ἑκδηλώσεις τῆς χαρᾶς νὰ φονευθῆ ὁ Φλαμινῖνος. Ὁ Λίβιος μᾶς λέγει, δτι ἡ Ρώμη τότε ἔξυμνήθη ἀπὸ τοὺς “Ἑλληνας « ὡς τὸ ”Ἐθνος ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον μὲ τοὺς οὐρανούς του, μὲ τὰς θυσίας του καὶ μὲ κίνδυνον ἐνίκησε τὸν πόλεμον χάριν τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀνθρωπότητος».

Ἄλοιμονον ὅμως! Ἡ ἔνωσις δλης τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὅποιαν εἶχεν ἐπιτύχει ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, διελύετο τότε ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐκείνην ἔօρτην. Οἱ πρόγονοί μας δὲν ἦδύναντο νὰ ἐννοήσουν, δτι οἱ Ρωμαῖοι μὲ τὸν τρόπον αύτὸν ἐπεδίωκον νὰ στερήσουν αύτοὺς τῆς ἐλευθερίας των.

81. Οι Ρωμαῖοι πολεμοῦν τὸν Ἀντίοχον. Ὁ Συριακὸς πόλεμος..

Οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῆς Μακεδονίας ἔφερον τοὺς Ρωμαίους εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν βασιλέα τῆς Συρίας Ἀντίοχον, τὸν διάδοχον τοῦ Σελεύκου, διότι ὁ βασιλεὺς οὗτος εἶχε καταλάβει διαφόρους χώρας ἀπὸ τὸ βασίλειον τῆς Μακεδονίας, τὰς ὅποιας εἶχον οἱ Ρωμαῖοι κηρύξει ἀνεξαρτήτους.

Εἰς τὴν Μαγνησίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας συνήφθη σπουδαία μάχη, κατὰ τὴν ὅποιαν ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς ἐνίκησε τὰς ασιατικὰ στρατεύματα τοῦ Ἀντίοχου. Ἡ νίκη αὐτὴ εἶχεν ἴδια-

τέραν σημασίαν, διότι τότε εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ἀντιόχου ἦτο καὶ ὁ Ἀννίβας, ὁ ὀποῖος μὲ τὴν μεγάλην πει-
ράν του ἐβοήθησε τὸν βασιλέα Ἀντίοχον.

190 π.Χ.

Τότε ὁ Ἀντίοχος ἡναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ρώ-
μην τὸ πρὸς δυσμάς μέρος τῆς Ἀσίας. Τοιουτορόπως ἐντὸς δώ-
δεκα ἔτῶν ἡ Ρώμη ἔγινε κυρία δύο σπουδαίων χωρῶν
ἀπὸ τὸ κράτος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. “Υστερον
ἀπὸ δλίγα ἔτη ἡ Αἴγυπτος ὑπῆχθη εἰς τὸ κράτος τῆς Ρώμης.

82. Οἱ Ρωμαῖοι γίνονται κύριοι ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

“Οπως οἱ Καρχηδόνιοι οὕτω καὶ οἱ Μακεδόνες δὲν ἥδύ-
ναντο νὰ ύποφέρουν τὴν ταπείνωσιν, τὴν ὄποιαν ὑπέστησαν
ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. ‘Ο διάδοχος τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε’, ὁ Περ-
σεύς, ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, περισσότερον
δραστήριος βασιλεὺς ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἀπεφάσισε νὰ ἀπο-
τινάξῃ τὸν ζυγὸν τῶν Ρωμαίων.

Νέος λοιπὸν πόλεμος ἐξερράγη μεταξὺ τῶν Ρωμαίων καὶ
τοῦ Μακεδόνος βασιλέως, ὁ ὀποῖος διήρκεσε τρία ἔτη (171 -
168 π.Χ.) καὶ λέγεται Τρίτος μακεδονικὸς πόλεμος.
Κατὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Αἰ-
μίλιος Παῦλος ἐνίκησε τὸν στρατὸν τοῦ Περσέως 168 π.Χ.
εἰς μάχην παρὰ τὴν Πύδναν, εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον. Ἀπὸ
τότε ἡ Μακεδονία διηρέθη εἰς 4 διοικήσεις, τὰς μερίδας.

“Υστερα ἀπὸ δέκα ὀκτὼ ἔτη (149 π.Χ.) ἔγινεν ἐπανάστα-
σις εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἀποτέλεσμα τῆς ὄποιας ἦτο νὰ κη-
ρυχθῇ ἡ Μακεδονία δριστικῶς ἐπαρχία ρωμαϊκή.

“Ολίγα ἔτη κατόπιν ἡ Ρώμη ἔκαμε πόλεμον ἐναντίον τῆς
Ἀχαικῆς συμπολιτείας. Κατὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν ὁ στρατηγὸς
τῶν Ρωμαίων Λεύκιος Μόμμιος, ίκανὸς στρατηγὸς ἀλλ’ ἀξε-
στος, ἐνίκησε τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀχαιῶν Δίαιον εἰς τὴν Λευ-
κόπετραν, πλησίον τοῦ Ἰσθμοῦ. Κατόπιν κατέλαβε τὴν Κόριν-
θον. Οἰκτρὸν ύπηρξε τότε τὸ τέλος τῆς πλουσιωτάτης καὶ σπου-
δαίας αὐτῆς ἐμπορικῆς πόλεως. Οἱ κάτοικοι ἐσφάγησαν, ἢ δὲ
πόλις κατεστράφη ἐκ θεμελίων.

Οἱ Ρωμαῖοι στρατιώται ὀλίγην προσοχὴν ἔδιδον εἰς τὰ
θαυμάσια ἔργα τῆς τέχνης, τὰ ὄποια εὑρον εἰς τὴν Κόρινθον.

‘Ο ιστορικός Πολύβιος, ό δόποιος ἦτο αὐτόπτης μάρτυς τῆς καταστροφῆς, μᾶς λέγει τὰ ἔξῆς : « Εἶδον μὲ τοὺς διφθαλμούς μουνῶραις εἰκόνας νὰ φίπτωνται κάτω καὶ νὰ θραύωνται. Ἐπάνω εἰς ἄλλας στρατιώται ἔπαιζον κύβους. »

Περσεύς.
(Απὸ ἀρχαῖον νόμισμα.)

Αὐτὸς δὲ ὁ ἀγροτικός Μόμμιος, δταν ἐστέλλοντο αἱ ἀνεκτίμητοι εἰκόνες καὶ τὰ ἀγάλματα εἰς τὴν Ρώμην, διὰ νὰ κοσμήσουν τὸν θρίαμβόν του, ἔθωσε τὴν ἔξῆς ἀλλόκοτον διαταγήν : « Ἐκεῖνος, ὁ δόποιος ἥθελε χάσει μίαν ἐκ τῶν εἰκόνων ἢ ἐν ἄγαλμα, ὑποχρεοῦται νὰ τὸ ἀντικαταστήσῃ μὲ ἄλλο ὅμιοιν καὶ ἵσης ἀξίας. »

Ἐκ τούτου βλέπομεν, δτι οἱ Ρωμαῖοι ἥσαν μὲν ἄριστοι στρατιώται, ἀλλ’ ἥσαν ἀκόμη ἀπολίτιστοι.

Τὸ ἕδιον λοιπὸν ἔτος, κατὰ τὸ δόποιον κατεστράφη ἡ Καρχηδών, κατεστράφη καὶ ἄλλη πόλις πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τῆς 146 π. Χ. Μεσογείου μέρος, ἡ Κόρινθος, ὁ δόποια, λόγῳ τῆς προόδου της εἰς τὸ ἐμπόριον, εἶχε γίνει Ισχυρά, καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἀνέμενον τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὴν καταστρέψουν.

Απὸ τότε δλαι αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ἔχασαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Αἱ ἀνησυχίαι, τὰς δόποιας εἶχεν δικαίως Ἐλλην, ὁ Ἀγέλαος, ἐφάνησαν τότε, δτι ἥσαν πολὺ δικαιολογημέναι.

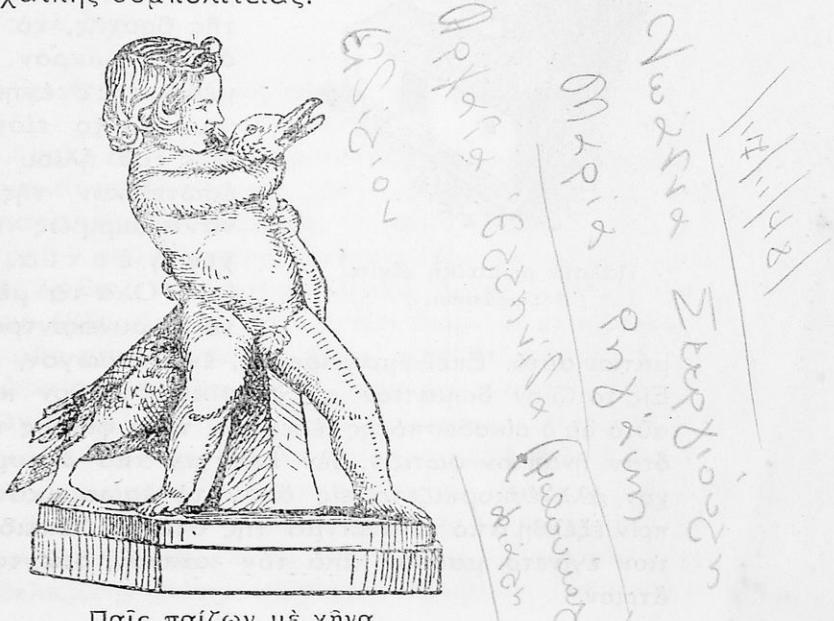
83. Ο ιστορικός Πολύβιος.

Ο μεγαλύτερος μετὰ τὸν Θουκυδίδην ιστορικός εἶναι ὁ Πολύβιος ἀπὸ τὴν Μεγαλόπολιν τῆς Ἀρκαδίας, ὁ δόποιος ἔζησε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Οὗτος κατήγετο ἀπὸ πλουσίαν οἰκογένειαν, ὁ δὲ πατήρ του Λυκόρτας, ἔχρημάτισε στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Ἐλαβε τὴν καλυτέραν ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τῆς ἐποχῆς του, πρὸς τούτοις δὲ ἐμορφώθη εἰς τὰ στρατιωτικὰ καὶ τὰ πολιτικά. Τὸ ἔτος 167 π. Χ., μετὰ τὸν τρίτον μακεδονικὸν πόλεμον, οἱ Ρωμαῖοι νικηταὶ ἔφερον ὡς δύμηρους εἰς τὴν Ρώμην χιλίους ἐπιφανεῖς Ἐλληνας. Εἶς ἀπὸ αὐτοὺς ἦτο καὶ ὁ Πολύβιος.

Ο Πολύβιος εἶχε τὴν εὕτυχίαν νὰ συναναστραφῇ σπουδαίους ρωμαίους πολίτας κατὰ τὴν παραμονήν του εἰς τὴν Ρώμην. Ἔγινε διδάσκαλος τοῦ νεωτέρου Σκιπίωνος καὶ ἤκολούθησεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐκστρατείαν του ἐναντίον τῆς Καρχηδόνος (146 π.Χ.). Ἡτο δὲ παρὼν κατὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς. Ο θαυμασμός του πρὸς τὴν νέαν Ἰσχυρὰν αὐτοκρατορίαν τῆς ἐνδόξου πόλεως παρεκίνησεν αὐτὸν νὰ γράψῃ τὴν ἴστορίαν της. Ἡ ἴστορία τοῦ Πολυβίου ἔξιστορεῖ χρονικὸν διάστημα, τὸ δόποιον ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἔτος 264 καὶ φθάνει μέχρι τοῦ ἔτους 146 π. Χ. Πέντε βιβλία του, ἀπὸ τὰ τεσσαράκοντα, τὰ δόποια ἔγραψεν, ἐσώθησαν δλόκληρα, ἐνῷ τὰ ύπόλοιπα ἔχουν διασωθῆνεις ἀποσπάσματα.

Ο σπουδαῖος αὐτὸς ἴστορικὸς προσπαθεῖ εἰς τὴν διήγησίν του νὰ περιγράψῃ τὰ ἴστορικὰ γεγονότα μὲ μεγάλην ἀλήθειαν, δύναμεν ὁ Θουκυδίδης. Ἡ δὲ διήγησίς του δὲν εἶναι καθόλου ρητορική, ἀλλ' ἀπλῆ καὶ διδακτική.

Τὸ βιβλίον τοῦ Πολυβίου εἶναι ἐπίσης ἀρίστη πηγὴ διὰ τὴν ἴστορίαν τῆς Αχαϊκῆς συμπολιτείας.

Παῖς παῖζων μὲ χῆνα.
(Ἐογον τοῦ Χαλκηδονίου Βούζου.)
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

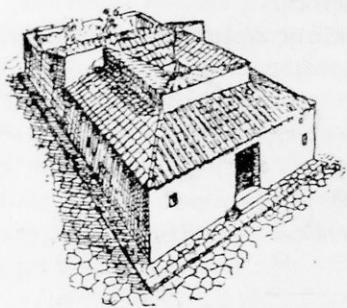
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΠΩΣ ΕΖΩΝ ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ

84. Ἡ ρωμαϊκὴ οἰκία.

Οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὰς ἀρχὰς ἔζων μέσα εἰς πολὺ ἀπλᾶς οἰκίας, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχον ὥραιότητα ἀρχιτεκτονικήν, οὕτε καὶ ἡ πρόσοψίς των εἶχεν ἴδιαίτερον στολισμόν. Ἡ παλαιὰ ρωμαϊκὴ οἰκία ἦτο ἐκτισμένη ἀπὸ ἡλιοψημένας πλίνθους καὶ εἶχε μόνον ἐν δωμάτιον, τὸ ἄτριον.

Ἡ θύρα ἦνοιγε κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ ἄτριον, εἰς τὸ μέσον τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε ἀβαθῆς δεξιαμενή. Αὕτη ἦτο κατεσκευασμένη, διὰ νὰ δέχεται τὸ ὅδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὁποῖον ἔπιπτεν ἀπὸ ἐν μικρὸν ἀνοιγμα εἰς τὸ μέσον τῆς στέγης. Ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα τοῦτο εἰσήρχετο καὶ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ ἐφώτιζε τὸ ἐσωτερικὸν τῆς οἰκίας. Ἀπέναντι ἀκριβῶς τῆς θύρας ὑπῆρχεν ἡ ἐστία.

Παλαιὰ ρωμαϊκὴ οἰκία.

(Ἀναπαράστασις.)

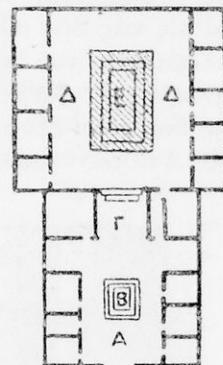
μάτιον αὐτό. Ἐκεῖ ἔμαγείρευον, ἐκεῖ ἔτρωγον, ἐκεῖ ἐκοιμῶντο. Εἰς τὸ ἔδιον δωμάτιον αἱ γυναῖκες ἔγνεθον καὶ ὑφαίνον, εἰς αὐτὸ δὲ ὁ οἰκοδεσπότης ἐδέχετο τοὺς φίλους του. Ὁ καπνός, δταν ἥναπτον φωτιάν, δὲν ἔφευγεν ἀπὸ ὀρισμένην καπνοδόχον, ἀλλ' ἐσκορπίζετο εἰς ὅλον τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ δωματίου, πρὶν ἔξελθῃ ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα τῆς στέγης. Ἐπειδὴ δὲ τὸ δωμάτιον ἐγίνετο μαῦρον ἀπὸ τὸν καπνόν, διὰ τοῦτο ὠνομάσθη ἄτριον.

“Ολα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας συνεκεντροῦντο εἰς τὸ δω-

Ἄργοτερον δύμως οἱ Ρωμαῖοι, δταν κατέκτησαν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς ἐλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, ἐδιδάχθησαν πολλὰ ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴν οἰκοδομικήν. Διὰ τοῦτο κατεσκεύαζον ἔκτοτε ὠραίας οἰκίας μὲ δλας τὰς ἀνέσεις.

Τὸ ἔναντι σχέδιον δεικνύει τὴν διαιρεσιν, τὴν ὅποιαν εἶχεν ἡ ρωμαϊκὴ οἰκία εἰς νεωτέραν ἐποχὴν. Βλέπομεν δηλαδή, δτι ἔκτὸς τοῦ ἀτρίου (βλέπε γράμμα Α) καὶ τῆς δεξαμενῆς διὰ τὸ ὄδωρ τῆς βροχῆς (Β), ύπαρχουν ἀπὸ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην πλευρὰν δωμάτια ὑπνου χωριστά. "Αλλο ἐπίσης δωμάτιον (Γ) ύπαρχε εἰς τὸ ὅπισθεν μέρος διὰ τὸν οἰκοδεσπότην.

Οἱ Ρωμαῖοι ἔμαθον ἐπίσης ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας νὰ κατασκευάζουν αὐλὴν περιστυλον, εἰς τὸ μέσον τῆς δποίας ύπηρχε κρήνη (Ε), ἀπὸ τὴν δποίαν ἔτρεχεν ὄδωρ. Ἀπὸ τὸ ἔν δὲ καὶ τὸ ἄλλο μέρος (Δ) ύπηρχε κῆπος μὲ ἄνθη.

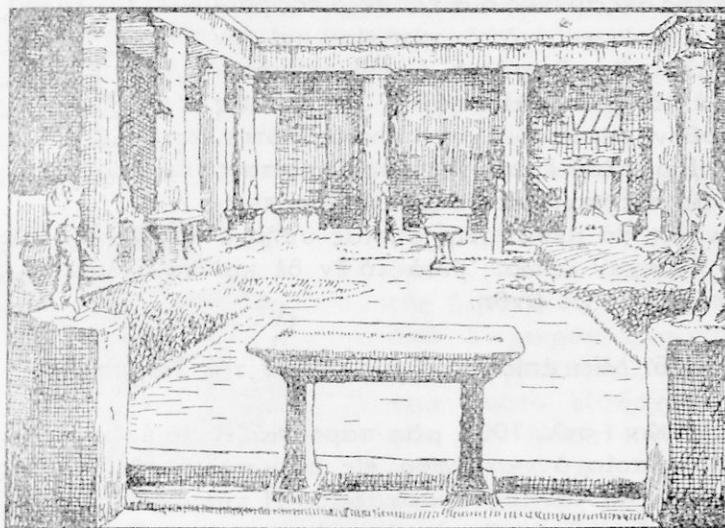
Σχέδιον οἰκίας.

85. Μία ἐπίσκεψις εἰς οἰκίαν τῆς Πομπηίας.

Ἡ εἰκὼν (σελ. 106) μᾶς παρουσιάζει τὸ ἐσωτερικὸν μιᾶς οἰκίας, ἡ ὅποια ἀνεκαλύφθη εἰς μίαν πόλιν τῆς Ἰταλίας, τὴν Πομπηίαν, κατὰ τὰς ἀνασκαφάς. Ἡ πόλις αὕτη τὸ 79 μ. Χ., κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πλησίου εύρισκομένου Βεζουβίου, εἶχε καλυφθῆ ἀπὸ λάβαν. Ἡ ἀρχαιολογικὴ δύμως σκαπάνη μᾶς ἀπεκάλυψε πρὸ ἐβδομήκοντα καὶ πλέον ἔτῶν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς νεκρᾶς αὐτῆς πόλεως. Μόλις εἰσέλθωμεν διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν ὠραίαν ἐπαυλιν, μεγαλοπρεπεστάτη αὐλὴ ἀπλώνεται πρὸ τῶν ὄφθαλμῶν μας. Ὡραῖαι μαρμάριναι τράπεζαι, ὠραῖα ἀγάλματα εἰς τὴν δεξιάν καὶ ἀριστερὰν πλευρὰν καὶ μεγαλοπρεπῆς κιονοστοιχίαι περικλείουν τὸ θαυμάσιον αὐτὸ ἀτριον. Εἰς τὸ κέντρον ύπάρχει μαρμάρινη δεξαμενὴ μὲ κρήνην, ὅπως ἀκριβῶς εἴδομεν εἰς τὸ σχέδιον τῆς ρωμαϊκῆς οἰκίας.

Εἰς τὴν θελκτικὴν αὐτὴν αἴθουσαν συνεκεντροῦτο ἡ οἰκο-

γένεια τοῦ ρωμαίου πλουσίου κυρίου. Ἐκεῖ καὶ τὰ μικρὰ παιδία ἔπαιζον. "Ολοι ἀπήλαυν τὴν ὡραιότητα τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ διακόσμου, τὸ ἄρωμα τῶν ἀνθέων, τὰ δποῖα εύρισκοντο καὶ εἰς τὰς δύο πλευράς τῆς αὐλῆς κατὰ σειράν, καὶ τὸ γλυκὺ κελάρυσμα τοῦ κρυσταλλίνου ὅδατος, τὸ δποῖον ἔτρεχεν ἀπὸ τὴν κρήνην. Τὸ ἄτριον ἐχρησίμευεν ἐπίσης ὡς αἴθουσα ὑποδοχῆς διὰ τοὺς ξένους. Ὁ ρωμαῖος κύριος ἔκαμνε τότε εἰς αὐτοὺς ἐπίδειξιν τοῦ πλούτου του, μὲ τὰ ὥραῖα ἀγάλματα, μὲ τὰς

Περίστυλος αὐλὴ οἰκίας εἰς τὴν Πομπηίαν.

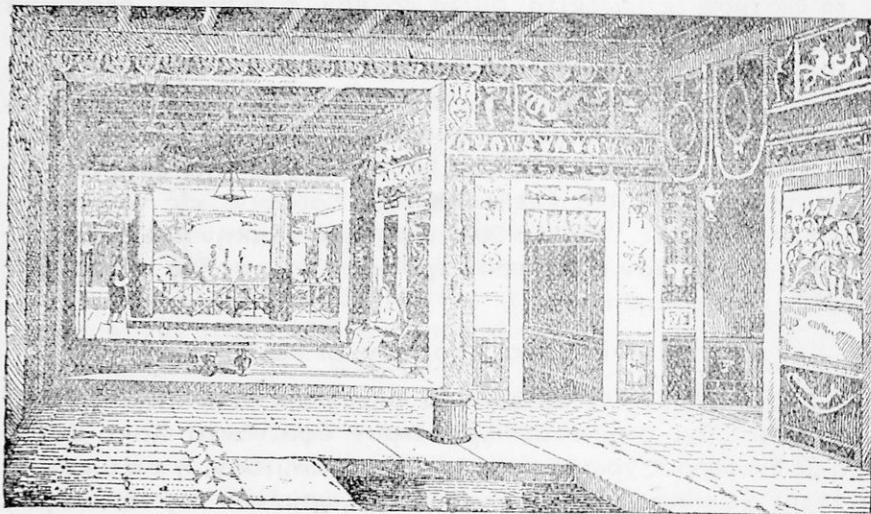
ζωγραφίας καὶ τὰ ἄλλα ἔργα τέχνης, τὰ δποῖα εἶχε φέρει ὡς λάφυρα ἀπὸ τὴν ἀνατολήν. Δεύτερον ἐπίσης πάτωμα, ὅπως ἀντιλαμβανόμεθα, ὑπῆρχεν εἰς τὴν πλουσίαν ρωμαϊκὴν οἰκίαν. Ἐκεῖ εύρισκοντο τὰ δωμάτια ὅπνου, ἵσως δὲ καὶ τὸ δωμάτιον ὃπου ἔτρωγον.

Εἰς τὸ μαγειρεῖον τῆς οἰκίας εύρεθησαν θαυμάσια μαγειρικὰ σκεύη, καλύτερα ἀπὸ αὐτά, τὰ δποῖα ἡμεῖς συνήθως ἔχομεν σήμερον. Εύρεθησαν δὲ ἀπὸ τοὺς ἀρχαιολόγους τακτοποι-

ημένα μὲ τόσην τάξιν, ώστε ό ἐπισκέπτης νομίζει, ὅτι περιμένουν τὴν ἀρχαίαν ρωμαίαν δέσποιναν, διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ.

86. Ἡ ρωμαϊκὴ οἰκογένεια.

Ἡ παλαιὰ ρωμαϊκὴ οἰκογένεια διεκρίνετο διὰ τὴν μεγάλην τῆς αὐστηρότητα. Μεγάλη ἦτο ἡ δύναμις τοῦ πατρὸς μέσα εἰς τὸν οἶκον του. “Ολα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, καθώς καὶ οἱ δούλοι, ὥφειλον νὰ ἔκτελοιν ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον διέτασσεν ὁ πατήρ. Ἀκόμη καὶ ἔὰν μέλος τῆς οἰκογενείας ἐλάμβανε μεγάλην θέσιν εἰς τὴν κοινωνίαν, ὥφειλε νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸν πατέρα.

Ἐσωτερικὸν ρωμαϊκῆς ἐπαύλεως.

“Ολοι ἔξηρτῶντο ἀπό αὐτὸν καὶ μόνον αὐτὸς ἦτο κύριος τῆς περιουσίας.

Ὁ Ρωμαῖος οἰκογενειάρχης δέν ἀφιέρωνε πολὺν καιρόν, δπως ὁ “Ἐλλην, εἰς τὴν ἀγορὰν διὰ τὰ πολιτικὰ πράγματα. Οὕτε ἔξωδευε χρόνον εἰς καθημερινάς ἀσκήσεις. Ἡ κυρία του ἐνασχόλησις ἦτο νὰ ἐπιβλέπῃ τοὺς δούλους εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων του καὶ νὰ προσέχῃ τὴν οἰκογένειάν του.

Από τὰ κύρια καθήκοντα αὐτοῦ ἦτο νὰ διδάσκῃ τὰ τέκνα του νὰ γίνουν ἀνδρεῖοι στρατιώται καὶ καλοὶ πολῖται.

Ἡ ρωμαία δέσποινα εἶχεν ἐπίσης μεγάλην θέσιν εἰς τὴν οἰκογένειαν. Δὲν ἦτο κλεισμένη εἰς ἓν διαμέρισμα τῆς οἰκίας, ὅπως εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ δὲν ἡμποδίζετο νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὰς σύναναστροφάς. Ἐδέχετο εἰς τὴν οἰκίαν της τοὺς συγγενεῖς καὶ ἔκαμνεν ἐπισκέψεις. Ἐλάμβανεν ἐπίσης μέρος εἰς συμπόσια, τὰ ὅποια ἐγίνοντο εἰς τὴν οἰκίαν της ἢ ἔξω ἀπὸ αὐτήν. Ἀπηγορεύετο ὅμως νὰ πίνῃ οἶνον. Παρίστατο εἰς τὰς ἱεροτελεστίας καὶ παρουσιάζετο πρὸ τοῦ δικαστηρίου. Μὲ τὴν ἀδειαν δὲ τοῦ συζύγου της ἐπήγαινεν εἰς τὸν ἵπποδρομὸν καὶ εἰς τὸ θέατρον. Ἐθεωρεῖτο ὅμως πρέπον, ἡ ρωμαία δέσποινα νὰ συνοδεύεται, δταν ἐξήρχετο ἀπὸ τὴν οἰκίαν της.

Ἡ κυρία ἀσχολία τῆς γυναικός, ὅπως ἀρμόζει εἰς κάθε γυναῖκα, ἦτο νὰ ἐπιβλέπῃ, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, τὸ νοικοκυριό της. Ἐπέβλεπε καὶ τὰς ὑπηρετρίας εἰς τὰς ἐργασίας των, δταν ἔκλωθον ἢ ὕφαινον. “Οταν δὲ ὁ σύζυγος της ἔλειπεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν, ἡ ἴδια ἐπέβλεπε τοὺς δούλους εἰς τὰς ἀγροτικάς των ἐργασίας. Ἔγνωριζεν ἐπίσης μαγειρικὴν καὶ ἀνέτρεφε τὰ τέκνα της μὲ τὸν καλύτερον τρόπον. Τοῦτο ἦτο σπουδαία δι' αὐτήν ἐνασχόλησις.

87. Τί ἐνδύματα ἐφόρουν οἱ Ρωμαῖοι.

Ο ρωμαῖος κύριος ἐφόρει δύο φορέματα, τὰ ὅποια ἥσαν μάλλινα καὶ δχι βαμμένα. Ἀργότερον ὑφαίνοντο λινὰ φορέματα μὲ διαφόρους χρωματισμούς. Τὸ ύποκάμισον, ἡ τούνικα, δὲν ἔφερε χειρίδια (μανίκια) καὶ ἦτο ἐζωσμένον εἰς τὴν δσφύν μὲ στενὴν ἢ πλατεῖαν ζώνην, ἡ ὅποια ἔφερεν ἐρυθρὰς γραμμάς, ὅπως εἰς τοὺς ἵππεῖς στρατιώτας καὶ τοὺς συγκλητικούς. Τὸ ἐξωτερικὸν φόρεμα, ἡ τόγκα, ἦτο ἐπίσημον ἐνδυμα. Αὕτη ἐρρίπτετο κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὃστε ἐσχημάτιζε πλουσίας πτυχάς.

Ἡ ρωμαία δέσποινα κατ' ἀρχὰς ἐφόρει καὶ αὐτὴ δύο φορέματα, ὅπως οἱ ἀνδρες. Ἀργότερον ὅμως μετεχειρίζετο τρία. Ἡ γυναικεία τούνικα δὲν ἦτο βραχεῖα, ὅπως τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' ἔφθανε μέχρι τοῦ ἀστραγάλου. Ἐπάνω ἀπὸ αὐτὴν ἐρρίπτετο

ἄλλο φόρεμα, ἡ στολή, φόρεμα μὲ βραχείας χειρίδας ἢ ἄνευ χειρίδων, ὅπως ἦτο διχτών εἰς τούς “Ελληνας. Ἐπάνω ἀπὸ τὴν στολὴν ἔρριπτετο τὸ τρίτον, ἡ πάλλα, ἡ ὁποία ἦτο ὁμοία μὲ τὴν τόγκαν. Ἡ ρωμαία κυρία ἐτακτοποίει μὲ τὸν πλέον κομψὸν τρόπον ἐπάνω της τὴν πάλλαν, ἡ ὁποία ἐσχημάτιζεν ὥραιάς πτυχάς.

‘Ως ὑποδήματα ἔχρησιμοποιούνται τὰ σανδάλια. Διὰ νὰ προφυλάσσονται δὲ ἀπὸ τὸν ἥλιον καὶ τὴν βροχήν, μετεχειρίζοντο ὅμβρέλλας. Ἐπίσης αἱ κυρίαι ἐφόρουν διάφορα ὥρατα κοσμήματα ἀπὸ πολύτιμα μέταλλα καὶ λίθους.

88. Πῶς ἀνετρέφοντο οἱ ρωμαῖοι παῖδες.

‘Ητο μεγάλη εὔτυχία διὰ τοὺς ρωμαίους γονεῖς νὰ ἔχουν τέκνα. Διὰ τοῦτο αἱ παλαιαὶ εὐγενεῖς οἰκογένειαι ἥσαν πολύτεκνοι. Ἐὰν εὶς μίαν οἰκογένειαν δὲν ὑπῆρχον ἄρρενα, τότε διατήρητο ἦδυνταν νὰ υἱοθετήσῃ ξένον παιδίον. Ὁ πατήρ, παραδείγματος χάριν, τοῦ Σκιπίωνος τοῦ Νεωτέρου εἶχεν υἱοθετηθῆ ἀπὸ τὸν Σκιπίωνα τὸν Ἀφρικανόν.

Μετ’ ὀλίγας ἡμέρας ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ παιδίου ἐγίνετο οἰκογενειακὴ ἔορτή, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ νεογέννητον ἐλούετο καὶ ἐδίδετο εὶς αὐτὸν τὸ ὄνομα. Κάθε Ρωμαῖος εἶχε δύο ὄνόματα, τὸ κύριόν του ὄνομα καὶ τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας, εὶς τὴν ὁποίαν ἀνήκειν. Ἀργότερον καὶ τρίτον ὄνομα προσετίθετο, τὸ ὁποῖον μὲ πλήρη ἐνδυμασίαν. ἐσήμαινε τὴν οἰκογένειαν, εὶς τὴν ὁποίαν ἀνήκειν ὁ πατήρ. Τὰ ὄνόματα Μάρκος, Γάιος, Λεύκιος ἥσαν πολὺ συνηθισμένα, ὅπως καὶ τὰ ὄνόματα γυναικῶν Ἰουλία, Γρατία, Κορνηλία.

Τὰ παιδία ἐμεγάλωναν μαζὶ μὲ τὰ παιδία τῶν δούλων καὶ ἥσαν πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς μητρός. “Οταν δὲ ἐγί-

Ρωμαία δέσποινα

νοντο ἔξ ἐτῶν, τότε ἥρχιζον νὰ πηγαίνουν εἰς τὸ σχολεῖον. Εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους ὁ πατὴρ ἐδίδασκε τὸν υἱόν, ἐνῷ ἡ μήτηρ τὴν κόρην.

Κάθε ρωμαῖος γονεὺς ἔν δινειρον εἶχε διὰ τὸν υἱόν του: νὰ γίνῃ ὀφέλιμος ἄνθρωπος εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ καλὸς οἰκογενειάρχης ἀργότερον. Διὰ τοῦτο ἐμάνθανεν αὐτὸν ποτὲ ἦσαν τὰ καθήκοντά του εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ πῶς ἐπρεπε νὰ χρησιμοποιῇ τὰ δύπλα του κατὰ τὴν μάχην. Ὁ παῖς ἤκολούθει σχεδόν πάντοτε τὸν πατέρα καὶ ἤκουε χωρὶς νὰ δμιλῇ τὰς συζητήσεις τοῦ πατρός του. Κατόπιν ἔκαμνεν ἐρωτήσεις εἰς τὸν πατέρα, δταν ἦσαν μόνοι των. Ἐάν ὁ πατὴρ ἦτο συγκλητικός, ὁ υἱὸς ἤκολούθει τὸν πατέρα καὶ εἰς τὴν σύγκλητον. Ἰδιαίτερα καθίσματα ὑπῆρχον πλησίον εἰς τὴν θύραν διὰ τὰ παιδία τῶν συγκλητικῶν. Ἐκεῖ ἐκάθηντο ταῦτα καὶ ἤκουον τοὺς ρήτορας.

89. Οἱ ρωμαῖοι παῖδες εἰς τὸ σχολεῖον.

Εἰς τοὺς πολὺ παλαιοὺς χρόνους ὁ πατὴρ δὲν ἐφρόντιζε μόνον νὰ μάθῃ τὸν υἱόν του ἡθικὰ καὶ πρακτικὰ μαθήματα, ἀλλ᾽ ἦτο καὶ διδάσκαλος αὐτοῦ. Ἐμάνθανε δηλαδὴ τὸν υἱόν του νὰ ἀναγιγνώσκῃ, νὰ γράφῃ καὶ νὰ ἀριθμῇ. Ἀργότερον δμως ὑπῆρχον εἰδικοὶ διδάσκαλοι καὶ σχολεῖα, ὅπου τὰ τέκνα τῶν Ρωμαίων ἐμάνθανον γράμματα. Αἱ πολὺ πλούσιαι οἰκογένειαι εἶχον τοὺς καταλλήλους οἰκοδιδασκάλους.

Κατ' ἀρχὰς τὰ σχολεῖα ἦσαν πτωχὰ ξύλινα παραπήγματα, ὅπου συνηθροίζοντο ἄρρενα καὶ θήλεα. Ὁ γραμματοδιδάσκαλος ἐδίδασκε τὰ πρῶτα μαθήματα ἀντὶ ὀλίγων χρημάτων. Πολλὰς φορᾶς τὰ μαθήματα ἐγίνοντο εἰς τοὺς δρόμους, πλησίον τῆς ἀγορᾶς. Ὄλόκληρον τὴν πρωίαν τὰ παιδία ἔμενον εἰς τὸ σχολεῖον. Εἶχον δμως καὶ πολλὰς ἑορτασίμους ἥμέρας. "Οπως ἡμεῖς ἔχομεν τὰς διακοπὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα, καὶ ἐκεῖνα διέκοπτον κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Σατουρναλίων, τὸν χειμῶνα, καὶ τὴν ἀνοιξιν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Αθηνᾶς, τὰ Ἀθήναια.

'Η πειθαρχία εἰς τὸ σχολεῖον ἦτο πολὺ αὐστηρά. Ὁ διδά-

σκαλος ἐκτύπα μὲ ράβδον τὸν ἄτακτον ἢ ἀμελῇ μαθητὴν καθώς καὶ τὴν μαθήτριαν, πρὸς σωφρονισμόν.

Οἱ μαθηταὶ ἡσκοῦντο ἐπίσης καὶ εἰς σωματικὰς ἀσκήσεις, ὅχι ὅμως ὅπως οἱ Ἑλληνόπαιδες. Οἱ ρωμαῖοι ἐλεύθεροι πολῖται δὲν εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας. Αἱ κυριώτεραι ἀθλητικαὶ ἀσκήσεις τῶν ἥσαν ὁ δρόμος, τὸ πήδημα, ἀργότερον δὲ ἡ πάλη, ἡ πυγμή, τὸ ἀκόντιον καὶ ἡ ἵππασία.

Διὰ τὰ κοράσια ἦτο ἀρκετὸν νὰ μανθάνουν τὰ στοιχειωδῆ γράμματα. Ἐκτὸς ὅμως τούτων ἐμάνθανον τὰς γυναικείας ἔργασίας· πῶς δηλαδὴ νὰ γνέθουν, νὰ ὑφαίνουν καὶ νὰ κεντοῦν. Ἡγάπων ὅμως πολὺ αἱ ρωμαῖαι δεσποινίδες νὰ μανθάνουν μουσικήν, νὰ παίζουν κιθάραν, νὰ τραγουδοῦν, νὰ χορεύουν καὶ νὰ ἀπαγγέλλουν ποιήματα. Αἱ γυμναστικαὶ ἀσκήσεις δὲν τὰς ηὐχαρίστουν καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἡσχολοῦντο μὲ αὐτάς.

Απὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ π. Χ. αἰῶνος οἱ Ρωμαῖοι ἤρχισαν νὰ μανθάνουν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, νὰ τὴν ὄμιλοῦν καὶ νὰ ἀναγιγνώσκουν ἑλληνικὰ συγγράμματα. "Οπως σήμερον αἱ ξέναι γλώσσαι, ἡ γαλλική, ἡ ἀγγλική καὶ ἡ γερμανική, εἶναι γλώσσαι τοῦ συρμοῦ, οὕτω καὶ οἱ πλουσιώτεροι Ρωμαῖοι ἐφόροντιζον τότε νὰ ἐκπαιδεύουν τὰ τέκνα τῶν μὲ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Τὴν ἀνωτέραν αὐτὴν μόρφωσιν ἔδιδον εἰδικοὶ διδάσκαλοι, οἱ γραμματικοί.

Μαθητικὰ σκεύη.

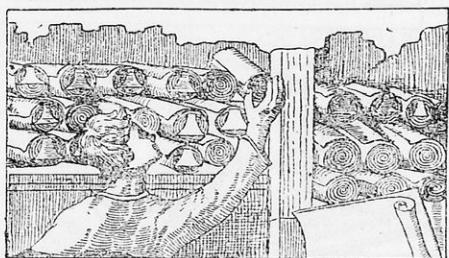
(Ἀσκησις εἰς ἑλληνικὴν γραφήν.)

90. Μία ρωμαϊκή βιβλιοθήκη.

Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, τὰ ὄποια ἐμάνθανον οἱ Ρωμαῖοι, ὥφελησαν αὐτοὺς πολύ, διότι ἦδύναντο νὰ μελετοῦν τὰ ἑλληνικὰ συγγράμματα, τὰ ὄποια μὲ τὰς πολυτίμους γνώσεις, τὰς δόποιας περιεῖχον, ἐμόρφωνον αὐτοὺς καὶ ἔκαμνον ἡμερωτέρας τὰς συνηθείας των. Πολλοὶ “Ἐλληνες, οἱ ὄποιοι ἥλθον εἰς τὴν Ρώμην ὡς αἰχμαλώτοι, ἔχρησμευον ὡς διδάσκαλοι εἰς πολλὰς ρωμαϊκὰς οἰκίας. Οἱ Ρωμαῖοι ἤγαπων πολὺ τοὺς ἑλληνας διδασκάλους. ”Εδιδον εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλευθερίαν των καὶ τοὺς ἔτιμων.

“Οταν οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὸν Τάραντα, ὡδήγησαν πολλοὺς αἰχμαλώτους εἰς τὴν Ρώμην. Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ εἷς ὀνομαζόμενος Λίβιος Ἀνδρόνικος, ὁ ὄποιος προσελήφθη ὡς οἰκοδιδάσκαλος, γενόμενος ἐλεύθερος ἀπὸ τὸν κύριόν του. Οὗτος ἀντελήφθη τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ρωμαίων διὰ νὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ μετέφρασε τὴν Ὁδύσσειαν τοῦ Ὄμήρου εἰς λατινικὴν γλῶσσαν, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς σχολικὸν βιβλίον. Διὰ τοὺς μεγαλυτέρους εἰς τὴν ἡλικίαν μετέφρασεν ἐπίσης τραγῳδίας τῶν μεγάλων ἑλλήνων τραγικῶν ποιητῶν, καθὼς καὶ κωμῳδίας, αἱ δόποιαι ἐπαίζοντο εἰς τὰ θέατρα.

Πολλοὶ ἑλληνες διδάσκαλοι ἦνοιξαν σχολεῖα εἰς τὴν Ρώμην καὶ πολλοὶ ρωμαῖοι γονεῖς ἔστελλον τὰ τέκνα των ἑκεῖ, διὰ νὰ λάβουν φῶς ἑλληνικόν. Ἡ ἑλληνικὴ παιδεία δὲν ἤργησεν νὰ κάμῃ τὰ θαύματά της μεταξὺ τοῦ τραχέος καὶ πολεμικοῦ ἑκείνου λαοῦ. Ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς ἴστοριῶν ἐξεπήδησαν τότε μεταξὺ τῶν ρωμαίων πολιτῶν, οἱ ὄποιοι ἦδύναντο τώρα νὰ ἀναγινώσκουν τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων των. Οἱ δὲ ρόλοι τῶν παπύρων, οἱ ὄποιοι περιεῖχον τοὺς θησαυροὺς τοῦ πνεύματος, ἐπληθύνοντο. Οἱ δοῦλοι, οἱ ὄποιοι

Μέρος ρωμαϊκῆς βιβλιοθήκης.

ρους εἰς τὴν ἡλικίαν μετέφρασεν ἐπίσης τραγῳδίας τῶν μεγάλων ἑλλήνων τραγικῶν ποιητῶν, καθὼς καὶ κωμῳδίας, αἱ δόποιαι ἐπαίζοντο εἰς τὰ θέατρα.

ήξευρον γράμματα, ἀντέγραφον διάφορα ἔργα, τὰ ὅποῖα ἐπωλοῦντο εἰς τὴν ἀγοράν.

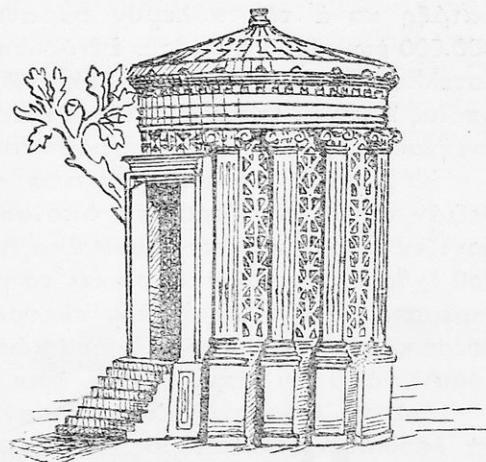
"Οπως καταλαμβάνομεν, δὲν ἦργησαν νὰ ἴδρυθοῦν καὶ βιβλιοθήκαι. "Οταν οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὴν Μακεδονίαν, ἔφερον εἰς τὴν Ρώμην ὄλοκληρον τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Μακεδόνος βασιλέως. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη βιβλιοθήκη τῆς Ρώμης.

Πλούσιοι ρωμαῖοι πολίται ἐπρομηθεύοντο πολλὰ ἔλληνικὰ καὶ λατινικὰ βιβλία. Ταῦτα εἶχον σχῆμα κυλίνδρου καὶ ἦσαν τακτοποιημένα εἰς καταλλήλους βιβλιοθήκας; αἱ ὅποιαι εἶχον πολλὰ μικρὰ τετράγωνα διαμερίσματα. Κάθε κύλινδρος ἔξειχεν ὄλιγον πρὸς τὰ ἔξω. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ἐσημειοῦτο ὁ τίτλος τοῦ ἔργου, ὡστε ὁ βιβλιοθηκάριος ἥδυνατο νὰ εὔρῃ ἀμέσως τὸν πάπυρον, τὸν ὅποιον ἔζήτει.

91. Ἡ δρησκεία τῶν Ρωμαίων.

Οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν πολὺ εὔσεβεῖς εἰς τοὺς θεούς των. Ἐκτὸς ἐκείνων, διὰ τοὺς ὅποίους επίστευον ὅτι προστατεύουν τὴν οἰκίαν, ἐλάτρευον καὶ ἄλλους θεούς. Ἐπίστευον, ὅτι οἱ θεοὶ αὐτοὶ ἐπροστάτευον ὅλην τὴν πόλιν· Ἠσαν δὲ οἱ Ἰδιοὶ μὲ τοὺς ἔλληνικοὺς θεούς.

Οἱ κυριώτεροι θεοὶ ἦσαν ὁ Ζεύς, ἡ σύζυγός του "Ἡρα καὶ ἡ θεὰ τῆς σοφίας" Ἀθηνᾶ. Οἱ θεοὶ οὗτοι ἐλατρεύοντο ἐπάνω εἰς τὸ Καπιτώλιον, εἰς ὠρισμένας ἑορτασίμους ἡμέρας, κατὰ τὰς ὅποιας ὅλοι οἱ πολίται μετέβαινον ἐκεῖ, διὰ νὰ προσφέουν πλουσίας θυσίας.

Ο ναὸς τῆς Ἐστίας.

"Ἐξω δῆμως ἀπὸ τὴν πόλιν, εἰς μίαν ἀνοικτὴν πεδιάδα, ἡ ὅποια ἐλέγετο πεδίον τοῦ Ἀρεως, ὑπῆρχε ναὸς ἀφιε-

ρωμένος είς τὸν θεὸν τοῦ πολέμου, τὸν "Αρην. Οἱ Ρωμαῖοι ἥθελον κάθε πρᾶγμα, τὸ δόπιον εἶχε σχέσιν μὲ τὸν πόλεμον, νὰ μὴ εὑρίσκεται πλησίον εἰς τὰ τείχη τῆς πόλεως ἢ μέσα εἰς αὐτήν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ναὸς τοῦ "Αρεως εὑρίσκετο μακρὰν ἀπὸ τὴν πόλιν, εἰς τὴν δόπιαν ἐβασίλευεν ἡ εἰρηνικὴ ζωὴ καὶ ἡ πρόδοιος. Οἱ Ρωμαῖοι ἐπήγαινον ἐκεῖ διὰ νὰ τιμήσουν τὸν πολεμικὸν αὐτὸν θεόν.

Πλησίον τῆς ἀγορᾶς ὁ διαβάτης ἔβλεπε μικρὸν κυκλοτερῆ ναόν, ἀφιερωμένον εἰς τὴν θεὰν Ἐστίαν. Ἐκεῖ αἱ ιέρειαι, αἱ "Εστιάδες, ἐπρόσεχον νὰ μένῃ ὅσβεστον τὸ ιερὸν πῦρ, τὸ δόπιον ἐφυλάσσετο μέσα εἰς τὸν ναόν. Τὸ ιερὸν αὐτὸν πῦρ ἐσυμβόλιζε τὴν εὐτυχίαν τῆς πόλεως. "Οταν ἀπὸ μίαν οἰκίαν λείψῃ τὸ πῦρ, τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας ὑποφέρουν. Κατὰ τὸν ίδιον τρόπον καὶ ὅλη ἡ πόλις δυστυχεῖ, ὅταν σβεσθῇ τὸ ιερὸν πῦρ.

92. Ὁ ρωμαῖος στρατιώτης. Ἡ ρωμαϊκὴ λεγεών.

"Υπῆρξεν ἐποχή, κατὰ τὴν δόπιαν ἡ Ρώμη ἦδύνατο νὰ παρατάξῃ κατὰ τὸν πόλεμον στρατιώτας περισσοτέρους ἀπὸ 300.000 ρωμαίους πολίτας, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν στρατόν, τὸν δόπιον ἔστελλον αἱ σύμμαχοι πόλεις τῶν Ρωμαίων. Ὁ κόσμος, ὁ δόπιος κατώκει γύρω εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, δὲν εἶχε γνωρίσει ἔως τότε τόσον ἴσχυρὸν στρατόν, ὡς ὁ ρωμαϊκός.

"Ο ρωμαῖος στρατιώτης κατὰ τὴν μάχην ἐκράτει μὲ τὴν δεξιάν του χεῖρα δόρυ, τὸ δόπιον μετεχειρίζετο μόνον ὅταν ἥρχιζεν ἡ μάχη. "Οταν ὅμως ἔκαμνεν ἔφοδον εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἔχθροῦ, τότε ἐχρησιμοποιεῖ τὸ βαρύ του ξίφος, τὸ δόπιον ἐκρέματο εἰς τὴν δεξιάν του πλευράν. Διὰ νὰ προστατεύεται, ἐφερε κράνος, δερμάτινον φόρεμα ὡσὰν φουστανέλαν, τὸ δόπιον ἐφθανεν ἀπὸ τὴν ὁσφὺν μέχρι των γονάτων, καὶ τὴν ἀσπίδα.

Διὰ νὰ διοικήται εύκολώτερον ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς καὶ νὰ ἐφοδιάζεται καλύτερον μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια, ἥτο διηγημένος εἰς ὡρισμένα τμῆματα, τὰς λεγεῶνας. Ἐκάστη λεγεών περιελάμβανε 4.500 ἄνδρας, ἐκ τῶν δόπιων 300 ἥσαν ἵππεῖς καὶ 1.200 ἐλαφρῶς ὠπλισμένοι.

Κατὰ τὴν μάχην οἱ βαρέως ὠπλισμένοι στρατιώται ἥσαν

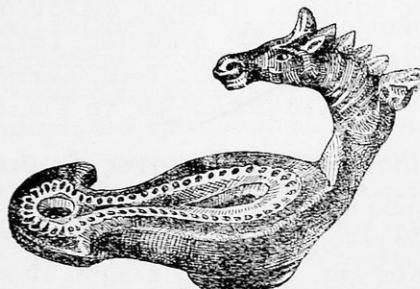
παρατεταγμένοι εἰς τρεῖς γραμμάς. Κάθε γραμμὴ ἥτο διηρημένη εἰς μικρότερα τμήματα, ἀπὸ 120 ἄνδρας.

Ἡ πρώτη γραμμὴ, ἡ τὸ μέτωπον, ἀπετελεῖτο ἀπὸ νέους καὶ ρωμαλέους στρατιώτας, ἐνῷ οἱ μεγαλύτεροι εἰς τὴν ἡλικίαν κατελάμβανον τὰς δύο ὅπισθίας γραμμάς. Ἐὰν ἐνὸς τμήματος εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν ἐφονεύοντο οἱ στρατιώται καὶ ἐσχηματίζετο κενόν, τότε οἱ στρατιώται, οἱ ὅποιοι εὑρίσκοντο εἰς τὴν ὅπισθίαν γραμμὴν, ἔτρεχον καὶ συνεπλήρων τὸ χάσμα. Αὐτὸς ἥτο ὁ λόγος, διὰ τὸν ὅποιον ἡ κάθε παράταξις ἥτο διηρημένη εἰς τμήματα μικρότερα. Εἰς αὐτὴν τὴν παράταξιν οἱ Ρωμαῖοι ὤφειλον τὰς ἐπιτυχίας τῶν. Κατὰ τοὺς Καρχηδονιακούς πολέμους, οἱ Ρωμαῖοι ἔκαμον καὶ ἄλλας τροποποιήσεις εἰς τὴν πολεμικήν τῶν παράταξιν, ἡ ὅποια τοιουτότροπως κατέστη τετραχος ἀδιαπέραστον.

Κανεὶς ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους στρατιώτας δὲν εἶχε τὴν πειθαρχίαν, τὴν ὅποιαν εἶχεν ὁ ρωμαῖος στρατιώτης. Διηγοῦνται, δτὶ πατήρ στρατηγὸς διέταξε νὰ φονευθῇ ὁ υἱός του ἐνώπιον τῶν ἄλλων στρατιωτῶν, διότι παρέβη διαταγὴν καὶ ἐπολέμησε μόνος ἐναντίον ἔχθροῦ, τὸν ὅποιον ἐφόνευσεν.

Τοιαύτη ἥτο ἡ ἀνατροφή, τὴν ὅποιαν ἐλάμβανεν ὁ Ρωμαῖος ὡς πολίτης καὶ ὡς στρατιώτης. Ἐὰν ἡμπορούσαμεν νὰ ἐρωτήσωμεν ἔνα ρωμαῖον πολίτην, ποῖοι εἶναι οἱ ἀνώτεροι σκοποί, τοὺς ὅποιους ἔχει νὰ ἐκπληρώσῃ εἰς τὴν ζωὴν του, θὰ μᾶς ὠμίλει μὲντὰ ἴδια λόγια, τὰ ὅποια ἀναγιγνώσκομεν ἐπάνω εἰς ἐν μνημεῖον κάποιου ἀγνώστου παλικαριοῦ τῆς Ρώμης:

« Ἡγάπησα τοὺς φίλους μου, ἐτίθησα τὴν πίστιν μου καὶ ἔξελεσα πιστῶς τὰ καθήκοντά μου. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Η ΡΩΜΗ ΣΥΝΤΑΡΑΣΣΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΜΦΥΛΙΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ. ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

93. Η Ρώμη κατά τὸν 2ον π. Χ. αἰῶνα.

Οἱ Ρωμαῖοι, ὅστερον ἀπὸ τοὺς νικηφόρους πολέμους, τοὺς δόποίους ἔκαμαν, ἔγιναν κύριοι κράτους μεγάλου. Τοῦτο περιελάμβανε τὰς νήσους Σικελίαν, Σαρδηνίαν καὶ Κορσικήν, καθὼς καὶ ἄλλας χώρας, ὅπως τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Ἀφρικήν, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Αἱ χῶραι αὗται ἦσαν τμῆματα τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἐλέγοντο ἐπαρχία. Αλλὰ καὶ ὅλα κράτη γύρω ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, ὅσα διετηροῦντο ἀκόμη τότε, ἦσαν καὶ αὐτὰ ὑποτελῆ εἰς τὸ ἴσχυρὸν κράτος τῶν Ρωμαίων. Τοιουτοτρόπως ἡ Ρώμη ἔγινε τότε ἴσχυρὰ καὶ ἔνδοξος πρωτεύουσα ὅλων ἐκείνων τῶν μερῶν, εἰς τὰ δόποια ἔφθανεν ἡ κυριαρχία τοῦ τεραστίου κράτους τῶν Ρωμαίων.

Ἡ ρωμαϊκὴ σύγκλητος ἀπεφάσιζε διὰ τὴν τύχην τῶν λαῶν, οἱ δόποιοι κατώκουν ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὥκεανοῦ μέχρι τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου. Ρωμαῖοι δὲ διοικηταὶ ἐκυβέρνων ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς τὰς ἐπαρχίας των. Οἱ πρέσβεις, τοὺς δόποίους ἔστελλεν ἡ Ρώμη, ἔγίνοντο παντοῦ δεκτοὶ μὲν μεγάλας τιμάς. Ἐκεῖνος δέ, ὁ δόποιος ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ ρωμαίου πολίτου, εἶχε περισσότερα δικαιώματα ἀπὸ τοὺς πολίτας τῶν λαῶν τῶν ὑποτεταγμένων εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος.

94. Πλούσιοι καὶ πένητες Ρωμαῖοι.

Αἱ μεγάλαι δῆμοις κατακτήσεις τῶν Ρωμαίων ἤλλαξαν πολὺ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τῆς Ρώμης. Πολλοὶ ἀνθρώποι ἔγιναν πλούσιοι ἀπὸ τὰ λάφυρα, τὰ δόποια ἐκέρδιζον κατὰ τοὺς πολέ-

μους, καὶ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναπτυχθῆ σπουδαίως εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ρωμαῖοι στρατηγοὶ καὶ διοικηταὶ ἐπλούτησαν ἐπίσης πολὺ εἰς ρωμαϊκάς ἐπαρχίας, ὅπου ἦσαν διωρισμένοι. "Αλλοι πάλιν πλούσιοι Ρωμαῖοι εἰσέπραττον μεγάλους φόρους ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας. Ἐδεικνύοντο δὲ πολὺ σκληροὶ εἰς τοὺς ὑπηκόους, ὅταν δὲν ἐπλήρωνον τὸν ὥρισμένον δι' αὐτοὺς φόρον.

Οἱ πλούσιοι ὅμως αὐτοὶ Ρωμαῖοι δὲν ἔχρησιμοποίουν τὸν πλοῦτον τῶν διὰ τὸ καλὸν τῆς πόλεως καὶ τὴν εὔτυχίαν δλῶν τῶν πολιτῶν, ὅπως ἔγίνετο εἰς παλαιοτέρους χρόνους εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἐνῷ ἄλλοτε οἱ ρωμαῖοι εύγενεῖς ἦσαν, ὅπως ἐμάθομεν, δλιγαρκεῖς καὶ ἔζων μὲν μεγάλην ἀπλότητα, τότε δὲ πολὺς πλοῦτος εἶχε κάμει αὐτοὺς πολὺ ἐγωιστὰς καὶ πλεονέκτας. Ἐπρόσεχον μόνον τὸ ἰδικόν των δὲ καθεὶς συμφέρον. Μὲ τὰ χρήματά των ἤγόραζον τὰ κτήματα τῶν πτωχῶν γεωργῶν τῆς Ἰταλίας, οἱ δὲ ποῖοι εἶχαν πολλὰ χρέη, ἐπειδὴ ὑπηρέτουν ὡς στρατιῶται εἰς τοὺς πολέμους ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Εἰς τὰς τεραστίας ἐκτάσεις τῶν κτημάτων των, ἀντὶ νὰ καλλιεργοῦν τὸν σῖτον, ἔβοσκον πολυάριθμα πρόβατα. Εἶχον δὲ ἰδικούς τῶν δούλους, οἱ δὲ ποῖοι ἐπέβλεπον αὐτά.

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς πλουσίους αὐτοὺς ἀφιναν τὰ κτήματά των, διὰ νὰ τὰ ἐπιβλέπουν οἱ ἐπιστάται τῶν, αὐτοὶ δὲ ἐπήγαινον εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἔζων μὲν μεγάλην πολυτέλειαν, πλησίον εἰς τοὺς συγκλητικούς, τοὺς τραπεζίτας καὶ τοὺς ἄλλους πλουσίους ἐπιχειρηματίας.

"Ολοι αὐτοὶ ἀπετέλουν τὴν σπουδαιοτέραν τάξιν τῶν ρωμαίων πολιτῶν. Κατώκουν εἰς τὸν Παλατῖνον λόφον, εἰς πολυτελεστάτας οἰκίας, αἱ δὲ ποῖαι ἦσαν στολισμέναι μὲν μαρμαρίνους κίονας, μωσαϊκὰ εἰς τὸ πάτωμα, ὥραίας κρήνας καὶ ἀγάλματα. Ἐφόρουν πολύτιμα φορέματα καὶ κοσμήματα καὶ ἔξωδευον πολλὰ χρήματα διὰ τὰ ἀρώματα, τὰ δεῖπνα καὶ τὰς ψυχαγωγίας τῶν. "Οταν δὲ περιεπάτουν εἰς τοὺς δρόμους, ἤκολουθοῦντο ἀπὸ πολλοὺς ἀνθρώπους πτωχούς, οἱ δὲ ποῖοι μὲν τὰς κολακείας τῶν προσεπάθουν νὰ ἐπιτύχουν κάτι ἀπὸ αὐτούς.

'Εκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν πλουσίων αὐτῶν ρωμαίων πολιτῶν, ὑπῆρχε καὶ μία ἄλλη τάξις πολιτῶν εἰς τὴν Ρώμην.

Οὗτοι ἡσαν στρατιῶται Ρωμαῖοι, οἵ δόποῖοι ὅστερον ἀπὸ τοὺς νικηφόρους καὶ σκληροὺς πολέμους ἐπέστρεφον εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἤλπιζον, ὅτι θὰ εὕρισκον ἡσυχίαν καὶ καλὴν ζωήν. Ἐπίσης χωρικοί, οἵ δόποῖοι ἐπώλουν τὰ πράγματα τῶν εἰς τοὺς πλουσίους γείτονάς των διὰ τὰ πολλά τῶν χρέη, ἐπήγαινον καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς πόλεις καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ρώμην, διὰ νὰ εὔρουν ἔκεῖ ἐργασίαν ὡς ἐργάται. Οἱ πλούσιοι κτηματίαι, ὅπως ἔμαθομεν, ἐχρησιμοποίουν εἰς τὰς ἐργασίας τῶν δούλους, καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν ὑπῆρχεν ἐργασία διὰ τοὺς χωρικοὺς αὐτοὺς ρωμαίους πολίτας.

Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἀπετέλουν τὴν τάξιν τῶν πτωχῶν πολιτῶν τῆς Ρώμης, πολλὰς δὲ φοράς ἔμενον χωρίς ἐργασίαν. Περιεφέροντο εἰς τὰς δόδους καὶ ἔζων μέσα εἰς ἀνθυγειενὰ ξύλινα παραπήγματα. Μὲν μεγάλην τῶν λύπην ἔβλεπον τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα τῶν νὰ φοροῦν πολὺ πτωχικὰ φορέματα καὶ νὰ τρέφωνται κακῶς.

Τὴν δυσαρέσκειάν των αὐτὴν ηὔξανον οἱ λόγοι τῶν ρητόρων, οἵ δόποῖοι ὡμίλουν διὰ τὰς ἀσωτίας τῶν πλουσίων εἰς τὸ πλῆθος, τὸ δόποῖον συνηθροίζετο γύρω τῶν εἰς τὴν ἀγοράν.

95. Οἱ δοῦλοι.

Εἰς τὴν Ρώμην ὑπῆρχον ἐπίσης τότε πολλοὶ δοῦλοι. Οὗτοι κατήγοντο ἀπὸ τὴν Ἀφρικήν, τὴν Συρίαν, ἀπὸ τὰς χώρας πρὸς βορρᾶν καὶ ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἡσαν αἰχμάλωτοι τῶν πολέμων, ἄλλοι δὲ εἶχον ἀγορασθῆ ἀπὸ πλουσίους Ρωμαίους εἰς ἀγοράς, ὅπου ἐπώλουν τότε δούλους. Κάθε οἰκογένεια πλουσίου Ρωμαίου εἶχε πολλοὺς δούλους, οἵ δόποῖοι ἔκαμψαν διαφόρους ἐργασίας. Ἡσαν δηλαδὴ θυρωροί, μάγειροι, ἀρτοποιοί, ὑπηρέται εἰς τὰ δωμάτια καὶ τὰ λουτρά. Ἄλλοι ὑπηρέτουν κατὰ τὴν ὄραν τοῦ φαγητοῦ καὶ ἄλλοι συνάδευον τοὺς κυρίους τῶν, δταν ἐξήρχοντο ἀπὸ τὴν οἰκίαν. Ὑπῆρχον ἐπίσης ὑπηρέτριαι, αἱ δόποῖαι ἔκλωθον ἢ ἔρραπτον. Ἄλλοι πάλιν ἀπὸ τοὺς δούλους ἐχρησιμοποιοῦντο δι' ἀνωτέρας ἐργασίας· δηλαδὴ εἰργάζοντο ὡς καταστιχογράφοι, ὡς βιβλιοθηκάριοι καὶ ὡς γραφεῖς. Ἐκτὸς δημως αὐτῶν ὑπῆρχον καὶ οἱ πολυάριθμοι ἔκεινοι δοῦλοι, οἵ δόποῖοι ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς

έργαται εἰς τὰ ἔργοστάσια ἢ ὡς γεωργοὶ εἰς τὰ κτήματα τῶν πλουσίων ἢ ὡς ποιμένες τῶν προβάτων των. Ὁ κύριος ἥδυνατο νὰ πωλήσῃ τὸν δούλον του ἢ, ὅταν ἔκαμνε σφάλμα, νὰ τὸν κτυπήσῃ καὶ νὰ τὸν βασανίσῃ. Ἡδύνατο ὅμως νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν του. Ἐκεῖνος ἀπὸ τοὺς δούλους, ὁ δποῖος ἀπέκτα κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν ἐλευθερίαν του, ώνομάζετο ἀπελεύθερος. Πολλοὶ ἀπελεύθεροι πολιται ὑπῆρχον εἰς τὴν Ρώμην.

96. Ὁ Πόρκιος Κάτων.

Μεταξὺ τῶν ρωμαίων πλουσίων, περὶ τῶν ὁποίων ὅμιλήσαμεν, ὑπῆρχον καὶ μερικοὶ σώφρονες ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι μὲ λύπην των ἔβλεπον τὴν μεγάλην αὐτὴν ἀνισότητα τῶν πολιτῶν. Ἀντελαμβάνοντο, ὅτι ὁ ὑπερβολικὸς πλοῦτος τῶν πλουσίων καὶ ἡ δυστυχία τῶν πτωχῶν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχουν καλὰς συνεπείας διὰ τὴν πατρίδα. Ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ δλους αὐτοὺς τοὺς σώφρονας ἄνδρας ὑπῆρξεν ὁ πλούσιος Ρωμαῖος **Πόρκιος Κάτων**. Οὗτος κατήγετο ἀπὸ πολὺ πλουσίαν καὶ εὐγενῆ οἰκογένειαν, ὑπῆρξε δὲ σπουδαῖος στρατιωτικὸς καὶ ρήτωρ. Ἐμίσει πολὺ τὴν Καρχηδόνα καὶ εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐπανελάμβανε πάντοτε εἰς τοὺς λόγους του, ὅτι « ἡ Καρχηδὼν πρέπει νὰ καταστραφῇ ». Σκοπὸν τῆς ζωῆς του ἔταξε νὰ ἐπαναφέρῃ τὰ ἀρχαῖα καὶ ἀπλᾶ ἥθη, μὲ τὰ ὁποῖα ἔζησαν οἱ παλαιότεροι Ρωμαῖοι καὶ δι’ αὐτὸν εἶχον μεγαλουργήσει. Ἡτο φοβερὸς ἔχθρὸς τοῦ πλούτου καὶ ἐπολέμει κάθε τάσιν δι’ ύλικὴν ἀπόλαυσιν καὶ διασκέδασιν. Ἕγαπα πολὺ τὴν γεωργίαν καὶ ἐπρόσεχε πολὺ τὴν ρωμαϊκὴν νεολαίαν. Ἡθελεν οἱ νέοι νὰ λαμβάνουν μόρφωσιν καθαρῶς ρωμαϊκήν, διότι ἐνόμιζεν, ὅτι ἡ ἐλληνικὴ μόρφωσις ἔβλαπτε τὰ ρωμαϊκὰ ἥθη. Ἔνεδύετο μὲ πολλὴν ἀπλότητα καὶ εἰργάζετο διδοῖς μαζὶ μὲ τοὺς ἐργάτας εἰς τὰ κτήματά του. Ἐδίδασκε μόνος τὰ τέκνα του καὶ δὲν ἐλάμβανεν, δπως ἄλλοι πλούσιοι Ρωμαῖοι, διδασκάλους δούλους “Ελληνας δι’ αὐτά. Εἰς τὴν σύγκλητον ὅμιλει ἐναντίον τῶν ἀσωτιῶν τῶν πλουσίων καὶ ἐναντίον τῆς κακῆς των ζωῆς. Δυστυχῶς ὅμως δλίγοι ἐπρόσεχον εἰς τοὺς λόγους τοῦ Κάτωνος. “Ολοὶ ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς ὀπισθοδρομικόν.

97. Οι Γράκχοι και ἡ Κορνηλία.

Περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους σώφρονας πολίτας δύο ἀδελφοὶ ἀντελήφθησαν τὸν κίνδυνον, τὸν ὅποῖον διέτρεχεν ἡ Ρώμη ἀπὸ τὴν ἀθλίαν κατάστασιν, εἰς τὴν ὅποιαν εὔρισκοντο οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ ἄλλοι πτωχοὶ πολίται. Οὗτοι ἦσαν δὲ Τιβέριος καὶ ὁ Γάιος Γράκχος.

Οἱ δύο αὐτοὶ ἀδελφοὶ εἶχον μητέρα τὴν Κορνηλίαν, τὴν θυγατέρα τοῦ Σκιπίωνος ἑκείνου, δὲ ὅποῖος ἐνίκησε τὸν Ἀννίβαν. Εἰς τὴν μητέρα τῶν ὥφειλον τὴν ἀρίστην ἀνατροφήν, χάρις εἰς τὴν ὅποιαν ἀνεδείχθησαν εἰς τὴν πολιτείαν μεγάλοι ἄνδρες.

Ἡ Κορνηλία ἐδίδαξε τοὺς δύο υἱούς της τὰ καλύτερα πράγματα ἀπὸ τὴν παλαιὰν καὶ αὐστηρὰν ἑκείνην ἀνατροφὴν τῶν Ρωμαίων. Ἐπίσης ἔγνωρισεν εἰς αὐτοὺς δὲ, τι ὠφέλιμον ὑπῆρχεν εἰς τὸν νέον πολιτισμόν, δὲ ὅποῖος εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἴδια ἦτο γυνὴ μὲ εὐγενῆ ψυχὴν καὶ πατριωτικὰς ἰδέας. Τὰς ὠραίας της δὲ ἰδέας ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς υἱούς της, καὶ συνήθισεν αὐτοὺς νὰ εἰναι εὐγενεῖς ἀνθρωποι καὶ νὰ ἀγαποῦν τὴν πατρίδα τῶν περισσότερον ἀπὸ τὴν ζωὴν των. Τόση ἦτο ἡ ἀφοσίωσις τῆς μητρὸς Κορνηλίας εἰς τὰ τέκνα της, ὥστε μίαν φοράν, δταν μία φίλη της ρωμαία πλουσία τὴν παρεκάλεσε νὰ δείξῃ εἰς αὐτὴν τὰ κοσμήματά της, ἡ Κορνηλία ἐκάλεσε τοὺς δύο υἱούς της καὶ εἶπεν εἰς τὴν φίλην της: »Ιδοὺ οἱ πολύτιμοι ψησαυροί μου.»

98. Ὁ Τιβέριος Γράκχος.

Οἱ μεγαλύτερος εἰς τὴν ἡλικίαν, δὲ Τιβέριος, πρῶτος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς χώρας. Εἰς τὴν νεανικήν του ἡλικίαν ἦτο πολὺ ἥσυχος καὶ διστακτικός. Ἡγάπα πολὺ τὰ γράμματα καὶ ἐφαίνετο, δτι θὰ γίνη μᾶλλον ἀνθρωπος τῆς ἐπιστῆμης καὶ τῆς σοφίας. »Οταν ὅμως ἥνδρωθη, δὲ ἥσυχος ἐκεῖνος νεανίας μετεβλήθη εἰς ἀνδρα δραστήριον καὶ ἀποφασιστικόν. Μεγάλην θλῖψιν ἥσθανετο ἡ πατριωτικὴ ψυχὴ του, δταν ἔβλεπε τοὺς συμπατριώτας του νὰ δυστυχοῦν καὶ τὴν γεωργίαν τῆς πατρίδος του νὰ φθίνῃ ὀλίγον κατ’ ὀλίγον. Ἡγανάκτει δὲ πολύ, δταν ἔβλεπε νὰ ἐργάζωνται εἰς τὰς ἐκτε-

ταμένας γαίας τῶν ρωμαίων πλουσίων διοῦλοι καὶ ὅχι ρωμαῖοι γεωργοί, εἰς τοὺς δόποιους πραγματικῶς ἀνήκεν ἡ γῆ. "Ολα αὐτὰ ἔκαμαν τὸν διστακτικὸν Τιβέριον νὰ ἀναμειχθῇ εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα, διὰ νὰ ύποστηρίξῃ τοὺς δυστυχοῦντας γεωργοὺς συμπατριώτας του.

Μὲ μεγάλην εὐγλωττίαν ὠμίλει εἰς τὸν λαὸν καὶ ἔλεγε : «Τὰ ἄγρια θηρία τῆς Ἰταλικῆς πατρίδος ἔχουν τὰς φωλεάς των, ὃπου μὲ ἥσυχίαν ἀναπαύονται. Οἱ ἀνδρες ὅμως, οἱ δόποιοι διακινδυνεύουν τὴν ζωήν των εἰς τὴν μάχην χάριν τῆς Ἰταλίας, δὲν ἔχουν τίποτε μέσα εἰς αὐτὴν ἰδικόν των, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ τὸ φῶς τοῦ ἥλιου. Χωρὶς κατοικίας καὶ χωρὶς ἰδιαιτέραν πατρίδα περιπλανῶνται μὲ τὰς συζύγους καὶ τὰ τέκνα των ἀπὸ τὸν ἔνα τόπον εἰς τὸν ἄλλον.»

'Ο Τιβέριος μὲ τὴν ύποστηρίξιν τοῦ λαοῦ ἐξελέγη δῆμαρχος καὶ κατώρθωσε, πάρα τὸν σφοδρὸν πόλεμον τῶν εὐγενῶν, νὰ ψηφισθῇ νόμος, δ ὁποῖος ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς 133 π.Χ. ρωμαίους πολίτας νὰ ἔχουν περισσότερον ἀπὸ 1.000 στρέμματα γῆς. 'Εκεῖνος, δ ὁποῖος εἶχε περισσότερα, ἔπρεπε τὸ ἐπὶ πλέον νὰ τὸ ἀφήσῃ, διὰ νὰ μοιρασθῇ μεταξὺ τῶν πτωχῶν πολιτῶν. Μὲ τὸν νόμον αὐτὸν πολλαὶ χιλιάδες στρέμματα γῆς ἐδόθησαν εἰς τοὺς ἀπόρους πολίτας, οἱ δόποιοι ἔφυγον τότε ἀπὸ τὰς πόλεις καὶ ἴδρυσαν εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν νέα χωρία, δπου εἰργάζοντο εἰς τὰ κτήματά των.

"Οταν τὸ ἔπόμενον ἔτος ὁ λαὸς συνῆλθε, διὰ νὰ ἐκλέξῃ καὶ πάλιν τὸν Τιβέριον δῆμαρχον, μία ὅμας ἀπὸ συγκλητικούς, οἱ δόποιοι ἥσαν ὀπλισμένοι μὲ ρόπαλα, εἰσώρυμησεν αἰφνιδίως εἰς τὸ συγκεντρωμένον πλῆθος καὶ ἔγινε συμπλοκή. 'Αποτέλεσμα αὐτῆς ἦτο νὰ φονευθῇ δ Τιβέριος. Τὸ πρῶτον ἀδελφικὸν αἷμα εἶχε πλέον χυθῆ κατὰ τὴν πρώτην ἐκείνην σύγκρουσιν.

99. Ὁ Γάιος Γράκχος.

Δέκα ἔτη ὅστερον ἀπὸ τὸν φόνον τοῦ Τιβερίου, δ ἀγῶν διὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ νόμου, τὸν δόποιον ἔθεσεν δ Τιβέριος, ἐπανελήφθη μὲ μεγάλην δραστηριότητα ὑπὸ τοῦ 123 π.Χ. ἀδελφοῦ του Γαΐου, δ ὁποῖος, δπως καὶ δ ἀδελφός του, ἦτο ἀνὴρ μὲ μεγάλον ἐνθουσιασμὸν καὶ ἡγάπα πολὺ τὴν

πατρίδα του. Εἶχε μεγάλην ίκανότητα καὶ ἦτο πολὺ ἐπιτήδειος εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα.

“Οταν ἔγινε δῆμαρχος, προσεπάθησε νὰ κάμῃ περισσότερα ἀπὸ δσα ἔκαμεν ὁ ἀδελφός του διὰ τὸ καλὸν τῶν γεωργῶν καὶ τοῦ πτωχοῦ λαοῦ. Δηλαδὴ εἰς τὰς ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας ἥθελησε νὰ στείλῃ ρωμαίους πολίτας, οἱ δποῖοι δὲν εἶχον ἐργασίαν, καὶ νὰ ἀνακουφίσῃ τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν ἀνεργίαν. Ἐπίσης ἥθελησε νὰ ἔξασφαλίσῃ τὸν λαόν μὲν ἔνα νόμον, συμφώνως πρὸς τὸν δποῖον μεγάλαι ποσότητες σίτου θὰ ἡγοράζοντο ἀπὸ τὴν Σικελίαν, τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Ὁ σῖτος οὗτος θὰ ἐπωλεῖτο εἰς εὐθηνὴν τιμὴν μεταξὺ τῶν πτωχῶν πολιτῶν. Τὸ σπουδαιότερον δμως, τὸ δποῖον ἐπεχείρησε νὰ κάμῃ καὶ τὸ δποῖον δεικνύει τὸ θάρρος τοῦ Γαῖου, ἦτο δτι ἥθελησε νὰ καταρρίψῃ τὴν δύναμιν τῆς συγκλήτου.

Ἐπὶ ἐν διάστημα ὁ Γάιος εἶχε τόσην δύναμιν, ὡστε ἐνομίζετο ὡς ἡγεμὼν εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ ἔχθροί του δμως κατώρθωσαν νὰ τὸν διαβάλουν καὶ ἐπέτυχον νὰ μὴ ἐκλεγῆ δῆμαρχος. “Υστερὸν ἀπὸ δλίγον χρόνον ἔγινε συμπλοκὴ μεταξὺ τῶν 121 π. Χ. δύο κομμάτων. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν αὐτὴν ἐφονεύθη ὁ Γάιος μαζὶ μὲν ἀλλούς πολλούς φίλους του.

Μὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ οἱ νόμοι τῶν Γράκχων ἐπαυσαν νὰ ἔχουν δύναμιν. Ἡ τάξις τῶν πτωχῶν ἔμεινε πλέον ἀπροστάτευτος.

Οἱ Γράκχοι μετὰ τὸν θάνατόν των ἐτιμήθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς μάρτυρες. Ὁ Πλούταρχος μᾶς λέγει, δτι οἱ ἀνδριάντες των ἐστήθησαν εἰς δημόσιον μέρος καὶ ὁ τόπος, δπου ἐπεσαν, ἐκηρύχθη ἱερός. Ἐκεῖ τὸ πλήθος προσέφερε τοὺς πρώτους καρποὺς τῆς κάθε ἐποχῆς καὶ ἔκαμνε θυσίας, δπως καὶ εἰς τοὺς ναούς. Ἡ δὲ μήτηρ των Κορνηλία, ἡ δποία ἔζησεν ἀρκετὰ ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τῶν υῶν της, λέγουν, δτι διηγεῖτο τὰς πράξεις αὐτῶν, δπως τὰ κατορθώματα τῶν ἀρχαίων ἡρώων, χωρὶς νὰ κλαίῃ.

Ἡ κυβέρνησις τῶν Γράκχων ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν Ἰστορίαν τῆς Ρώμης, διότι, μὲ τὴν πολιτικήν των ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, ἔγιναν αῖτοι νὰ ἀρχίσῃ ἐπαναστατικὴ κίνησις τοῦ λαοῦ πρὸς ἀπόκτησιν τῶν δικαιωμάτων του. Ἡ κίνησις

αὕτη δὲν ἐτελείωσε, παρὰ μόνον ὅταν ἡ ρωμαϊκὴ δημοκρατία περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας ἐνὸς ἀνδρὸς μὲ στρατιωτικὴν δύναμιν.

100. Οἱ ἐσωτερικοὶ κίνδυνοι τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γαῖου Γράκχου διάφοροι ἄνδρες, διὰ νὰ ἔχουν τὸν λαὸν μὲ τὸ μέρος τῶν, ὡργάνων διασκεδάσεις εἰς τὸ πεδίον τοῦ "Αρεως, ὅπου ἦτο δυνατὸν ὁ καθεὶς νὰ λαμβάνῃ μέρος ἐλευθέρως. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐθεράπευε τὴν κατάστασιν. Οἱ ὄνεργοι ἔξηκολούθουν νὰ μένουν χωρὶς ἐργασίαν. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχον καλυτέραν ἐνασχόλησιν, συνηθροίζοντο εἰς τὰς δόδοὺς καὶ τὰ καπηλεῖα, ὅπου ἔπινον, ἔπαιζον διάφορα παιγνίδια καὶ ἐφιλονίκουν. Οἱ νέοι ἐλάμβανον μαζὶ τῶν ὄμάδας ἀπὸ ὀκνηροὺς ἀνθρώπους, περιεφέροντο εἰς τὰς δόδοὺς καὶ ἐλήστευον ἢ ἐπετίθεντο ἐναντίον σεβαστῶν πολιτῶν. "Οταν αἱ ἀρχαὶ ἐπεχείρουν νὰ ψηφίσουν νόμον, ὁ ὄποιος νὰ περιορίζῃ τὴν ἀπρεπῆ συμπεριφοράν τῶν πρὸς τοὺς πολίτας, οὗτοι εἰσώρμων εἰς τὴν συνέλευσιν μαζὶ μὲ ὄμάδας ἀπὸ κακοποιούς καὶ ἐτρομοκράτουν τοὺς πολίτας. Τοιουτοτρόπως κανεὶς νόμος δὲν ἐψηφίζετο ἐναντίον τῶν.

"Ο. σεβασμὸς πρὸς τοὺς νόμους, ὁ ὄποιος ἦτο παλαιότερον τὸ σπουδαιότερον πρᾶγμα εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς Ρώμης, εἶχε τότε ἔξαφανισθῆ. Μία δὲ μόνη ἐλπὶς ὑπῆρχε διὰ τὴν διατήρησιν τῆς τάξεως εἰς τὴν κλυδωνιζομένην κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους Ρώμην. Αὕτη ἦτο ὁ στρατός της, ὁ ὄποιος ἐστρατοπέδευεν ἐκεῖ.

'Αλλ' ἡ ἀταξία καὶ ἡ δυσαρέσκεια δὲν ἐκυριάχει μόνον εἰς τὴν Ρώμην. Εἰς πολλὰς ἐπαρχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους οἱ ἀνθρώποι ἐπιέζοντο πολὺ ἀπὸ τοὺς ρωμαίους διοικητάς, οἱ ὄποιοι σκληρῶς ἐφορολόγουν αὐτούς. Εἰς τὴν θάλασσαν δὲν ὑπῆρχεν ἀσφάλεια, οἱ ἔμποροι δὲ καὶ οἱ ταξιδιώται ὑπέφερον πολὺ ἀπὸ τοὺς πειρατάς. Μέσα εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπίσης περιεπλανῶντο συμμορίαι ωπλισμένων ἀνθρώπων, οἱ ὄποιοι ἐλήστευον τοὺς γεωργούς καὶ ἐφόνευον δσους ἀνθίσταντο.

Τὰς συμμορίας αὐτὰς ἀπετέλουν κυρίως διούλοι, οἱ ὄποιοι,

ἐπειδὴ δὲν ἡδύναντο νὰ ὑποφέρουν τὴν σκληρότητα τῶν ἐπιστατῶν, ἔφευγον ἀπὸ τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν, ὅπου εἰργάζοντο, καὶ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς ληστρικὰς αὐτὰς συμμορίας.

101. Οἱ ἔξωτερικοὶ κίνδυνοι τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἐσωτερικοὺς κινδύνους, οἵ ὄποιοι ἐτάρασσον τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ κράτους, ἄλλοι φοβερώτεροι κίνδυνοι ἔχω ἀπὸ τὰ σύνορά του ἡπείλησαν αὐτό.

Εἰς τὴν Νουμιδίαν τῆς Ἀφρικῆς, τὸ σημερινὸν Ἀλγέριον, ὁ πρίγκηψ Ἰουγούρθας ἐφόνευσε τὸν ἐξάδελφόν του, τὸν ὄποιον ἐπροστάτευον οἱ Ρωμαῖοι, καὶ ἡθέλησε νὰ γίνῃ αὐτὸς βασιλεύς. Ἐναντίον τοῦ Ἰουγούρθα οἱ Ρωμαῖοι ἔκαμαν πόλεμον, ὁ ὄποιος διήρκεσεν ὀκτὼ περίπου ἔτη (112 - 105 π. Χ.).

Οἱ μεγαλύτεροι ὅμως ἀπὸ δόλους τοὺς κινδύνους, τοὺς ὄποιούς διέτρεξε τὸ κράτος, ἥτο νέος φοβερὸς ἔχθρὸς ἀπὸ τὰ βόρεια σύνορα αὐτοῦ. Ἡσαν οἱ Κίμβροι καὶ οἱ Τεύτονες, γερμανικοὶ λαοί, οἵ ὄποιοι, ἐνῷ ἀκόμη διήρκει ὁ πόλεμος ἐναντίον τοῦ Ἰουγούρθα, εἰσέβαλον εἰς τὴν ἐντὸς τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν, ἥ ὄποια ἥτο ρωμαϊκὴ ἀποικία.

Πέντε ρωμαϊκαὶ στρατιαὶ, αἱ ὄποιαι ἐστάλησαν ἐναντίον των, ἐνικήθησαν ἥ μία κατόπιν τῆς ἄλλης. Εἰς μίαν μάλιστα μάχην αἱ ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες ἔπαθον μεγάλην καταστροφήν, ἥ ὄποια μόνον μὲ τὴν φοβερὰν ἥταν εἰς τὰς Κάννας εἶναι δυνατὸν νὰ παραβληθῇ.

Οἱ κίνδυνος, ὁ ὄποιος ἡπείλει τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος, ἥτο μέγας. Ποῖος θὰ ἥτο ὁ ἄξιος στρατηγός, ὁ ὄποιος θὰ ἡδύνατο τότε νὰ σώσῃ αὐτό;

102. Ὁ Γάιος Μάριος.

Ἡ Ρώμη ὀφείλει τὴν σωτηρίαν τῆς κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην ἐποχὴν εἰς σπουδαῖον ἄνδρα, τὸν Γάιον Μάριον. Οὗτος ἥτο υἱὸς πτωχοῦ γεωργοῦ καὶ ὑπῆρξε γενναῖος στρατιώτης εἰς τοὺς πολέμους. Δὲν εἶχε μεγάλην μόρφωσιν, ἀλλ' ἥτο τίμιος καὶ κανεὶς δὲν κατώρθωσε νὰ δωριδοκήσῃ αὐτόν, ὅπως ἄλλοις. Εἶχε μεγάλην ἴκανότητα καὶ ἥτο πολὺ φιλόδοξος.

Ἀπὸ τὸν Πλούταρχον μανθάνομεν, ὅτι μίαν φοράν, ἐνῷ

ἥτο μικρὸς ἀκόμη, καθώς ἐκοιμᾶτο κάτω ἀπὸ ἐν δένδρον, ἔπεισεν ἐπάνω του φωλεὰ ἀετοῦ, ἡ δοπία περιεῖχεν ἐπτὰ νεοσσούς. Οἱ μάντεις τότε ἐπροφήτευσαν, ὅτι ἐπτὰ φοράς ὁ νέος θὰ ἐγίνετο ὑπατος. Πράγματι ὁ Μάριος, μὲ τὴν μεγάλην του στρατιωτικὴν ἴδιοφυΐαν, πολὺ ταχέως ἀνεδείχθη σπουδαῖος στρατηγὸς καὶ ἔξελέγη πολλὰς φοράς ὑπατος.

‘Ο Μάριος κατ’ ἀπαίτησιν τοῦ λαοῦ ἐστάλη ως στρατηγὸς τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, ὁ δοπίος ἐπολέμει τὸν Ἰουγούρθαν. Ἐνῷ δὲ ἄλλοι στρατηγοί, οἱ δοπίοι εἶχον σταλῆ προηγουμένως, διεφθείροντο ἀπὸ τὸν Ἰουγούρθαν μὲ χρήματα καὶ ὁ πόλεμος παρετείνετο ἐκεῖ ἐπὶ ἔτη, ὁ Μάριος, μόλις ἀνέλαβε τὴν στρατηγίαν, κατενίκησε τὸν Ἰουγούρθαν, 105 π. Χ. συνέλαβεν αὐτὸν αἰχμάλωτον καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην, δπου ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῆ θρίαμβον.

‘Ο Μάριος εἶχε διοργανώσει σῶμα μισθοφόρων στρατιῶν, οἱ δοπίοι ἥσαν ἄριστα ἐξησκημένοι εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην. Μὲ τὸν στρατὸν αὐτὸν ἐστάλη νὰ ἀποκρούσῃ τοὺς φοιβεροὺς ἔχθρούς, τοὺς Κίμβρους καὶ τοὺς Τεύτονας, οἱ δοπίοι ἡπείλουν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Ἰταλίαν. ‘Ο Μάριος μὲ τὸν ἡσκημένον του στρατὸν κατώρθωσε νὰ νικήσῃ εἰς δύο σπουδαῖας μάχας τὸν ἔχθρόν, εἰς τὴν μίαν (102 π. Χ.) τοὺς Τεύτονας καὶ εἰς τὴν ἄλλην (101 π. Χ.) τοὺς Κίμβρους.

Τὰ δύο αὐτὰ βαρβαρικὰ φῦλα, τὰ δοπίαι ἄλλοτε τόσον ἡπείλησαν τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος, κατεστράφησαν. Πολλοὶ αἰχμάλωτοι τοῦ πολέμου ἐπωλήθησαν ως δοῦλοι. Πολλαὶ δὲ γυναῖκες αὐτῶν, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν δουλείαν, ηύτοκτόνησαν. Ἀπὸ τότε ἐπέρασαν πεντακόσια ἔτη, κατὰ τὰ δοπίαι δὲν ἐπάτησαν τὴν Ἰταλίαν ἔχθροι ἐπιδρομεῖς. ‘Ο Μάριος λοιπὸν προσέφερε μεγάλην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν πατρίδα του, διηγημάτων ὀλίγοι στρατηγοὶ εἶχον προσφέρει.

103. Μάριος καὶ Λεύκιος Σύλλας.

‘Ο Μάριος, ὕστερον ἀπὸ τὰς ἐνδόξους του γίκας, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην μὲ πρωτοφανῆ θρίαμβον. Οἱ Ρωμαῖοι πολιτικαὶ ἔχαιρετησαν αὐτὸν ως δεύτερον Κάμιλλον. Μὲ τὰς λόγχας τῶν στρατιωτῶν του ἡδύνατο τότε ὁ Μάριος νὰ ἀνακηρύξῃ τὸν

έσυτόν του βασιλέα, ἀλλ' ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸ πολίτευμα τῆς χώρας του. Οἱ πολῖται ἀνεκήρυξαν αὐτὸν δι' ἐκτην τότε φορὰν ὑπατοῦ.

Ο Μάριος κατὰ τοὺς εἰρηνικοὺς χρόνους τῆς Ρώμης εἰσῆλθεν εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν καὶ ἔγινεν ἀρχηγὸς τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Ἀπέκτησεν ὅμως σπουδαῖον πολιτικὸν ἀντίπαλον, τὸν Λεύκιον Σύλλαν, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀρχηγὸς τῶν ἀριστοκρατικῶν.

Ο Σύλλας κατήγετο ἀπὸ παλαιὰν ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν, ἀλλ' ὅχι καὶ πλουσίαν. Εἶναι γνωστὸν δέ, ὅτι νέος ἦτο πολὺ πτωχὸς καὶ ἐκάθητο εἰς μίαν πολὺ πτωχὴν οἰκίαν, ἡ ὁποία δὲν ἦτο ἴδικὴ του. Εἶχε λάβει ὅμως μεγάλην μόρφωσιν. Ἡγάπα πολὺ τὰ ἔλληνικά γράμματα καὶ τὴν ἔλληνικὴν τέχνην, ἀνῆκε δὲ εἰς τοὺς ἐπικουρείους φιλοσόφους. Ἡτο τολμηρὸς καὶ ἀποφασιστικός, ἀλλὰ προσεκτικός καὶ πολὺ συνετός. Εἶχε μεγάλα πολιτικὰ προτερήματα καὶ ἔγνωριζε καλὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἡτο δηλαδὴ πολιτικὸς πολὺ ίκανός, δσον δὲν ἦτο ὁ Μάριος. Οἱ δύο αὐτοὶ ἀντίπαλοι ὡμοίαζον μόνον ὡς πρὸς τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν στρατηγικὴν τοῦ πολέμου. Μέσα ὅμως εἰς τὰς φλέβας τοῦ Σύλλα αἴτρεχεν αἷμα ἀγρίας σκληρότητος καὶ δεισιδαιμονίας. Ἡδύνατο χάριν ἀστείσμοι νὰ διατάξῃ τὸν θάνατον ἐνὸς ἀνθρώπου. Ἐχλεύαζε δὲ τοὺς παλαιοὺς θεοὺς τῆς Ρώμης καὶ ὡνόμαζε τὸν ἔσυτόν του φίλον καὶ εύνοούμενον τῆς Ἀφροδίτης. Εἶχε μεγάλην πίστιν εἰς τὴν τύχην του, ἡ ὁποία πραγματικῶς δὲν ἄφησεν αὐτὸν ποτέ.

Ο Σύλλας διεκρίθη κατὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Ἰουγούρθα, ὃτε ὑπηρέτησεν ὡς ταμίας τοῦ Μαρίου. Ἀνεδείχθη δὲ κατὰ τὸν πόλεμον αὐτόν, διότι κατώρθωσε τότε μὲ δολιότητα νὰ συλλάβῃ αἰχμάλωτον τὸν Ἰδιον τὸν Ἰουγούρθαν. Εἰς τὸν πόλεμον ἐπίσης κατὰ τῶν Κίμβρων δ Σύλλας ἔλαβε μέρος. Τότε ὁ Μάριος ἀντελήφθη τὴν στρατηγικὴν ἴδιοφυΐαν αὐτοῦ.

104. Ο συμμαχικός πόλεμος. Ο Σύλλας ὑπατος.

Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον ἀνέδειξε πολὺ τὸν Σύλλαν, ἦτο ὁ πόλεμος, ὁ ὁποῖος ἐξερράγη τότε εἰς τὴν Ἰταλίαν μεταξὺ τῶν συμμάχων λαῶν τῆς Ρώμης. Ο πόλεμος αὐτὸς ἔγινε, διότι

ἡ ρωμαϊκὴ σύγκλητος ἀπέφευγε νὰ δῶσῃ δικαιώματα ρωμαίου πολίτου εἰς τοὺς ἄλλους λαούς τῆς Ἰταλίας. Οὗτοι ἦσαν οἱ πολυπληθέστεροι καὶ οἱ γενναιότεροι στρατιῶται κατὰ τοὺς πολέμους. Ἀφοῦ δὲ ἐλάμβανον μέρος εἰς ὅλους τοὺς κινδύνους διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, διατί καὶ αὐτοὶ νὰ μὴ ἔχουν ἵσα δικαιώματα, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι; Ἐζήτησαν λοιπὸν ἴσοτητα ἀπέναντι τῶν νόμων καὶ δικαιώματα περιουσίας. Ἐπίσης ἐζήτησαν νὰ λαμβάνουν καὶ αὐτοὶ μέρος εἰς τὸ ἐμπόριον, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ρωμαῖοι πολῖται. Διὰ τὸ δικαιώματα τῆς ψήφου, νὰ ἔρχωνται δηλαδὴ εἰς τὴν Ρώμην καὶ νὰ ψηφίζουν, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι πολῖται, δὲν ἔνδιεφέροντο πολύ.

"Οταν εἶδον, δτι οὔτε τὸ δημοκρατικὸν κόμμα, οὔτε τὸ ἀριστοκρατικὸν ἥθελε νὰ κάμη τὴν παραχώρησιν αὐτὴν τῶν δικαιωμάτων, ἐπανεστάτησαν καὶ ἔξέλεξαν ἴδικήν των κυβέρνησιν. Ὁ σκοπός των ἦτο νὰ κάμουν νέον κράτος, τὸ ὅποιον νὰ περιλαμβάνῃ ὅλόκληρον τὴν Ἰταλίαν, καὶ νὰ καταστρέψουν τὴν Ρώμην. Ὡς νέαν των πρωτεύουσαν ἔξέλεξαν πόλιν εἰς τὸ κέντρον τῶν Ἀπεννίνων, τὴν ὅποιαν ὠνόμασαν Ἰταλικήν.

"Ο πόλεμος αὐτὸς ὑπῆρξε πολὺ σκληρός, διότι αἱ ρωμαῖαι καὶ λεγεῶνες ἔπρεπε νὰ πολεμήσουν ἐναντίον ρωμαλέων ὀρεινῶν λαῶν τῶν Ἀπεννίνων, οἱ ὅποιοι εἶχον μάθει ἄλλοτε νὰ πολεμοῦν μὲ ἀρχηγοὺς ὅπως ὁ Σκιπίων καὶ ὁ Μάριος. Ὁ πόλεμος ἐτελείωσεν, ἀφοῦ ἡ Ρώμη ὑπεσχέθη νὰ δῶσῃ ἵσα πολιτικὰ δικαιώματα εἰς ὅλους τοὺς ἐλευθέρους πολίτας τῆς Ἰταλίας.

Τοῦτο ἔχει πολὺ μεγάλην ἴστορικὴν σημασίαν, διότι ἡ Ρώμη ἤναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν παλαιάν της πολιτικήν, δηλαδὴ νὰ κάμνῃ, ὅπως ἐμάθομεν, ρωμαίους πολίτας τοὺς λαούς ἔκείνους, τοὺς ὅποιους κατέκτα.

Εἰς τὸν συμμαχικὸν ἕκεīνον πόλεμον πολλοὶ στρατηγοὶ ἔλαβον μέρος καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ Ἰδιος ὁ Μάριος. "Ολους ὑπερτέρησε τότε ὁ Σύλλας, ὁ ὅποιος μάλιστα ἐστεφανώθη ἀπὸ τὸν στρατόν του. Ἡ ἀμοιβή του ἐκ μέρους τῆς πολιτείας ἦτο νὰ ἐκλεγῇ ὅπατος (88 π. X.).

91 - 88 π. X.

105. Τὸ βασίλειον τοῦ Πόντου. Ὁ Μιθραδάτης.

Ἐνῷ ἀκόμη ἐξηκολούθει ὁ συμμαχικὸς πόλεμος εἰς τὴν Ἰταλίαν, νέον κράτος εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Εὔξείνου Πόντου ἀπέκτα μεγάλην δύναμιν καὶ ἡπείλει τὰς ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Βασιλεὺς τοῦ κράτους αὐτοῦ τοῦ Πόντου ἦτο τότε ὁ Μιθραδάτης, σπουδαῖος καὶ ἴκανὸς ἡγεμών. Ἐλεγεν, δτι κατήγετο ἀπὸ τὸν Κύρον καὶ τὸν Δαρεῖον. Ἐγνώριζεν εἴκοσι δύο γλώσσας, ἥτο δὲ πολὺ φιλόδοξος. Ἡθελε νὰ γίνῃ βασιλεὺς ὀλοκλήρου τῆς Ἀσίας καὶ νὰ ἰδρύσῃ κράτος ἴσχυρόν, τὸ δποῖον θὰ ἀνθίστατο κατὰ τῆς Ρώμης.

Ο Μιθραδάτης, μὲ ἰσχυρὸν στρατὸν ἀπὸ τὰ ἄγρια ὁρεινὰ μέρη τοῦ Πόντου καὶ μὲ τοὺς καλυτέρους ἔλληνας μισθοφόρους

84 π. X. ἀρχηγούς του, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Οἱ κάτοικοι, ἐξηντλημένοι ἀπὸ τὴν σκληρὰν διοίκησιν τῶν Ρωμαίων, ἐδέχθησαν αὐτὸν μὲ χαράν. Ἐκεῖ ἐφονεύθησαν κατὰ διαταγὴν του εἰς μίαν μόνην ἡμέραν 80.000 Ρωμαῖοι. Κατόπιν ἐπέρασε τὸν Ἑλλήσποντον, διέτρεξε τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ ἔφθασε θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Ρώμη τότε ἐκινδύνευσε νὰ χάσῃ ὅλας τὰς ἀνατολικάς της ἐπαρχίας. Τὴν κατάστασιν δμως ἔσωσεν ὁ Σύλλας, εἰς τὸν δποῖον ἡ σύγκλητος ἀνέθεσε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ κατὰ τοῦ Μιθραδάτου.

106. Ὁ ἑμφύλιος πόλεμος εἰς τὴν Ρώμην. Αἱ προγραφαί.

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Σύλλα τὸν διορισθῆσε τοὺς δημοκρατικούς, οἱ δποῖοι ἐζήτησαν νὰ διορισθῇ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ ὁ Μάριος ἀντὶ τοῦ Σύλλα. Ὁ Σύλλας τότε ἥθελησε μὲ τρόπον δραστήριον καὶ μὲ βίαν νὰ καταπνίξῃ τὴν ἀξίωσιν αὐτὴν τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος.

Ἐπορεύθη λοιπόν μὲ τὰς λεγεώνας του ἐναντίον τῆς Ρώμης καὶ ἔγινε κύριος τῆς καταστάσεως μὲ τὴν δύναμιν τῶν ὅπλων του. Κατόπιν ἔκαμε προγραφὰς τοῦ Μαρίου καὶ τῶν φίλων του. Δηλαδὴ διέταξε νὰ φονεύεται ἐκεῖνος, τοῦ δποίου τὸ δνομα εἶχεν ἀναγραφῇ εἰς τοὺς καταλόγους, οἱ

ὅποιοι ἐλέγοντο προγραφικοὶ κατάλογοι. Οὗτοι εἶχον τὰ δόνυματα ὅλων τῶν σπουδαιοτέρων ἀντιπάλων του. Διὰ νὰ μὴ διαφύγῃ δὲ κανεὶς τὸν θάνατον, ὡρίζετο ἀμοιβὴ δι’ ἑκεῖνον, ὃ ὅποιος ἐφόνευε προγεγραμμένον πολίτην.

Ο Μάριος ἐπεχείρησε νὰ κρυψῇ καὶ νὰ σωθῇ εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἄλλ' ἀνεκαλύφθη ἀπὸ ἵππεῖς εἰς ἓν παράλιον μέρος τῆς Ἰταλίας καὶ ὠδηγήθη εἰς πλησίον χωρίον. Οἱ προύχοντες τοῦ χωρίου ἀπεφάσισαν νὰ θανατώσουν αὐτὸν καὶ τὸν παρέδωσαν εἰς ἓνα Κίμβρον δοῦλον, διὰ νὰ ἔκτελέσῃ τὴν ἀπόφασίν των. Ἄλλ' ὁ δοῦλος ἐτρόμαξεν ἀπὸ τὴν λάμψιν τῶν δόφθαλμῶν τοῦ Μαρίου, ὁ ὅποιος τὸν ἥρωτησε μὲταξὺ ρόπαλων τόνον φωνῆς: «Ἄνθρωπε, τὸν Μάριον θέλεις νὰ φονεύσῃς;» Ο Μάριος ἀφέθη ἐλεύθερος, οἱ δὲ προύχοντες ἤλλαξαν γνώμην καὶ μὲ τιμᾶς συνάδευσαν τὸν Μάριον μέχρι τῆς παραλίας. Μὲ πλοῖον δὲ ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ἀφρικήν καὶ ἐστάθμευσεν εἰς τὴν παλαιὰν Καρχηδόνα. Ἄλλα καὶ ἔκει δὲν ἔμεινεν ἥσυχος. Ἀπεσταλμένος τοῦ διοικητοῦ ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτόν, διὰ δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ μένῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν του. Ο Μάριος τότε παρήγγειλεν εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ ἀπεσταλμένου: «Εἰπὲ εἰς τὸν κύριόν σου, διὰ εἶδες τὸν Μάριον νὰ κάθηται εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Καρχηδόνος.» Τῆς πόλεως δηλαδὴ ἔκεινης, τὴν ὅποιαν οἱ Ρωμαῖοι εἶχον καταστρέψει μὲ τὴν δύναμίν των.

Ἡ πρᾶξις τοῦ Σύλλα, νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀξίωσιν τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος καὶ νὰ γίνῃ διὰ τῆς βίας κύριος τῆς καταστάσεως, ᾧτο πραγματικῶς τὸ πρῶτον θανατηφόρον πλήγμα κατὰ τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας.

107. Ο Σύλλας ἐκστρατεύει ἐναντίον τοῦ Μιθραδάτου.

Ο Σύλλας, ἀφοῦ ἐτακτοποίησεν, ὅπως αὐτὸς ἥθελε, τὰ πρόγματα εἰς τὴν Ρώμην, ἔξεστράτευσεν ἐναντίον τοῦ ἔχθροῦ τῆς Ρώμης Μιθραδάτου. "Αν καὶ δὲν εἶχε πολὺν στρατόν, ὅπως ἔκεινος, ἐν τούτοις ἐνίκησεν αὐτὸν εἰς πολλὰς μάχας.

Εἰς μίαν μάλιστα μάχην, εἰς τὴν ἱστορικὴν πεδιάδα τῆς Χαιρωνείας, ὁ στρατὸς τοῦ Σύλλα ἐνίκησε τὸν μιθραδατικὸν στρατόν, ὁ ὅποιος ᾧτο κατὰ πέντε φοράς πολυπληθέστερος. Ο Σύλλας κατόπιν ἔγινε κύριος τῶν Ἀθηνῶν. Ἀφοῦ δὲ ἔμει-

νεν όλιγον εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ θεραπευθῇ εἰς τὰ θερμά λουτρά τῆς Αἰδηψοῦ, μετέφερε τὸν πόλεμον εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐκεῖ ἔξηνάγκασε τὸν Μιθραδάτην ν' ἀφήσῃ ὅλας τὰς χώρας, τὰς ὅποιας εἶχε καταλάβει, νὰ παραδώσῃ τὰ πλοῖα του καὶ νὰ πληρώσῃ μεγάλην ἀποζημίωσιν.

Αἱ νῖκαι τοῦ Σύλλα έναντίον τοῦ Μιθραδάτου ἔχουν μεγάλην σπουδαιότητα, διότι ἔξησφάλισαν τὴν κυριαρχίαν τῆς Ρώμης εἰς τὰς ἀνατολικάς της κτήσεις διὰ πολλὰ ἔτη. "Οπως δὲ ἄλλοτε δὲ Μάριος ἀπέκρουσε τὸν τρομερὸν κίνδυνον, δὲ ὅποιος ἤρχετο ἀπὸ βιορρᾶ, οὕτω καὶ ὁ Σύλλας ἔξησφάλισε τότε τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν Ἀνατολήν.

108. Νέος ἐμφύλιος πόλεμος. Ὁ Σύλλας γίνεται δικτάτωρ.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Σύλλας ἀπουσίαζεν εἰς τὴν Ἀνατολήν, τὸ κόμμα τοῦ Μαρίου ἀπέκτησε καὶ πάλιν δύναμιν. Ὁ Μάριος μαζὶ μὲ ἄλλους δημοκρατικοὺς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου σκληρῶς ἔξεδικήθη τοὺς ἀντιπάλους του συγκλητικούς. Αἱ προγραφαί, τὰς ὅποιας ἔκαμεν, ἐστοίχισαν τὴν ζωὴν πολλῶν χιλιάδων ἀριστοκρατικῶν. Δι' ἐβδόμην φορὰν δὲ Μάριος ἔξελέγη ὑπατος, ἀλλὰ δὲν ἔζησε πολύ. Ὁλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἐκλογὴν του ἀπέθανε (82 π. Χ.).

'Ο Σύλλας, δταν ἔμαθε αὐτά, τὰ ὅποια εἶχον συμβῇ εἰς τὴν Ρώμην, ἔσπευσε νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ τοῦ νικηφόρου στρατοῦ του εἰς τὴν Ἰταλίαν. "Υστερον ἀπὸ δύο ἔτη σκληροῦ ἐμφυλίου πολέμου, ὁ Σύλλας εἰσῆλθε νικητὴς εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἐτιμώρησε σκληρότατα τοὺς ἀντιπάλους του. Περισσότεροι ἀπὸ 81 π. Χ. τέσσαρας χιλιάδας κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον καὶ

αἱ περιουσίαι των ἐδημεύθησαν. Αἱ πόλεις καὶ τὰ χωρία ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἔλαβον μέρος εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον του, μαζὶ μὲ τὰ κτήματά των, κατεστράφησαν ἢ ἐκάησαν κατὰ διαταγὴν του. 'Ο ἕδιος δὲ ἀνεκήρυξε τὸν ἑαυτόν του δικτάτορα.

'Ο Σύλλας ἐτακτοποίησε τὰ πράγματα τῆς πολιτείας κατὰ τοιούτον τρόπον, ὥστε νὰ λάβῃ μεγάλην δύναμιν ἢ σύγκλητος. Μετὰ τρία ἔτη κατέθεσε τὴν ἔξουσίαν καὶ ἐπῆγε νὰ ζήσῃ ὡς

78 π. X. Απλούς ιδιώτης είς τὴν ἔπαυλίν του, παρὰ τὸν κόλπον τῆς Νεαπόλεως. "Υστερον ἀπὸ ὀλίγους μῆνας ἀπέθανε, ὁ νεκρὸς δέ τοῦ σπουδαίου ἐκείνου ἄνδρος ἐκομίσθη εἰς τὴν Ρώμην ὅπου ἐτέφη μεγαλοπεπτῆς.

Ἐπάνω εἰς τὸ μνῆμα του ἔχαράχθη τὸ ἔξῆς ἐπίγραμμα, τὸ
ὅποιον, δπως μᾶς λέγει ὁ Πλούταρχος, συνέθεσεν ὁ Ἰδιος:
« Δὲν ὑπάρχει κανεὶς φύλος μου, δ ὅποιος μοῦ ἔκαμε χάριν, ή ἔχθρός
μου, δ ὅποιος μοῦ ἔκαμε κακόν, εἰς τοὺς δόποιους νὰ μὴ ἀνταπέ-
δωκα τοῦτο μὲ τὸν καλύτερον τρόπον. »

‘Ο Σύλλας δὲν εἶχε καμμίαν φιλοδοξίαν. ‘Ο κύριος σκοπός του ήτο νὰ ἀνυψώσῃ τὴν δύναμιν τῆς συγκλήτου. Διότι πάντοτε μὲ τὴν διοίκησιν τῆς συγκλήτου ἡ Ρώμη εἶχε γίνει ἵσχυρὰ καὶ εὐτυχής. Τοῦτο ἀπετέλει ἀντίθεσιν πρὸς τὴν προσπάθειαν τῶν Γράκχων, νὰ θέσουν τὴν συνέλευσιν εἰς ἀνωτέραν μοῖραν ἀπὸ τὴν σύγκλητον. ‘Η προσπάθεια ἐκείνη δὲν εἶχε καλὰ ἀποτελέσματα διὰ τὸ κράτος.

109. Γναῖος Πομπήιος. Μάρκος Κράσσος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σύλλα δύο νέοι ἄνδρες παρουσιάσθησαν εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς Ρώμης. Οὗτοι ἦσαν ὁ Γναῖος Πομπήιος καὶ ὁ Μάρκος Κράσσος.

‘Ο πρῶτος ἦτο ίκανός στρατιώτης καὶ εἶχεν ἀναδειχθῆ κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ὅτε ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Σύλλα. Οὗτος ἔξετίμησε τότε τὴν ίκανότητα τοῦ νέου, ὁ δόποιος ἦτο μόλις εἴκοσι πέντε ἔτῶν, καὶ ὡνόμαζεν αὐτὸν μέγαν.

‘Ο σύντροφος τοῦ Πομπηίου Κράσ-
σος δέν εἶχε τόσην στρατιωτικὴν ἵκανό-
τητα, ἵτο δικαιούμενος εἰς τὰ πολι-
τικὰ καὶ πολὺ πλούσιος. Τοιοῦτοι ἦσαν
οἱ δύο νέοι ἄνδρες, οἱ δόποι οἱ ἐφόρε-
σαν τὴν δικτατορικὴν τήβεννον. ‘Ο εἰς
ἵκανὸς στρατιωτικός, δὲ ἄλλος ἐπιδέξ-

‘Ο Πομπήιος ἐστάλη εἰς τὴν Ἰσπανίαν, διὰ νὰ καταβάλῃ

Γναῖος Πομπήιος.

τὸν ἀρχηγὸν **Σερτώριον**, δὲ ὁποῖος εἶχε καταφύγει ἐκεῖ μὲ τὰ λείψαντα τῶν ὀπαδῶν τοῦ κόμματος τοῦ Μαρίου. 'Ο π. Χ. πόλεμος διήρκεσε μερικὰ ἔτη καὶ μόνον ὅταν δὲ Σερτώριος ἐφονεύθη ἀπὸ ἀξιωματικὸν τοῦ Πομπήου, δὲ ἀγῶν ἐτελείωσεν ὑπὲρ αὐτοῦ.

110. Ἡ ἐπανάστασις τῶν δούλων. Ο πόλεμος κατὰ τῶν πειρατῶν.

'Ενῳ ἀκόμη δὲ Πομπήιος εύρισκετο εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἐπολέμει ἐναντίον τοῦ Σερτωρίου, νέος κίνδυνος ἡπείρησε τὴν Ἰταλίαν.

Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν εἰς τὴν Ρώμην ἐγίνοντο δημόσιοι ἀγῶνες μονομάχων. Οὗτοι ἦσαν δοῦλοι, οἱ δοποῖοι ἀνὰ δύο παρουσιάζοντο εἰς τὸ ἀμφιθέατρον καὶ ἐμάχοντο σῶμα πρὸς σῶμα. Ἐπίσης ἐμάχοντο πρὸς θηρία. Εἰς τὴν πόλιν δὲ Καπύην ὑπῆρχε καὶ σχολεῖον, ὅπου ἡσκοῦντο εἰδικοὶ μονομάχοι, οἱ δοποῖοι ἐμισθοῦντο διὰ τοιαῦτα θεάματα. Εἰς τὸ σχολεῖον σύτο-έφοίτα καὶ εἴς δοῦλος ἀπὸ τὴν Θράκην, δὲ **Σπάρτακος**.

Οὗτος ἐδραπέτευσεν ἀπὸ τὸ σχολεῖον καὶ κατέφυγε μαζὶ μὲ ἄλλους δραπέτας μονομάχους εἰς τὸν Βεζούβιον, ὅπου ἦνώθη μὲ πολλοὺς δούλους καὶ ἄλλους δυσηρεστημένους ἀπὸ διάφορα μέρη. 'Ο ἀριθμὸς τῶν οὕτω συγκεντρωθέντων ἔφθασε πολλὰς χιλιάδας ἄνδρας. 'Ο ἀρχηγός των Σπάρτακος τρεῖς φοράς ἐνίκησε τὸν στρατὸν τῶν Ρωμαίων, δὲ ὁποῖος ἐστάλη ἐναντίον του. Ἐπὶ τρία ἔτη δὲ Σπάρτακος ἦτο κύριος τῆς Νοτίου Ἰταλίας, τὴν διοίσαν ἐλεηλάτει, ἡπείλει δὲ καὶ αὐτὴν τὴν Ρώμην.

'Ἐπι τέλους ἐστάλη δὲ Κράσσος μὲ ἔξ λεγεωνας ἐναντίον του καὶ κατενίκησεν αὐτόν. 'Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ Πομπήιος, καθὼς ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν, προσέβαλε τὰς τελευταίας συμμορίας τῶν φυγάδων δούλων, συνετέλεσε δὲ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἐξόντωσιν τοῦ ἐπικινδύνου αὐτοῦ ἔχθροῦ τῆς Ρώμης.

Μεγαλυτέραν διμως δόξαν ἐκέρδισεν δὲ Πομπήιος ἀπὸ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν πειρατῶν. Οὗτοι ἐλυμαίνοντο τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, ἐπειδὴ τότε οἱ Ρωμαῖοι εἶχον παραμελήσει πολὺ τὰ ναυτικά. Οἱ πειραταὶ εἶχον τὰ καταφύγιά των εἰς βρα-

χώδεις παραλίας καὶ εἰς φρούρια, ἀπὸ δπου ἔξεκίνουν καὶ συνελάμβανον τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, τὰ ὅποῖα καὶ ἐλήστευον. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἰς τὴν Ρώμην ὑπῆρχεν ἔλλειψις σίτου καὶ μεγάλη ἀκρίβεια. Πολλοὶ πλούσιοι συνελαμβάνοντο καὶ μόνον δταν ἐπλήρωναν μεγάλα λύτρα ἀφίνοντο ἐλεύθεροι. Αἱ παράλιοι πόλεις ὑπέφερον ἐπίσης ἀπὸ τὴν λεηλασίαν τῶν φοβερῶν αὐτῶν πειρατῶν.

Ο λαὸς ἔστρεψε τότε τὰ βλέμματά του πρὸς τὸν Πομπήιον, ως τὴν μόνην σωτηρίαν. Τότε ἡ σύγκλητος ἐψήφισε νόμον, δ ὅποῖς ἔδιδεν εἰς αὐτὸν τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα νὰ συλλέξῃ χρήματα, νὰ κατασκευάσῃ πλοῖα καὶ νὰ στρατολογήσῃ τοὺς καταλλήλους στρατιώτας. Ούδέποτε ἄλλοτε ἡ Ρώμη ἐνεπιστεύθη τόσην δύναμιν εἰς ἔνα ἄνδρα.

Ο Πομπήιος μὲ μεγάλην δραστηριότητα καὶ καταπληκτικὴν ταχύτητα ἡτοίμασεν ἴσχυρὸν στρατὸν καὶ στόλον. Εἰς μίαν δὲ μεγάλην ναυμαχίαν εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας δ πειρατικὸς στόλος ἔπαθεν ἀληθῆ πανωλεθρίαν. Ἀπὸ τότε δὲν ἦνώχλουν πλέον οἱ πειραταὶ τοὺς ταξιδεύοντας ἐμπόρους. Ο σῖτος ἀπὸ τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον εἰσήρχετο ἀφθονος εἰς τὴν Ρώμην. Ο Πομπήιος ἐπανέφερε τὴν ἀσφάλειαν ἔκεινων, οἱ δποῖοι ἔπλεον τὴν θάλασσαν, καὶ ἔξησφάλισε τὴν κυριαρχίαν τῆς Ρώμης εἰς τὴν Μεσόγειον.

111. Αἱ νίκαι τοῦ Πομπήιου εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Η λαμπρὰ ἔκεινη νίκη τοῦ Πομπήιου ἔκαμεν αὐτὸν ἔνδοξον. Ἐθεωρήθη δὲ τότε ως δ μόνος ἱκανὸς στρατηγός, δ ὅποῖς ἥδυνατο νὰ θέσῃ τέλος εἰς τὸν νέον πόλεμον ἐναντίον τοῦ Μιθραδάτου. Ο βασιλεὺς ἔκεινος τοῦ Πόντου καὶ πάλιν ἔκινησε τὰ ὅπλα ἐναντίον τῆς Ρώμης. Ἐπὶ ἀρκετὰ δὲ ἔτη δ περίφημος Ρωμαῖος στρατηγός Λούκουλλος εἰς μάτην 74 - 63 π. Χ. προσεπάθει νὰ καταβάλῃ αὐτόν. Ο Πομπήιος ἔντὸς ἐνὸς ἔτους ἐνίκησε τὸν Μιθραδάτην καὶ τὸν κατεδίωξε μέχρι τῶν Καυκασίων δρέων. Ο ὑπερήφανος ἔκεινος μονάρχης ἡγήτοκτόνησε, διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἔχθρῶν.

Οἱ Ρωμαῖοι μετὰ τὸν Ἀννίβαν δὲν εἶχον γνωρίσει ἄλλον πόσον ἐπικίνδυνον ἔχθρον, ὡσὰν τὸν Μιθραδάτην.

‘Ο Πομπήιος ἔβαδισε κατόπιν ἐναντίον τῆς Συρίας καὶ προσ-
64 - 63 π. Χ. ἡρτησεν αὐτὴν εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος. Τὸ περί-
φημον κράτος τῶν Σελευκιδῶν ἔγινε τότε ρω-
μαϊκὴ ἐπαρχία. ‘Ο δὲ Πομπήιος, ἀφοῦ διώκησε τὰς ἐπαρχίας
ἔκεινας ὡς βασιλεύς, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἐτέλεσε
πρωτοφανῆ θρίαμβον. ’Επάνω εἰς μίαν ἄμαξαν, τῇν ὅποιαν
ἔσυρον λευκοὶ ἵπποι, ἐκάθητο ὁ ἔνδοξος στρατηγὸς φορῶν τή-
βεννον πορφυρᾶν. ”Οπισθέν του ἴστατο δούλος, ὁ ὅποιος ἐκρά-
τει ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς του χρυσοῦν στέμμα. ‘Ο Πομπήιος
ἔβαδιζε πρὸς τὸ Καπιτώλιον διὰ νὰ προσφέρῃ θυσίας εἰς τὸν
Δία. Τὴν ἄμαξάν του ἡκολούθουν αἱ νικηφόροι λεγεῶνες του
καὶ ἀναρίθμητοι αἰχμάλωτοι τοῦ πολέμου. Εἰδίκαι ἄμαξαι ἔφε-
ρον τὰ πολύτιμα λάφυρα, τὰ ἀγάλματα καὶ τὰς εἰκόνας, αἱ
ὅποιαι παρουσίαζον διαφόρους μάχας. Ποῖος ἄλλος εἶχε τόσην
δύναμιν;

112. Ἡ πρώτη τριανδρία.

‘Η σύγκλητος ἐφοβήθη τὴν μεγάλην δόξαν τοῦ Πομπηίου
καὶ ἡθέλησε νὰ μειώσῃ τὴν δύναμίν του. Εὗρε δὲ τὴν εὔκαι-
ρίαν νὰ πράξῃ τοῦτο, ὅταν ὁ Πομπήιος ἀπέλυσε τὰς λεγεῶνας
του καὶ παρουσιάσθη ὡς ἀπλοῦς πολίτης εἰς τὴν πολιτείαν.
Τότε ἡ σύγκλητος, κατὰ συμβουλὴν τοῦ Κάτωνος τοῦ Νεω-
τέρου, δὲν ἐνέκρινε τὰς πράξεις τοῦ Πομπηίου εἰς τὴν Μικρὰν
Ἀσίαν. ’Ἐπίσης ἀπέρριψε τὴν πρότασιν τοῦ Πομπηίου νὰ δοθῇ
ὡς δῶρον εἰς τοὺς στρατιώτας του τεμάχιον γῆς ὡς μισθός.

Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἡ σύγκλητος ἔχασε τὴν φιλίαν σπου-
δαίου ἀνδρός. ‘Ο Πομπήιος ἤναγκάσθη τότε νὰ στραφῇ πρὸς
τοὺς ἔχθρους τῆς συγκλήτου, τὸν Κράσσον καὶ ἔνα νέον, πολὺ⁺
σπουδαῖον ἄνδρα, τὸν Ἰούλιον Καίσαρα. Καὶ οἱ τρεῖς οὐδοὶ⁺
ἄνδρες ἔκαμαν ἔνα σύνδεσμον, ὁ ὅποιος ὠνομάσθη τριάνδρος.
Εἰς τὸν σύνδεσμον αὐτόν, τοῦ δόποιου σκοπὸς ἦτο νὰ
ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῆς Ρώμης, ὁ Πομπήιος θὰ προσέφερε
τὴν στρατηγικὴν του ἱκανότητα, ὁ Κράσσος τὸν τεράστιον
πλοῦτον του καὶ ὁ Καίσαρ τὴν μεγάλην ἐπιρροήν, τὴν δόποιαν
εἶχεν εἰς τὸν ὄχλον. ’Αλλὰ ποῖος ἦτο ὁ νέος αὐτὸς πολιτικὸς
ἄνηρ, ὁ δόποιος ἡγαπᾶτο τόσον ἀπὸ τὸν λαόν;

113. Ὁ Ιούλιος Καῖσαρ.

Ο Γάιος Ιούλιος Καῖσαρ κατήγετο ἀπὸ παλαιὰν εύγενῆ οἰκογένειαν, ἀλλὰ πολὺ ἐνωρὶς ἔγινεν διπαδὸς τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Ἡτο ἀνεψιὸς τοῦ Μαρίου. Ο Σύλλας εἶχε προγράψει καὶ τὸν Καῖσαρα, μικρὸν τότε, ὅτε κατεδίωξε τοὺς φίλους τοῦ Μαρίου. Ἐσώθη δὲ ὁ Καῖσαρ ἀπὸ τὸν θάνατον, διότι ἐμεσολάβησαν φίλοι τοῦ Σύλλα θιά τὴν ζωὴν του. Ο Σύλλας εἶπε τότε εἰς τοὺς φίλους του: «Προσέξατε! Εἰς τὸ παιδίον αὐτὸ βλέπω πολλοὺς Μαρίους.»

Ο Καῖσαρ ἔξωδευε πολλὰ χρήματα διὰ δημοσίους ἀγῶνας καὶ ἐφιλοξένει πολίτας πάσης τάξεως εἰς τὴν οἰκίαν του. Ἡτο πάντοτε πρόθυμος νὰ ἀκούῃ κάθε παράπονον πολίτου καὶ ὑπέσχετο εἰς αὐτὸν ὑποστήριξιν καὶ βοήθειαν. Εἰς ἡλικίαν εἴκοσι τεσσάρων ἐτῶν εἶχεν ἔξοδεύσει ὅλην του τὴν περιουσίαν χάριν τῶν πολιτῶν. Ἀπὸ τότε ἐζήτησε τὴν οἰκονομικὴν ὑποστήριξιν τοῦ συντρόφου του Κράσσου.

Μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν δύο συντρόφων του ὁ Καῖσαρ ἔγινεν ὑπατος (59 π.Χ.) καὶ ἐπέδειξεν ἔξαίρετα διοικητικὰ χαρίσματα. Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἔξουσίας του διαιρίθη διοικητὴς Γαλατίας, ἡ δοιά ἐξετείνετο πέραν ἀπὸ τὰς "Αλπεις. Ἐκεῖ ὠργάνωσε στρατόν, μὲ τὸν ὅποιον ἤδυνατο νὰ ἐπιβάλῃ τὴν θέλησίν του.

Οἱ Ρωμαῖοι ποτὲ δὲν ἀπέκτησαν στρατηγὸν ὅμοιον τοῦ Καῖσαρος. Οἱ στρατιώται του ἐλάτρευον αὐτὸν καὶ τὸν ἡκολούθουν παντοῦ μὲ μεγάλην πεποίθησιν. "Ἄν καὶ ἥτο ἀσθενικός, συνεμερίζετο πάντοτε τὰς κακουχίας καὶ τὰς ταλαιπωρίας τῶν στρατιωτῶν του. Πάντοτε ἥτο παρὼν κατὰ τὴν μάχην καὶ ἐνεθάρρυνεν αὐτούς, ἥτο δὲ πολὺ φιλόπονος. Ἀκόμη καὶ κατὰ τὰς ἐκστρατείας ἐκάθητο εἰς τὴν σκηνὴν του καὶ ὑπηγόρευεν εἰς τοὺς δύο γραμματεῖς του κεφάλαια ἀπὸ τὸ ἔργον του «Ἀπομνημονεύματα τοῦ Γαλατικοῦ πολέμου». Τὸ ὠραῖον αὐτὸ

Ιούλιος Καῖσαρ.

βιβλίον ἀναγιγνώσκουν σήμερον οἱ μαθηταί, οἱ δποῖοι μανθάνουν λατινικά.

114. Οἱ πόλεμοι τοῦ Καίσαρος ἐναντίον τῶν Γαλατῶν.

Ο Καίσαρ ἔμεινεν ἐννέα ἔτη διοικητὴς τῆς Γαλατίας. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ δικαμε πολλοὺς πολέμους ἐναντίον βαρβάρων γερμανικῶν λαῶν, οἱ δποῖοι κατώκουν πέραν ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς ἐπαρχίας του. Οἱ δγῶνες ἐκεῖνοι ἦσαν πολὺ σκληροί, διότι οἱ ἔχθροι ἦσαν γενναῖοι στρατιῶται καὶ εἶχον καλοὺς στρατηγούς.

Δύο φοράς δ Καίσαρ διέβη τὸν Ρήνον ποταμὸν καὶ ἐλεγήλατησε τὴν Γερμανίαν. Ἐπίσης ἐκαμε δύο ἐκστρατείας ἐναντίον τῆς Βρεταννίας. "Ολη ἡ χώρα μεταξὺ τῶν Πυρηναίων ὅρέων καὶ τῶν "Αλπεων, καθὼς ἐπίσης ἀπὸ τοῦ Ρήνου ποταμοῦ μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὡκεανοῦ, προσετέθη ὑπὸ τοῦ Καίσαρος εἰς τὸ κράτος τῶν Ρωμαίων.

"Ολην αὐτὴν τὴν χώραν δ Καίσαρ ὠργάνωσε πολὺ καλάς μίαν ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν. Ἐπέτρεψε δὲ εἰς τοὺς διαφόρους λαούς, οἱ δποῖοι κατώκουν ἐκεῖ, νὰ ζοῦν συμφώνως μὲ τὰς συνηθείας των. Ἀπήτησε μόνον νὰ πληρώσουν μικρὸν φόρον. Πολλοὶ ἀρχηγοί των ἔγιναν ρωμαῖοι πολῖται. Ἡ διοίκησις τοῦ Καίσαρος εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτὴν ἦτο λαμπρά, διότι ἐτακτοποίησεν δλα μὲ τρόπον δίκαιον καὶ συνετόν. Οἱ ἄνθρωποι ἦσαν πολὺ εύχαριστημένοι καὶ ὑπῆρχαν οἱ περισσότερον πειθαρχικοί εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν του.

115. «'Ο κύθος ἐρρίφθη !»

Αἱ νῖκαι τοῦ Καίσαρος εἶχον ἐπισκιάσει τὴν προτέραν δόξαν τοῦ Πομπηίου, ἡ δὲ δύναμίς του ἦτο πολὺ μεγάλη. Εἶχεν ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν του στρατὸν ἀφωσιωμένον εἰς αὐτὸν καὶ ἀφθονα χρήματα.

Τὴν μεγάλην του αὐτὴν δόξαν καὶ δύναμιν ἐφθόνησαν πολὺ οἱ συγκλητικοὶ καὶ δ Πομπήιος. Ὁ Κράσσος, δ ἄλλος σύντροφός του, ἐφονεύθη εἰς μίαν μάχην, δτε ἐπολέμει ἐναντίον τῶν Πάρθων, μεταξὺ Περσίας καὶ Μεσοποταμίας.

'Ο Πομπήιος, τοῦ δόποίου ή σύζυγος **Ιουλία**, θυγάτηρ τοῦ Καίσαρος, εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ ἀποθάνει, μὲ πολλὴν ζηλοτυπίαν παρηκολούθη τὴν δόλονέν αὐξάνουσαν δύναμιν τοῦ Καίσαρος. Διὰ τοῦτο ἡνῶθη μὲ τοὺς συγκλητικούς, οἵ δόποῖοι ἔβλεπον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Καίσαρος τὸν πλέον ἐπικίνδυνον ἔχθρὸν τῆς δημοκρατίας. 'Ο νέος ἐμφύλιος σπαραγμὸς δὲν ἦτο μακρὰν ἀπὸ τὴν Ρώμην.

'Ο Καίσαρ **ἔφυγε** μετὰ τοῦ στρατοῦ του ἀπὸ τὴν Γαλατίαν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην. Πρὶν διαβῆ τὸν **Ρουβίκωνα** ποταμόν, ἔλαβε διαταγὴν ἀπὸ τὴν σύγκλητον νὰ ἀπολύσῃ τὰς λεγεώνας του. Χωρὶς τὴν ἄδειαν τῆς συγκλήτου δὲν ἐπετρέπετο νὰ περάσῃ Ρωμαῖος στρατηγὸς τὸν ποταμὸν αὐτὸν καὶ νὰ εἰσέλθῃ μὲ τὸν στρατόν του εἰς τὴν Ρώμην. 49 π.Χ.

Εἰς τὰς ὅχθας τοῦ ποταμοῦ δὲ Καίσαρ **ἐστάθη** ἐπὶ πολὺ καὶ ἐσυλλογίζετο. 'Ἐπι τέλους **ἔστραφη** πρὸς τοὺς στρατιώτας του καὶ εἶπε μὲ ἀποφασιστικότητα: «'Ο κύβος **ἔρριψη**!» Καὶ ἐπέρασε τὸν **Ρουβίκωνα**. 'Ο πόλεμος ἐναντίον τῆς δημοκρατίας εἶχεν ἀρχίσει πλέον μὲ τὰς λέξεις αὐτὰς τοῦ Καίσαρος.

116. Ἡ μάχη παρά τὰ Φάρσαλα. Τὸ τέλος τοῦ Πομπείου.

'Ο Πομπήιος, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἀρκετὸν στρατὸν νὰ ἀντιπαρατάξῃ πρὸς τὸν ἀριστα ἑξησκημένον στρατὸν τοῦ Καίσαρος, **ἔφυγε** μὲ ἄλλους συγκλητικούς ἀπὸ τὴν Ρώμην. 'Ἐπορεύθη δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ παρασκευάσῃ τὴν κατάλληλον στρατίαν, μὲ τὴν δόποίαν θὰ ἐπολέμει τὸν ἴσχυρόν του ἀντίπαλον.

'Ο Καίσαρ **κατ'** ἀρχὰς **ἔξεστράτευσεν** εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου κατέπνιξεν εἰς διάστημα ἔξι ἔβδομαδων τὴν ἀντίστασιν τῶν δημοκρατικῶν καὶ ἐτακτοποίησεν ἐκεῖ τὰ πράγματα. Κατόπιν ἐπορεύθη ἐναντίον τοῦ Πομπείου εἰς τὴν Ἑλλάδα. 48 π.Χ. Οἱ δύο στρατοὶ συνηντήθησαν εἰς τὰ **Φάρσαλα** τῆς Θεσσαλίας. 'Ἐκεῖ συνήφθη μάχη κρατερά, κατὰ τὴν δόποίαν ὁ στρατὸς τοῦ Πομπείου, ἀν καὶ ἦτο δύο φορὰς μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ Καίσαρος, ἐνικήθη.

'Ο Καίσαρ, πρὸς τοὺς "Ἐλληνας, οἵ δόποῖοι εἶχον βοηθήσει τὸν Πομπείον, δὲν ἔδειξε καμμίαν μνησικακίαν. Τοὺς δὲ Ἀθη-

ναίους, οι όποιοι παρεδόθησαν ἀμέσως μετά τὴν ἥτταν τοῦ προστάτου τῶν, ἐσυγχώρησεν. Ἡρκέσθη μόνον νὰ εἰπῃ εἰς αὐτούς : « Ποσάκις ὑμᾶς ὑπὸ σφῶν αὐτῶν ἀπολλυμένους ἡ δόξα τῶν προγόνων περισώσει ; » Ὁ Πομπήιος ἔσπευσε νὰ σωθῇ εἰς τὴν Αἴγυπτον, διόπου κατὰ διαταγὴν τῶν ἀρχόντων τῆς Αἰγύπτου ἐφονεύθη ἐκ τῶν ὅπισθεν, τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπεβίβαζετο ἀπὸ τὸ πλοῖον.

Τόσον ἄδοξον ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ ἐνδόξου ἐκείνου ἀνδρός.

Οιαν ὀλίγας ἡμέρας κατόπιν ὁ Καῖσαρ ἔφθασεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔδειξαν εἰς αὐτὸν τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀντιπάλου του καὶ τὸν δακτύλιον του. Οὗτος μὲν ἀποτροπιασμὸν εἶδε τὸ φρικτὸν αὐτὸν θέαμα καὶ ἔκλαυσε πικρῶς διὰ τὴν οἰκτρὰν τύχην τοῦ Πομπηίου.

117. Ὁ Καῖσαρ ἀπόλυτος μονάρχης.

Ο Καῖσαρ ἔκαμε τὴν Αἴγυπτον ἐπαρχίαν ρωμαϊκὴν καὶ ἐπανέφερεν εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον τὴν περίφημον βασίλισσαν Κλεοπάτραν, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ τελευταία βασίλισσα τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν Λαγιδῶν. Ὁ Πλούταρχος μᾶς λέγει περὶ αὐτῆς, διτὶ δὲν ὑπῆρξε περίφημος τόσον διὰ τὴν ὀραιότητά της, δισον διὰ τὴν εὐφυΐαν της, τὴν χάριν τῶν τρόπων της, τὴν δραστηριότητά της καὶ τὸν ὡραῖον τόνον τῆς φωνῆς της. Ἡ Ἑλληνὶς αὐτὴ βασίλισσα, ἡ ὁποία ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον δέκα ἔπτα ἑταῖν, εἶχε λάβει μεγάλην μόρφωσιν. Εἶχε καταπληκτικὴν εὐχέρειαν νὰ διμιλῇ πολλὰς γλώσσας καὶ ἦδυνατο χωρὶς διερμηνέα νὰ συνεννοήται μὲν Αἰθίοπας, Συρίους, Μήδους, Πάρθους, Ἐβραίους καὶ Ἀραβας.

Τὸν ίσχυρὸν στόλον τῆς Αἰγύπτου ὁ Καῖσαρ κατέκαυσεν, αἱ δὲ φλόγες του κατέστρεψαν τότε καὶ μέγα μέρος τῆς πλουσίας βιβλιοθήκης τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἡ καταστροφὴ αὐτὴ ἥτο διὰ τὸν κόσμον δλον ἀνεπανόρθωτος, διότι ἔχαθησαν σπουδαῖα χειρόγραφα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ ὠφελεῖτο πολὺ σήμερον ἡ ἀνθρωπότης.

Πρὶν ὁ Καῖσαρ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ρώμην, ἐπορεύθη εἰς τὴν

Ασίαν, δπου συνέτριψε τὴν δύναμιν τοῦ Φαρνάκου, φιλοδόξου νιοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Μιθραδάτου, ὁ δποῖος ἐπεχείρησε νὰ ἐπαναστατήσῃ. Μὲ τόσην ταχύτητα ὁ Καῖσαρ κατέβαλε τὴν ἀνταρσίαν ἐκείνην, ὡστε μὲ τρεῖς λέξεις ἀνήγγειλε τὴν νίκην του εἰς τὴν Ρώμην: «⁵Ηλιθον, εῖδον, ἐνίκησα.»

Κατόπιν ἐβάδισεν ἐναντίον τῆς ἀφρικανικῆς ἐπαρχίας, δπου εἰς μίαν μάχην παρὰ τὴν Θάψων κατέβαλε καὶ τὴν τελευταίαν ἀντίστασιν τῶν φίλων τοῦ δημοκρα- 46 π. Χ. τικοῦ κόμματος.

Ο Καῖσαρ εἶχε φθάσει πλέον εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῆς δυνάμεώς του. Νικητὴς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην, δπου ἐτέλεσε σειρὰν μεγαλοπρεπῶν θριάμβων. Εἰς τὸ ἀχανές κράτος τῶν Ρωμαίων, τὸ δποῖον ἔφθανε τότε ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὡκεανοῦ μέχρι τοῦ Εύφρατου ποταμοῦ, εἰς ἀπόλυτος ἀρχῶν ἡγεμόνευεν. Οὗτος ἦτο ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ.

118. Η λαμπρὰ διοίκησις τοῦ Καίσαρος. Θάνατος αύτοῦ.

Η ἡγεμονία τοῦ Καίσαρος ὑπῆρξε πραγματικὴ εὐλογία διὰ τὸ ρωμαϊκὸν κράτος. Ο Καῖσαρ ἐχρησιμοποίησε τὴν ἀπεριόριστον δύναμιν του, διὰ νὰ ὠφελήσῃ μὲ τὸν καλύτερον τρόπον τὸ κράτος του. Εἰς δλους τοὺς ἀντιπάλους του ἔφάνη πολὺ ἐπιεικῆς καὶ ἔδωσεν ἵσα δικαιώματα ρωμαίου πολίτου εἰς κάθε ἐλεύθερον κάτοικον τῆς Ἰταλίας, καθὼς καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Γαλατίας. Τὸ ὄνειρόν του ἦτο νὰ καταστήσῃ δλους ἀνεξαιρέτως πολίτας εὐτυχεῖς.

Ιδρυσεν ἀποικίας εἰς πολλὰ μέρη τοῦ κράτους καὶ ἔστειλεν εἰς αὐτὰς ἀνθρώπους χωρὶς ἐργασίαν ἢ στρατιώτας, οἱ δποῖοι ἐπαυσαν νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν στρατόν. Τοὺς κατοίκους τῶν ὑποτεταγμένων εἰς τὴν Ρώμην λαῶν ἐπροστάτευσεν ἀπὸ τὰς βιαιότητας τῶν διοικητῶν των καὶ ἀπὸ τοὺς ἐπαχθεῖς φόρους, τοὺς δποίους ἀλλοτε ἐπλήρωνον.

Μία ἀπὸ τὰς σπουδαίας μεταρρυθμίσεις τοῦ Καίσαρος ἦτο, ὅτι ἐφήρμοσε νέον ἡμερολόγιον, τὸ δποῖον κατήρτισε μὲ τὴν βοήθειαν ἀστρονόμου ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρειαν. Τοῦτο φέρει τὸ ὄνομά του καὶ λέγεται Ἰουλιανὸν ἡ μερολόγιον.

Τὸν 18ον αἰῶνα δὲ Πάπας Γεργόδριος ἐτελειοποίησε τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Καίσαρος καὶ δὲ περισσότερος κόσμος παρεδέχθη αὐτό. *Ημεῖς οἱ Ἕλληνες μεταχειρίζομεθα τοῦτο ἀπὸ τὸ ἔτος 1923.

Ο Καῖσαρ εἶχε μεγάλα σχέδια διὰ τὴν Ρώμην. Ἡθέλησε νὰ κάμῃ αὐτὴν κέντρον τῆς σοφίας. Ἐσκέφθη νὰ ἀποδηράνῃ τὰ ἔλη τῆς Ἰταλίας καὶ νὰ κατασκευάσῃ μεγάλας δόδούς καὶ διώρυγας εἰς τὰς ἑπαρχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἐν ἀπὸ τὰ μεγάλα του σχέδια ἦτο νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῶν Πάρθων καὶ νὰ ύποτάξῃ, ὅπως ἄλλοτε ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, τὴν ἀπωτατολήν. Ἄλλα δὲν ἔζησεν ἐπὶ πολύ, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὰ μεγάλα του σχέδια.

Οἱ ἔχθροι του, οἱ δόποιοι ἐνόμιζαν, δτι ὁ Καῖσαρ θὰ ἀνακηρύξῃ τὸν ἑαυτόν του βασιλέα, συνώμοσαν ἐναντίον του. Μεταξὺ τῶν συνωμοτῶν ἦτο καὶ ὁ Βροῦτος, τὸν δόποιον ὁ Καῖσαρ πολὺ ἥγαπα.

Μίαν ἡμέραν ὁ Καῖσαρ ἐξεκίνησε διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν σύγκλητον. Ἡ σύζυγός του τὸν ἀπέτρεψε νὰ ἔξελθῃ ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀπὸ τὴν οἰκίαν του. Κακάς προαισθήσεις ἥγανετο διὰ τὸν σύζυγόν της. Οἱ φίλοι του ἐπίσης τὸν συνεβούλευσαν καθ' ὅδὸν νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἐκεῖνος δύμως ἡσυχος μετέβη εἰς

44 π. X. τὸν τόπον, δπου συνεδρίαζον οἱ συγκλητικοί. Οἱ δολοφόνοι, καθ' ὃν χρόνον ὁ Καῖσαρ ἐκάθητο ἡσυχος, ἐπετέθησαν ἐναντίον του καὶ ἐπλήγωσαν αὐτὸν πολλὰς φοράς μὲ μαχαίρας. "Οταν δὲ ὁ Καῖσαρ εἶδε καὶ τὸν Βροῦτον νὰ καταφέρῃ μὲ τὴν μάχαιράν του πλήγμα ἐναντίον του, εἶπε:

"Ο Σουητώνιος, ρωμαῖος συγγραφεύς, ὁ δόποιος ἔγραψε διὰ τὸν βίον τοῦ Καίσαρος, μᾶς λέγει, δτι μίαν νύκτα πρὶν γίνη ἡ δολοφονία, ὁ Καῖσαρ συνέτρωγε μὲ τοὺς φίλους του. "Οταν δὲ ἔγινε λόγος περὶ θανάτου καὶ συνεζήτουν μεταξύ των ποῖος θάνατος εἶναι καλύτερος, ὁ Καῖσαρ ἀπήντησεν: «Ἐκεῖνος, δὲν δόποιος ἔχεται χωρὶς κανεὶς νὰ τὸν περιμένῃ.»

Τὸ πτῶμα τοῦ Καίσαρος ἐκάη ἐπάνω εἰς πυρὰν εἰς τὴν ἀγοράν, δὲ φίλος του Ἀντώνιος ἐξεφώνησε λαμπρὸν λόγον.

119. Ἡ ἐκδίκησις διὰ τὸν φόνον τοῦ Καίσαρος.
Ἡ δευτέρα τριανδρία. Ἡ μάχη εἰς τοὺς Φιλίππους.

Οι δολοφόνοι τοῦ Καίσαρος ματαίως ἥλπισαν, διτὶ θάειχον τὸν λασὸν μὲ τὸ μέρος τῶν καὶ θὰ ἐγίνοντο κύριοι τῆς ἀρχῆς εἰς τὴν Ρώμην. Ὁ λαός, δὲ ὁ ποῖος τόσα καλὰ εἶχε δοκιμάσει ἀπὸ τὴν λαμπρὰν διοίκησιν τοῦ Καίσαρος, ἥτο πολὺ εὐγνώμων εἰς αὐτόν, διὰ τοῦτο δέ, δεῖται ὁ Ἀντώνιος ἔξεφωνησε τὸν ἐπικήδειον λόγον του πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου νεκροῦ, τὰ πνεύματα τοῦ λαοῦ ἡρεθίσθησαν ἐναντίον τῶν φονέων τοῦ ἀρχηγοῦ του. Οἱ συνωμόται ἐντὸς ὀλίγου χρόνου εὑρέθησαν εἰς μέγαν κίνδυνον. Ὁ φίλος τοῦ Καίσαρος **Μάρκος Ἀντώνιος**, ἀνὴρ μὲ μεγάλα προτερήματα, ἀλλὰ φίλος τῶν διασκεδάσεων καὶ ἄσωτος, ἔγινεν ἀμέσως κύριος τῆς καταστάσεως, οἱ δὲ σπουδαιότεροι παράγοντες τοῦ φόνου τοῦ Καίσαρος, δὲ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος, ἔφυγον ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν.

Αλλά τότε παρουσιάσθη εἰς τὴν Ρώμην νέος ἀνήρ, δόποιος ἥγειρεν ἀξιώσεις διὰ τὴν κληρονομίαν τοῦ Καίσαρος. Οὗτος ἦτο δὲ θετὸς υἱὸς τοῦ Καίσαρος, δόποιος ἔφερε τὸ ὄνομα Γάιος Ιούλιος Καίσαρ Οκταβιανός. Τοῦτον δὲ Καίσαρα διὰ διαθήκης εἶχε κάμει κληρονόμον του.

Εἰς τὸν ἀσθενικὸν ἔκεινον νέον οἱ ἄνθρωποι τότε δὲν ἤμπορεσαν νὰ διακρίνουν τὸν ἄνδρα, ὁ ὅποιος ἐπρόκειτο ἐντὸς ὀλίγου νὰ ἀναδειχθῇ μέγας. Ὁ Ὀκταβιανὸς πολὺ ταχέως ἐκέρδισε τὸν ὄχλον μὲ τὸ μέρος του καὶ ἔγινε σοβαρὸς ἀντίπαλος τοῦ Ἀντωνίου. Οἱ δύο ὅμως οὕτοι ἄνδρες ἔθεσαν κατὰ μέρος τὰς διαφοράς των καὶ μαζὶ μ' ἔνα ἄλλον ἀξιωματικὸν τοῦ Καίσαρος, τὸν Λέπιδον, συνέστησαν τὴν δευτέραν τριανταφίλην.

Οι τρεῖς αὐτοὶ ἄνδρες ἔκαμψαν τότε προγραφάς τῶν ἔχθρῶν τοῦ Καίσαρος. Περισσότεροι τῶν δύο χιλιάδων σπου· 42 π. Χ. δαίων ἄνδρῶν ἐφονεύθησαν τότε. Κατόπιν, μὲ ίσχυρὸν στρατόν, ἐπορεύθησαν ἐναντίον τοῦ Βρούτου καὶ τοῦ Κασσίου, οἱ δόποι οἱ εἶχον συγκεντρώσει ίσχυρὰς δυνάμεις εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Είς μίαν πόλιν αὐτῆς, τοὺς Φιλίππους, ἔγινε σκληρὸς.

μάχη. Τὰ στρατεύματα τοῦ Βρούτου καὶ τοῦ Κασσίου ἐνικήθησαν, οἱ δὲ δύο ἀρχηγοὶ τῶν ηύτοκτόνησαν. Ἡ τελευταία προσπάθεια τοῦ δημοκρατικοῦ στρατοῦ εἶχεν οἰκτρῶς ναυαγήσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΡΩΜΗΝ

120. Ὁ Ὀκταβιανὸς καταβάλλει τὸν Ἀντώνιον.

Ἡ ναυμαχία παρὰ τὸ Ἀκτιον.

"Υστερον ἀπὸ τὴν μάχην τῶν Φιλίππων, ὁ Ὀκταβιανὸς καὶ ὁ Ἀντώνιος διήρεσαν τὸ κράτος εἰς δύο τμῆματα. Ὁ πρῶτος ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν τοῦ δυτικοῦ κράτους, ἐνῷ ὁ δεύτερος τοῦ ἀνατολικοῦ. Ὁ Λέπιδος ἔλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Αἰγύπτου, ἀλλ' ἀργότερα ἔφυγεν ἀπὸ τὴν τριανθρίαν καὶ ἔμειναν μόνοι εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους ὁ Ὀκταβιανὸς καὶ ὁ Ἀντώνιος.

Ὁ Ὀκταβιανὸς ἐκυβέρνα τὸ κράτος του μὲ μεγάλην ἴκανότητα καὶ ἐπιτυχίαν. Οἱ ἄνθρωποι ἥσαν εὐχαριστημένοι πολὺ διὰ τὴν ἡσυχίαν, τὴν τάξιν καὶ τὴν πρόοδον, ποιὸν εἶχεν εἰς αὐτοὺς χαρίσει ὁ νέος ἡγεμών. Εἰς αὐτὸν ὅλοι ἔβλεπον ὡσὰν εἰς ἔνα ἄλλον Καίσαρα.

Ἡ διοίκησις ὅμως τοῦ Ἀντωνίου δὲν ἦτο διόλου καλή. Οὗτος διεζεύχθη τὴν ἐνάρετον σύζυγόν του Ὀκταβίαν, ἀδελφὴν τοῦ Ὀκταβιανοῦ, καὶ συνεδέθη μὲ τὴν βασίλισσαν τῆς Αἰγύπτου Κλεοπάτραν. Εἰς αὐτὴν δὲ καὶ εἰς τὰ τέκνα της ἐδώρησε πλουσίας ἐπαρχίας τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ἡ σύγκλητος ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον του. Εἰς μίαν δὲ ναυμαχίαν, ἡ δόποία ἔγινε παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Ἀκτιον, εἰς τὴν εἰσόδον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ Ὀκταβιανοῦ, ὁ ὅποιος κατεδίωξε

Ἡ Κλεοπάτρα.
(Ἀπὸ ἀρχαῖον νόμισμα.)

τὸν Ἀντώνιον καὶ τὴν Κλεοπάτραν μέχρι τῆς Ἀλεξανδρείας.
31 π. X. Καὶ ὁ μὲν Ἀντώνιος ἐφονεύθη μόνος διὰ τοῦ ξίφους του, ἡ δὲ ὑπερήφανος Κλεοπάτρα ἀργότερον, ὅταν ἐννόησεν δτι θὰ ἐκόσμει τὸν θρίαμβον τοῦ Ὀκταβιανοῦ εἰς τὴν Ρώμην, ἔπιε δηλητήριον καὶ ηύτοκτόνησε.

Ἡ Αἴγυπτος ἔγινε τότε ἐπαρχία τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ὁ δὲ Ὀκταβιανὸς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην, ἀπόλυτος σχεδὸν κυρίαρχος τοῦ τεραστίου κράτους τῶν Ρωμαίων. Αἱ πύλαι τοῦ ναοῦ τοῦ Ἰανοῦ, αἱ ὁποῖαι ἦσαν πάντοτε ἀνοικταὶ ἐν καιρῷ πολέμου, τότε ἐκλείσθησαν. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Ὀκταβιανοῦ ὑπέσχετο εἰς τὸ κράτος εἰρήνην καὶ πρόοδον.

121. Ὁ αὐτοκράτωρ Ὀκταβιανὸς Αὔγουστος.

Οἱ Ὀκταβιανὸι Αὔγουστοι, ὅπως ἐπωνομάσθη, ἐκυβέρνησεν ἐπὶ τεσσαράκοντα τρία ἔτη (29 π. X. - 14 μ. X.). Καθόλον αὐτὸ τὸ διάστημα ἐπεκράτησεν εἰς τὸ κράτος εἰρήνη.

Οὐδέποτε δὲ ἄλλοτε οἱ κάτοικοι αὐτοῦ ἐγνώρισαν λαμπροτέραν διοίκησιν. Οἱ Ὀκταβιανὸι

ἐθεώρει τὸν ἔαυτόν του ὑπηρέτην τῆς πολιτείας. Εἰς τὴν πραγματικότητα δύμως ἦτο κύριος αὐτῆς. "Ἐλαβε δὲ τόσα ἀξιώματα, δσα κανεὶς ἄλλος Ρωμαῖος ἡγεμὼν δὲν εἶχε λάβει ἔως τότε. Ἡτο- ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ καὶ συγχρόνως δῆμαρχος. Ἡ σύγκλητος ἔδωσεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον Αὔγουστος, δηλαδὴ σεβαστός. Οὐδέποτε ὡνόμασε τὸν ἔαυτόν του βασιλέα, ἀλλὰ πρῶτον δηλαδὴ πρωτον ἀπὸ τοὺς πολίτας. Ως ἀρχηγὸς δὲ τοῦ στρατοῦ, δ Αὔγουστος ἐπωνομάσθη στρατηγὸς αὐτο-

κράτωρ. Τὰ σύνορα, μέχρι τῶν δποίων ἔφθανεν ἡ ἔξουσία τοῦ Αὔγουστου, ἥσαν. ἡ Σαχάρα πρὸς νότον, δ Ἀτλαντικὸς ὥκεανὸς πρὸς δυσμάς, δ Ἔυφράτης ποταμὸς πρὸς ἀνατολὰς καὶ οἱ ποταμοὶ Δούναβις καὶ Ρήνος πρὸς βορρᾶν.

Ιωάννου Παπασταύρου

Διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν συνόρων τοῦ κράτους του εἶχε διωργανώσει στρατόν, ὁ ὄποιος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 225.000 ἄνδρας. Οἱ περισσότεροι ἀπ’ αὐτοὺς εἶχον στρατολογηθῆ ἀπὸ τὴν λαμπράν διοίκησιν τοῦ Αὐγούστου κατὰ τὰ εἰρηνικά αὐτὰ ἔτη τῆς αὐτοκρατορίας του. Ἡ δὲ σύγκλητος ἦτο τόσον εὐχαριστημένη ἀπὸ τὰ θαυμάσια ἔργα τοῦ Αὐγούστου, ὃστε δταν οὗτος ἀπέθανεν, ὕδρυσε πρὸς τιμὴν του μεγαλοπρεπῆ μαρμάρινον βωμόν, τὸν βωμὸν τῆς αὐγούστείου εἰρήνης.

122. Ἡ ἴδιωτικὴ ζωὴ τοῦ Αὐγούστου.

Ο Πλούταρχος ἔγραψε διὰ τὸν βίον τοῦ Αὐγούστου, ἀλλ’ ἡ βιογραφία αὐτὴ ἔχαθη. Ἀπὸ τὸν Σουητώνιον δημοσίου, ὁ ὄποιος ἔζησε τὸν 2ον μ. χ. αἰῶνα, μανθάνομεν, ὅτι ὁ Αὔγουστος εἶχεν αὐστηρὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου, διαπεραστικούς ὁφθαλμούς καὶ ὥρατον παράστημα. Ἐνεδύετο ἀπλὰ φορέματα καὶ ἦτο λιτὸς εἰς τὴν τροφήν του. Ο ἕδιος ἦτο παράδειγμα ἀπλῆς ζωῆς καὶ μεγάλης ἐργατικότητος. Ἡτο δὲ θεοσεβής καὶ ἐπήγαινεν εἰς τοὺς ναούς, ὅπου προσηγόριζεν τοὺς θυσίας εἰς τοὺς θεοὺς τῶν Ρωμαίων.

Εἰς τὸ ἀνάκτορόν του, τὸ ὄποιον εύρισκετο ἐπάνω εἰς τὸν Παλατῖνον λόφον, ἐδέχετο δόλους τοὺς πεπαιδευμένους ἄνδρας, οἱ ὄποιοι ἔζων, ὅπως καὶ αὐτός, ἡσύχως καὶ μὲ ἀπλούς τρόπους. Οὗτοι ἦσαν ποιηταί, ὅπως ὁ Ὁράτιος καὶ ὁ Βεργίλιος, καθὼς καὶ ἄλλοι, πλούσιοι ἄνδρες, ὅπως ὁ Ἀγρίππας καὶ ὁ Μαϊκήνας.

Τούτους ὁ Αὔγουστος παρώτρυνε νὰ χρησιμοποιοῦν τὸν πλοῦτον των δι’ ἔργα κοινωφελῆ. Ἡ οἰκία του ἦτο ἐπίσης ἀνοικτὴ διὰ κάθε πολίτην. Ο Αὔγουστος ἤκουεν εὐχαρίστως καὶ τὸν πλέον ἀσημον ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του.

Εἰς κάποιον δὲ πολίτην, ὁ ὄποιος μὲ τρέμουσαν χεῖρα ἔδωσε κάποτε αἴτησιν εἰς αὐτόν, εἰπε: «Κάμνεις, ὡς ἐὰν προσέφερες νόμισμα εἰς ἐλέφαντα.»

Ἡ Ρώμη κατὰ τοὺς λαμπροὺς ἐκείνους χρόνους τῆς διοικήσεως τοῦ Αὐγούστου εἶχε γίνει πολὺ εύτυχεστέρα, παρὰ εἰς τοὺς παλαιοτέρους χρόνους.

123. "Ἐν βλέμμα ἀπὸ τὸν Ἀβεντίνον λόφον.

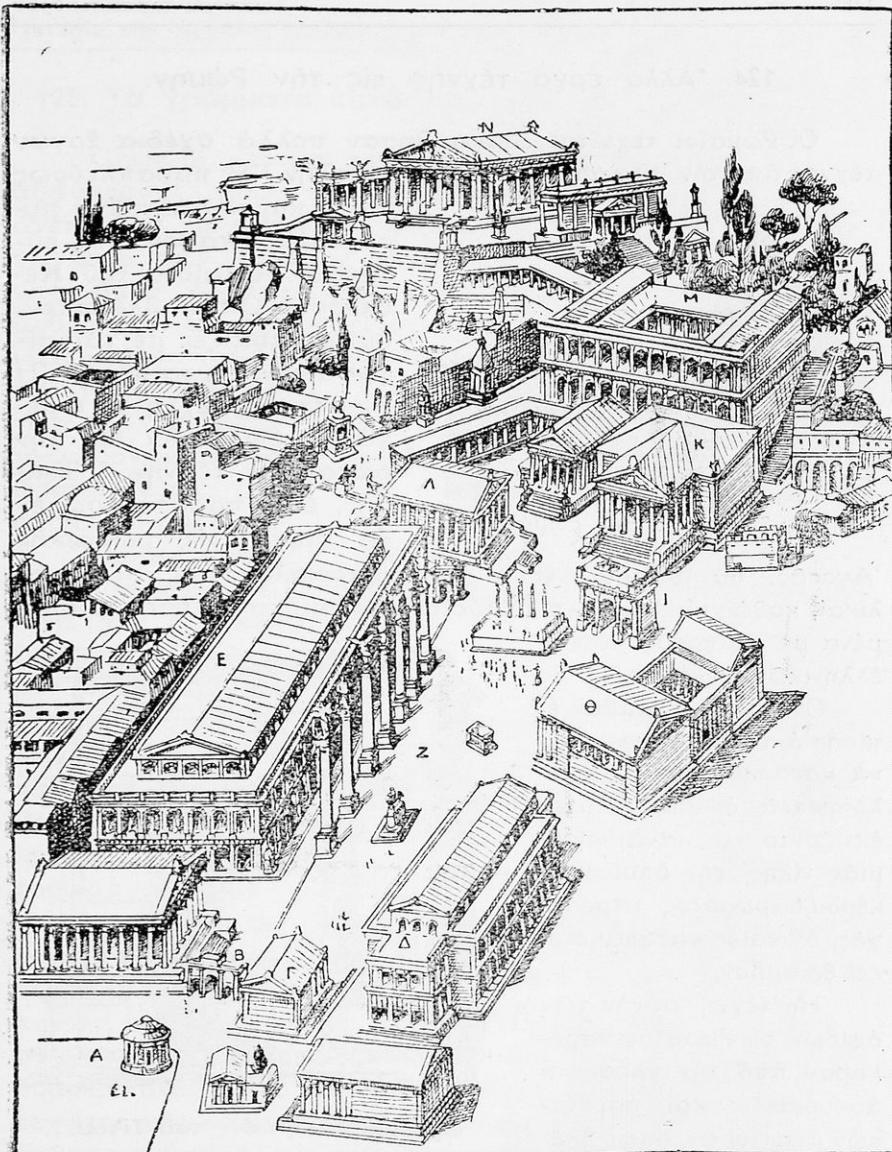
Ἐὰν ἔκεινος, ὁ ὁποῖος ἐπεσκέπτετο τὴν Ρώμην εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου, ἀνέβαινεν εἰς τὸν Ἀβεντίνον λόφον καὶ ἔρριπτεν ἐν βλέμμα εἰς τὴν πόλιν, θά ἐξεπλήσσετο ἀπὸ τὸ ὥραῖον θέαμα τῶν λαμπρῶν κτιρίων. Ταῦτα ἦσαν ἐκτισμένα ἀπὸ θαυμάσιον μάρμαρον καὶ ύψωνοντο μεγαλοπρεπῆ γύρω ἀπὸ τὴν ἀρχαῖαν Ἀγοράν.

Ἡ ἀπέναντι εἰκὼν μᾶς παρουσιάζει αὐτά, ὅπως ἦσαν εἰς τὴν λαμπράν ἔκεινην ἐποχήν.

Τὸ μέγα κτίριον, τὸ ὁποῖον σημειώνεται μὲ τὸ γράμμα Ε, εἶναι μία βασιλική, δηλαδὴ αἴθουσα ἀγορᾶς καὶ συναλλαγῶν, ἡ ὁποία ἐκτίσθη ἐπὶ Ἰουλίου Καίσαρος, ἀλλ’ ἔμεινεν ἀτελείωτος καὶ κατόπιν κατεστράφη ἀπὸ πυρκαϊάν. Ὁ Αὔγουστος ἀνοικοδόμησεν αὐτὴν καὶ πάλιν καὶ τὴν συνεπλήρωσεν. Ἀπέναντι ἀκριβῶς τῆς βασιλικῆς αὐτῆς, ἔκει ὅπου σημειώνεται τὸ γράμμα Θ, ὁ Αὔγουστος ἔκτισε νέον κτίριον, ὅπου συνεδρίαζεν ἡ σύγκλητος. Ἀλλο κτίριον ὥραῖον τοῦ Αὐγούστου εἶναι αὐτό, τὸ ὁποῖον σημειώνεται μὲ τὸ γράμμα Γ. Εὑρίσκεται εἰς τὸ ἐν ἄκρον τῆς ἀγορᾶς, ἡ ὁποία σημειώνεται μὲ τὸ γράμμα Ζ. Εἶναι ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ Καίσαρος. Τοῦτον ἀνήγειρεν ὁ Αὔγουστος πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. Εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς ἀγορᾶς, ἀπέναντι ἀκριβῶς τοῦ ναοῦ τοῦ Καίσαρος (γράμμα Η), ὁ Αὔγουστος ἔκτισε μαρμάρινον βῆμα, ἀπὸ ὅπου ώμίλουν οἱ ρήγορες. Ὁ Αὔγουστος ἔκαμε καὶ ἄλλην ἀκόμα πλατυτέραν ἀγοράν.

Τὰ ἄλλα ὥραῖα κτίρια, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει ἡ εἰκὼν, εἶναι τὰ ἔξι: Μικρὸς κυκλοτερής ναὸς τῆς Ἐστίας (Α), θριαμβευτικὴ ἀψίς τοῦ Αὐγούστου (Β), παλαιὰ βασιλικὴ (Δ), ἀψίς τοῦ Σεβήρου (Ι), ναὸς τοῦ Κρόνου (Λ), ναὸς τῆς Ὁμονοίας (Κ), δημόσιον ἀρχεῖον (Μ) καὶ ναὸς τοῦ Διὸς (Ν).

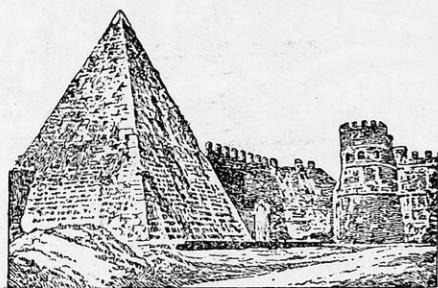
Πόσον πραγματικῶς μεγαλοπρεπῆ ἦσαν τὰ καλλιμάρμαρα αὐτά οἰκοδομήματα εἰς τὴν λαμπράν ἔκεινην ἐποχήν! Ὁ Σουητώνιος μᾶς λέγει, ὅτι ὁ Αὔγουστος εῦρε τὴν Ρώμην πλινθόκτιστον καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν μαρμαρόκτιστον.

Αναπαράστασις της ρωμαϊκής Αγορᾶς μετά τῶν δημοσίων κτιρίων.

124. "Αλλα ἔργα τέχνης εἰς τὴν Ρώμην.

Οἱ Ρωμαῖοι τεχνῖται ἐδανείσθησαν πολλὰ σχέδια ἔργων τέχνης ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀνατολήν. Ἡ παραπλεύρως

Πυραμιδοειδῆς τάφος ρωμαϊκός.

Ἄγορᾶς, θὰ ὕδωμεν, δtti οἱ μεγαλοπρεπεῖς ναοί, αἱ βασιλικαὶ, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα δημόσια οἰκοδομήματα, ἥσαν κοσμημένα μὲ λαμπροὺς κίονας ἐλληνικῶν ρυθμῶν.

Οἱ Ρωμαῖοι ἔμαθον ἐπίσης ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν νὰ κατασκευάζουν μεγαλοπρεπεῖς ἀψίδας. Αὗται ἐκτίζοντο εἰς ἀνάμνησιν μιᾶς νίκης, τὴν ὅποιαν ἐκέρδιζε ρωμαῖος στρατηγός, ὁ δοποῖς κατόπιν ἐτέλει θρίαμβον.

Τὴν τέχνην αὐτὴν τῶν ἀψίδων οἱ Ρωμαῖοι παρέλαβον ἀπὸ τὴν πρόσοψιν ἀσσυριακῶν καὶ παρθιακῶν ἀνακτόρων, ὅπως βλέπομεν εἰς τὰ σχέδια, τὰ ὅποια παρουσιάζουν αἱ εἰς τὴν ἔνσαντι σελίδα εἰκόνες.

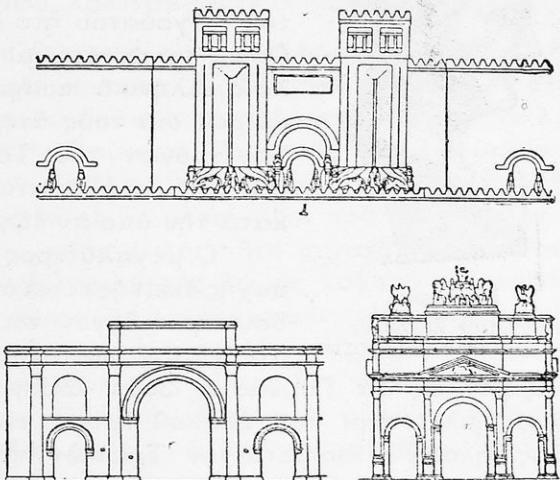

Θριαμβευτικὴ ἀψίς τοῦ Τίτου.

125. Τὰ γράμματα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αύγουστου.

“Οπως οἱ ρωμαῖοι τεχνῖται ἐδανείσθησαν πολλὰ ἀπὸ τὴν ἀθάνατον ἔλληνικήν τέχνην, οὕτω καὶ οἱ ρωμαῖοι λόγιοι, οἱ δποῖοι ἀνέπτυξαν τὰ ρωμαϊκὰ γράμματα, ἐδιδάχθησαν πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν ἑλλήνων σοφῶν. Ή Ρώμη δὲν εἶχεν ἐπιστήμονας, ὅπως δὲ Ἀρχιμήδης καὶ ὁ Εὐκλείδης. Ὑπῆρχον δμως ἄνθρωποι, οἱ δποῖοι εἶχον μεγάλην ἀγάπην εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Οἱ περισσότερον πολιτισμένοι Ρωμαῖοι ἐμελέτων πολὺ τὰ ἑλληνικὰ βιβλία καὶ ἐγνώριζον καλὰ τὰς ὥραιας ἴδεας, τὰς δποῖας περιεῖχον.

“Ανδρες σπουδαῖοι, ὅπως ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Κικέρων, ὁ μεγαλύτερος ρήτωρ τῶν Ρωμαίων, ἐσπούδασαν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν Ρόδον. Εἶχον μελετήσει πολὺ καλὰ τοὺς ἀρχαίους μας συγγραφεῖς καὶ ὡμίλουν μεταξύ τῶν περισσότερον ἐλ-

1, 2: Σχέδια προσόψεων ἀσσυριακῶν καὶ παρθιακῶν ὄνακτόρων. 3: Σχέδιον ρωμαϊκῆς ἀψίδος.

ληνιστὶ παρὰ λατινιστὶ. Ο μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς ρωμαίους συγγραφεῖς, ὁ δποῖος ἔζησεν εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς δημοκρατίας, ἦτο ὁ Κικέρων. Οὗτος ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος τεχνῖτης τῆς λατινικῆς πεζογραφίας, ἀκόμη δὲ καὶ σήμερον οἱ ἄνθρωποι θαυμάζουν τοὺς λαμπροὺς λόγους, τοὺς δποίους ἔξεφώνει εἰς τὴν σύγκλητον, καὶ τὰς ἄλλας φιλοσοφικάς του διατριβάς, καθὼς καὶ τὰς ἐπιστολάς του.

‘Ο Αὔγουστος εἶχεν ἰδρύσει δύο βιβλιοθήκας εἰς τὴν Ρώμην,

αἱ ὁποῖαι εἶχον πολλὰς συλλογὰς ἀρχαίων Ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν βιβλίων.

Οἱ μεγαλύτεροι συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι ἥκμασαν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου, εἶναι οἱ ἔξῆς:

‘Ο Τίτος Λίβιος, ὁ ὁποῖος ἔγραψε μεγάλην Ἰστορίαν τῆς Ρώμης, ἢ ὁποία ἥρχιζεν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ ἔφθανε μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου. Διὸς νὰ συγγράψῃ τὸ ἔργον αὐτὸς ὁ Λίβιος ἐχρειάσθη τεσσαράκοντα ἔτη.

Κικέρων
(*Μονσεῖον Μαδρίτης.*)

“Ἄλλος σπουδαῖος ἀπὸ τὴν πλειάδα τοῦ Αὐγούστου ἦτος ὁ ποιητής Ὁράτιος. Οὗτος ἐγνώριζε καὶ ἡγάπα πολὺ τὰ παλαιὰ Ἑλληνικὰ ποιήματα.” Ἐγραψε δὲ ἐμμέτρως διὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴν ζωὴν τῶν χρόνων του. Τὰ ποιήματά του μᾶς δίνουν μίαν ἀθάνατον εἰκόνα τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔζησεν ὁ Αὐγούστος.

‘Ο μεγαλύτερος ὅμως ποιητής τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶναι ὁ Βεργίλιος. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του εἶναι ἡ Αἰνειάς. Τὸ ώρατίον αὐτὸς ἔργον, τὸ ὁποῖον σπουδάζομεν εἰς τὰ Γυμνάσια, ὡσὰν ἄλλη Ὁδύσσεια τοῦ Ὁμήρου, δミιλεῖ περὶ τοῦ ἑθνικοῦ ἥρωας τῶν Ρωμαίων Αἰνείου. Πῶς δηλαδὴ οὗτος μετά τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον περιεπλανήθη, ἔως ὃτου φθάσῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ.

126. Ἡ λατινικὴ γλῶσσα ἔξαπλοῦται εἰς τὴν δύσιν.

Μὲ τὴν αὔξησιν τῆς δυνάμεως τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἐβάδιζε παραλλήλως καὶ ἡ ἔξαπλωσις τῆς γλώσσης τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν συνηθειῶν αὐτῶν. Ρωμαῖοι στρατιώται, ὑπάλληλοι, πολλοὶ πτωχοὶ πολιταὶ χωρὶς κτήματα καὶ παλαιοὶ στρατιώται, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχον δοθῆ γαῖαι εἰς τὰς διαφόρους ρωμαϊκὰς κτήσεις, δῆλοι αὐτοὶ εἶχον γίνει ἀπόστολοι τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ρώμης εἰς τὰ πέρατα τῶν κτήσεών της.

“Οπως ἄλλοτε μὲ τὰς κατακτήσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάν-

δρου ἡ ἔλληνική γλῶσσα καὶ ὁ ἔλληνικὸς πολιτισμὸς εἶχον διαδοθῆ εἰς τὰ πέρατα τῆς Ἀνατολῆς, οὕτω καὶ εἰς τὴν Δύσιν ἡ λατινικὴ ἥτο ἡ κυριωτέρα γλῶσσα.

Κατὰ μῆκος ἐπίσης τοῦ Δουνάβεως ποταμοῦ καὶ τοῦ Ρήνου ἡ ρωμαϊκὴ γλῶσσα καὶ αἱ ρωμαϊκαὶ συνήθειαι εἶχον πολὺ μεγάλην ἐπίδρασιν. Πόλεις δὲ σπουδαῖαι, ὅπως ἡ **Κολωνία** καὶ ἄλλαι, ἔγιναν καθαρῶς ρωμαϊκαὶ πόλεις. Ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς τὰς πόλεις αὐτὰς εύρισκονται λείψανα ἔργων ρωμαϊκῶν, ὅπως εἶναι γέφυραι, λουτρά καὶ ἄλλα ρωμαϊκὰ μνημεῖα.

127. Τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ φωτίζει τὸν κόσμον.

Εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους ὑπῆρχον πολλαὶ θρησκεῖαι εἰς τὸ ἀπέραντον Ρωμαϊκὸν κράτος. Ὁ Αὔγουστος ἐπεθύμει ὅλοι οἱ ὑπήκοοί του νὰ ἀκολουθοῦν τὸ παράδειγμά του καὶ νὰ λατρεύουν τοὺς θεοὺς τῶν Ρωμαίων, διὰ τοὺς ὁποίους ὑπῆρχον πολλοὶ ναοὶ καὶ βωμοὶ εἰς ὅλας τὰς πόλεις τοῦ κράτους. Ἐπίστευε δέ, ὅτι ἡ θρησκεία εἶναι μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου ὅλοι οἱ ὑπήκοοι τοῦ κράτους, κάθε φυλῆς, ἥτο δυνατὸν νὰ ἐνωθοῦν καλύτερον ύπὸ τὴν κυβέρνησιν τῆς Ρώμης καὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἄλλ’ ἡ παλαιὰ θρησκεία δὲν ἴκανοποίει τότε τοὺς ἀνθρώπους. “Ἄν καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς νὰ εἶναι τίμιοι, καθάροι καὶ νὰ ἐκτελοῦν τὸ καθῆκον των, ἐν τούτοις δὲν τοὺς ἐνεθάρρυνεν εἰς τὴν δυστυχίαν των. Οὕτε καὶ ἐδιδεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀπάντησιν, ὅταν ἡρώτων ἐὰν ὑπάρχῃ ἄλλος κόσμος πέραν ἀπὸ αὐτόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἔζων.

Πολλοὶ ἀνθρώποι ἐπίστευον τότε εἰς ἄλλας θεότητας, ὅπως εἰς τὴν **Κυβέλην**, τὴν μητέρα θεὰν τῆς Ἀσίας. Ἄλλοι πάλιν εἰς τὴν **Ισιν**, τὴν αἰγυπτίαν θεάν. Οἱ στρατιῶται ἐλάτρευον ἐπίσης τὸν **Μίθραν**, περσικὸν θεόν τοῦ φωτός.

Οἱ “Ἐλληνες ἔξ ἄλλου ἐλάτρευον τοὺς παλαιούς των θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου καὶ οἱ Ιουδαῖοι συνηθροίζοντο εἰς τὰς συναγωγάς των καὶ ἐπήγαινον εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἱερουσαλήμ.

“Ἄλλοι ἀνθρώποι, διὰ νὰ ἴκανοποιήσουν τὰς ψυχικάς των ἀνάγκας, κατέφευγον εἰς τὴν ἔλληνικὴν σοφίαν. Ἐμελέτων τὸν φιλόσοφον **Ζήνωνα**, ὁ ὁποῖος ἥκμασε τὸν 3ον π. Χ. αἰώνα καὶ ἐδίδασκεν εἰς τὴν **Ποικίλην Στοάν**, εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν

Αθηνῶν, καὶ διὰ τοῦτο οἵ δόπαδοί του ὀνομάσθησαν στωικοί. Πολλοὶ στωικοί ὑπῆρχον τότε εἰς τὴν Ρώμην· ὁ σπουδαιότερος δὲ ἐξ αὐτῶν ἦτο δὲ Ἐπίκτητος, ὁ δοποῖος ἐγεννήθη δοῦλος. Οἱ στωικοὶ ἐπίστευον, δτι ὁ ἄνθρωπος, εἴτε δοῦλος εἶναι εἴτε αὐτοκράτωρ, πρέπει εἰς δλην του τὴν ζωὴν νὰ ἔκτελῃ τὸ καθῆκον του. «Μὴ λησμονῆς, ἔλεγεν δὲ Ἐπίκτητος, δτι εἶσαι εἰς τὸν κόσμον εἰς ἥμιοποιός καὶ λαμβάνεις μέρος εἰς ἐν δῷμα, τὸ δοποῖον παίζεται. Ὁφείλεις νὰ παίξῃς τὸ μέρος σου μὲ τὴν ἐργασίαν, τὴν δοπίαν κάμνεις, ὅσον ἥμπορεῖς καλύτερον.» Μὲ αὐτὰς δύως τὰς ἰδέας οἱ ἄνθρωποι δὲν ἥσθάνοντο συμπάθειαν καὶ ἀγάπην δὲ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον.

”Αλλος φιλόσοφος, δὲ Ἐπίκουρος, ἐδίδασκεν, δτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ζητῇ τὴν εύτυχίαν του εἰς τὴν καλὴν ζωὴν, τὴν δοπίαν πρέπει νὰ κάμνῃ. Μὲ τοῦτο ἥθελε νὰ κάμη τοὺς ἄνθρωπους καλοὺς καὶ νὰ τοὺς διδάξῃ τὸν σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἄλλους. ’Αλλ’ οἱ δόπαδοί του παρεξήγησαν τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν καὶ ἐνόμιζον, δτι ὁ καθεὶς πρέπει νὰ ζητῇ ἐκεῖνο, τὸ δοποῖον τὸν εὐχαριστεῖ, χωρὶς νὰ σκέπτεται τοὺς ἄλλους.

Τοιουτοτρόπως οὕτε οἱ στωικοὶ οὕτε οἱ ἐπικούρειοι ἐπέτυχον νὰ κάμουν τοὺς ἄνθρωπους νὰ ἀγαποῦν ὁ εἰς τὸν ἄλλον. Οὕτε δὲ κατώρθωσαν νὰ διδάξουν εἰς αὐτοὺς ἔνα Θεὸν ἀγάπης καὶ δικαιοσύνης.

Κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνους, ἀπὸ μίαν μικρὰν πόλιν τῆς Ιουδαίας, τὴν Βηθλεέμ, ἐξήστραψε τὸ θεῖον φῶς! Οἱ ἄγγελοι ἔχαιρετισαν τὴν νέαν χαραυγὴν εἰς τὸν κόσμον μὲ τὸν οὐρανὸν ὅμονον: «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίᾳ». Ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, δὲ Κύριος ἥμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἐγεννᾶτο τότε, δταν ἀκόμη ἥγεμόνευεν εἰς τὴν Ρώμην ὁ Αὔγουστος. Ἡ νέα θρησκεία τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν θεϊκὴν της δύναμιν ταχέως εὗρε θερμοὺς δόπαδούς. Διὰ δὲ τοῦ κορυφαίου ἀποστόλου αὐτῆς, τοῦ Παύλου, ἐξηπλώθη εἰς δλον τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

ΟΙ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

128. Οι ἀπό τοῦ οἴκου τοῦ Αὐγούστου αὐτοκράτορες.
‘Ο Τιβέριος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αὐγούστου τέσσαρες αὐτοκράτορες συγγενεῖς αὐτοῦ ἐκυβέρνησαν τὴν Ρώμην. Πρῶτος ἐξ αὐτῶν ἦτο δ Τιβέριος, υἱὸς τοῦ Αὐγούστου ἐκ δευτέρας συζύγου. Τὰς στρατιωτικὰς ἀρετὰς τοῦ Τιβερίου καὶ τὰ διοικητικά του προσόντα εἶχεν ἐκτιμήσει 14 - 37 μ. Χ. πολὺ δ Αὔγουστος· διὰ τοῦτο εἶχε προσλάβει αὐτόν, ὅτε ἔζη, εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. ‘Ο Τιβέριος ἦτο ὑπερήφανος, ἀλλ’ ὀλίγον μελαγχολικός καὶ καχύποπτος. ‘Ο ὄχλος τὸν ἐμίσει, διότι δὲν ἔδιδεν εἰς αὐτόν, ὅπως οἱ ἄλλοι αὐτοκράτορες, σῆτον, οὕτε ὡργάνων δι’ αὐτὸν θεάματα μονομαχιῶν. Διὰ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὴν τάξιν μέσα εἰς τὴν Ρώμην κατήρτισε σῶμα ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν, τῶν πραιτωριανῶν, οἱ δποῖοι ὑπηρέτουν ώς φρουροὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Τὸ σῶμα αὐτὸν ἀργότερον ἔγινε τόσον ἴσχυρόν, ὃστε συχνὰ ἀνεβίβαζεν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον, ἥ κατεβίβαζεν ἀπὸ αὐτόν, ἐκεῖνον, τὸν δποῖον ἥθελε. ‘Ο Τιβέριος ἦτο ἐπίσης μισητὸς εἰς τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν, οἱ δποῖοι προσεπάθουν νὰ ἀνακτήσουν τὴν δύναμίν των. ‘Υπῆρξε δὲ πραγματικὸς τύραννος εἰς δλας τὰς τάξεις τῶν ἀνθρώπων. Πρὸς τὴν Ἐλλάδα δμως ἐποιεύθη μὲ σωφροσύνην. Τὸ Αἴγιον δέ, τὸ δποῖον εἶχε πάθει τότε ὑπὸ σεισμοῦ, ἀπηλλάγη κατὰ πρότασίν του ἐπὶ τρία ἔτη ἀπὸ κάθε φορολογίαν. Γενικῶς, δ Τιβέριος ὑπῆρξεν ἴσχυρός καὶ ἰκανὸς ἡγεμών. «Ἄσ μὲ μισοῦν, ἔλεγεν, οἱ ὑπήκοοί μου. Ἄρκει, ὅτι ἐκτελοῦν ἐκεῖνο, τὸ δποῖον ἔγὼ θέλω.»

129. Ὁ Γάϊος Καλιγούλας.

Μετὰ τὸν Τιβέριον, αὐτοκράτωρ ἔγινεν δὲ νεαρὸς **Γάϊος**, τὸν δόποῖον οἱ στρατιῶται του ἐπωνόμασαν **Καλιγούλαν**. Ὁ **37 - 41 μ. Χ.** νέος ἐκεῖνος εἶχε νοσηρὰν διάνοιαν. Ἐπειδὴ δὲ αἰφνιδίως ἀνῆλθεν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον, τόσον πολὺ διεστράφη ὁ χαρακτήρ του, ὡστε ἔγινεν ἀπὸ τοὺς πολὺ κακοὺς αὐτοκράτορας.

Αφοῦ ἐσπατάλησεν δλας τὰς οἰκονομίας, τὰς δόποίας εἶχε κάμει δὲ Τιβέριος, εἰς ἀσωτίας, ἥρχισε νὰ καταδικάζῃ πλουσίους Ρωμαίους εἰς θάνατον καὶ νὰ ἀρπάζῃ τὰς περιουσίας των. Ὁ Σουητώνιος μᾶς λέγει, δτι « ὁ Καλιγούλας ἐλυπεῖτο, διότι οἱ Ρωμαῖοι ὅλοι δὲν εἶχον μίαν κεφαλήν, ἵνα μὲ ἐν κτύπημα ἀφαιρέσῃ αὐτίγιν ». « Υστερον ἀπὸ τεσσάρων ἑτῶν ἀθλίαν διοίκησιν, δὲ Καλιγούλας ἐφονεύθη ἀπὸ τὸν ἔδιον τὸν φρουρόν του.

130. Ὁ Κλαύδιος.

Οἱ πραιτωριανοί, ἐνῷ ἐλεηλάτουν τὰ ἀνάκτορα τοῦ Καλιγούλα **ὕστερον** ἀπὸ τὸν φόνον του, ἀνεκάλυψαν δόπισω ἀπὸ ἐν **41 - 54 μ. Χ.** παραπέτασμα κρυμμένον τὸν θεῖον τοῦ Καλιγούλα, τὸν **Κλαύδιον**. Τοῦτον ἀνέσυρον ἀπὸ ἐκεῖ, δχι διὰ νὰ τὸν φονεύσουν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν ἀνακηρύξουν αὐτοκράτορα.

Ο νέος αὐτοκράτωρ, ἀν καὶ ᾧτο δειλὸς καὶ ἀσθενής, ἐν τούτοις ἔδειξεν, δτι εἶχεν ἱκανότητα ἀρκετήν, διὰ νὰ διοικήσῃ. Τὸ κλαυδιανὸν ὑδραγωγεῖον, τὸ δόποιον ἀκόμη σώζεται καὶ διὰ τοῦ δόποίου ἥρχετο ὕδωρ εἰς τὴν Ρώμην ἀπὸ πολὺ μεγάλην ἀπόστασιν, μαρτυρεῖ πόσον συνετὸς ᾧτο δὲ Κλαύδιος εἰς τὴν διοίκησίν του.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος αὐτοῦ ἀρχίζει προσπάθεια τῶν Ρωμαίων νὰ ἐπεκτείνουν τὸ κράτος των πρὸς τὴν Βρεταννίαν. Ἡ **43 μ. Χ.** χώρα αὔτη, ἐπειδὴ εὑρίσκετο πλησίον τῆς Γαλατίας, εἶχε δεχθῆ τὸν ρωμαϊκὸν πολιτισμόν. Ὁ Κλαύδιος μὲ τὰς ρωμαϊκάς του λεγεώνας ἔγινε κύριος τῆς νοτίου Βρεταννίας, τὴν δόποίαν ἔκαμεν ἐπαρχίαν ρωμαϊκήν.

Ἀλλὰ καὶ ὁ καλὸς αὐτὸς αὐτοκράτωρ δὲν ἀπέθανεν ἀπὸ

φυσικὸν θάνατον. Ἡ σύζυγός του Ἀγριππίνα ἐδηλητηρίασεν αὐτόν, διὰ νὰ κάμῃ αὐτοκράτορα τὸν υἱὸν ἀπὸ τὸν πρῶτον γάμον της, τὸν Νέρωνα.

131. Ὁ Νέρων.

Ο Νέρων ἦτο μαθητὴς τοῦ φιλοσόφου Σενέκα καὶ ἦτο δέκα ἔπτὰ ἑτῶν, ὅταν ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐφάνη, ὅτι ὁ νέος αὐτοκράτωρ θὰ διώκει καλῶς τὸ κράτος. Ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν τέχνην καὶ τὴν φιλολογίαν καὶ ἡ καθοδήγησίς του ἀπὸ καλούς συμβούλους ύπερσχοντο 54 - 68 μ. Χ. πολλὰ διὰ μίαν χρηστὴν διοίκησιν. Ἀλλὰ δὲν ἐπέρασε πολὺς καιρός, ὅτε ἐφάνη ἡ κακὴ φύσις τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου. Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας του συνδέονται μὲ σειρὰν ἀγρίων καὶ ἀπεχθῶν πράξεων. Μία ἀπὸ αὐτὰς ἦτο καὶ ἡ καταδίωξις τῶν Χριστιανῶν.

Κάποτε μεγάλη πυρκαϊά, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα, κατέστρεψε μέγα τμῆμα τῆς Ρώμης, σχεδὸν τὸ ἥμισυ. Ὁ κόσμος δὲ τότε ἐπίστευσεν, ὅτι ὁ Νέρων διέταξε νὰ καῇ τὸ τμῆμα αὐτὸ τῆς πόλεως. Διὰ νὰ ἀποφύγῃ οὗτος τὴν κατηγορίαν, διέδωσεν, ὅτι οἱ Χριστιανοί ἦσαν οἱ αἴτιοι τῆς φοβερᾶς ἐκείνης πυρκαϊᾶς. Ἡ ὁργὴ τοῦ λαοῦ ἐστράφη τότε ἐναντίον τῶν ἀθώων τούτων ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἔπαθον πολλά.

Ο Νέρων εἶχε παραμελήσει ἐντελῶς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους καὶ ἡρέσκετο νὰ παρουσιάζεται ἄλλοτε ὡς κιθαρῳδός, ἄλλοτε ὡς ἡθοποιός εἰς τὴν σκηνὴν καὶ ἄλλοτε ὡς ἀρματηλάτης.

Αἱ ἐλληνικαὶ πόλεις, διὰ νὰ κολακεύσουν αὐτόν, τοῦ ἔστελλαν ὅλους τοὺς στεφάνους τῶν ἀγώνων. Μὲ χαράν του δὲ ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν πρέοισθεως καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἔλαβε μέρος εἰς ὅλους τοὺς ἀγώνας, οἱ ὁποῖοι ἐτελοῦντο ἐκεῖ. Οἱ ἐλλανοδίκαι, μολονότι δὲν ἦτο ἄξιος ἀθλητής, ἀφοῦ μάλιστα εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ἔπεσεν ἀπὸ τὸ ἄρμα καὶ παρ’ ὀλίγον νὰ συντριβῇ, ἐν τούτοις παντοῦ ἐστεφάνωνον αὐτόν. Ο Νέρων συνέλεξε τότε ἐβδομήκοντα πέντε στεφάνους.

Ο Νέρων τόσον ηὐχαριστήθη ἀπὸ τὰς τιμάς, τὰς ὁποίας ἔκαμον εἰς αὐτὸν οἱ Ἑλληνες, ὃστε εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Ἰσθμίων

δώμιλησε πρός δόλους τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ἔλληνικῶν πόλεων. Εἰς τὸν λόγον του ἐκεῖνον ἀνεκήρυξεν δόλους τοὺς "Ἐλληνας" ἐλευθέρους καὶ αὐτονόμους. Ὁ λόγος αὐτὸς διετηρήθη χαραγμένος εἰς πλάκα, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν ἀναγιγνώσκο-

Ο Νέρων.

μεν μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ
ἔξης, τὰ ὅποια εἶπεν] ὁ
Νέρων: «Εἴθε νὰ παρεῖχον
τὴν δωρεὰν αὐτήν, καθ' ὃν
χορόν ἥκμαζεν ἡ Ἑλλάς,
διὰ νὰ ἀπολαύσουν τὴν χά-
ροιν αὐτὴν περισσότεροι "Ἐλ-
ληνες. Διὰ τοῦτο μέμφομαι
τὸν αἰῶνα, διὸποιος προεδι-
πάνησε τὴν μεγάλην αὐτὴν
χάριν. Καὶ τώρα δὲν σᾶς
ενεργετῶ ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν,
ἀλλὰ ἀπὸ φιλίαν. Τιμῶ δὲ
καὶ τοὺς θεούς σας, οἵ ὅποιοι

προνοοοῦν δι' ἐμὲ καὶ εἰς τὴν ἔηράν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν.»

Τέλος αἱ λεγεώνες ἐπανεστάτησαν καὶ ἡ σύγκλητος ἔλαβε τὸ θάρρος καὶ ἐκῆρυξε τὸν Νέρωνα ἔχθρὸν τῆς πατρίδος. Διὰ νὰ ἀποφύγῃ δὲ οὗτος τὴν σύλληψιν, ηὔτοκτόνησεν. Αἱ τελευταῖαι του λέξεις ἦσαν: «Οποῖος καλλιτέχνης χάνεται μαζὶ μὲ τὸ σῶμα μου!»

132. Οι Φλάβιοι αὐτοκράτορες. Ο Ούεσπασιανός.

"Υστερὸν ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Νέρωνος ἐπηκολούθησεν ἐμφύλιος πόλεμος καὶ φιλονικία διὰ τὴν ἔξουσίαν τῆς Ρώμης.

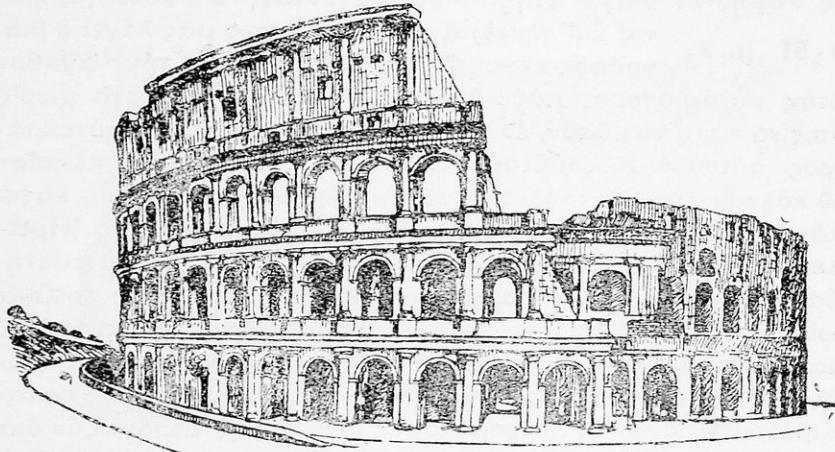
69 - 79 μ. Χ. Ἐπὶ τέλους ἡ αὐτοκρατορικὴ ἔξουσία περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Φλαβίου Ούεσπασιανοῦ. Τοῦτον καὶ τοὺς δύο του υιούς, οἱ ὅποιοι διεδέχθησαν αὐτόν, ὀνομάζομεν Φλαβίους αὐτοκράτορας.

Ο Ούεσπασιανὸς ἦτο Σαβῖνος, ἀπλοῦς καὶ ρωμαλέος στρατιώτης. Εἶχεν ἀρκετὴν πεῖραν διὰ τὴν διοίκησιν καὶ ἐθεωρήθη τότε δικατάλληλος ἀνθρωπος, διὸποιος ἦτο δυνατὸν νὰ φέρῃ τὴν τάξιν μέσα εἰς τὴν Ρώμην καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ο Ούεσπασιανὸς κατέστησε καὶ πάλιν τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε

δώσει δέ Νέρων αὐτονομίαν καὶ ἐλευθερίαν, ρωμαϊκήν ἐπαρχίαν.
Ἔπει δέ : «Ἀπομεμαθηκέναι τὴν ἐλευθερίαν τὸ Ἑλληνικόν.»

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Οὐεσπασιανὸς ἥτο αὐτοκράτωρ, ἔγινεν
ἐπανάστασις εἰς τὴν Παλαιστίνην. Οἱ Ἰουδαῖοι, διότι κυρίως
δὲν ἤδυναντο νὰ τελοῦν ἐλευθέρως τὰ τῆς θρησκείας τῶν, βα-
ρέως ἔφερον τὸν ζυγὸν τῶν Ρωμαίων καὶ ἐπανεστάτησαν.

Ἐναντίον τῆς Παλαιστίνης ἔξεστράτευσε τότε ὁ υἱὸς τοῦ
Οὐεσπασιανοῦ **Τίτος**, διὰ νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανά-
στασιν. Οὗτος, ὅστερον ἀπὸ πέντε μηνῶν πολιορκί- 70 μ. Χ.
αν, ἔγινε κύριος τῆς Ἱερουσαλήμ. Λέγουν, ὅτι ἐν ἑκατομύριον

Τὸ Κολοσσαῖον (ὅπως εἶναι σήμερον).

Ἰουδαῖοι ἐφονεύθησαν τότε. Ἡ ἀγία πόλις καὶ ὁ περίφημος
ναός της κατεστράφησαν. Τὰ ἀφιερώματα δὲ τοῦ ναοῦ ἐκομί-
σθησαν εἰς τὴν Ρώμην. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης αὐτῆς ἐκτίσθη
εἰς τὴν ρωμαϊκὴν Ἀγοράν, ὅπως ἐμάθομεν, μεγαλοπρεπής
ἀψίς, ἡ ὁποίᾳ ὀνομάζεται ἡ ψίς τοῦ Τίτου (βλ. σελ. 147).

Ο Οὐεσπασιανὸς δὲν ἔξηκολούθησε τὴν πολυτέλειαν τοῦ
Νέρωνος καὶ τὴν ἐπίδειξιν ἐκείνου. Ἡτο πολὺ συνετὸς εἰς τὴν
διαχείρισιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους.

Ἐκρήμνισε τὸν χρυσοῦν οἶκον, τὸν ὄποιον εἶχε κατασκευά-
σει ὁ Νέρων, καὶ εἰς τὴν θέσιν του ἔστησε τεράστιον ὄμφι-

θέατρον, τὸ Κολοσσαῖον. Τοῦτο εἶναι μία ωοειδής παλαιότερα, ἡ ὅποια περιεβάλλετο ἀπὸ σειρὰς καθισμάτων, τὴν μίαν ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἄλλην. Ἡδύνατο δὲ νὰ χωρέσῃ περίπου 50.000 ἀνθρώπους. Μολονότι σήμερον εἶναι κατεστραμμένον, ἐν τούτοις ἔκεινος, ὁ ὅποιος βλέπει αὐτό, ἐκπλήσσεται ἀπὸ τὸ μέγεθός του. Μέσα εἰς τὸ τεράστιον τοῦτο κτίριον ὁ Τίτος ἔτελεσε μονομαχίας.

133. Οἱ διάδοχοι τοῦ Οὐεσπασιανοῦ ἀδελφοί.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οὐεσπασιανοῦ ἔγινεν αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης δι’ ὀλίγα ἔτη ὁ υἱός του **Τίτος**, ὁ «πολυναγαπημένος καὶ γλυκὺς ἀνθρωπος», ὅπως μᾶς λέγει ὁ βιογράφος του Σουητῶνιος. Διὰ τὸν ἀγαθὸν αὐτὸν αὐτοκράτορα, κάθε ἡμέρα, ἡ ὅποια παρήρχετο χωρὶς οὐτος νὰ κάμη τὸ καλόν, ἐθεωρεῖτο χαμένη. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος αὐτοῦ ὁ **Βεζούβιος**, ἥφαίστειον τῆς Ἰταλίας πλησίον τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως, ἔξερράγη. Ἡ λάβα του κατεπλάκωσε καὶ ἔθαψε δύο πόλεις, τὴν **Πομπηίαν** καὶ τὸ **Ἡράκλειον**. Τὰς πόλεις αὐτὰς ὑστερὸν ἀπὸ πολλὰς ἐκατονταετηρίδας ἔφερεν εἰς φῶς ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη. Τὰ ἔρείπια κυρίως τῆς Πομπηίας, τῆς ὅποιας μέγα μέρος ἔξεσκεπάσθη, μᾶς δίδουν νὰ ἐννοήσωμεν, ὅπως καὶ εἰς ἄλλο κεφάλαιον εἴδομεν, πῶς ἔζων οἱ ἀνθρώποι τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἐπίσης καταλαμβάνομεν πόσον οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ρώμης ἐφρόντιζον διὰ τὰς πόλεις τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους των.

Οἱ ἀδελφὸι τοῦ Τίτου Δομιτιανὸς ὑπῆρξεν ἀνθρωποίς ἀντιθέτου χαρακτῆρος ἀπὸ αὐτόν. Καθ’ ὅλον τὸ διάστημα τῆς βασιλείας του ὑπῆρξε τυραννικός. Ἡμποροῦμεν δὲ νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἦτο δεύτερος Τιβέριος. **Ο Δομιτιανὸς** ἐφάνη σκληρὸς εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ τοὺς Χριστιανούς, οἱ ὅποιοι πραγματικῶς ἀνέπνευσαν μὲ τὸν θάνατόν του.

“Οταν ἦτο αὐτοκράτωρ ὁ Δομιτιανός, ὁ περίφημος ρωμαῖος στρατηγὸς Ἀγρικόλας ἐπεξέτεινε τὰ ὅρια τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς τὴν Βρεταννίαν μέχρι τῆς Σκωτίας. Ἡ διοίκησίς του δὲ ἐκεῖ ἦτο τοιαύτη, ὥστε ὁ ρωμαϊκὸς πολιτισμὸς ἐξηπλώ-

θη εἰς ὅλην τὴν σημερινὴν Ἀγγλίαν. ‘Ο Δομιτιανὸς ύπηρξε θῦμα συνωμοσίας· μὲν αὐτὸν δὲ τελειώνει καὶ ἡ δυναστεία τῶν Φλαβίων.

134. Οἱ καλοὶ αὐτοκράτορες.

Οἱ πέντε αὐτοκράτορες, οἵ ὁποῖοι ἐκυβέρνησαν τὴν Ρώμην μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δομιτιανοῦ, καλύπτουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς δευτέρας μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετή- 26 - 180 μ. Χ. ρίδος. Οὗτοι ύπηρξαν πολὺ καλοὶ αὐτοκράτο- ρες. Κατὰ τὸ διάστημα δὲ τῆς κυβερνήσεώς των οὐδεμίᾳ ἔγινε συνωμοσία, καὶ τὸ κράτος ἐγνώρισε μακράν περίοδον εὔτυχίας.

‘Ο Τραϊανὸς προσφέρων θυσίας εἰς τὴν γέφυραν ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως.

Πολὺ δὲ δικαίως οἱ αὐτοκράτορες οὗτοι ωνομάσθησαν καὶ οἱ αὐτοκράτορες. ‘Ἐπειδὴ δὲ δύο ἔξ αὐτῶν εἶχον τὸ ὄνομα ‘Αντωνῖνος, διὰ τοῦτο λέγονται καὶ ‘Αντωνῖνοι. Οἱ σπουδαιότεροι ἔξ αὐτῶν ἦσαν οἱ ἔξης:

135. ‘Ο Τραϊανός.

Οὗτος ἦτο Θετός υἱὸς τοῦ Νερούα, ὁ ὁποῖος ἦτο πρὶν ἀπὸ αὐτὸν αὐτοκράτωρ. ‘Ητο χρηστός ἡγεμών καὶ 98 - 117 μ. Χ. ἐπεξέτεινε τὰ ὅρια τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. ‘Ε- 98 - 117 μ. Χ. πειδὴ δὲ εἶδεν, ὅτι τὸ κράτος δὲν ἦτο ἀσφαλὲς ἀπὸ βορρᾶ,

ἀλλ' ἡπειλεῖτο ἀπὸ βάρβαρον λαόν, τοὺς Δακούς, διὰ τοῦτο διέβη μὲ λέμβους τὸν Δούναβιν ποταμὸν καὶ ἐπορεύθη ἐναντίον τῶν.

Οἱ Δακοὶ ἀπετέλουν βασίλειον, τὸ ὄποιον ἔξετείνετο εἰς τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν. 'Ο Τραϊανὸς ὡδήγησε νικηφόρως τὸν στρατόν του ἐναντίον τοῦ βαρβάρου αὐτοῦ λαοῦ. "Εγινε δὲ κύριος τῆς Δακίας καὶ προσήρτησεν αὐτὴν ὡς ἐπαρχίαν εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην ὁ Τραϊανὸς συνήντησε τόσα ἐμπόδια, δσα ποτὲ ἀλλοτε δὲν εἶχε συναντήσει ρωμαϊκὸς στρατός.

'Ἐπάνω εἰς τὸν Δούναβιν ποταμὸν ἔκτισε τότε μεγάλην λιθίνην γέφυραν, ἡ ὁποία συνέδεσε τὴν νέαν ἐπαρχίαν μὲ τὸ κράτος. Πολλαὶ χιλιάδες ἄποικοι Ρωμαῖοι ἐστάλησαν εἰς τὴν Δακίαν, ὅπου διέδωσαν τὸν ρωμαϊκὸν πολιτισμόν. Ἡ δὲ ὀνομασία της Ρουμανίας ἔχει ρωμαϊκὴν καταγωγήν.

Μνημεῖον τῆς νίκης αὐτῆς τοῦ Τραϊανοῦ ἐναντίον τῶν Δακῶν εἶναι στήλη, ἡ ὁποία σφύζεται ἀκόμη καὶ σήμερον.

'Ο Τραϊανὸς ὑπῆρξεν ἐπίσης ἀπὸ τοὺς ἔξαιρετικοὺς εὔεργέτας τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους. 'Επι τῆς κυβερνήσεώς του ἐστάλη εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Μάξιμος, διὰ νὰ τακτοποιήσῃ τὰ ἔσωτερικὰ καὶ τὰ ἔσωτερικὰ πράγματα τῶν ἐλληνικῶν πόλεων. 'Ο ύπουργὸς καὶ πιστὸς φίλος τοῦ αὐτοκράτορος Πλίνιος ὁ Νεώτερος ἔδωσεν εἰς τὸν Μάξιμον τὰς ἔξῆς γραπτὰς ὁδηγίας: « Εὔτυχη Μάξιμε, ἔλεγεν· ὁ αὐτοκράτωρ σὲ στέλλει εἰς τὴν Ἀχαΐαν, εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν πατρίδα τῆς κομψότητος, τῶν γραμμάτων καὶ τῆς γεωργίας. Εἰς τὴν μακαρίαν ἔκεινην γῆν ὁ αὐτοκράτωρ ἀναθέτει εἰς σὲ πόλεις ἔλευθέρας, ἄνδρας ἔλευθέρους, τῶν δοποίων αἱ ἀρεταί, αἱ πρᾶξεις, αἱ συμμαχίαι, αἱ συνθῆκαι, τὸ θρήσκευμα σκοπὸν κύριον εἶχον τὴν διατήρησιν καὶ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ἔλευθερίας, τοῦ καλλίστου τούτου τῶν δικαιωμάτων τῆς φύσεως. Κατανόησον τὸ μέγεθος τῆς ἐντολῆς, ἡ ὁποία σοῦ ἀνετέθη... Μὴ λησμονήσης ποτέ, ὅτι οἱ Ρω-

Τραϊανός.

πράγματα τῶν ἐλληνικῶν πόλεων. 'Ο ύπουργὸς καὶ πιστὸς φίλος τοῦ αὐτοκράτορος Πλίνιος ὁ Νεώτερος ἔδωσεν εἰς τὸν Μάξιμον τὰς ἔξῆς γραπτὰς ὁδηγίας: « Εὔτυχη Μάξιμε, ἔλεγεν· ὁ αὐτοκράτωρ σὲ στέλλει εἰς τὴν Ἀχαΐαν, εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν πατρίδα τῆς κομψότητος, τῶν γραμμάτων καὶ τῆς γεωργίας. Εἰς τὴν μακαρίαν ἔκεινην γῆν ὁ αὐτοκράτωρ ἀναθέτει εἰς σὲ πόλεις ἔλευθέρας, ἄνδρας ἔλευθέρους, τῶν δοποίων αἱ ἀρεταί, αἱ πρᾶξεις, αἱ συμμαχίαι, αἱ συνθῆκαι, τὸ θρήσκευμα σκοπὸν κύριον εἶχον τὴν διατήρησιν καὶ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ἔλευθερίας, τοῦ καλλίστου τούτου τῶν δικαιωμάτων τῆς φύσεως. Κατανόησον τὸ μέγεθος τῆς ἐντολῆς, ἡ ὁποία σοῦ ἀνετέθη... Μὴ λησμονήσης ποτέ, ὅτι οἱ Ρω-

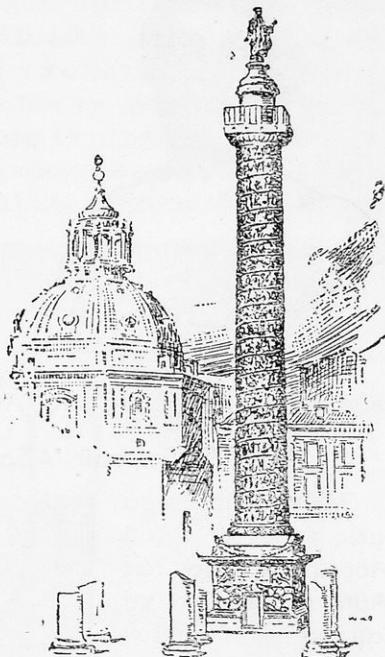
μιαῖοι ἡμεῖς παρελάβομεν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν τὸ δημόσιον δίκαιον μας καὶ ὅτι, ἐνῷ ἐπιβάλλομεν εἰς τὰ νικηθέντα ἔθνη τοὺς νόμους μας, ζητοῦμεν ἀπὸ τοὺς Ἐλληνας τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους αὐτοὶ ἔκαμαν διὰ τοὺς ἔαυτούς των. Ἔχει εἰς τὸν νοῦν σου, ὅτι ἄρχεις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Λακεδαιμονίους καὶ ὅτι εἶναι σκληρὸν καὶ βάροβαρον νὰ ἔξυβρίσῃς τὴν σκιάν της ἐλευθερίας, ἥ ὁποία ἔχατη διὸ αὐτάς. Νὰ ἔνθυμησαι μᾶλλον, ὁποῖαι ὑπῆρχαν αἱ πόλεις αὕται, παρὰ ὁποῖαι εἶναι σήμερον.»

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Τραϊανοῦ ἴδρυθη καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάτορος, ἀπέναντι τῆς Ἀκροπόλεως, ἐπάνω εἰς τὸν λόφον τῶν Μουσῶν. Ὁ Φιλόπατπος ἦτο ἀπόγονος τῶν Σελευκιδῶν καὶ πλούσιος. Εὐηργέτησε δὲ μὲ τὸν πλοῦτον του τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ.

136. Ὁ Ἀδριανός.

Ο Ἀδριανὸς ὑπῆρξε πόλυ σπουδαῖος αὐτοκράτωρ διὰ τὴν διοίκησιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἡτο περισσότερον πολιτικὸς καὶ οἰκονομολόγος παρὰ στρατηγός. Ἐνδιεφέρετο δὲ περισσότερον νὰ ἀνεγείρῃ οἰκοδομή· 117 - 138 μ.Χ. ματα εἰς τὸ κράτος του, παρὰ νὰ κάμνῃ ἐκστρατείας. Ἡ βασιλεία του ἡμπορεῖ νὰ παραβληθῇ μὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Αύγούστου.

Ο Ἀδριανὸς ἔκαμε δύο μεγάλα ταξίδια καὶ ἐπεσκέφθη τὰς ἐπαρχίας τοῦ τεραστίου κράτους του. Εἰς τὰ σύνορα

Στήλη τοῦ Τραϊανοῦ.

έκτισε φρούρια καὶ τείχη. Εἰς τὰς ἐπαρχίας ἀνήγειρε λουτρά, ύδραγωγεῖα, θέατρα καὶ ναούς. Δὲν ὑπῆρχε σχεδὸν ἐπαρχία, εἰς τὴν δόποιαν νὰ μὴ εἶχε κτισθῆ ἀπὸ τὸν Ἀδριανὸν ἐν οἰκοδόμημα.

'Αδριανός.

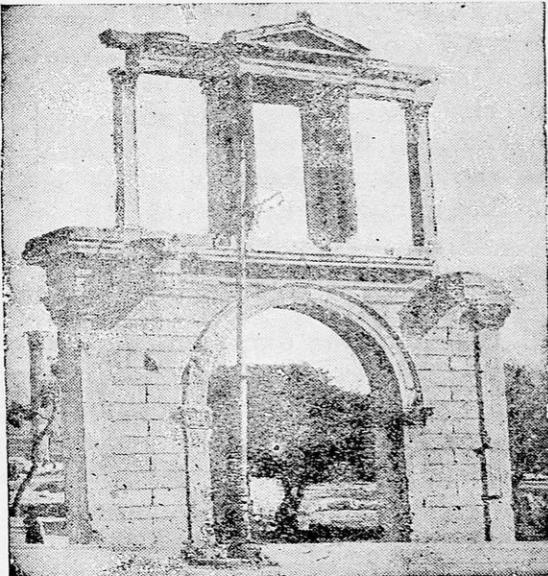
Έμοίραζε δὲ τὰς τὰς Ἀθήνας κατ' ἔτος σῖτον.

Τὰς Ἀθήνας ἐπεσκέφθη πέντε φοράς· τρεῖς δὲ φοράς ἔμεινεν ἐπὶ πολὺν χρόνον, ὅχι ώς ξένος βασιλεύς, ἀλλ' ώς πολίτης Ἀθηναῖος. Προσεπάθησε νὰ ἀνακουφίσῃ τὰς ἀνάγκας τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων καὶ ἔκαμεν εἰς αὐτὸν πολλάς δωρεάς.

137. "Ἐργα τοῦ Ἀδριανοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας.

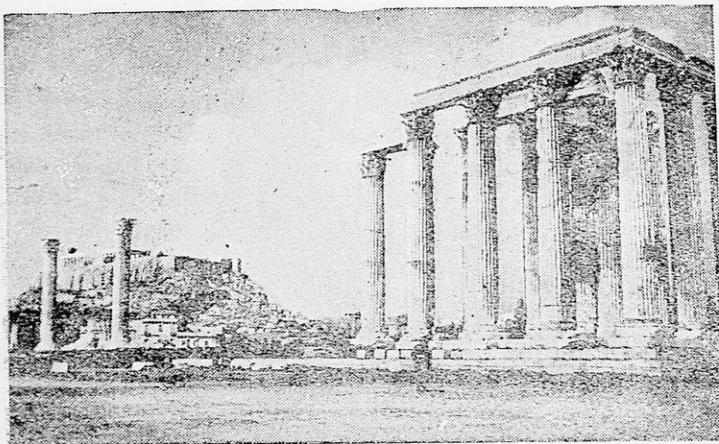
Ἡ σπουδαιοτέρα ὅμως δωρεά τοῦ Ἀδριανοῦ πρὸς τὰς Ἀθήνας ὑπῆρξαν τὰ λαμπρὰ οἰκοδομήματα, τὰ δόποια ἀνήγειρεν εἰς τὴν κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν πόλιν. Ἐδρυσε ναὸν τῆς Ἡρας καὶ τοῦ Πανελλήνιου Διός, πρὸς τιμὴν τοῦ δόποιου ἐγίνοντο πανελλήνιοι ἀγῶνες. Ἐπίσης ἀνήγειρε μεγαλοπρεπῆ στοάν, ἡ δόποια εἶχεν ἔκατον εἴκοσι κίονας ἀπὸ φρυγικὸν λίθον.

Αὕτη περιελάμβανε βιβλιοθήκην, τῆς δόποιας, οἱ κίονες διατηροῦνται ἀκόμη πλη-

Τιμὴ Ἀδριανοῦ (ὅπως είναι σήμερον).

σίον τῆς ἀρχαίας Ἀγορᾶς. Πρὸς τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος τῆς Ἀκροπόλεως, πλησίον εἰς τὰς ὅχθας τοῦ Ἰλισσοῦ, ἔκτισε νέαν πόλιν, ἡ ὁποία ἔφερε τὸ ὄνομά του. Ἡ θριαμβευτικὴ ἀψίς, ἡ ὁποία σώζεται πολὺ καλὰ μέχρι σήμερον καὶ ὄνομάζεται Πύλη τοῦ Αδριανοῦ, εύρισκετο εἰς τὴν εἶσοδον τῆς νέας πόλεως. Φέρει δὲ δύο ἐπιγραφάς, τὰς ὁποίας ἡμποροῦμεν νὰ ἀναγνῶσωμεν. Πρὸς τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπέναντι τῆς Ἀκροπόλεως, ἀναγιγνώσκομεν: «Αἴδ’ εἰσ· Ἀθῆναι, Θησέως ἥ πρὶν πόλις.» Εἰς δὲ τὴν ἄλλην πλευράν, ἡ ὁποία εἶναι

Στῆλαι τοῦ Ὀλυμπίου Διός (ὅπως εἶναι σήμερον).

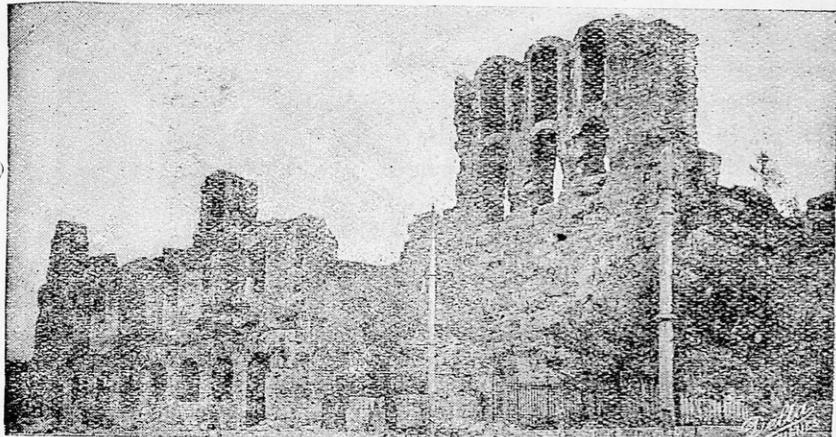
Ἐστραμμένη πρὸς τὸν Ἰλισσόν, εἶναι χαραγμέναι αἱ λέξεις: «Αἴδ’ εἰσ· Ἀδριανοῦ, οὐχὶ Θησέως πόλις.»

Ὀπίσω ἀπὸ τὴν πύλην ὑψοῦνται μέχρι σήμερον μεγαλοπρεπεῖς μαρμάρινοι κίονες κορινθιακοῦ ρυθμοῦ. Οὗτοι εἶναι λείψανα τοῦ ναοῦ τοῦ Ὁλυμπίου Διός. Τούτου πρὸ ἔξακοσίων πεντήκοντα περίπου ἐτῶν ὁ Πεισίστρατος εἶχε θέσει τὰ θεμέλια, ὁ δὲ Ἀδριανὸς ἀπετελείωσεν αὐτὸν καὶ τὸν ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Δία.

Μέσα εἰς τὸν ναὸν ἥσαν τοποθετημένα ἀγάλματα θεῶν. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἦτο τὸ ἀγαλμα τοῦ Διός, κατεσκευασμένον ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἐλεφαντοστόῦν. Ὅπηρὸν δὲ καὶ τοῦ

αύτοκράτορος ἀνδριάντες πολλοί, ἀφιερωμένοι ἀπό διαφόρους πόλεις. Σπουδαῖον εἶναι ἐπίσης εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ ὑδραγωγεῖον, τὸ ὅποιον κατεσκεύασεν ὁ Ἀδριανός· ἀκόμη καὶ σήμερον φέρει τὸ ὄνομα Ἀδριανειον ὑδραγωγεῖον.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἔδειξαν μὲ κάθε τρόπον τὴν εὐγνωμοσύνην των πρὸς τὸν εὐεργέτην αύτοκράτορα. "Οπως δὲ ἄλλοτε πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀντιγόνου καὶ τοῦ Δημητρίου εἶχον ὄνομάσει δύο ἀττικὰς φυλὰς Ἀντιγονίδα καὶ Δημητριάδα, οὕτω καὶ τότε πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀδριανοῦ μία φυλὴ ὥνομάσθη Ἀδρια-

'Ωδεῖον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ (ὅπως εἴραι σήμερον).

νίς. Τοῦτο ἦτο ἥν μεγαλυτέρα τιμὴ, τὴν ὅποιαν ἔκαμνον οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τοὺς εὐεργέτας των.

'Ο Ἀδριανός καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς πόλεις ἀνήγειρε σπουδαῖα οἰκοδομήματα.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔζη ἐις τὰς Ἀθήνας εἶς πλούσιος σοφιστής καὶ ρήτωρ, ὁ Ἡρώδης ὁ Ἀττικός. Τοῦτον ὁ Ἀδριανὸς εἶχε τιμήσει πολύ. Μὲ τὸ ὄνομα τοῦ σπουδαῖου αὐτοῦ ἀνθρώπου συνδέονται διάφορα κτίρια, μὲ τὰ ὅποια οὗτος ἐκόσμησε τὰς Ἀθήνας καὶ ὅλην τὴν Ἐλλάδα. "Ἐν ἀπὸ τὰ ὡραῖα κτίσματά του εἰς τὰς Ἀθήνας ἦτο τὸ Στάδιον, κατεσκευασμένον ἀπὸ πεντελικὸν μάρμαρον. Τούτου ἔχνη σώζον-

ται ἀκόμη μέχρι σήμερον, πρὸς ἀνατολὰς τοῦ χώρου τοῦ σημερινοῦ Σταδίου, δπερ ἐκτίσθη τὸ 1875, δαπάναις τοῦ Γ. Ἀβέρωφ. "Αλλο κτίσμα ἥτο ἐπίσης τὸ Ὁδεῖον εἰς τὰς νοτιοδυτικὰς ὑπωρείας τῆς Ἀκροπόλεως. Τοῦτο, δπως γνωρίζομεν, λέγεται καὶ Θέατρον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, διατηρεῖται δὲ τόσον καλὰ μέχρι σήμερον, ὥστε τὸ χρησιμοποιούμεν διὰ συναυλίας καὶ παραστάσεις ἀρχαίων δραμάτων.

138. Ἀντωνῖνος ὁ εὔσεβής.

Τὸν Ἀδριανὸν διεδέχθη ὁ Ἀντωνῖνος, δ ὅποῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν νότιον Γαλατίαν. Ἐπωνομάσθη δέ διὰ τὴν εὔσεβειαν καὶ τὴν καλωσύνην του Εύσεβής. Ἀπὸ τὸν ἔτον τὸν θετὸν υἱόν του, τὸν Μάρκον Αὐρήλιον, 138 - 161 μ.Χ. δ ὅποῖος τὸν διεδέχθη, μανθάνομεν τὰ ἔξῆς περὶ τοῦ Ἀντωνίνου : « Εἰς τὸν πατέρα μου, γράφει ἐκεῖνος, ἐγνώρισα τὴν πρᾳτητὰ τῶν τρόπων, τὴν σταθεότητα εἰς τὴν ἀπόφασιν καὶ τὴν πειραφρόνησιν πρὸς τὴν ματαιοδοξίαν. Ὁ πατήρ μου ἦξενδε πότε πρέπει νὰ ἀναπαύεται καὶ πότε νὰ ἐργάζεται. Μὲ ἐδίδαξε νὰ ἀπέχω ἀπὸ κάθε ἀπρεπῆ διασκέδασιν, νὰ συμπεριφέρωμαι πρὸς δλους ὡς ἵσος πρὸς ἴσους, καὶ νὰ μὴ γίνωμαι αἴτιος, ὥστε οἱ φίλοι μου νὰ εἶναι δουλόφοροις πρὸς ἐμέ. Ἀπὸ αὐτὸν ἔμαθον νὰ μὴ γογγύζω διὰ κάθε μεταβολὴν τῆς τύχης, ἀλλὰ νὰ εἶμαι πρᾶσος καὶ γαλήνιος. Νὰ εῖμαι ἀνώτερος ἀπὸ κάθε ἐπευφημίαν τοῦ ὄχλου καὶ νὰ μὴ λαμβάνω ὑπὸ δψιν μου τὰς κατηγορίας του. Νὰ λατρεύω τοὺς θεοὺς χωρὶς οὐδεμίαν δεισιδαιμονίαν καὶ νὰ βοηθῶ τοὺς ἀνθρώπους χωρὶς οὐδεμίαν φιλοδοξίαν. Ὁ πατήρ μου ἥτο πάντοτε συνετὸς καὶ μετριόφρων, ἐπόσεχε μόνον νὰ ἐκτελῇ πάντοτε τὸ καθῆκον του καὶ ὅχι εἰς τὸ τί θὰ ἔλεγον δι' αὐτὸν οἱ ἄλλοι. Αὐτὸς ἥτο ὁ χαρακτήρος καὶ οἵ τρόποι του. Δὲν ἥτο διόλου τραχύς, διόλου ὑπερβολικός, διόλου ἀγενής, τὰ πάντα ἐφανέρωνον, ὅτι δὲν ἥτο σκληρὸς καὶ βίαιος.» Ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτούς, τοὺς δποῖους ἀφῆκεν διάδοχος του, ἐννοοῦμεν πόσον χρηστός καὶ πολύτιμος αὐτοκράτωρ ἥτο δ Ἀντωνῖνος. Πράγματι, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡσύχου βασιλείας του, ἡ ὅποια ἐπέρασε χωρὶς πολέμους καὶ ἐπαναστάσεις, τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος ἐγνώρισε τὴν μεγαλυτέραν του εύτυχίαν.

139. Ὁ Μάρκος Αύρηλιος.

Οὗτος, ἀν καὶ δὲν ἦτο τόσον ἴκανὸς εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους, ὅπως οἱ ἄλλοι καλοὶ αὐτοκράτορες, ἐν τούτοις

161 - 180 μ. X. ὅπερ δεῖν ὁ ἀγνότερος ἀνθρωπός ἀπὸ ὅλους, δοῖ έκαθησαν εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον. Ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἡσχολήθη μὲ τὴν στωικὴν φιλοσοφίαν. Ἡ μῆτηρ του ματαίως προσεπάθει νὰ πείσῃ αὐτὸν νὰ κοιμᾶται εἰς μαλακὰ στρώματα. Ἐκεῖνος ἐπροτίμα νὰ κοιμᾶται πάντοτε εἰς τὸ σκληρὸν δάπεδον. Τόσον λιτός ἦτο εἰς τὴν ζωήν του.

Ὁ Μάρκος Αύρηλιος, ὁ φιλόσοφος αὐτοκράτωρ, δπως ἐπωνομάσθη, ἔγραψε βιβλίον διὰ τὰς ἰδέας τῶν στωικῶν. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι γραμμένον εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν δόποιαν ἥγαπα καὶ ἔγνωριζε πολὺ καλά. Δυστυχῶς δύμας τὸν ἥσυχον βίον τοῦ φιλοσόφου ἐκείνου αὐτοκράτορος ἐτάραξαν ἐκστρατεῖαι, τὰς δόποιας ἥναγκάσθη νὰ κάμῃ, τὴν μίαν ἐναντίον τῶν Πάρθων εἰς τὸν Εύφρατην καὶ τὴν ἄλλην ἐναντίον τῶν Γερμανῶν εἰς τὰ βόρεια σύνορα τοῦ κράτους.

Ἀπὸ τότε οἱ ἔχθροι τῶν συνόρων ἤρχισαν δλίγον κατ' δλίγον νὰ γίνωνται πολὺ ἵσχυροι καὶ νὰ ἀπειλοῦν τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος. Ὁ Μάρκος Αύρηλιος, δταν ἔκλειε διὰ παντὸς τοὺς δφθαλμοὺς εἰς τὴν ρωμαϊκὴν Βιντομπόναν, τὴν σημερινὴν Βιέννην, ἥσθάνθη, δτι ἡ ἐποχὴ τῆς ειρήνης καὶ τῆς εύτυχίας τοῦ κράτους ἐτελείωνε πλέον. Πράγματι, νέαι κακαὶ ἡμέραι ἤρχοντο, αἱ δόποιαι ἐπρόκειτο νὰ ἐπισωρεύσουν πολλὰς συμφορὰς εἰς αὐτό.

140. Ἡ παρακμὴ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἡ ἐσωτερικὴ ἀναρχία.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου Αύρηλου ἐπηκολούθησεν ἐποχὴ ἀναρχίας μέσα εἰς τὸ κράτος. Ἡ πειθαρχία τοῦ στρατοῦ, δ ὁποῖος εύρισκετο εἰς τὰ σύνορα, δλίγον κατ' δλίγον ἔχαλαρώνετο. Τὸ σπουδαιότερον δύμας ἦτο, δτι οἱ στρατιῶται ἐπενέβαινον εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Οἱ πραιτωριανοὶ εἰς τὴν Ρώμην, τὰ στρατεύματα εἰς τὴν Βρεταννίαν, εἰς τὴν Συρίαν

καὶ εἰς τὸν Δούναβιν, εἶχον Ἰδικούς των ὑποψηφίους διὰ τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον καὶ ἥθελον νὰ ἐπιβάλουν αὐτούς. Αἱ ἐπαρχίαι ἐπίσης, ἀφοῦ οἱ κάτοικοι αὐτῶν ἡσαν ρωμαῖοι πολίται μὲ πλήρη δικαιώματα, δπως οἱ πολίται τῆς Ἰταλίας, ἐνόμιζον, δτι εἶχον καὶ ἔκειναι τὰ ὕδια δικαιώματα μὲ αὐτήν, νὰ ἀποφασίζουν δηλαδὴ ποῖος θὰ ἥτο ὁ κυβερνήτης των.

Εἰς μίαν περίοδον ἐνενήκοντα ἐτῶν ἔξελέγησαν ἀπὸ τοὺς στρατιωτικοὺς δγδοήκοντα αὐτοκράτορες! Τοιουτοτρόπως, ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μάρκου Αὔρηλίου ἐπέρασαν ἐκατὸν ἔτη, κατὰ τὰ ὄποια ἐπηκολούθησαν ἐπαναστάσεις εἰς τὸ κράτος καὶ δι πολιτισμὸς παρήκμαζεν. Ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη δὲν ὑπῆρχεν οὐδεμία δημοσία τάξις εἰς τὴν Ρώμην, ἐπειδὴ τὰ ἀπειθάρχητα στρατεύματα ἀνεκήρυττον καὶ ἐδολοφόνουν αὐτοκράτορας τὸν ἔνα κατόπιν τοῦ ἄλλου. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὀνομάζομεν ἐποχὴν τῶν στρατιωτῶν αὐτοκρατόρων. Οὐδεμία ἀσφάλεια περιουσίας ὑπῆρχε τότε· ληστεῖαι δὲ καὶ δολοφονίαι ἐγίνοντο εἰς δλα τὰ μέρη τοῦ κράτους.

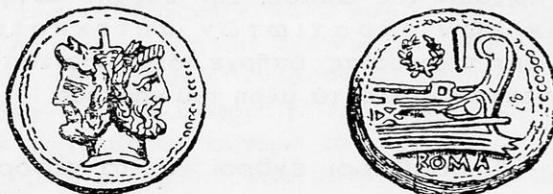
141. Οι βάρβαροι ἔχδροι εἰς τὰ σύνορα.

Ἐνῷ εἰς τὴν Ρώμην οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ ἡγωνίζοντο ποῖος θὰ καταλάβῃ τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον, εἰς τὰ σύνορα τοῦ κράτους ἀνεφαίνοντο φοβεροὶ ἔχθροι αὐτοῦ. Οὗτοι ἡσαν φῦλα γερμανικά, μεταξὺ τῶν ὄποιων καὶ οἱ Γότθοι, οἱ ὄποιοι διέβησαν τὸν Δούναβιν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν Μοισίαν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ταύτας ἔκαιον καὶ ἐλεηλάτουν. Οἱ Γότθοι ἐνίκησαν καὶ ἐφόνευσαν τὸν αὐτοκράτορα Δέκιον (249 - 251 μ. Χ.). Ἡτο δὲ αὕτη ἡ πρώτη φορά, κατὰ τὴν ὄποιαν ἐφονεύθη ρωμαῖος αὐτοκράτωρ εἰς μάχην κατὰ τῶν βαρβάρων.

Ολίγα ἔτη ἀργότερα ἡ Δακία, τὴν ὄποιαν εἶχε κατακήσει ὁ Τραϊανός, περιῆλθεν εἰς τοὺς Γότθους. Σπουδαῖος κίνδυνος ἐπίσης παρουσιάσθη εἰς τὴν Ἀνατολήν, οἱ Πάρθοι, οἱ ὄποιοι, ὑπὸ νέαν περσικὴν δυναστείαν, τὴν δυναστείαν τῶν Σασσανιδῶν, ἔγιναν πολὺ ἴσχυροι. Οὗτοι ἐζήτησαν νὰ ἀνακτήσουν τὰς ἐπαρχίας, αἱ ὄποιαι ἀνῆκον ἄλλοτε εἰς τὸ Περσικὸν κράτος, περσικὰ δὲ στρατεύματα διέβησαν τὸν Εὐφράτην, διέτρε-

ξαν τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Συρίαν, καὶ ἡχμαλώτισαν τὸν αὐτοκράτορα Οὐαλέριον (253 - 260 μ. Χ.).

Αλλὰ καὶ αἱ ἐπαρχίαι τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους δὲν ἔπειθάρχουν εἰς τὸ κράτος τῆς Ρώμης. Οἱ διοικηταὶ τῶν ἑζήτουν νὰ εἶναι ἀνεξάρτητοι ἀπὸ αὐτό, ἀφοῦ δὲν εἶχον νὰ φοβηθοῦν τὴν δύναμιν Ισχυροῦ αὐτοκράτορος, ὅπως εἰς ἄλλους χρόνους. "Ολα ἐφανέρωνον, δτι τὸ κράτος ἔβαινε πρὸς διάλυσιν. Ἀπὸ τὸν κατηφορικὸν ὅμως δρόμον, εἰς τὸν ὅποιον ἐφέρετο, ἐσταμάτησαν αὐτὸ δύο ίκανοὶ αὐτοκράτορες. Οὓτοι ἦσαν ὁ Διοκλητιανὸς (περίπου 300 μ. Χ.) καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ ὅποιος ἐπωνομάσθη Μέγας.

ΠΑΡΟΡΑΜΑ

Ἐν σελίδῃ 19, στ. 6, ἀντί: «εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον», γράφε: εἰς τὰς «ἀκιὰς τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης».

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

Α'. ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Δ' ΑΙΩΝ

- 323 - 321 π.Χ. Λαμιακός πόλεμος.
322 π.Χ. Ἡ μάχη τῆς Κραννῶνος.
315 π.Χ. ὸδρυσίς Θεσσαλονίκης.
301 π.Χ. Ἡ ἐν Ἰψῷ μάχη.

Γ' ΑΙΩΝ

- 279 π.Χ. Εἰσβολὴ τῶν Γαλατῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα.
275 π.Χ. Ἡ οἵτια τοῦ Πύρρου εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν.
272 π.Χ. Θάνατος τοῦ Πύρρου.
256 - 252 π.Χ. Χρεμωνίδειος πόλεμος.
222 π.Χ. Ἡ μάχη τῆς Σελλασίας.
220 - 217 π.Χ. Συμμαχικός πόλεμος.

Β'. ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Η' ΑΙΩΝ

- 753 π.Χ. Κτίσις τῆς Ρώμης.
750 π.Χ. Οἱ Ἐτρούσκοι γίνονται κύριοι τῆς Ρώμης.

ΣΤ' ΑΙΩΝ

- 509 π.Χ. Ἐπανάστασις ἐν Ρώμῃ. Κατάλυσις τῆς βασιλείας.

Δ' ΑΙΩΝ

- 390 π.Χ. Καταστροφὴ τῆς Ρώμης ὑπὸ τῶν Γαλατῶν.
343 - 290 π.Χ. Σαμνιτικοὶ πόλεμοι.

Γ' ΑΙΩΝ

- 264 - 241 π.Χ. Πρῶτος Καρχηδονιακός πόλεμος.
218 - 202 π.Χ. Δεύτερος Καρχηδονιακός πόλεμος.
218 π.Χ. Ἐκστρατεία τοῦ Ἀννίβα.
216 π.Χ. Ἡ ἐν Κάνναις μάχη.
202 π.Χ. Ἡ μάχη παρὰ τὴν Ζάμαν.

Β' ΑΙΩΝ

- 197 π.Χ. Ἡ παρὰ τὰς Κυνὸς κεφαλᾶς μάχη.
195 π.Χ. Ὁ Φλαμινῖνος κηρύσσει τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων.
190 π.Χ. Συριακὸς πόλεμος.
168 π.Χ. Ἡ παρὰ τὴν Πύδναν μάχη.
149 - 146 π.Χ. Τρίτος Καρχηδονιακός πόλεμος.
146 π.Χ. Ἡ καταστροφὴ τῆς Κορίνθου. Ἡ Ἑλλὰς γίνεται ρωμαϊκή ἐπαρχία.
112 - 105 π.Χ. Πόλεμος κατὰ τοῦ Ιουγούρθα.

Α' ΑΙΩΝ

- 91 - 88 π.Χ. Συμμαχικός πόλεμος.
84 π.Χ. Μιθραδατικὸς πόλεμος.
74 - 63 π.Χ. Νέος Μιθραδατικός πόλεμος.
64 - 63 π.Χ. Τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν γίνεται ρωμαϊκὴ ἐπαρχία.
48 π.Χ. Ἡ μάχη παρὰ τὰ Φάρσαλα.
46 π.Χ. Ἡ μάχη παρὰ τὴν Θάψον.
42 π.Χ. Ἡ μάχη παρὰ τοὺς Φιλίππους.
31 π.Χ. Ἡ παρὰ τὸ Ἀκτιον ναυμαχία.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

	Σελ.
1. 'Η Ροζέττη στήλη	7
2. Οἰκία ἐν Πριήνῃ ('Αναπαράστασις)	» 9
3. 'Η ἀρχαία Πριήνη ('Αναπαράστασις)	» 10
4. 'Η Ἀντιόχεια ἐπὶ τοῦ Ὄροντου ('Απὸ ἀρχαῖον νόμισμα)	» 12
5. Χάρτης τῶν βασιλείων τῶν Διαδόχων	» 13
6. Σέλευκος δ Νικάτωρ ('Απὸ ἀρχαῖον 4δραχμον νόμισμα)	» 16
7. Σχέδιον πόλεως Ἀλεξανδρείας (Κατὰ τοὺς Χριστιανούς χρόνους)	» 18
8. 'Ο Ἀλεξανδρινὸς Φάρος	» 19
9. Πτολεμαῖος δ Σωτὴρ ('Απὸ τετράδραχμον νόμισμα)	» 20
10. 'Ο βασιλεὺς τῆς Περγάμου Φιλέταιρος ('Απὸ τετράδραχμον νόμισμα)	» 21
11. 'Ακρόπολις τῆς Περγάμου ('Αναπαράστασις)	» 23
12. 'Υποδοχὴ νύμφης ὑπὸ τῶν γονέων τοῦ γαμβροῦ	» 27
13. 'Η σαρκοφάγος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου	» 31
14. Χάρτης τῆς Γῆς κατὰ τὸν Ἐρατοσθένην	» 36
15. 'Ο ἀποθνήσκων Γαλάτης	» 40
16. 'Ο Λαοκόων καὶ τὰ τέκνα του	» 42
17. 'Η νίκη τῆς Σαμοθράκης	» 43
18. Δημήτριος δ Πολιορκητὴς	» 47
19. Πύρρος ('Επὶ ἀρχαίου νομίσματος)	» 50
20. Νόμισμα παριστῶν τὴν Νίκην τῆς Σαμοθράκης	» 60
21. Χάρτης τοῦ Ρωμαϊκοῦ χράτους	» 62
22. Χάρτης τῶν ἀρχαίων Ιαῶν τῆς Ἰταλίας	» 64
23. 'Η λόκαινατοῦ Καπιτωλίου	» 66
24. 'Ἐτρουσκικὴ ἔμμαχα ἐξ ὀρειχάλκου (Τοῦ βου π. Χ. αἰώνος)	» 68
25. 'Ἐτρουσκικὴ ζωγραφικὴ	» 69
26. 'Αρχαῖα ρωμαϊκὰ νομίσματα	» 69
27. Ραβδοῦχοι Ρωμαῖοι	» 70
28. 'Ἐτροῦσκος πολεμιστὴς	» 78
29. Ρωμαϊκὸν ἐργαλεῖον διὰ τὴν ἴσοπέδωσιν τῶν ὄδων	» 81
30. Νάὸς εἰς Ποσειδῶναν τῆς Κάτω Ἰταλίας	» 82
31. Σαρκοφάγος ἐλληνικὴ ἐξ Ἰταλίας	» 83
32. 'Αρχαῖον ρωμαϊκὸν νόμισμα	» 83
33. Καρχηδονιακὸν πλοῖον	» 85
34. Ρωμαϊκὸν πλοῖον	» 86
35. 'Ο Ἀννιβᾶς	» 88
36. Ρωμαῖος λεγεωνάριος	» 89
37. Χάρτης τῆς πορείας τοῦ Ἀννιβᾶ	» 90
38. Σχέδιον τῆς ἐν Κάνναις μάχης	» 92
39. Σκιπίων δ Ἀφρικανὸς	» 95

40. Φίλιππος ὁ Ε' (Απὸ ἀρχαῖον νόμισμα)	Σελ.	99
41. Περσεύς (Απὸ ἀρχαῖον νόμισμα)	»	102
42. Παῖς παιζών μὲ χῆνα (Ἐργον τοῦ Χαλκηδονίου Βοήθου)	»	103
43. Παλαιὰ ρωμαϊκὴ οἰκία (Ἀναπαράστασις)	»	104
44. Σχέδιον οἰκίας	»	105
45. Περίστυλος αὐλὴ οἰκίας εἰς τὴν Πομπηίαν	»	106
46. Ἐσωτερικὸν ρωμαϊκῆς ἐπαύλεως	»	106
47. Ρωμαία δέσποινα μὲ πλήρη ἐνδυμασίαν	»	109
48. Μαθητικὰ σκεύη (Ἀσκησις εἰς ἑλληνικὴν γραφὴν)	»	111
49. Μέρος ρωμαϊκῆς βιβλιοθήκης	»	112
50. Ὁ ναὸς τῆς Ἐστίας	»	113
51. Λυχνία ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Πομπηίας	»	115
52. Γναῖος Πομπήιος	»	131
53. Ἰούλιος Καΐσαρ	»	135
54. Καρχηδονιακὸν νόμισμα εὑρεθὲν ἐν Ἰσπανίᾳ	»	142
55. Ἡ Κλεοπάτρα (Απὸ ἀρχαῖον νόμισμα)	»	143
56. Ὁκταβιανὸς Αὔγουστος	»	144
57. Ἀναπαράστασις τῆς ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς μετὰ τῶν δημοσίων κτιρίων	»	147
58. Πυραμιδοειδὴς τάφος ρωμαϊκός	»	148
59. Θριαμβευτικὴ ἀψίς τοῦ Τίτου	»	148
60. Σχέδια προσδόψεων ἀσσυριακῶν καὶ παρθιακῶν ἀνακτόρων. Σχέδιον ρωμαϊκῆς ἀψίδος	»	149
61. Κικέρων	»	150
62. Ὁ Νέρων	»	156
63. Τὸ Κολοσσαῖον (ὅπως εἶναι σήμερον)	»	157
64. Ὁ Τραϊανὸς προσφέρων θυσίας εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Δουνάβεως	»	159
65. Τραϊανὸς	»	160
66. Στήλη τοῦ Τραϊανοῦ	»	161
67. Ἄδριανὸς	»	162
68. Πύλη Ἀδριανοῦ (ὅπως εἶναι σήμερον)	»	162
69. Στήλαι τοῦ Ὁλυμπίου Διός (ὅπως εἶναι σήμερον)	»	163
70. ΖΩΔΕΙΟΝ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ (ὅπως εἶναι σήμερον)	»	164
71. Ρωμαϊκὸν νόμισμα	»	168

Τὰ σχέδια καὶ οἱ χάρται τοῦ βιβλίου ὀφείλονται εἰς τὸν καθηγητὴν κ. Ἀλέξανδρον Φαλτάιτες.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΕΞΑΠΛΟΥΝΤΑΙ
ΕΙΣ ΤΑ ΠΕΡΑΤΑ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ

Εἰσαγωγὴ	Σελ.	5
1. Οι έλληνιστικοὶ χρόνοι. Ἡ Ροζέτη στήλη	»	6
2. Αἱ ἔλληνικαι πόλεις εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ ἀρχαία Πριήνη	»	8

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

3. Οἱ πόλεμοι τῶν Διαδόχων. Ἡ ἐν Ἰψῷ μάχη	»	11
4. Τὸ Βασίλειον τῶν Σελευκίδῶν	»	12
5. Πῶς ἦτο ὁργανωμένον τὸ Κράτος	»	14
6. Αἱ ἔλληνικαι πόλεις τοῦ κράτους τῶν Σελευκίδῶν. Ἡ περίφημος πρωτεύουσα Ἀντιόχεια	»	15
7. Τὸ Βασίλειον τῶν Πτολεμαίων εἰς τὴν Αἴγυπτον	»	16
8. Ποίᾳ ἦτο ἡ διοίκησις τοῦ βασιλείου	»	17
9. Ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου Ἀλεξάνδρεια	»	18
10. Ὁ περίφημος Ἀλεξανδρινὸς Φάρος	»	19
11. Τὸ Μουσεῖον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας	»	20
12. Τὸ Βασίλειον τῆς Περγάμου	»	21
13. Τὰ μεγαλοπρεπή κτίρια τῆς Ἀκροπόλεως τῆς Περγάμου	»	22
14. Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Περγάμου. Αἱ περγαμηναὶ	»	24
15. Οἱ ἀνατολικώτεροι λαοὶ τῶν κτήσεων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου	»	24

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

16. Ὁ δημόσιος βίος	»	25
17. Ὁ οἰκογενειακός βίος	»	26
18. Ἡ θέσις τῆς γυναικὸς	»	27
19. Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν νέων	»	28
20. Ἡ ἐφηβεία	»	29
21. Τιμὴ εἰς τοὺς νεκρούς. Ἡ σαρκοφάγος τοῦ Ἀλεξάν- δρου	»	30
22. Ἡ θρησκεία	»	32
23. Φιλοσοφία	»	32

24. Ἡ Ἐπιστήμη. Οἱ σοφοὶ τῆς Ἀλεξανδρείας	Σελ.	33
25. Ἡ Γεωμετρία καὶ ὁ Εὐκλείδης	»	34
26. Ἡ Μηχανικὴ καὶ ὁ Ἀρχιμήδης	»	35
27. Αἱ πρόδοι τῆς Γεωγραφίας. Ὁ Ἐρατοσθένης	»	35
28. Ἄστρονομία, Ζωολογία, Βοτάνικὴ	»	37
29. Αἱ πρόδοι τῆς Ἰστορικῆς. Ὁ Ἱερόφιλος	»	38
30. Ὁ Θεόκριτος καὶ οἱ αἰγύπτιοι ἴστορικοι	»	39
31. Ἡ τέχνη κατὰ τοὺς Ἕλληνιστικούς χρόνους. Ὁ ἀποθνήσκων Γαλάτης	»	39
32. Ὁ κολοσσὸς τῆς Ρόδου. Ὁ Λαοκόων	»	41
33. Ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης	»	43

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Η ΕΛΛΑΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΥΠΟΤΑΓΗΣ ΤΗΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

34. Αἱ Ἕλληνικαὶ πόλεις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου	»	44
35. Ὁ Λαμιακὸς πόλεμος. Ὁ θάνατος τοῦ Δημοσθένους .	»	45
36. Τὸ Βασίλειον τῆς Μακεδονίας	»	46
37. Οἱ Γαλάται εἰσβάλλουν εἰς τὴν Ἑλλάδα	»	48
38. Ἀγαθοκλῆς, ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν	»	48
39. Πύρρος, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου	»	49
40. Ὁ Πύρρος ἐκστρατεύει εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν	»	51
41. Ὁ Πύρρος ἐκστρατεύει ἐναντίον τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἑλλάδος. Θάνατος αὐτοῦ	»	52
42. Ὁ Χρεμωνίδειος πόλεμος	»	53
43. Αἱ δύο Συμπολιτεῖαι εἰς τὴν Ἑλλάδα	»	54
44. Αἰτωλικὴ συμπολιτεία	»	55
45. Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία	»	56
46. Οἱ στρατηγοὶ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας Ἀρατος καὶ Φιλοποίην	»	56
47. Ἡ Σπάρτη καὶ ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία. Ἀγις καὶ Κλεομένης	»	58
48. Σύγκρουσις τῶν δύο συμπολιτειῶν. Ὁ συμμαχικὸς πόλεμος	»	59

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΕΞΑΠΛΟΥΤΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ

49. Ρώμη, ἡ αἰωνία πόλις	»	61
50. Ποῖοι ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι	»	63
51. Οἱ γείτονες τῶν ἀρχαίων Ἰταλῶν	»	65
52. Οἱ Λατῖνοι καὶ οἱ Ἐτρούσκοι. Κτίσις τῆς Ρώμης	»	65
53. Τί διηγούνται διὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς ἀρχαίας Ρώμης	»	66
54. Οἱ Ἐτρούσκοι γίνονται κύριοι τῆς Ρώμης	»	67

55. Ἡ βασιλεία ἐν Ρώμῃ. Ταρκίνιος ὁ Ὑπερήφανος. Ἡ ἐπανάστασις	Σελ.	69
56. Ἡ ἐλευθέρα ρωμαϊκή πολιτεία. Οἱ πατρίκιοι	»	71
57. Οἱ πληθεῖοι καὶ ὁ μῦθος τοῦ Ἀγρίπου	»	72
58. Οἱ ρωμαῖοι δῆμαρχοι. Ἡ Δωδεκάδελτος	»	72
59. Οἱ ἄλλοι ἀξιωματοῦχοι τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας	»	73
60. Οἱ ἀγῶνες πατρικίων καὶ πληθείων	»	74
61. Ἡ ρωμαϊκὴ Σύγκλητος	»	75
62. Οἱ ρωμαῖοι γίνονται κύριοι τοῦ Λατίου	»	75
63. Ὁ Γάιος Μάρκιος Κοριολανὸς καὶ ὁ Κιγκινάτος	»	75
64. Οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Ἐτρούσκων	»	77
65. Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Γαλατῶν	»	78
66. Οἱ ρωμαῖοι γίνονται κύριοι τῆς Ἰταλίας	»	79
67. Πῶς οἱ ρωμαῖοι ἐκυβέρνων τοὺς κατακτηθέντας λαούς	»	80
68. Ρωμαϊκαὶ ἀποικίαι καὶ ὅδοι	»	81
69. Ἡ νίκη τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ	»	82

**ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'
ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΕΣ**

70. Καρχηδόνων καὶ Ρώμη	»	84
71. Ὁ πρῶτος Καρχηδονιακὸς πόλεμος	»	85
72. Ὁ δεύτερος Καρχηδονιακὸς πόλεμος. Ἡ ἀφορμὴ	»	87
73. Ὁ στρατηγὸς Ἀννίβας	»	88
74. Ἡ μεγάλη ἐκστρατεία.	»	89
75. Αἱ νίκαι τοῦ Ἀννίβα. Ἡ μάχη εἰς τὰς Κάννας	»	91
76. Ἡ νίκη τοῦ ὑπάτου Σκιπίωνος παρὰ τὴν Ζάμαν	»	93
77. Τρίτος Καρχηδονιακὸς πόλεμος. Ἡ Καρχηδόνων καταστρέφεται	»	95
78. Ἐλλάς καὶ Ρώμη	»	97
79. Οἱ Μακεδονικοὶ πόλεμοι	»	93
80. Ὁ Φλαμινῖνος κηρύσσει τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐλληνικῶν πόλεων	»	100
81. Οἱ ρωμαῖοι πολεμοῦν τὸν Ἀντίοχον. Ὁ Συριακὸς πόλεμος	»	100
82. Οἱ ρωμαῖοι γίνονται κύριοι ὅλης τῆς Ἑλλάδος.	»	101
83. Ὁ ίστορικὸς Πολύβιος	»	102

**ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'
ΠΩΣ ΕΖΩΝ ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ**

84. Ἡ ρωμαϊκὴ οἰκία.	»	104
85. Μία ἐπίσκεψις εἰς οἰκίαν τῆς Πομπηΐας.	»	105
86. Ἡ ρωμαϊκὴ οἰκογένεια	»	107
87. Τί ἔνδυματα ἔφόρουν οἱ ρωμαῖοι	»	108

88. Πῶς ἀνετρέφοντο οἱ ρωμαῖοι παῖδες	Σελ.	109
89. Οἱ ρωμαῖοι παῖδες εἰς τὸ σχολέῖον	»	110
90. Μία ρωμαϊκὴ βιβλιοθήκη	»	112
91. Ἡ θρησκεία τῶν Ρωμαίων	»	113
92. Ὁ ρωμαῖος στρατιώτης. Ἡ ρωμαϊκὴ λεγεών	»	114

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Η ΡΩΜΗ ΣΥΝΤΑΡΑΣΣΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΜΦΥΛΙΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ.
ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

93. Ἡ Ρώμη κατὰ τὸν 2ον π. Χ. αἰῶνα	»	116
94. Πλούσιοι καὶ πένητες Ρωμαῖοι	»	116
95. Οἱ δοῦλοι	»	118
96. Ὁ Πόρκιος Κάτων	»	119
97. Οἱ Γράκχοι καὶ ἡ Κορνηλία	»	120
98. Ὁ Τιβέριος Γράκχος	»	120
99. Ὁ Γάιος Γράκχος	»	121
100. Οἱ ἐσωτερικοὶ κίνδυνοι τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους . . .	»	123
101. Οἱ ἐξωτερικοὶ κίνδυνοι τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους . . .	»	124
102. Ὁ Γάιος Μάριος	»	124
103. Μάριος καὶ Λεύκιος Σύλλας	»	125
104. Ὁ συμμαχικὸς πόλεμος. Ὁ Σύλλας Ὑπατος	»	126
105. Τὸ βασίλειον τοῦ Πόντου. Ὁ Μιθραδάτης	»	128
106. Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος εἰς τὴν Ρώμην. Αἱ προγραφαὶ .	»	128
107. Ὁ Σύλλας ἐκστρατεύει ἐναντίον τοῦ Μιθραδάτου .	»	129
108. Νέος ἐμφύλιος πόλεμος. Ὁ Σύλλας γίνεται δικτάτωρ .	»	130
109. Γναῖος Πομπήιος. Μάρκος Κράσσος	»	131
110. Ἡ ἐπανάστασις τῶν δούλων. Ὁ πόλεμος κατὰ τῶν πειρατῶν	»	132
111. Αἱ νίκαι τοῦ Πομπήιου εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν . . .	»	133
112. Ἡ πρώτη τριανδρία	»	134
113. Ὁ Ίουλιος Καίσαρ	»	135
114. Οἱ πόλεμοι τοῦ Καίσαρος ἐναντίον τῶν Γαλατῶν .	»	136
115. «‘Ο κύβος ἐρρίφθη!»	»	136
116. Ἡ μάχη παρὰ τὰ Φάρσαλα. Τὸ τέλος τοῦ Πομπήιου	»	137
117. Ὁ Καίσαρ ἀπόλυτος μονάρχης	»	138
118. Ἡ λαμπρὰ διοικησις τοῦ Καίσαρος. Θάνατος αὐτοῦ .	»	139
119. Ἡ ἐκδίκησις διὰ τὸν φόνον τοῦ Καίσαρος. Ἡ δευτέρα τριανδρία. Ἡ μάχη εἰς τοὺς Φιλίππους	»	141

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΡΩΜΗΝ

120. Ὁ Ὀκταβιανὸς καταβάλλει τὸν Ἀντώνιον. Ἡ ναυμαχία παρὰ τὸ Ἀκτιον	»	143
--	---	-----

121. Ὁ αὐτοκράτωρ Ὀκταβιανὸς Αὔγουστος	Σελ.	144
122. Ἡ ιδιωτικὴ ζωὴ τοῦ Αὔγουστου	»	145
123. Ἐν βλέμμα ἀπὸ τὸν Ἀβεντίνον λόφον	»	146
124. Ὅλλα ἔργα τέχνης εἰς τὴν Ρώμην	»	148
125. Τὰ γράμματα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὔγουστου	»	149
126. Ἡ λατινικὴ γλῶσσα ἐξαπλοῦται εἰς τὴν Δύσιν	»	150
127. Τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ φωτίζει τὸν κόσμον	»	151

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

ΟΙ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

128. Οἱ ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ Αὔγουστου αὐτοκράτορες. Ὅ Τιβέριος	»	153
129. Ὅ Γάιος Καλιγούλας	»	154
130. Ὅ Κλαύδιος	»	154
131. Ὅ Νέρων	»	155
132. Οἱ Φλάβιοι αὐτοκράτορες. Ὅ Οὐεσπασιανὸς	»	156
133. Οἱ διάδοχοι τοῦ Οὐεσπασιανοῦ ἀδελφοὶ	»	158
134. Οἱ καλοὶ αὐτοκράτορες	»	159
135. Ὅ Τραϊανὸς	»	159
136. Ὅ Ἀδριανὸς	»	161
137. Ἔργα τοῦ Ἀδριανοῦ εἰς Ἀθήνας	»	162
138. Ἀντωνῖνος δὲ Εύσεβης	»	165
139. Ὅ Μάρκος Αύρηλος	»	165
140. Ἡ παρακμὴ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους Ἡ ἐσωτερικὴ ἀναρχία	»	166
141. Οἱ βάρβαροι εἰς τὰ σύνορα.	»	167

Ἐκτύπωσις — Βιβλιοδεσία
ΑΓΓ. ΑΘ. ΚΛΕΙΣΙΟΥΝΗ — Νεοφ. Μεταξᾶ 29 — Αθῆναι.

